

ریاست جمهوری
سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور
سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

گزارش اقتصادی – اجتماعی استان اردبیل سال ۱۳۸۳

معاونت امور اقتصادی و برنامه ریزی
گروه مطالعات امور اقتصادی

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

گزارش اقتصادی - اجتماعی استان اردبیل سال ۱۳۸۳ / تهیه کننده گروه مطالعات امور اقتصادی .

اردبیل: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل، ۱۳۸۴

۲۳۱ص، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل ؛ ۴۵۵

۱- اردبیل (استان) اوضاع اقتصادی ۲- اردبیل(استان) اوضاع اجتماعی

۳- اردبیل (استان) اوضاع زیربنایی الف : عنوان

ناشر: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

نظارت : معاونت امور اقتصادی و برنامه ریزی (الهام فرجزاده)

تهیه کنندگان: گروه مطالعات امور اقتصادی (عسگر سنگی- بهزاد اشجع - سهیلا قلی زاده)

تایپ: زلیفا فیضی - سهیلا عبدالله زاده

نمودار: محمود محمدی ، سهیلا قلیزاده ، زلیفا فیضی

**تاریخ تهیه و انتشار: اسفند ماه سال ۱۳۸۴
نقل مطالب این گزارش با ذکر نام کامل منبع بلامانع است.**

شماره نشریه: ۴۵۵

تیراژ: محدود

فهرست مطالب

<u>عنوان :</u>	<u>صفحه</u>
پیشگفتار.....	۱.....
بخش اول : حوزه های فرابخشی.....	۲-۹۵.....
۱-موقعیت جغرافیایی ، مدود و وضعیت طبیعی و محیط زیست.....	۳-۱۹.....
۲-جمعیت.....	۲۰-۳۱.....
۳-نیروی انسانی و بازار کار.....	۳۲-۳۹.....
۴-مساب های اقتصادی استان.....	۴۰-۴۴.....
۵-بودجه و در آمد های عمومی استان.....	۴۵-۵۶.....
۶-پول، بانکداری.....	۵۷-۶۴.....
۷ - بیمه.....	۶۵-۶۷.....
۸-شانص قیمت.....	۶۸-۷۲.....
۹-بودجه فانوارهای استان.....	۷۳-۸۷.....
۱۰- امور پیمانکاران ، مشاوران و گزارش نظارتی پروژه ها.....	۸۸-۹۵.....
بخش دوم : حوزه های بخشی.....	۹۶-۱۷۳.....
الف)امور تولیدی.....	۹۷-۱۳۸.....
۱۱-کشاورزی و منابع طبیعی.....	۹۷-۱۱۲.....
۱۲-صنعت.....	۱۱۳-۱۲۱.....
۱۳-معدن.....	۱۲۲-۱۲۶.....
۱۴-بازرگانی.....	۱۲۷-۱۳۸.....
ب) امور زیربنایی.....	۱۳۹-۱۷۳.....
۱۵-حمل و نقل.....	۱۴۰-۱۴۸.....
۱۶-انرژی و سوفت.....	۱۴۹-۱۵۵.....
۱۷-عمران روستایی.....	۱۵۶-۱۶۲.....
۱۸-عمران شهری و مسکن.....	۱۶۳-۱۷۰.....
۱۹-پست و مخابرات.....	۱۷۱-۱۷۳.....
ج) امور اجتماعی.....	۱۷۴-۱۳۱.....
۲۰-آموزش و پرورش عمومی.....	۱۷۵-۱۸۷.....
۲۱-آموزش عالی.....	۱۸۸-۱۹۹.....
۲۲-بهداشت و درمان.....	۲۰۰-۲۰۷.....
۲۳-بهبیستی و تامین اجتماعی.....	۲۰۸-۲۱۴.....
۲۴-فرهنگ و هنر و مهانگردی.....	۲۱۵-۲۲۰.....
۲۵-تربیت بدنی و ورزش.....	۲۲۱-۲۲۸.....
۲۶-اطلاعات و ارتباطات جمعی.....	۲۲۹-۲۳۱.....

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان :

- نمودار شماره (۱) جمعیت استان در سالهای ۸۳-۷۵-۱۳۶۵..... ۲۰
- نمودار شماره (۲) هرم سنی جمعیت استان اردبیل بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ۱۳۷۵..... ۲۲
- نمودار شماره (۳) توزیع جمعیت استان بر مسب گروههای عمده سنی در سال ۱۳۷۵..... ۲۳
- نمودار شماره (۴) ترکیب جمعیت شهری و روستایی استان در سالهای ۸۳-۷۵-۱۳۶۵..... ۲۴
- نمودار شماره (۵) مقایسه تراکم جمعیت در کشور و استان در سالهای ۸۳-۱۳۷۵..... ۲۹
- نمودار شماره (۶) ترکیب اشتغال بخشهای مختلف استان در سال ۱۳۷۵..... ۳۴
- نمودار شماره (۷) ترکیب اشتغال بخشهای مختلف استان در سال ۱۳۸۳..... ۳۵
- نمودار شماره (۸) سهم ارزش افزوده بخشهای عمده اقتصادی استان در سال ۱۳۸۱..... ۴۳
- نمودار شماره (۹) مقایسه تعداد بیمه نامه صادر شده و تعداد فسارت واقع شده در سال ۱۳۸۳ در استان اردبیل..... ۶۶
- نمودار شماره (۱۰) مقایسه مبلغ بیمه نامه صادر شده و مبلغ فسارت واقع شده در سال ۱۳۸۳ در استان اردبیل..... ۶۶
- نمودار شماره (۱۱) شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط شهری استان در سال ۱۳۸۳..... ۷۰
- نمودار شماره (۱۲) شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط روستایی استان در سال ۱۳۸۳..... ۷۰
- نمودار شماره (۱۳) مقایسه سهم هزینه های فورای و دفانی و غیر فورای فانوارهای شهری کشور در سال ۱۳۸۳..... ۷۵
- نمودار شماره (۱۴) مقایسه سهم هزینه های فورای و دفانی و غیر فورای فانوارهای روستایی کشور در سال ۱۳۸۳..... ۷۵
- نمودار شماره (۱۵) مقایسه سهم هزینه های فورای و دفانی و غیر فورای فانوارهای شهری استان در سال ۱۳۸۳..... ۷۶
- نمودار شماره (۱۶) مقایسه سهم هزینه های فورای و دفانی و غیر فورای فانوارهای روستایی استان در سال ۱۳۸۳..... ۷۶
- نمودار شماره (۱۷) مقایسه ضریب مینی در مناطق شهری و روستایی کشور..... ۸۷
- نمودار شماره (۱۸) مقایسه ضریب مینی در مناطق شهری و روستایی استان..... ۸۷
- نمودار شماره (۱۹) مقایسه تراکم راه در استان و کشور در سال ۱۳۸۳..... ۱۴۴
- نمودار شماره (۲۰) تعداد پروانه های سافتمانی صادر شده برای امداد بنا در مناطق شهری استان..... ۱۶۸
- نمودار شماره (۲۱) تعداد دانش آموزان استان در مقاطع مختلف در سال تمصیلی ۸۴-۱۳۸۳..... ۱۸۰
- نمودار شماره (۲۲) مقایسه تعداد دانش آموزان دفتر و پسر در استان..... ۱۸۰
- نمودار شماره (۲۳) تعداد کارکنان آموزشی مقاطع مختلف تمصیلی بخش آموزش و پرورش استان در سال تمصیلی ۸۴-۱۳۸۳ بر مسب جنس..... ۱۸۳
- نمودار شماره (۲۴) تعداد دانشجویان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) در مقاطع مختلف در سال ۱۳۸۳..... ۱۹۰
- نمودار شماره (۲۵) تعداد دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان در مقاطع مختلف در سال ۱۳۸۳..... ۱۹۰
- نمودار شماره (۲۶) مقایسه ده علت اولیه مرگ و میر در استان در سال ۱۳۸۳..... ۲۰۲

پیشگفتار

یکی از مهمترین وظایف سازمان مدیریت و برنامه ریزی استانها تهیه و تدوین گزارش اقتصادی- اجتماعی سالانه استان می باشد تا ضمن بررسی تحولات اقتصادی و اجتماعی استان، روند عملکرد بخش های مختلف استان مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته، مقایسه تطبیقی میان نواحی و بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق مقایسه شاخصهای مربوطه در راستای تحقق توسعه پایدار انجام گیرد. آگاهی از وضعیت استان در سالی که سپری گشته برنامه ریزان، مسئولان و تصمیم گیران را بر آن می دارد که با در دست داشتن یک مجموعه مستند، ضمن بهره گیری از تجربیات گذشته در حل معضلات و مشکلات استان در سالهای آتی بصورت واقعی و بهینه برنامه ریزی نموده کاستیها را به حداقل کاهش دهند. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل نیز در راستای انجام یکی از رسالتهای مهم خود همه ساله اقدام به تهیه گزارشهای مربوط به وضعیت اقتصادی- اجتماعی استان می نماید.

این گزارش حاصل تلاش همکاران محترم معاونت امور اقتصادی و برنامه ریزی در گروه مطالعات اقتصادی سازمان میباشد.

گزارش حاضر از دو قسمت تشکیل شده است: در قسمت اول به حوزه های فرابخشی استان که شامل اوضاع طبیعی و جغرافیایی، جمعیت، نیروی انسانی، حساب تولید و بودجه و درآمد و ... پرداخته شده است و در قسمت دوم وضعیت حوزه های بخشی استان در سال ۱۳۸۳ به تفکیک امور تولیدی، امور زیربنائی و امور اجتماعی استان مورد بررسی قرار گرفته است.

در پایان با تقدیر از کلیه دستگاههای اجرایی استان که با ارائه آمار و اطلاعات دقیق و بهنگام خود، ما را یاری نمودند امید است مجموعه حاضر مورد استفاده کارشناسان، برنامه ریزان و مسئولان استان قرار گرفته با راهنماییهای ارزنده خود ما را در جهت تکمیل گزارشهای سنوات آتی یاری نمایند. ۱/۴/۸۴

با آرزوی توفیق الهی

یعثوب نژادمحمد

رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

بخش اول : حوزه های فرابخشی

- ۱- موقعیت جغرافیایی ، حدود و وضعیت طبیعی و محیط زیست**
- ۲- جمعیت**
- ۳- نیروی انسانی و بازار کار**
- ۴- حساب های اقتصادی استان**
- ۵- بودجه و درآمدهای عمومی استان**
- ۶- پول ، بانکداری**
- ۷- بیمه**
- ۸- شاخص قیمت**
- ۹- بودجه خانوار های استان**
- ۱۰- امور پیمانکاران ، مشاوران و گزارش نظارتی پروژه ها**

۱ - موقعیت جغرافیایی ، حدود و وضعیت طبیعی و محیط زیست

۱-۱- حدود و موقعیت

استان اردبیل با مساحتی بالغ بر ۱۷۸۶۷ کیلو مترمربع (۱/۱ درصد مساحت کل کشور) در شمال فلات ایران بین عرض ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه و ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۵ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی در شمال غرب ایران واقع شده است . در شمال و شمالشرقی ، رود ارس و امتداد رشته کوه تالش ، یعنی کوههای پشت سارا و رود بلقار یا بالها رود حدود و مرز بین استان و جمهوری آذربایجان را تشکیل میدهد در شرق رشته کوههای تالش و باغرو این خطه را از استان گیلان جدا می کند . از غرب به استان آذربایجانشرقی منتهی شده و در جنوب کشیدگی رشته کوهها ، دره ها و جلگه ها موجب پیوستگی توپوگرافیک استان با استان زنجان می شود .

چهار شهرستان از این استان در طول ۲۸۲/۵ کیلومتر با جمهوری آذربایجان هم مرز میباشند که در ۱۵۹ کیلومتر آن رودهای ارس و بالها رود جریان دارند . در حال حاضر ارتباط استان با جمهوری آذربایجان در طول این مرز تنها از دو نقطه اصلاندوز و بیله سوار انجام میگردد . از نظر همجواری استان آذربایجان شرقی با ۳۲۴ کیلومتر مرز مشترک با شهرستانهای پارس آباد ، مشگین شهر ، نیر ، کوثر و خلخال در رتبه اول قرار دارد . استان اردبیل در جنوب خود با استان زنجان همجوار بوده و در طول ۶۲/۵ کیلومتر همسایه جنوبی شهرستان خلخال محسوب میشود . با وجود وحدت قومی و فرهنگی وجود موانع طبیعی موجود بین دو استان و همچنین وجود قطب جاذبی چون تهران در آن سوی محور تبریز - زنجان (که جاذب هر گونه حرکت اقتصادی - اجتماعی در این محور میباشد) باعث شده است که روابط همجواری در طول این ۶۲/۵ کیلومتر رونق خوبی نداشته باشد ، بهمین دلیل شهرستان خلخال از شهرستانهای حاشیه ای استان به حساب می آید . استان گیلان با داشتن ۱۷۵ کیلومتر مرز مشترک با شهرستانهای نمین ، اردبیل و خلخال ، همسایه شرقی استان اردبیل میباشد . رشته کوه صعب العبور تالش چون دیواره ای این دو استان را از هم جدا میکند . با این وجود ، دور افتادگی مناطق همجوار از مراکز تجاری و اقتصادی استان از یک سو و جاذبه های اقتصادی کناره دریای خزر از سوی دیگر ، باعث شده که مردم این مناطق بیشترین روابط همجواری اقتصادی - اجتماعی خود را با استان گیلان داشته باشند . گردنه های صعب العبور حیران و اسالم تنها گذرگاههای بین دو استان میباشند که همواره ریزش برفهای سنگین در فصل سرما سبب

صعوبت تردد در این گذرگاهها میگردد. محور اردبیل - آستارا، از طریق گردنه حیران، مهمترین خط ارتباطی استان با مرکز کشور میباشد که شهرستانهای استان را از طریق رشت و قزوین به تهران مرتبط می سازد. در جدول شماره (۱-۱) موقعیت جغرافیایی استان در ارتباط با مناطق همجوار نشان داده شده است.

جدول شماره (۱-۱) موقعیت جغرافیایی استان و چگونگی ارتباط استان با مناطق همجوار

جهت جغرافیایی	همجواری	طول مرز (کیلومتر)	نوع مرز	موانع طبیعی	محورهای ارتباطی	شهرستانهای واقع شده در همجواری
شمال	جمهوری آذربایجان	۲۸۲/۵	آبی خاکی	رود ارس، بالهارود و کوههای پشت سارا	بيله سوار اصلاندوز	پارس آباد- بيله سوار مغان - نمین
شرق	گیلان	۱۷۵	خاکی	کوههای باغرو و تالش	آستارا - سالم	اردبیل - خلخال - نمین
جنوب	زنجان	۶۲/۵	خاکی	کوههای چله خانه	هشتجین - زنجان	خلخال
غرب	آذربایجان شرقی	۳۲۴	خاکی	کوههای کلیان و بز قوش	اردبیل - سراب - مشگین شهر، پارس آباد - اهر	مشگین شهر - پارس آباد - نیر - کوثر - خلخال

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

۱-۲- اقلیم و عوامل شکل دهنده آب و هوای استان

توپوگرافی یکی از عوامل مهم ویژگیهای اقلیمی استان و عامل اصلی تنوع در آن میباشد. ارتفاع و تغییرات آن و جهت گیری رشته کوهها در برابر جریانات هوایی، عوامل توپوگرافیک شکل یابی کليمای یک منطقه میباشد. به غیر از سلسله جبال سبلان که در جهت شرقی- غربی کشیده شده است، تنها رشته کوههای شرقی میباشند که چون دیواره ای بین قسمتهای داخلی استان و دریای خزر حائل شده است. ارتفاع عمومی استان نیز از ۴۰ تا ۴۸۱۱ متر متغیر است. قاعدتاً چنین اختلاف ارتفاعی خود به تنهایی تفاوتی در حدود ۲۰ درجه سانتیگراد را در متوسط دمای سالانه سبب میشود.

بیلان انرژی و یا بیلان حرارتی یکی از عوامل اساسی اقلیم و آب و هوای یک منطقه میباشد، بنابراین، دومین عامل موثر در خصوصیات اقلیمی، زاویه تابش آفتاب یا بعبارت دیگر عرض جغرافیایی است. همانگونه که گفته شد استان اردبیل بین (۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه) و (۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه) عرض شمالی در شمالی ترین قسمت ایران قرار دارد که این امر اختلاف زاویه ای در حدود ۱۰ درجه را با قسمتهای جنوبی ایران، در زاویه تابش آفتاب سبب میشود.

سومین عامل موثر در اقلیم استان جریانات هوایی می باشد. در مجموع سه جریان هوایی با خصوصیات متفاوت، اقلیم و آب و هوای استان را تحت تاثیر خود قرار می دهند. جریان مدیترانه‌ای با ماهیت معتدل و بحری خود که قسمت اعظم بخارات خود را در کوهستانهای ترکیه و زاگرس و آذربایجانغربی از دست می دهد، در نهایت استان اردبیل را نیز متاثر می سازد. این جریان منشاء قسمت اعظم نزولات جوی ایران میباشد و ورود آن به منطقه با تعدیل درجه حرارت و رطوبت هوا همراه است. جریان هوایی سیبری آسیای مرکزی که ماهیتی برّی و سرد دارد، از سمت شمال و شمال شرق و پس از عبور از دریای خزر و جذب بخارات آن، استان را تحت تاثیر قرار میدهد. این جریان نیز قسمت اعظم بخارات خود را در دامنه های شرقی تالش و باغرو بر جای میگذارد. ورود این جریان هوایی در نواحی شمالی و مرکزی و جنوبی استان با سرما و افزایش میزان رطوبت هوا همراه است و در مناطق دیگر و بویژه مناطق مرتفع حاکمیت سرما و یخبندانی خشک را سبب میشود. جریان هوایی سیبری در تابستان باعث کاهش شدت گرما و خنک شدن هوا میگردد. سومین جریان هوایی، جریان اطلس شمالی یا اسکاندیناوی است که دارای ماهیتی سرد و بحری میباشد با وجود اینکه این جریان نیز قسمت اعظم بخارات خود را در سراسر اروپا و روسیه بر جای میگذارد، ولی در استان نیز ورود این جریان از سمت شمال و شمال غرب با سرمای شدید و بارش برف سنگین همراه است. چهارمین عامل موثر در اقلیم استان، وجود دریای خزر در شرق استان میباشد که علاوه بر برخوردار کردن منطقه از بخارات خود در مناطق نزدیک و ساحلی، خود عامل تعدیل درجه حرارت نیز میباشد. بر اساس تقسیم بندی بیوکلیماتیک امبرژه، اقلیم مدیترانه ای بر اساس ضریب رطوبت (Q) و معدل حداقل درجه حرارت روزانه سردترین ماه (M) به شش نوع تقسیم شده است که بجز اقلیم صحرائی، دیگر انواع اقلیم در پهنه استان به چشم میخورد. اقلیم خشک سرد و نیمه خشک سرد، آب و هوای غالب در اکثر مناطق استان میباشد، که مقدار (Q) در اقلیم خشک سرد ۱۵ الی ۳۰ و در اقلیم نیمه خشک سرد ۲۰ الی ۵۰ مقدار (M) نیز در این دو اقلیم ۵ تا ۱۴ درجه سانتیگراد زیر صفر میباشد. قسمتی از شهرستانهای اردبیل، مشگین شهر و خلخال نیز دارای اقلیم نیمه مرطوب سرد میباشد. در این نوع اقلیم مقدار (Q) از ۴۰ تا ۸۰ و مقدار (M) از صفر تا ۷- درجه سانتیگراد زیر صفر میباشد. همچنین قسمت شمالی استان یعنی شهرستانهای پارس آباد، بیله سوار و مغان دارای اقلیم نیمه خشک معتدل میباشد. ولی دامنه تغییرات مقادیر عوامل آب و هوایی، اقلیم این منطقه را نیز تا حدودی به سردی متمایل میکند. با وجود تنوع اقلیمی در استان، از نظر ویژگیهای حرارتی، سرد بودن (در اثر ارتفاع، جریان هوایی سرد و عرض جغرافیایی) و ویژگی مشترک تمامی گونه های اقلیمی استان میباشد. حتی قسمت شمالی استان که به جهت پست بودن منطقه دارای اقلیم معتدل میباشد، بطور متوسط در ۵۰ روز سال شاهد یخبندان بوده و پدیده یخبندان در ایستگاههای مرتفع استان (مناطق که ارتفاع آنها حدود ۲۰۰۰

متر میباشد) تا ۱۷۰ روز در سال افزایش می‌یابد، و این اتفاق در ۹ ماه از سال به چشم می‌خورد. با توجه به این واقعیت که حدود ۲۰٪ از استان دارای ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر میباشد و با توجه به گرادیان حرارتی در دامنه های کوهستانها، میتوان نتیجه گرفت که در قسمت قابل توجهی از استان در بیش از نصف روزهای سال، یخبندان رخ میدهد که در سراسر ماههای سال حتی در تابستان، قابل رویت میباشد. با وجود شدت سرما ثبت برودهای کمتر از ۳۰- درجه سانتیگراد در ایستگاههای هواشناسی مرتفع، درجه حرارتهای بالای ۴۰ درجه سانتیگراد نیز در گرمترین ساعات روز ماههای گرم تابستان، در داده های برخی از ایستگاهها، چون پارس آباد قابل رویت میباشد. دامنه نوسان بین معدل حداقل و حداکثر درجه حرارت سردترین و گرمترین ماه سال یک منطقه در حدود ۴۰ درجه سانتیگراد میباشد. میانگین دمای روزانه نیز در بین ایستگاههای استان ۶/۵ تا ۱۵ درجه سانتیگراد میباشد. بر اساس داده های این ایستگاهها، نواحی پست دره رود، ارس و دشت مغان گرمترین و ارتفاعات دامنه های سبلان سردترین مناطق استان محسوب میشود. میزان نزولات جوی در استان بطور متوسط از ۲۵۰ الی ۶۰۰ میلی متر در نوسان است. فصول بهار و زمستان، فصول بارندگی منطقه محسوب میشوند و بیشترین شدت بارندگی در بهار مشاهده میشود و فصل پاییز از نظر میزان بارندگی پس از بهار و زمستان در مرتبه سوم قرار دارد.

۳-۱- ناهمواریهای استان

معروف ترین و بزرگترین رشته کوههای استان، سبلان و تالش می باشد. از شمالی ترین نقطه استان ادامه رشته کوه قره داغ که از استان آذربایجان شرقی به سمت شرق کشیده است، گذشته و به دره رودخانه قره سو و دره رود ختم می شود. شاخه ای از این کوه در آن سوی دره رود به کوههای خروسلو و شاخه ای دیگر به کوههای برزند (صلوات داغ) می پیوندد که این کوهها نیز پس از عبور از شهرستانهای بیله سوار و مغان در حدود شرقی استان به منتهی الیه شمالی رشته کوه تالش می پیوندد. سبلان با ۴۸۱۱ متر ارتفاع، منتهی الیه شرقی رشته کوه قوشا داغ و بلندترین نقطه استان بشمار می آید و این آتشفشان خاموش با مناظر بدیع و نعمات فراوان اطراف خود از زیباترین قله جهان محسوب می شود. از قله دیگر این توده آتشفشانی هرم، کسری، قرخ بلاغ و قزل بره را می توان نام برد. یکی دیگر از رشته کوههای استان، تالش می باشد که به موازات کناره دریای خزر از شمال به جنوب کشیده است. این رشته کوه از منتهی الیه شرقی کوههای برزند آغاز و در سراسر حدود شرقی استان با افزایش تدریجی ارتفاع به طرف جنوب کشیده می شود و در خارج حدود استان سرانجام به رشته کوههای البرز می پیوندد. رشته کوه تالش در قسمتهای مختلف خود به نامهای باغرو، پشت سارا، و پلنگا نیز نامیده می شود. رشته کوه پلنگا در حوالی دریاچه نئور از رشته اصلی منشعب و در سراسر شهرستان خلخال کشیده شده است. بلندترین

نقطه این شاخه فرعی، قله ۳۳۲۲ متری آق داغ است و کوههای پلنگا، شهدی و ازناو، از دیگر قله آن می‌باشند. از قله دیگر رشته کوه تالش میتوان حصار بلاغی، عجم و شاه معلم را نام برد. در جدول شماره (۱-۲) مهمترین قله های استان بهمراه توضیحاتی آورده شده است.

جدول شماره (۱-۲) مهمترین قله استان اردبیل

شهرستان محل استقرار	رشته اصلی	ارتفاع (متر)	نام قله
سراب - مشگین شهر	قوشا داغ	۲۸۴۵	یاغلی داغ
مشگین شهر	صلوات	۲۲۰۴	قراوول
بيله سوار	خروسلو	۱۰۹۶	خروسلو
مشگین شهر	سبلان	۴۸۱۱	سبلان
اردبیل - سراب	سبلان	۳۸۹۰	قرخ بلاغ
سراب - مشگین شهر	سبلان	۳۸۸۲	قره گونی
اردبیل	سبلان	۳۸۵۰	قرل بره
مشگین شهر	سبلان	۳۶۰۴	چال
مشگین شهر	سبلان	۳۷۸۳	ای قار
خلخال	تالش پلنگا	۳۳۲۲	آق داغ
خلخال	تالش پلنگا	۲۸۶۵	اسر خانی
خلخال	تالش پلنگا	۲۸۸۶	پلنگا
خلخال	تالش پلنگا	۲۷۱۵	شهدی
خلخال	تالش پلنگا	۲۴۱۲	از ناو
خلخال - گیلان	تالش	۳۱۰۰	شاه معلم
خلخال	تالش	۲۸۵۰	بابا رشت
خلخال	تالش	۲۷۵۰	علا مجار
اردبیل	تالش - باغرو	۲۹۰۴	حصار بلاغی
خلخال - گیلان	تالش - باغرو	۳۰۱۰	عجم

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

۴-۱- حوزه‌های آبخیز و شبکه رودخانه‌ها

وجود کوهستانهای مرتفع و قرار گرفتن آنها در مسیر جریان‌های هوایی مدیترانه‌ای و اطلس شمالی، پیدایش مناطقی را با بیش از نه ماه پوشش برفی و دامنه‌هایی را با چشمه‌های فراوان سبب شده و این پهنه را بصورت آبخیز لایزال رودخانه‌های بزرگ و کوچک متعددی در آورده است. استان اردبیل آبخیز حوضه بسته خزر بشمار می‌رود، که کلیه نزولات جوی آن توسط دو شریان اصلی ارس در شمال و قزل اوزن در جنوب به دریای خزر می‌ریزند. حوضه آبریز دریای خزر در استان اردبیل توسط شریانهای اصلی این حوزه در داخل استان، رودهای پر آب ارس در شمال و سرچشمه قزل اوزن در جنوب می‌باشد. رود ارس در محدوده استان اردبیل توسط رودخانه‌های کوچک و بزرگ متعددی که از چند کیلومتر تا بالای ۲۵۰ کیلومتر طول دارند تغذیه می‌شود و از پرآب‌ترین رودهای استان می‌باشد. قسمتی از شهرستانهای مغان و بیله‌سوار آبخیز حوزه بالها رود می‌باشد و قسمت دیگر این شهرستانها، آبخیز رودخانه دره رود که از پیوند رودهای پرآب دیگر تشکیل می‌شود بشمار می‌آید این رود با ۲۸۰ کیلومتر طول و حدود ۵۵۴ میلیون متر مکعب متوسط آبدهی سالانه طویل‌ترین و پر آب‌ترین رودخانه‌های داخلی استان اردبیل به شمار می‌رود. رودخانه دره رود همچنین از وسیعترین حوزه آبخیز برخوردار می‌باشد. بطوریکه قسمت اعظم کوههای سبلان، برزند، خروسلو، تالش، باغرو و پشت سارا آبخیز این رودخانه به شمار می‌آیند. از شاخه‌های اصلی دره رود می‌توان، قره سو، بالیغلو و خیاو چای را نام برد. بالها رود یکی دیگر از رودهای مرزی ایران و جمهوری آذربایجان می‌باشد که از ارتفاعات شرقی کوههای برزند سرچشمه می‌گیرد. شاخه اصلی این رودخانه از شرق گرمی تا شهر بیله‌سوار مرز مشترک ایران و جمهوری آذربایجان را تشکیل میدهد. از شاخه‌های فرعی بالها رود، گرمی چای، ساری قمیش، آزاد چای، شره دره و آزاد لو را میتوان نام برد. قسمت جنوبی حوضه آبریز خزر شامل حوزه قزل اوزن می‌باشد که کوههای بزقوش، جنوب شرقی سهند و تالش را در برمی‌گیرد. در این قسمت نیز که منطقه نسبتاً وسیعی از جنوب استان اردبیل یعنی شهرستان خلخال را تحت پوشش دارد، وجود کوههای مرتفع و برف گیر، جاری شدن رودهای پر آبی را سبب گشته است که از طریق شریان اصلی خود یعنی قزل اوزن از استان خارج، و از طریق دره سفید رود به دریای خزر می‌ریزند.

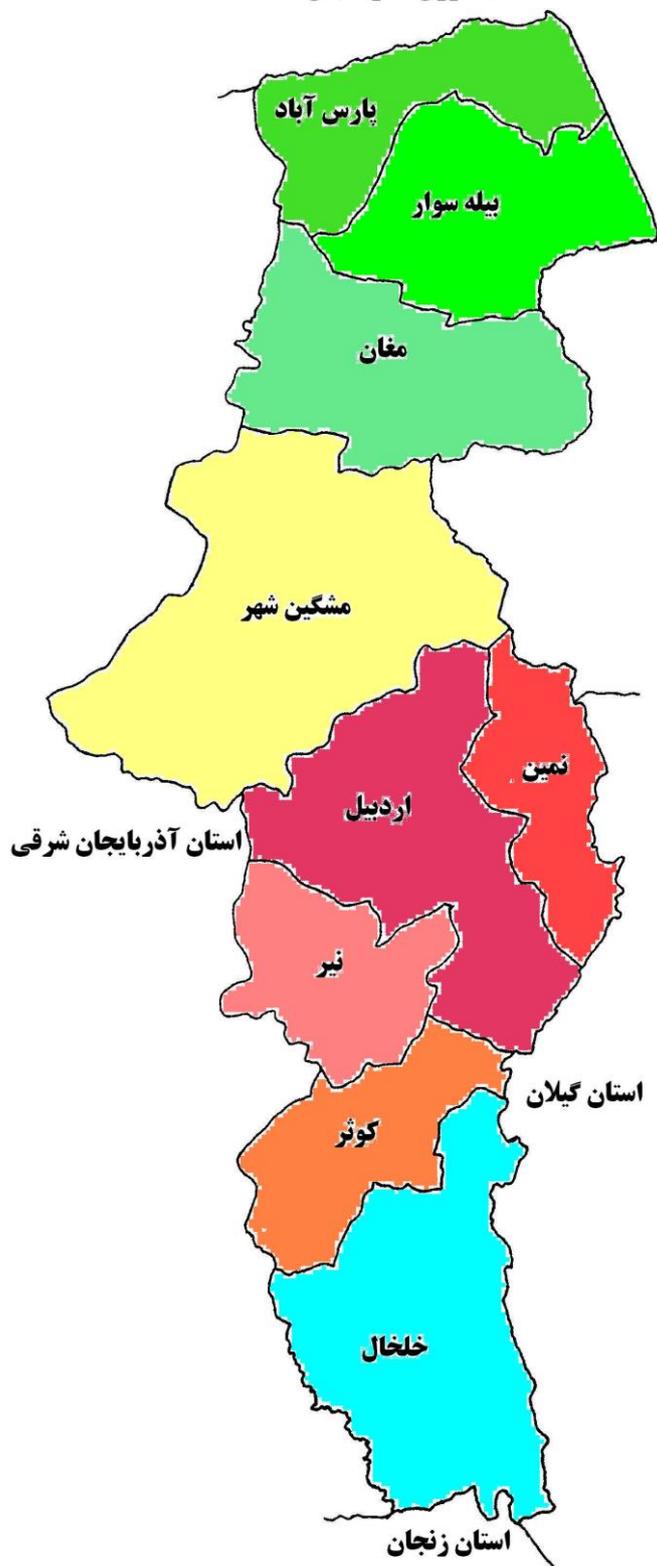
۱-۵- دشتها

در میان رشته کوهها و واحدهای توپوگرافیک یاد شده، و در روند تکامل مورفولوژیک آنها، دشتهای کوچک و بزرگ متعددی بوجود آمده است، که امروز بستر فعالیت های اقتصادی در استان بشمار می روند. البته بجز دشتهائی که در محل پس روی آب دریای خزر، در اثر تغییرات آب و هوای دیرینه زمین و حرکات تکتونیکی آن بعلت کوهستانی بودن منطقه بوجود آمده است، دشتهای موجود در این استان از وسعت قابل توجهی برخوردار نمی باشند و عموماً بصورت جلگه های کوچک و بزرگ آبرفتی پایکوهی بچشم می خورند که از مهمترین آنها بلحاظ وسعت می توان به دشتهای مغان، اردبیل، مشگین شهر و خلخال اشاره نمود.

دشت مغان ایران تنها قسمت کوچکی از دشت بزرگ مغان می باشد، که قسمت اعظم آن در خاک جمهوری آذربایجان قرار گرفته است. این دشت پر برکت و حاصلخیز در محدوده استان اردبیل ۳۵۰ هزار هکتار وسعت دارد، که بوسیله کوههای خروسلو از جنوب، رود ارس از شمال و مرز بین المللی ایران و جمهوری آذربایجان از شرق محدود شده است. این دشت در آنسوی مرز تا ساحل دریاچه خزر کشیده است. دشت مغان پست ترین منطقه استان محسوب می شود و ۱۲۰۰ متر پائین تر از دشتهای دیگر و ارتفاع ۱۰۰ متری قرار دارد. دشت اردبیل در بین دامنه های سبلان و رشته کوه تالش و بزقوش قرار دارد. این دشت با وسعتی در حدود ۹۵ هزار هکتار در ارتفاع ۱۳۵۰ متری واقع شده است. ارتفاع دشت مشگین شهر ۱۱۰۰ متر و حوزه آبخیز آن ۳۹۲۱ کیلومتر مربع و مساحت دشت در حدود ۴۳۰ کیلومتر مربع است که از شمال به کوههای صلوات و از جنوب به دامنه سبلان و از شرق به اردبیل و از غرب به شهرستان اهر محدود می شود و رودخانه های مهم این دشت عبارتند از قره سو و خیاوچای که اهمیت فوق العاده ای در تولیدات باغی و تاکی منطقه مذکور دارند^۱

^۱ ماخذ: گزارش وضع موجود کشاورزی استان (سازمان جهاد کشاورزی استان)

جمهوری آذربایجان

۱-۶- تقسیمات جغرافیایی بر حسب شهرستانها در سال ۱۳۸۳

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان اردبیل با وسعتی بالغ بر ۱۷۸۶۷ کیلومتر مربع حدود ۱/۱ درصد مساحت کل کشور را بخود اختصاص داده است. این استان به مرکزیت شهر اردبیل دارای ۹ شهرستان، ۲۱ شهر، ۲۵ بخش، ۶۶ دهستان و ۱۸۷۵ آبادی می باشد. که تعداد ۱۷۸۸ آبادی دارای سکنه و تعداد ۸۷ آبادی خالی از سکنه بوده است. و به عبارت دیگر حدود ۹۵/۳۶ درصد آبادیهای استان دارای سکنه و ۴/۶۴ درصد دیگر نیز خالی از سکنه بوده است در مقایسه با سال قبل تعداد یک شهر به شهرهای استان اضافه و از تعداد آبادی های خالی از سکنه نیز یک واحد کم و به تعداد آبادی های دارای سکنه اضافه شده است. مراکز شهرستانهای استان عبارتست از اردبیل، بیله سوار، پارس آباد، خلخال، گرمی، مشگین شهر، کیوی، نمین و نیر و سایر مراکز شهری استان نیز عبارت از سرعین، هیر، جعفرآباد، اصلاندوز، کلور، هشتجین، تازه کند انگوت، لاهرود، رضی، آیبگلو، عنبران، و کورائیم می باشند. جدول شماره (۱-۳)

جدول شماره (۱-۳) اطلاعات مربوط به آخرین تقسیمات کشوری استان بر حسب شهرستانها در سال ۱۳۸۳

شهرستان	تعداد بخش	تعداد شهر	تعداد دهستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد آبادی		
					جمع	دارای سکنه	خالی از سکنه
اردبیل	۳	۳	۱۱	۲۴۹۸	۲۱۴	۱۸۲	۳۲
بیله سوار	۲	۲	۴	۱۷۵۸	۲۹۳	۲۸۷	۶
پارس آباد	۳	۲	۶	۱۳۸۳	۲۷۴	۲۶۴	۱۰
خلخال	۳	۳	۸	۲۸۰۰	۱۵۰	۱۴۷	۳
مشگین شهر	۴	۳	۱۲	۳۸۲۵	۳۱۲	۲۹۵	۱۷
مغان	۳	۲	۹	۲۰۵۹	۳۳۳	۳۲۶	۷
کوثر	۲	۱	۴	۱۲۹۳	۱۰۴	۱۰۰	۴
نمین	۳	۳	۷	۱۰۳۷	۹۴	۸۹	۵
نیر	۲	۱	۵	۱۲۱۴	۱۰۱	۹۸	۳
جمع	۲۵	۲۱	۶۶	۱۷۸۶۷	۱۸۷۵	۱۷۸۸	۸۷

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۷-۱- پیشینه تاریخی و گردشگری استان اردبیل

از پیشینه تاریخی کهن و قبل از اسلام اردبیل، چندان اطلاع دقیقی در دست نیست ولی بنا به نوشته مورخان قدیمی و صاحب کتاب حدود العالم، اردبیل یک کلمه اوستایی است و از دو کلمه آرتا (مقدس) و ویل (شهر) به معنی شهر مقدس ترکیب یافته است به موجب اسناد تاریخی سابقه این شهر به زمان اشکانیان می رسد و بیش از ۱۵۰۰ سال قدمت تاریخی دارد.

زبان

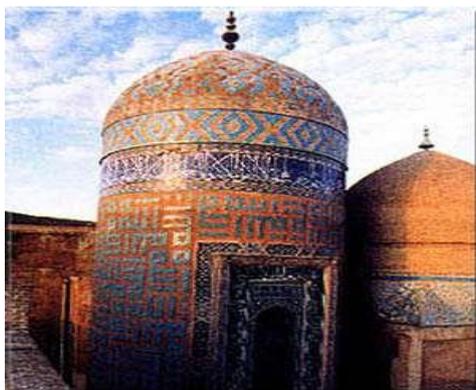
قبال چادر نشین ترک، گروهی از ترکان غزنوی ماوراءالنهر در اواخر قرن چهارم در زمان محمود غزنوی به ایران آمدند. در حوالی سال ۴۱۰ هجری قمری به آذربایجان راه یافتند و سپس به لشکر پادشاه روادی در آمدند و هسته کوچک ولی موثری را در آذربایجان تشکیل دادند که همان کانون باعث جلب دیگر ترکان به این منطقه شد و بتدریج زبان ترک آذری رونق گرفت و پس از شکست سلطان محمود غزنوی از ترکان سلجوقی در ۴۳۱ هجری و غلبه آن طایفه به ایران یکباره راه مهاجرت ترکان بسوی ایران و بخصوص آذربایجان باز شد و همه رشته کارها بدست آنان افتاد و بدین ترتیب باز زبان ترکی آذری قوت گرفت. اکثریت قریب به اتفاق مردم استان اردبیل به زبان ترکی آذری تکلم می کنند ولی گویشهایی نظیر تاتی در قسمتهایی از شاهرود خلخال و تالشی در قسمتهایی از عنبران، نمین و نیر و زبان کردی در قسمتهایی از خلخال دیده می شود.

قوم و نژاد

مادها قومی آریایی نژاد بودند که در آغاز سده هشتم پیش از میلاد، به رهبری دیوکویادیوکس، دولت ماد را تشکیل دادند. مادها در حدود ۲۰۰۰ سال ق.م به ایران آمدند و چون نتوانستند بر دولت مقتدر آرات پیروز شوند، سرزمینهایی را اشتغال کردند که امروزه استانهای اردبیل، آذربایجان شرقی، غربی و کردستان را تشکیل میدهد.

مذهب

اکثر مورخان و تاریخ نویسانی که در خصوص اردبیل آثاری داشته اند، منطقه سبلان را محل تولد زرتشت بیان کرده و بر یکتا پرستی مردم منطقه تاکید داشته اند و با ظهور و گسترش دین مبین اسلام مردم اردبیل به دین اسلام گرویدند و مذهب تشیع ۱۲ امامی نیز برای اولین بار از این منطقه بعنوان مذهب رسمی کشور گسترش یافته و به اوج خود رسیده است و در حال حاضر تنها بخش کوچکی از جمعیت شهرستانهای نمین و خلخال را اهل تسنن تشکیل داده اند.

بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۹۹/۷۹ درصد جمعیت استان مسلمان و در حدود ۰/۲۱ درصد دیگر نیز اقلیت های دینی بوده اند.

جدول شماره (۱-۴) بررسی وضعیت مذهبی مردم استان اردبیل در سال ۱۳۷۵

غیر ساکن (درصد)	ساکن		استان (درصد)	دین
	نقاط روستائی (درصد)	نقاط شهری (درصد)		
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع
۹۹/۸۵	۹۹/۸۶	۹۹/۷۳	۹۹/۷۹	مسلمان
۰/۰۰	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	زرتشتی
۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	کلیمی
۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	مسیحی
۰/۱۵	۰/۱۲	۰/۲۵	۰/۱۸	سایر

مأخذ : سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ استان اردبیل

گردشگری

استان اردبیل و بویژه شهر اردبیل از کانونهای مهم گردشگری ایران محسوب میشود. جاذبه های گردشگری در این استان در سه بخش عمده ۱ - جاذبه های طبیعی ۲ - میراث فرهنگی و جاذبه های تاریخی ۳ - جاذبه های تاریخ مذهبی، قابل بررسی می باشد.

۱- جاذبه های طبیعی: آب معدنی های متعدد گرم و سرد در شهرهای سرعین، نیر، کیوی و مشگین شهر، دریاچه های زیبای شورابیل و نئور در اردبیل و هیر، امتداد جنگلهای شمال در شهرستانهای نمین و خلخال، منطقه

توریستی فندقلوی نمین و دریاچه زیبای قله سبلان ، پیست اسکی آوارس در ارتفاعات و دامنه زیبای کوه سبلان و آب و هوای بسیار مطبوع در فصل بهار و تابستان ... از جمله جاذبه های طبیعی استان می باشند .

۲- میراث فرهنگی و جاذبه های تاریخی استان: بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی ، بقعه شیخ امین الدین جبرائیل ، مجموعه بازار تاریخی اردبیل ، خانه ها و حمامهای قدیمی اردبیل ، بقعه کورائیم ، زندان قهقهه ، پلهای تاریخی اردبیل و پل پردیس فیروز آباد ، تپه های باستانی اردبیل ، بیله سوار و ... از جمله جاذبه های فرهنگی و تاریخی استان محسوب می شوند .

۳- جاذبه های تاریخ مذهبی استان : مرقد مطهر دهها امام زاده شناسائی شده استان ، مسجد جمعه اردبیل ، مسجد و مدرسه میرزا علی اکبر اردبیلی ، کلیسای مریم مقدس اردبیل و ... از جمله آثار تاریخ مذهبی استان می باشد.

۱-۸- محیط زیست

اهمیت محیط زیست در دو دهه اخیر خصوصاً با پیدایش الگوی توسعه پایدار موجب گردیده تا محیط زیست در تهیه و تدوین برنامه سوم و چهارم توسعه کشور از جایگاه ویژه ای برخوردار گردید و بعنوان یک موضوع فرابخشی موقعیت نوینی را در نظام برنامه ریزی بخود گرفت و به رغم فعالیتهای متفاوت در فرابخش محیط زیست به دلیل ضعف های بنیادی نتایج حاصل از اجرای سیاست ها فاصله زیاد و قابل توجهی با فرایندهای تنشی و تخریبی در زیست بوم های منطقه دارد لذا ضروری است برای رفع کمبودها و ضعف ها ، اقدامات جدی و اساسی در طول برنامه چهارم توسعه به عمل آید و مقابله با آثار مخرب فعالیتهای انسان بر زیست بومها و رفع یا تقلیل آنها مورد توجه خاص مدیران قرار گیرد . از جمله سیاستهای اصلی در حفاظت از محیط زیست ادغام ملاحظات زیست محیطی در فرایند تصمیم گیری های توسعه ای است که با هدف تصحیح و کاهش آثار و پیامدهای سوء آنها (صنعت ، کشاورزی و امور زیربنایی) بر فرآیندهای اکولوژیک می باشد.

۱-۸-۱- وضعیت زیستگاه و محیط های طبیعی استان

مناطق حفاظت شده استان اردبیل در سال ۱۳۸۳ شامل ۲ منطقه حفاظت شده و ۲ اثر طبیعی ملی بوده که جمعاً با مساحتی بالغ بر ۷۵۸۰۵ هکتار در حدود ۴/۳ درصد مساحت استان را بخود اختصاص داده و در محدوده مناطق

حفاظت شده مجموعاً تعداد ۵۱ آبادی دارای سکنه واقع گردیده است که در مقایسه با سایر استانهای مشابه مناطق حفاظت شده استان بسیار ناچیز است.

الف) منطقه حفاظت شده لیسار(نور)

این منطقه با وسعت ۴۰۶۲ هکتار در بخشی از فولادلوی جنوبی شهرستان اردبیل تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۵/۳۶ درصد مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی ملی استان را بخود اختصاص داده و ۲ آبادی دارای سکنه نیز در محدوده این منطقه واقع گردیده است .

ب) منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع آق داغ

این منطقه بعنوان بزرگترین منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع استان با وسعت ۶۴۰۰۰ هکتار در شهرستان خلخال تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۸۴/۴۳ درصد مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی ملی استان را بخود اختصاص داده و ۴۹ آبادی دارای سکنه نیز در محدوده این منطقه قرار گرفته است.

ج) اثر طبیعی ملی سبلان

ارتفاعات بالای ۳۶۰۰ متری کوه سبلان بعنوان اثر طبیعی ملی حفاظت شده استان تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان درآمده و با ۶۶۴۳ هکتار حدود ۸/۷۶٪ درصد مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی استان را بخود اختصاص داده است .

د) اثر طبیعی ملی غار یخکان

این اثر طبیعی ملی در بخش مرکزی شهرستان خلخال با وسعت ۱۱۰۰ هکتار تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۱/۴۵ درصد مناطق چهارگانه تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان را بخود اختصاص داده است .

۱-۸-۲- وضعیت حیات وحش استان

بر اساس بررسی های بعمل آمده توسط اداره کل حفاظت محیط زیست استان در مناطق حفاظت شده و آثار طبیعی ملی استان تعداد ۱۳ گونه حیوانی به شرح زیر مشاهده گردیده است. تعداد ۲۳۴ رأس کل و بزکوهی، تعداد ۵ قلاده خرس قهوه ای، ۵ قلاده گرگ، ۱۰ قلاده گراز وحشی، ۳۰ قلاده روباه و ۳ قلاده خرگوش در منطقه شکار ممنوع آق داغ، تعداد ۵ قلاده خرس قهوه ای، ۱۱ رأس قوچ و میش ارمنی و ۱۰ قلاده گراز وحشی در منطقه حفاظت شده و اثر طبیعی ملی سبلان، تعداد ۸ قلاده گراز وحشی و ۲ قلاده روباه در منطقه شکار ممنوع کندیمن، تعداد ۱۲ جوجه تیغی، ۳۱ موش مغان، ۳۰۰ زنگوله بال، ۲۲ قلاده روباه و ۳ قلاده تشی در منطقه حفاظت شده پارس آباد و تعداد ۴۰۶۱ قطعه انواع پرندگان آبی و کنار آبی در تالابهای مختلف استان مشاهده گردیده است. همچنین در ۱۶ زیست گاه جانوری شناسائی شده استان از جمله آق داغ، پلنگان، درجاق، قزل بره، پیر آغاجی، قره داغ، صلوات، آق بابا، لنگان، فندقلو، بزداغ، گونه های مختلف جانوری از جمله پلنگ، خرس قهوه ای، کل و بز کوهی، قوچ و میش، شنگ، سمور جنگلی، خرگوش، گراز وحشی، گرگ و روباه وجود دارند.

۱-۸-۳- اهم فعالیت های زیست محیطی استان

در سال ۱۳۸۳ تعداد شکارچیان دارای پروانه استان بالغ بر ۱۳۵۰ نفر و تعداد دام های ماهیگیری و کبک نیز ۱۰ رشته بوده است در طول سال تعداد ۱۰ قبضه سلاح گرم، ۶۰۰ رشته دام های ماهیگیری و کبک از شکارچیان غیر مجاز ضبط گردیده است. تعداد جانوران شکار شده غیر مجاز استان ۱۰ رأس، تعداد پرندگان شکار شده غیر مجاز استان ۱۰۳ قطعه و تعداد ماهیهای غیر مجاز صید شده ۸۰۰۰ قطعه بوده که درآمد حاصل از ضرر و زیان

اخذ شده ناشی از شکار و صید غیر مجاز استان در سال مورد بررسی بالغ بر ۱۸۵۲۰ هزار ریال و درآمد حاصل از فروش پروانه شکار و صید نیز بالغ بر ۱۲۷۴۳۱ هزار ریال بوده است .

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۹۰۴ مورد از کارخانجات و کارگاههای مختلف استان بازدید کارشناسی شده و با ادامه فعالیت تعداد ۵۸ واحد در حال بهره برداری موافقت و با ادامه فعالیت تعداد ۲۶ واحد دیگر نیز بعلت عدم رعایت موازین زیست محیطی مخالفت گردیده است ضمناً با ایجاد ۶۱ واحد صنعتی جدید نیز مخالفت شده است . همچنین در حدود ۱۴۵ مورد نسبت به دفع جانوران زیانکار اقدام گردیده است . همچنین تعداد ۵۵۸۴ نفر نیز از موزه تاریخ طبیعی استان واقع در منطقه شورابیل اردبیل بازدید کرده اند که نسبت به سال قبل حدود ۵۰/۷ درصد کاهش داشته است .

جدول شماره (۵-۱) مناطق حفاظت شده استان در سال ۱۳۸۳

ردیف	عنوان منطقه	وضعیت یا موقعیت جغرافیایی	وسعت منطقه		تعداد آبادی واقع در منطقه حفاظت شده	
			هکتار	درصد	دارای سکنه	خالی از سکنه
۱	منطقه حفاظت شده لیسار (نئور)	اردبیل-قولادلوی جنوبی	۴۰۶۲	۵/۳۶	۲	-
۲	منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع آق داغ	خلخال	۶۴۰۰۰	۸۴/۴۳	۴۹	-
۳	اثر طبیعی ملی سبلان	۳۶۰۰ متری کوه سبلان	۶۶۴۳	۸/۷۶	-	-
۴	اثر طبیعی ملی غاریخکان	خلخال-بخش مرکزی	۱۱۰۰	۱/۴۵	-	-
۵	جمع	-	۷۵۸۰۵	۱۰۰	۵۱	-

مأخذ: اداره کل حفاظت محیط زیست استان

جدول شماره (۶-۱) وحوش مشاهده شده در مناطق حفاظت شده استان در سال ۱۳۸۳

ردیف	نام زیستگاه	تعداد و نوع وحوش مشاهده شده	منطقه شکار ممنوع آق داغ	اثر طبیعی ملی سبلان	شکار ممنوع گندیمین
۲	خرس قهوه ای	۵	۵	۵	-
۳	گرگ	۱۰	۱۰	۵	-
۴	قوچ و میش ارمنی	-	-	۱۱	-
۵	گراز وحشی	۱۰	۱۰	۱۰	۸
۶	روباه	۳۰	۳۰	-	۲
۷	خرگوش	۳	۳	-	-

ادامه جدول شماره (۶-۱) وحوش مشاهده شده در مناطق حفاظت شده استان در سال ۱۳۸۳

ردیف	نام زیستگاه	تعداد و نوع وحوش مشاهده شده	منطقه پارس آباد	تالابهای استان
۹	موش مغان	۳۱	۳۱	-
۱۰	پرندگان آبی و کنار آبی	-	-	۴۰۶۱
۱۱	زنگوله بال	۳۰۰	۳۰۰	-
۱۲	روباه	۲۲	۲۲	-
۱۳	تشی	۳	۳	-

مأخذ: پیشین

جدول شماره (۷-۱) فعالیت های انجام شده اداره کل حفاظت محیط زیست استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

تعداد وسایل و تجهیزات ، صید و شکار غیر مجاز ضبط شده					تعداد پروانه های صادر شده دامهای ماهیگیری و کبک (رشته)	تعداد پروانه های صادر شده شکار (فقره)	تعداد شکار چیان دارای پروانه (نفر)	شرح فعالیت	سال
تعداد شکار غیر مجاز پرندهگان (قطعه)	تعداد صید غیر مجاز ماهی (قطعه)	تعداد شکار غیر مجاز پستانداران (راس)	تعداد دام های ماهیگیری و کبک (رشته)	تعداد سلاح گرم غیر مجاز (قیضه)					
۱۰۵	۳۵۰۰	۱۷	۵۰۰	۳	۵	۱۱۴۱	۱۱۴۱	۱۳۸۲	
۱۰۳	۸۰۰۰	۱۰	۶۰۰	۱۰	۱۰	۱۳۵۰	۱۳۵۰	۱۳۸۳	

دنباله جدول شماره (۷-۱)

تعداد پاسگاهها و محیط بانی های فعال	تعداد کارخانجات و کارگاههای تحت بازدید				درآمدهای حاصل شده (هزار ریال)		شرح فعالیت	سال
	مخالفت شده در اثر تخلف (مورد)	تعداد مراکز و مؤسسات در حال بهره برداری موافقت شده (مورد)	تعداد کل موارد کارشناسی (مورد)	فروش پروانه شکار و صید	ضرر و زیان اخذ شده ناشی از صید و شکار غیر مجاز			
						در حال بهره برداری		
۳	۱۴۱	۲۱	۸۹	۸۸۸	۹۲۸۶۵	۱۰۴۸۰	۱۳۸۲	
۳	۶۱	۲۶	۵۸	۹۰۴	۱۲۷۴۳۱	۱۸۵۲۰	۱۳۸۳	

دنباله جدول شماره (۷-۱)

آمار بازدید کنندگان از موزه تاریخ طبیعی اردبیل واقع در شورابیل (نفر)	تعداد پرسنل کار در مناطق حفاظت شده (نفر)	دفع جانوران زیانکار (مورد)	شرح فعالیت	سال
۵۱۹۳۶	۲۹	۱۲۰	۱۳۸۲	
۲۵۵۸۴	۲۹	۱۴۵	۱۳۸۳	

مأخذ: همان

۲- جمعیت

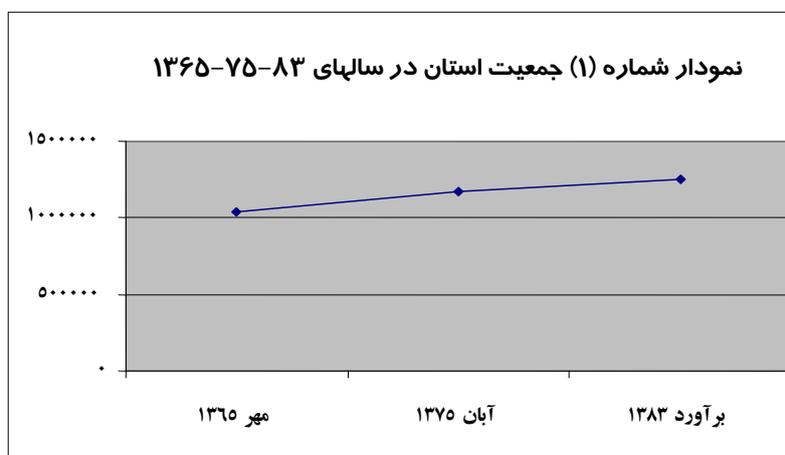
۱-۲- جمعیت و رشد آن

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، جمعیت استان برابر ۱۶۸۰۱۱ نفر بوده که در حدود ۱/۹ درصد از جمعیت کشور را بخود اختصاص داده است. رشد جمعیت استان بین سالهای ۷۵-۱۳۶۵ به میزان یک درصد (در مناطق شهری ۲/۷۵ و در مناطق روستایی ۰/۴۴۵- درصد) بوده است. بر همین اساس استان دارای ۲۱۳۲۹۰ خانوار (۱۱۲۱۳ خانوار در مناطق شهری و ۱۰۱۶۰۱ خانوار در مناطق روستایی و ۴۷۶ خانوار غیر ساکن) بوده است. بعبارت دیگر از تعداد ۲۱۳۲۹۰ خانوار استان در حدود ۹۹/۸ درصد ساکن و معمولی و تنها ۰/۲ درصد غیر ساکن بوده اند. همچنین میانگین تعداد افراد خانوار در خانوارهای معمولی استان ۵/۵ نفر محاسبه گردیده که این رقم برای خانوارهای شهری ۵/۳ و برای خانوارهای روستایی ۵/۷ و برای خانوارهای غیر ساکن ۵/۶ نفر بوده است. جدول شماره (۱-۲) توضیحات بیشتری را در این مورد بر اساس نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن سالهای ۷۵ و ۶۵، ۱۳۵۵ نشان میدهد.

جدول شماره (۱-۲) مقایسه میانگین تعداد افراد خانوارهای معمولی در سالهای ۷۵ و ۱۳۵۵، ۶۵

سال	میانگین تعداد افراد خانوارهای معمولی	شهری	روستایی	غیر ساکن
۱۳۵۵	۵/۸	۵/۷	۵/۸	-
۱۳۶۵	۶/۰	۵/۶	۶/۳	-
۱۳۷۵	۵/۵	۵/۲	۵/۸	۵/۶

ماخذ: نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن سالهای ۷۵ و ۱۳۵۵، ۶۵

۲-۲- ساختار سنی و جنسی جمعیت

بررسی ساختار سنی جمعیت حاکی از آن است که جمعیت استان جمعیتی جوان است بطوریکه بر اساس داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ در حدود ۴۲/۲ درصد جمعیت در گروه سنی کمتر از ۱۵ سال، ۵۳/۵ درصد در گروه سنی ۱۵-۶۴ سال و ۴/۳ درصد در گروه سنی ۶۵ ساله و بیشتر قرار داشته اند .

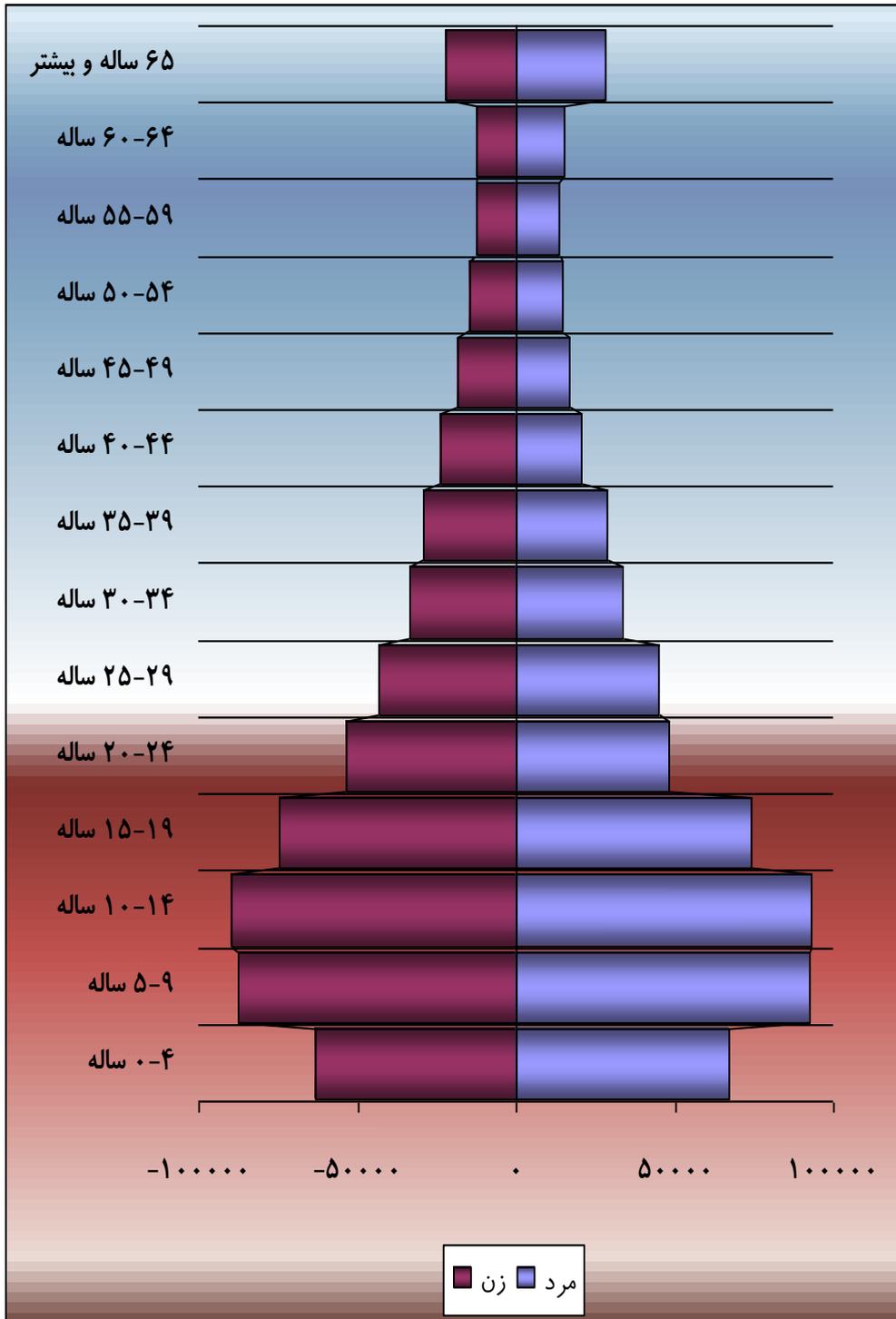
همچنانکه در جدول شماره (۲-۲) دیده می شود .نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال که شاخص جوانی جمعیت است در سال ۱۳۷۵ در مناطق شهری ۴۶/۵ و در مناطق روستایی و عشایری ۵۳/۵ درصد بوده است . این شاخص در کل استان را در سال ۱۳۵۵ برابر ۴۹/۸ درصد و در سال ۱۳۶۵ معادل ۴۹ درصد بوده است . نمودار شماره (۲) هرم سنی جمعیت استان را بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ نشان می دهد. همچنانکه در این هرم مشخص است گستردگی طیف گروه سنی (۱۴-۱۰) ساله و سپس (۹-۰) ساله از گستردگی سایر طیفها بیشتر بوده و کمترین گستردگی را جمعیت واقع در (۵۹-۵۵) ساله و سپس (۶۴-۶۰) ساله دارا می باشد . لازم به توضیح است که توزیع جمعیت بر حسب گروههای عمده سنی در همان سرشماری نشان می دهد که میانسالان (۲۵-۶۴ ساله) بیشترین فراوانی را دارند . در نمودار (۳) توزیع فراوانی جمعیت بر حسب گروههای ۶ گانه سنی آمده است .

جدول شماره (۲-۲) مقایسه گروههای عمده سنی در سالهای ۶۵ و ۷۵، ۱۳۵۵

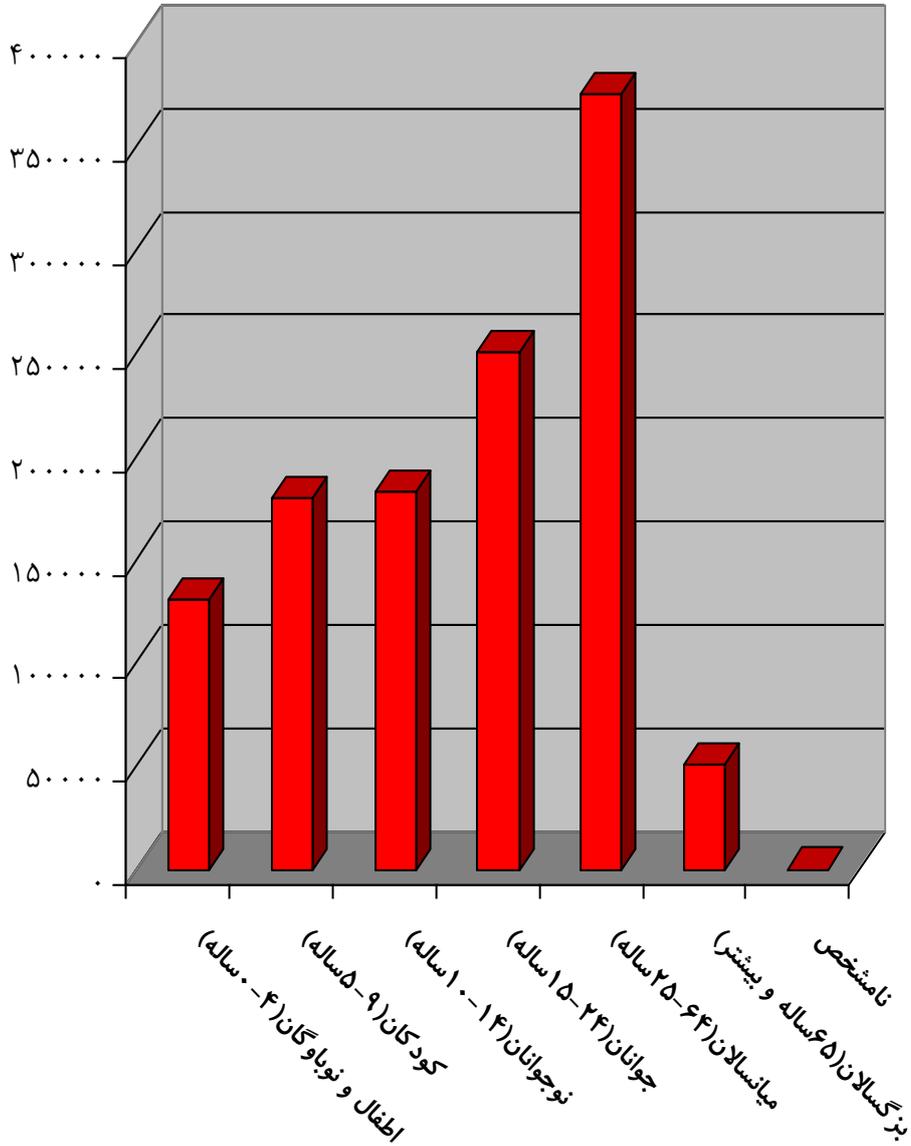
شرح	گروه سنی کمتر از ۱۵ سال (درصد)	گروه سنی ۱۵-۶۴ (درصد)	گروه سنی ۶۵ سال و بیشتر (درصد)
۱۳۵۵	۴۹/۸	۴۶/۹	۳/۳
۱۳۶۵	۴۹	۴۸/۶	۲/۴
۱۳۷۵	۴۲/۲	۵۳/۵	۴/۳

ماخذ: نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن سالهای ۶۵ و ۷۵، ۱۳۵۵

نمودار شماره ۲- هرم سنی جمعیت استان اردبیل بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن آبان ۱۳۷۵

نمودار شماره (۳) توزیع جمعیت استان بر حسب گروههای عمده سنی در سال ۱۳۷۵

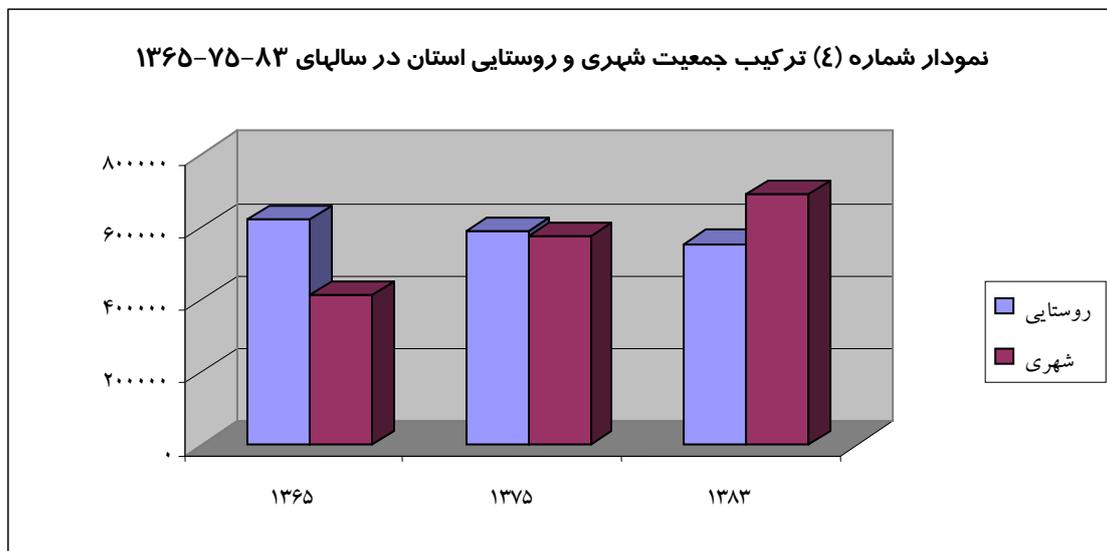
۲-۳- شهر نشینی، روستا نشینی و روند آن

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ از مجموع جمعیت استان ۴۹/۴۲ درصد در مناطق شهری و ۵۰/۵۸ درصد در مناطق روستایی و عشایری ساکن بوده اند و از کل خانوارهای استان نیز ۵۲/۱۴ درصد در مناطق شهری و ۴۷/۸۶ درصد در مناطق روستایی و عشایری بوده اند.

جمعیت مناطق شهری استان که در سال ۱۳۵۵ در حدود ۲۶/۶ درصد از کل جمعیت استان را شامل می شد، در سال ۱۳۶۵ به ۳۹/۸۲ درصد ارتقاء یافته است.

جمعیت مناطق روستایی استان نیز که در سال ۱۳۵۵ در حدود ۷۳/۴ درصد از کل جمعیت استان را تشکیل می داده است، در سال ۱۳۶۵ به ۶۰/۱۸ درصد تقلیل یافته است.

در جدول شماره (۲-۳) و (۲-۴) ترکیب شهری و روستایی جمعیت و خانوار استان در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ آمده است.

جدول شماره (۲-۳) ترکیب شهری و روستایی جمعیت و خانوارهای استان در سال ۱۳۷۵ و درصد رشد آن نسبت به سال ۱۳۶۵

روستایی و عشایری		شهری		کلاستان	شرح
درصد سهم	تعداد	درصد سهم	تعداد		
۵۰/۵۸	۵۹۰۷۸۰	۴۹/۴	۵۷۷۲۳۱	۱۱۶۸۰۱۱	تعداد جمعیت در سال ۱۳۷۵
-۱۵/۹۵	۱۵/۲۶	۲۴/۱	۳۹/۹	۱۲/۷۲	درصد تغییرات نسبت به سال ۱۳۶۵
۴۷/۸۶	۱۰۲۰۷۷	۵۲/۱۴	۱۱۱۲۱۳	۲۱۳۲۹۰	تعداد خانوار در سال ۱۳۷۵
-۱۶/۳۶	۲/۹۷	۲۱/۸	۵۰/۰۷	۲۳/۱	درصد تغییرات نسبت به سال ۱۳۶۵
-	۵/۷۹	-	۵/۱۹	۵/۴۸	بعد خانوار در سال ۱۳۷۵
-	-۷/۹۵	-	-۸/۶۳	-۸/۳۶	درصد تغییرات نسبت به سال ۱۳۶۵

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۲-۴- باروری و مرگ و میر جمعیت

بر اساس اطلاعات ارائه شده از طرف اداره کل ثبت احوال استان در سال ۱۳۸۳ تعداد متولدین ثبت شده جمعاً ۲۱۱۴۳ نفر بوده که تعداد ۱۰۹۳۱ نفر (معادل ۵۱/۷ درصد) از آنها پسر و تعداد ۱۰۲۱۲ نفر دیگر نیز (۴۸/۳ درصد) دختر بوده اند، از کل متولدین دختر و پسر تعداد ۱۲۵۷۵ نفر در مناطق شهری و تعداد ۸۵۶۸ نفر دیگر نیز در مناطق روستایی بوده اند که در مقایسه با تعداد متولدین ثبت شده مناطق شهری و روستایی سال قبل در مجموع حدود ۱/۴۹ درصد کاهش داشته است ولی تعداد متولدین ثبت شده مناطق شهری اعم از دختر و پسر در حدود ۲/۸۴ درصد نسبت به سال قبل افزایش (رشد) داشته و تعداد متولدین ثبت شده مناطق روستایی در حدود ۷/۲ درصد کاهش (رشد منفی) داشته است. بنابراین کاهش متولدین ثبت شده استان صرفاً مربوط به مناطق روستایی استان بوده است.

بر اساس شاخص توزیع جنسی جمعیت، نسبت جنسی متولدین ثبت شده استان در سال ۱۳۸۳ در حدود ۱۰۷ بوده است تعداد فوت ثبت شده استان مجموعاً ۵۸۱۹ نفر بوده که تعداد ۳۲۸۸ نفر آن (معادل ۵۶/۵ درصد) مرد و تعداد ۲۵۳۱ نفر دیگر نیز (معادل ۴۳/۵ درصد) زن بوده اند که در مقایسه با سال قبل مجموعاً میزان مرگ و میر ثبت شده استان در حدود ۱/۲ درصد کاهش داشته است از کل فوت شدگان ثبت شده تعداد ۳۲۰۲ نفر

(معادل ۵۵ درصد) در مناطق شهری و تعداد ۲۶۱۷ نفر دیگر نیز (معادل ۴۵ درصد) در مناطق روستایی بوده است .

تعداد وقایع ازدواج ثبت شده در طول سال ۱۳۸۳ بالغ بر ۱۵۳۱۳ مورد بوده که در مقایسه با سال قبل در حدود ۴/۶۸ درصد افزایش داشته است تعداد وقایع ازدواج ثبت شده در مناطق شهری بالغ بر ۱۱۷۸۷ مورد و در حدود ۷۶/۹۷ درصد کل ازدواج ثبت شده استان بوده و تعداد ۳۵۲۶ مورد دیگر نیز با ۲۳/۰۳ درصد مربوط به مناطق روستایی استان بوده است که در مقایسه با سال قبل تعداد وقایع ازدواج مناطق شهری در حدود ۶ درصد و تعداد وقایع ازدواج مناطق روستایی در حدود ۰/۵۷ درصد افزایش داشته است .

تعداد طلاق ثبت شده کل استان در سال مورد بررسی ۱۰۷۶ مورد بوده که ۸۵۳ مورد آن (معادل ۷۹/۲۷ درصد) در مناطق شهری و ۲۲۳ مورد دیگر نیز (در حدود ۲۰/۷۳ درصد) در مناطق روستایی بوده که در مقایسه با سال قبل تعداد طلاق ثبت شده در سطح استان بالغ بر ۴/۸۷ درصد افزایش داشته است این در حالیست که اطلاعات موجود نشان می دهد تعداد طلاق ثبت شده در مناطق شهری نسبت به سال قبل در حدود ۷/۳۸ درصد کاهش ولی در مناطق روستایی در حدود ۱۱۲/۳۸ درصد افزایش داشته است و از ۱۰۵ مورد طلاق در سال ۱۳۸۲ به ۲۲۳ مورد در سال ۱۳۸۳ رسیده است همچنین مقایسه تعداد وقایع ازدواج سال ۱۳۸۳ با تعداد وقایع طلاق ثبت شده در کل استان نشان می دهد تعداد طلاق در حدود ۷ درصد تعداد وقایع ازدواج سال ۱۳۸۳ بوده است این رقم در مناطق شهری ۷/۲ و در مناطق روستایی ۶/۳ درصد بوده است .

جدول شماره (۲-۴) متولدین ثبت شده بر حسب جنس در نقاط شهری و روستایی

سال	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	پسر و دختر	پسر	دختر	پسر و دختر	پسر	دختر	پسر و دختر	پسر	دختر
۱۳۷۹	۲۱۰۶۵	۱۰۶۳۱	۱۰۴۳۴	۱۰۹۰۸	۵۴۹۶	۵۴۱۲	۱۰۱۵۷	۵۱۳۵	۵۰۲۲
۱۳۸۰	۲۱۷۹۰	۱۰۹۶۶	۱۰۸۲۴	۱۰۲۸۲	۵۱۹۹	۵۰۸۳	۱۱۵۰۸	۵۷۶۷	۵۷۴۱
۱۳۸۱	۲۱۱۹۹	۱۰۷۳۴	۱۰۴۶۵	۱۱۲۸۷	۵۶۵۷	۵۶۳۰	۹۹۱۲	۵۰۷۷	۴۸۳۵
۱۳۸۲	۲۱۴۶۲	۱۰۹۴۶	۱۰۵۱۶	۱۲۲۲۸	۶۲۳۱	۵۹۹۷	۹۲۳۴	۴۷۱۵	۴۵۱۹
۱۳۸۳	۲۱۱۴۳	۱۰۹۳۱	۱۰۲۱۲	۱۲۵۷۵	۶۵۳۰	۶۰۴۵	۸۰۶۸	۴۴۰۱	۴۱۶۷

ماخذ : اداره کل ثبت احوال استان اردبیل

جدول شماره (۲-۵) فوت شدگان ثبت شده بر حسب جنس در نقاط شهری و روستایی

سال	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	مرد وزن	مرد	زن	مرد وزن	مرد	زن	مرد وزن	مرد	زن
۱۳۷۹	۶۰۸۷	۳۴۲۵	۲۶۶۲	۳۰۶۶	۱۷۵۹	۱۳۰۷	۳۰۲۱	۱۶۶۶	۱۳۵۵
۱۳۸۰	۵۷۳۲	۳۲۴۶	۲۴۸۶	۲۷۱۲	۱۴۸۳	۱۲۲۹	۳۰۲۰	۱۷۶۳	۱۲۵۷
۱۳۸۱	۶۰۷۷	۳۳۵۵	۲۷۲۲	۳۴۴۱	۱۸۵۶	۱۵۸۵	۲۶۳۶	۱۴۹۹	۱۱۳۷
۱۳۸۲	۵۸۹۰	۳۳۵۲	۲۵۳۸	۳۱۶۷	۱۷۹۷	۱۳۷۰	۲۷۲۳	۱۵۵۵	۱۱۶۸
۱۳۸۳	۵۸۱۹	۳۲۸۸	۲۵۳۱	۳۲۰۲	۱۸۰۷	۱۳۹۵	۲۶۱۷	۱۴۸۱	۱۱۳۶

مأخذ: پیشین

جدول شماره (۲-۶) ازدواج و طلاق ثبت شده در نقاط شهری و روستایی

سال	جمع		نقاط شهری		نقاط روستایی	
	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق
۱۳۷۹	۱۴۴۳۱	۷۹۶	۱۰۲۰۰	۶۷۴	۴۲۳۱	۱۲۲
۱۳۸۰	۱۳۶۴۶	۸۶۲	۹۰۶۸	۸۰۳	۴۵۷۸	۵۹
۱۳۸۱	۱۴۰۸۳	۹۶۲	۱۰۲۳۹	۸۸۶	۳۸۴۴	۷۶
۱۳۸۲	۱۴۶۲۸	۱۰۲۶	۱۱۱۲۲	۹۲۱	۳۵۰۶	۱۰۵
۱۳۸۳	۱۵۳۱۳	۱۰۷۶	۱۱۷۸۷	۸۵۳	۳۵۲۶	۲۲۳

مأخذ: همان

۲-۵- توزیع جغرافیایی جمعیت

همانطوریکه قبلاً نیز اشاره شد، جمعیت استان در سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۱۱۶۸۰۱۱ نفر بوده است که ۴۹/۴ درصد آن در مناطق شهری و ۵۰/۴ درصد دیگر نیز در مناطق روستایی ساکن بوده اند. شهرستان اردبیل ۳۹/۶ درصد، مشگین شهر ۱۴ درصد و پارس آباد ۱۱/۷ درصد جمعیت استان را در خود جای داده و رتبه های اول تا سوم جمعیتی استان را به خود اختصاص داده اند. شهرستانهای خلخال، مغان، نمین، بیله سوار، نیر و کوثر نیز در مقام های بعدی قرار دارند.

جدول شماره (۲-۷) جمعیت شهرستانهای استان به تفکیک شهری و روستایی در سال ۱۳۷۵

شهرستان	جمعیت (نفر)	سهم جمعیت شهرستان از استان (درصد)	جمعیت شهری (نفر)	شهرنشینی (درصد)	جمعیت روستایی (نفر)	روستا نشینی (درصد)
اردبیل	۴۶۲۵۷۸	۳۹/۶	۳۴۷۰۹۰	۷۵	۱۱۵۴۸۸	۲۵
بيله سوار	۵۹۵۸۴	۵/۱	۱۹۱۱۶	۳۲/۱	۴۰۴۶۸	۶۷/۹
پارس آباد	۱۳۶۶۳۲	۱۱/۷	۶۳۳۲۳	۴۶/۳	۷۳۳۰۹	۵۳/۷
خلخال	۱۰۴۴۵۴	۸/۹	۴۴۳۳۹	۴۲/۴	۶۰۱۱۵	۵۷/۶
کوثر	۳۴۵۱۴	۲/۹	۶۸۰۵	۱۹/۷	۲۷۷۰۹	۸۰/۳
مشگین شهر	۱۶۴۰۰۷	۱۴	۵۵۴۴۹	۳۳/۸	۱۰۸۵۵۸	۶۶/۲
مغان	۱۰۳۷۳۲	۸/۹	۲۸۱۶۶	۲۷/۲	۷۵۵۶۶	۷۲/۸
نمین	۶۹۳۴۹	۵/۹	۷۸۵۲	۱۱/۳	۶۱۴۹۸	۸۸/۷
نیر	۳۰۵۱۴	۲/۶	۵۰۹۱	۱۶/۷	۲۵۴۲۳	۸۳/۳
جمع	۱۱۶۵۳۶۴	۱۰۰	۵۷۷۲۳۱	۴۹/۴	۵۸۸۱۳۳	۵۰/۶

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۲

اطلاعات مربوط به جمعیت غیر ساکن که تعداد ۲۶۴۷ نفر می باشد در این جدول منظور نشده است .

بررسی آماری نشان می دهد میانگین سنی مردان و زنان در استان طبق سرشماری آبانماه سال ۱۳۷۵ معادل ۲۳ سال می باشد که این شاخص برای مردان ۲۳/۰۹ سال و برای زنان ۲۲/۹۰ سال می باشد که با توجه به پایین بودن میانه سنی از میانگین سنی ، گویای جوان بودن جمعیت استان می باشد و در آینده نزدیک به فرصتهای شغلی زیادی نیاز خواهد داشت .

جدول شماره (۲-۸) شاخصهای عمده جمعیتی بر حسب جنس در نقاط شهری و روستایی

(سال)

شرح	آبان ۱۳۷۵		
	نقاط روستایی	نقاط شهری	کل استان
مرد و زن			
میانگین سنی	۲۲/۸۶	۲۳/۱۹	۲۳
میانه سنی	۱۷/۴۰	۱۸/۷۴	۱۸/۰۷
میانگین سن در اولین ازدواج	-	-	-
مرد			
میانگین سنی	۲۲/۸۳	۲۳/۳۷	۲۳/۰۹
میانه سنی	۱۶/۹۰	۱۸/۸۲	۱۷/۸۷
میانگین سن در اولین ازدواج	۲۳/۹۵	۲۵/۳۲	۲۴/۶۸
زن			
میانگین سنی	۲۲/۸۲	۲۳/۰۱	۲۲/۹
میانه سنی	۱۷/۸۹	۱۸/۶۷	۱۸/۲۶
میانگین سن در اولین ازدواج	۲۲/۵۱	۲۱/۶۳	۲۲/۰۶

ماخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ، آبان ۱۳۷۵

۲-۶- مقایسه تراکم جمعیت در کشور و استان

تراکم جمعیت به معنای متوسط تعداد افرادی است که در هر کیلومتر مربع زندگی می کنند. این رقم از تقسیم

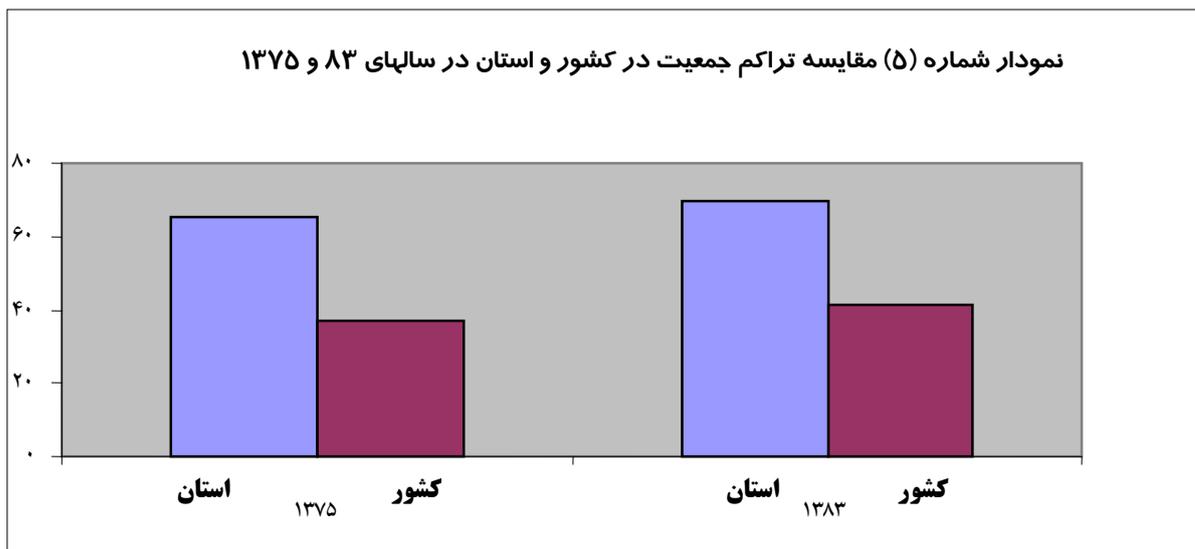
تعداد جمعیت بر مساحت منطقه بدست می آید. تراکم جمعیت در استان اردبیل در سال ۱۳۷۵ معادل ۶۵/۳۷

نفر در کیلومتر مربع بوده است و در مقایسه با کل کشور که دارای تراکم ۳۶/۷۶ نفر در کیلومتر مربع است،

استان اردبیل جزء استانهای پرتراکم محسوب می شود.

بر اساس برآوردهای انجام شده میزان تراکم جمعیت استان اردبیل در سال ۱۳۸۳ معادل ۶۹/۸ نفر در کیلومتر

است.

۲-۷- برآورد جمعیت شهرستانهای استان در سالهای ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۴

با توجه به اینکه هرگونه برنامه ریزی و تصمیم گیری برای محدوده های تقسیمات کشوری بر اساس آخرین

محدوده آنها صورت می گیرد، در راستای این ضرورت، مرکز آمار ایران بر مبنای بازسازی محدوده سال ۱۳۸۰

اقدام به بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای استانها از جمله استان اردبیل نموده است.

در جدول (۲-۱۰) برآورد جمعیت تعدیل شده شهرستانهای استان به تفکیک شهری و روستایی در سالهای ۱۳۸۰

الی ۱۳۸۴ ارائه شده است و جمعیت استان اردبیل در سال ۱۳۸۲ در حدود ۱۲۳۶۴۴۹ نفر برآورد گردیده است

در این میان تعداد جمعیت شهری ۶۷۷۸۰۶ نفر و تعداد جمعیت روستایی ۵۵۸۶۴۲ نفر می باشد که در سال

مزبور حدود ۵۴/۸۲ درصد جمعیت در نقاط شهری و حدود ۴۶ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته اند.

لازم به توضیح است که در بازسازی و برآورد جمعیت، رشد مشاهده شده در سالهای ۱۳۷۰-۱۳۷۵ لحاظ نشده است.

جدول شماره (۲-۹) برآورد جمعیت تعدیل شده شهرستانهای استان اردبیل طی سالهای ۸۴-۱۳۸۰

برآورد جمعیت برای سالهای					شهرستان
۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	
۱۲۵۷۶۲۵	۱۲۴۷۲۰۲	۱۲۳۶۴۴۹	۱۲۲۶۶۰۰	۱۲۱۵۲۲۵	استان
۷۰۶۶۰۶	۶۹۲۲۵۳	۶۷۷۸۰۶	۶۶۳۹۴۷	۶۴۹۳۶۲	شهری
۵۵۱۰۱۹	۵۵۴۹۴۹	۵۵۸۶۴۲	۵۶۲۶۵۳	۵۶۵۸۶۳	روستایی
۵۰۲۱۲۸	۴۹۸۲۵۳	۴۹۴۱۱۵	۴۹۰۲۱۱	۴۸۵۵۷۴	اردبیل
۳۹۷۲۵۱	۳۹۱۹۰۵	۳۸۶۳۵۴	۳۸۰۹۸۸	۳۷۵۰۵۷	شهری
۱۰۴۸۷۷	۱۰۶۳۴۸	۱۰۷۷۶۱	۱۰۹۲۲۳	۱۱۰۵۱۶	روستایی
۶۳۳۰۶	۶۲۹۲۵	۶۲۵۰۶	۶۲۱۱۳	۶۱۶۲۱	بيله سوار
۲۱۱۳۰	۲۰۹۰۸	۲۰۶۷۸	۲۰۴۶۰	۲۰۲۱۶	شهری
۴۲۱۷۷	۴۲۰۱۷	۴۱۸۲۹	۴۱۶۵۲	۴۱۴۰۶	روستایی
۱۰۹۱۹۹	۱۰۸۶۳۴	۱۰۸۰۶۲	۱۰۷۵۹۰	۱۰۷۰۰۵	خلخال
۵۷۶۰۳	۵۶۰۱۷	۵۴۴۴۲	۵۲۹۳۳	۵۱۳۸۶	شهری
۵۱۵۹۶	۵۲۶۱۷	۵۳۶۲۰	۵۴۶۵۷	۵۵۶۱۹	روستایی
۱۷۰۶۲۱	۱۶۹۹۶۷	۱۶۹۲۹۷	۱۶۸۷۷۸	۱۶۸۰۷۳	مشگین شهر
۷۳۴۹۵	۷۱۲۷۲	۶۹۰۸۰	۶۶۹۸۷	۶۴۸۶۱	شهری
۹۷۱۲۶	۹۸۶۹۵	۱۰۰۲۱۷	۱۰۱۷۹۱	۱۰۳۲۱۳	روستایی
۱۰۷۲۶۹	۱۰۶۷۵۷	۱۰۶۱۸۱	۱۰۵۶۴۹	۱۰۴۹۵۱	مغان
۳۵۰۷۲	۳۴۳۹۱	۳۳۷۰۰	۳۳۰۳۱	۳۲۳۲۱	شهری
۷۲۱۹۷	۷۲۳۶۵	۷۲۴۸۱	۷۲۶۱۸	۷۲۶۳۰	روستایی
۱۸۶۲۰۳	۱۸۰۴۲۶	۱۷۴۷۱۹	۱۶۹۲۵۸	۱۶۳۷۰۴	پارس آباد
۹۳۰۳۹	۸۹۲۷۰	۸۵۵۹۳	۸۲۰۹۲	۷۸۶۰۱	شهری
۹۳۱۶۴	۹۱۱۵۶	۸۹۱۲۶	۸۷۱۶۶	۸۵۱۰۳	روستایی
۲۸۶۵۰	۲۹۱۷۷	۲۹۶۹۸	۳۰۲۴۳	۳۰۷۵۱	کوثر
۷۳۰۰	۷۲۵۴	۷۲۰۳	۷۱۵۴	۷۰۹۴	شهری
۲۱۳۵۰	۲۱۹۲۳	۲۲۴۹۶	۲۳۰۸۹	۲۳۶۵۸	روستایی
۶۷۵۱۸	۶۷۵۸۳	۶۷۶۱۹	۶۷۶۹۶	۶۷۶۷۷	نمین
۱۶۲۶۸	۱۵۸۲۰	۱۵۳۷۸	۱۴۹۵۷	۱۴۵۲۶	شهری
۵۱۲۵۱	۵۱۷۶۲	۵۲۲۴۱	۵۲۷۳۹	۵۳۱۵۱	روستایی
۲۲۷۳۰	۲۳۴۸۱	۲۴۲۵۰	۲۵۰۶۲	۲۵۸۶۹	نیر
۵۴۴۹	۵۴۱۶	۵۳۷۹	۵۳۴۴	۵۳۰۰	شهری
۱۷۲۸۱	۱۸۰۶۵	۱۸۸۷۱	۱۹۷۱۸	۲۰۵۶۸	روستایی

ماخذ: بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای استان اردبیل - مرکز آمار ایران

۲-۸- میزان مهاجرت‌های خارج استانی و داخل استانی

نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهد در طی ده سال گذشته تعداد ۱۲۰۸۰۱ نفر مهاجر وارد استان شده که تعداد ۸۳۱۰۵ نفر از آنها مهاجرت‌های داخل استانی بوده که طی مدت مذکور در استان اردبیل رخ داده است بطوریکه تعداد ۶۶۹۸۳ نفر از آنها در نقاط شهری و ۱۶۱۲۲ نفر دیگر نیز در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند بعبارت دیگر در حدود ۸۰/۶۰ درصد مهاجرین داخل استانی در نقاط شهری و ۱۹/۴۰ درصد دیگر نیز در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند. همچنین تعداد مهاجرین وارد شده خارج از استان طی ده سال گذشته به استان اردبیل بالغ بر ۳۷۶۹۶ نفر بوده که تعداد ۲۴۳۴۶ نفر آنها در مناطق شهری و تعداد ۱۳۳۵۰ نفر دیگر نیز در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. بعبارت دیگر حدود ۶۴/۵۹ درصد مهاجرین وارد شده استان در نقاط شهری و در حدود ۳۵/۴۱ درصد آنها در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

جدول شماره (۲-۱) مهاجرین وارد شده طی ده سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی و محل اقامت فعلی (آبان ماه ۱۳۷۵)

ساکن در نقاط روستایی			ساکن در نقاط شهری			کل استان			شرح
زن	مرد	مرد و زن	زن	مرد	مرد و زن	زن	مرد	مرد و زن	
۷۷۸۳	۸۳۳۹	۱۶۱۲۲	۳۲۰۲۹	۳۴۹۵۴	۶۶۹۸۳	۳۹۸۱۲	۴۳۲۹۳	۸۳۱۰۵	تعداد مهاجرین داخل استانی
۱۹۴۴	۱۱۴۰۶	۱۳۳۵۰	۹۰۰۳	۱۵۳۴۳	۲۴۳۴۶	۱۰۹۴۷	۲۶۷۴۹	۳۷۶۹۶	تعداد مهاجرین خارج از استان
۹۷۲۷	۱۹۷۴۵	۲۹۴۷۲	۴۱۰۳۲	۵۰۲۹۷	۹۱۳۲۹	۵۰۷۵۹	۷۰۰۴۲	۱۲۰۸۰۱	جمع کل مهاجرین وارد شده

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵

۳- نیروی انسانی و بازار کار

منابع انسانی، پایه اصلی ثروت ملتها را تشکیل می‌دهد. در واقع چگونگی روند توسعه اقتصادی، اجتماعی هر کشور و استان را در نهایت منابع انسانی آن تعیین می‌کند. بدین روی، بهره‌برداری کامل و متناسب از منابع انسانی هر کشور باید به عنوان یکی از هدفهای راهبردی توسعه در نظر گرفته شود.

۳-۱- نرخ مشارکت عمومی و تغییرات آن

جمعیت شاغل و بیکاری که در محدوده سنی ۶۴-۱۰ ساله واقع شده‌اند بر اساس تعاریف بین‌المللی بعنوان جمعیت فعال از نظر اقتصادی بحساب می‌آیند که اگر بر اساس سهم درصد از کل جمعیت محاسبه شود بعنوان نرخ مشارکت یا عرضه نیروی کار جمعیت را نشان می‌دهد بر این اساس میزان مشارکت عمومی در استان طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ حدود ۳۵/۰۳ درصد می‌باشد و جمعیت فعال اقتصادی استان برابر ۳۰۰۵۶۰ نفر بوده که ۸۹/۵ درصد آن را جمعیت شاغل و ۱۰/۵ درصد دیگر را نیز جمعیت بیکار تشکیل داده است. براساس همین نتایج فعالیت‌های کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری با ۳۵/۹ درصد، ساختمان با ۱۴/۹ درصد، فعالیتهای صنعتی با ۱۱/۳ درصد، فعالیتهای عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل موتوری، شخصی و خانگی با ۱۱/۳ درصد به ترتیب بیشترین جمعیت شاغل را بخود اختصاص داده‌اند. جدول شماره (۳-۱) توضیحات بیشتری را در این خصوص نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳-۱) جمعیت شاغل به تفکیک نوع فعالیت در سال ۱۳۷۵

درصد	تعداد	گروههای عمده فعالیت
۱۰۰	۲۶۸۸۵۹	جمع شاغلین
۳۵/۹	۹۶۶۳۸	کشاورزی، شکارچی و جنگلداری
-/۰۲	۴۹	ماهیگیری
-/۲	۴۲۰	استخراج
۱۱/۳	۳۰۲۶۱	صنعت (ساخت)
-/۶	۱۵۱۴	تامین آب و برق، گاز
۱۴/۹	۴۰۰۹۷	ساختمان
۱۱/۳	۳۰۲۵۴	عمده فروشی، تعمیر وسائط نقلیه موتوری، شخصی خانگی
-/۸	۲۲۸۲	رستوران و هتل داری
۵/۴	۱۴۶۲۳	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
-/۶	۱۷۴۵	واسطه گریهای مالی
-/۵	۱۴۰۶	مستغلات، اجاره و فعالیت کالا
۷/۲	۱۹۴۵۷	اداره عمومی و دفاع تامین اجتماعی اجباری
۶/۴	۱۷۲۹۵	آموزش
۱/۴	۳۷۹۶	بهداشت و مددکار اجتماعی
۱/۳	۳۴۸۴	سایر فعالیت های خدماتی عمومی اجتماعی و شخصی
-/۱	۲۹۰	خانواده های معمولی دارای مستخدم
-/۰۹	۲۳۳	دفاعی و ادارات مرکزی
-/۰۰۱	۴	سازمانها و هیأت های برون مرزی
۱/۹	۵۰۱۱	فعالیت های اظهار نشده

ماخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن - ۱۳۷۵

۳-۲- میزان اشتغال و تغییرات آن در بخشهای عمده اقتصادی

نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ حاکی از آن است که میزان اشتغال استان برابر با ۸۹/۵ درصد جمعیت فعال می باشد و از کل ۲۶۸۸۵۹ نفر جمعیت شاغل در استان ۳۸/۲ درصد در بخش کشاورزی و منابع طبیعی، ۲۵/۲ درصد در بخش صنعت و معدن و ۳۵/۷ درصد در بخش خدمات مشغول فعالیت بوده اند.

شهرستانهای نیر با ۷۲/۵ درصد، بیله سوار با ۶۱/۵ درصد، کوثر با ۵۷/۳ درصد، مشگین شهر با ۴۸/۵ درصد و نمین با ۴۷/۳ درصد به ترتیب بالاترین سهم اشتغال در بخش کشاورزی را دارا بوده اند.

در بخش صنعت و معدن بالاترین سهم شاغلان در شهرستان پارس آباد با ۵۲/۴۴ درصد و سپس شهرستان اردبیل با ۲۷/۶ درصد و شهرستان های مشگین شهر و خلخال نیز به ترتیب با ۲۱/۹۶ و ۲۱ درصد در رده های بعدی بوده است (جدول شماره ۲-۳)

جدول شماره (۲-۳) سهم بخشهای مختلف اقتصادی از اشتغال استان در سال ۱۳۷۵

شهرستان	کشاورزی(درصد)	صنعت و معدن(درصد)	خدمات (درصد)
اردبیل	۲۴/۵	۲۷/۶	۴۷/۹
بیله سوار	۶۱/۵	۱۶/۱	۲۲/۴
پارس آباد	۳۴/۱	۵۲/۴۴	۱۳/۴۶
مشگین شهر	۴۸/۵	۲۱/۹۶	۲۹/۵۴
مغان	۲۶/۷	۲۰/۲۴	۵۳/۰۶
خلخال	۴۱/۶	۲۱	۳۶/۴۴
کوثر	۵۷/۳	۱۶/۳۳	۲۶/۳۳۷
نیر	۷۲/۵	۶/۲۱	۲۱/۲۹
نمین	۴۷/۳	۱۵/۱۸	۳۷/۵۲
*جمع	۳۸/۲	۲۵/۲	۳۵/۷

ماخذ: پیشین

* یک درصد اشتغال استان غیر قابل طبقه بندی در بخش های مختلف اقتصادی بوده است .

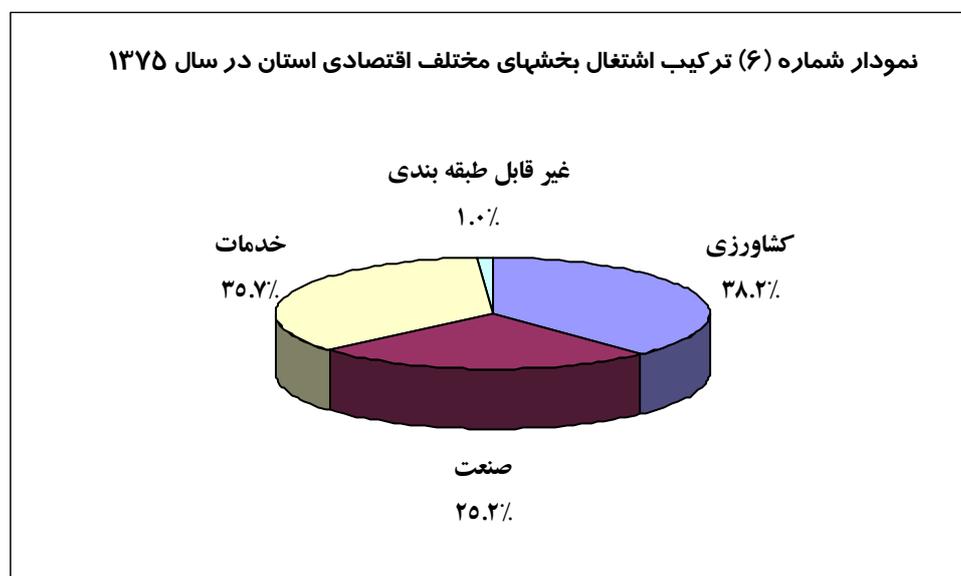
بر اساس نتایج آمارگیری از ویژگیهای اشتغال و بیکاری استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲ میزان سهم بخش های کشاورزی، صنعت و معدن نسبت به سال ۱۳۷۵ در حدود ۸/۷ درصد کاهش یافته اند. ولی سهم بخش خدمات از

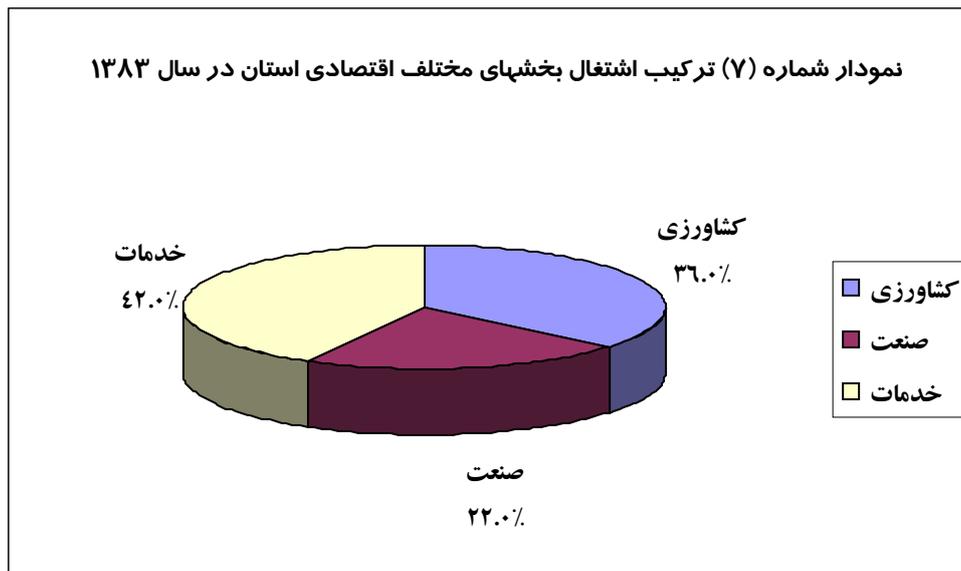
۳۵/۷ درصد در سال ۱۳۷۵ برترتیب به ۴۱/۷ و ۴۲ درصد در سالهای ۸۳-۱۳۸۲ افزایش یافته است و در مقایسه با کل کشور سهم بخش کشاورزی استان تقریباً ۵۶/۵ درصد بیشتر از میانگین کشوری بوده و در بخش صنایع و معادن ۳۶/۸ درصد کمتر از میانگین کشوری و در بخش خدمات نیز تقریباً در حدود ۱۱/۹ درصد کمتر از میانگین کشوری بوده است که خود نشان دهنده این واقعیت مهم است که عمده فعالیت اقتصادی مردم استان در بخش کشاورزی بوده و طی سالهای متمادی توجه کمتری به بخش صنعت شده و فاصله بسیاری با میانگین کشوری وجود دارد و برای رسیدن به توسعه اقتصادی، اجتماعی و ایجاد اشتغال مولد می‌بایست سیاستهای اقتصادی استان در جهت افزایش میزان سهم بخش صنایع و معادن و خدمات متمرکز گردد (جدول شماره ۳-۳)

جدول شماره (۳-۳) سهم بخشهای مختلف اقتصادی از اشتغال استان در سال های ۸۳-۱۳۸۲

عنوان	کشاورزی(درصد)	صنعت و معدن(درصد)	خدمات(درصد)
استان	۳۵/۳	۲۳	۴۱/۷
	۳۶	۲۲	۴۲
کشور	۲۱/۹	۳۰/۷	۴۷/۴
	۲۲/۹	۳۰/۱	۴۷

ماخذ: نتایج آمارگیری از ویژگیهای اشتغال و بیکاری-اردیبهشت ۱۳۸۳

۳-۳- نرخ بیکاری استان و مقایسه آن با کشور

براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان در حدود ۸۵۸۰۵۰ نفر بوده که تعداد ۳۰۰۵۶۰ نفر آنها با نرخ فعالیت ۳۵/۰۳ درصد جمعیت فعال بوده اند و جمعیت بیکار استان نیز تعداد ۳۱۷۰۱ نفر گزارش گردیده است ، بطوریکه نرخ بیکاری در استان به ۱۰/۵ درصد رسیده است ولی در سال ۱۳۸۳ پیش بینی های بعمل آمده نشان می دهد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان به ۱۰۵۰۸۲۸ نفر افزایش یافته و تعداد جمعیت فعال استان نیز با نرخ مشارکت ۳۸/۵ درصد به ۴۰۴۷۰۲ نفر رسیده است و جمعیت بیکار نیز با نرخ ۱۱ درصد به ۴۴۴۸۲ نفر افزایش یافته است که در مقایسه با سال ۱۳۷۵ نشان می دهد سهم جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به لحاظ جوان بودن جمعیت بیشتر شده و به تبع آن سهم جمعیت فعال و نرخ بیکاری نیز افزایش یافته است و افزایش میزان نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۳ بیشتر متأثر از افزایش تعداد جمعیت فعال و عدم تناسب تعداد شغل های جدید ایجاد شده در استان بوده است . در طی سال های مورد بررسی شهرستان مغان بیشترین نرخ فعالیت را بخود اختصاص داده ولی بالاترین نرخ بیکاری مربوط به شهرستان بیله سوار بوده است .

جدول شماره (۳-۵) بررسی نرخ فعالیت و نرخ بیکاری شهرستانهای استان در سال ۱۳۷۵

شهرستان	جمعیت ۱۰ساله و بیشتر		نرخ فعالیت		جمعیت فعال		نرخ بیکاری	
	۸۳	۷۵	۸۳	۷۵	۸۳	۷۵	۸۳	۷۵
اردبیل	۴۲۸۱۱۱	۳۴۷۲۶۶	۳۸/۵۷	۳۵/۰۵	۱۶۵۱۳۵	۱۲۱۷۲۸	۸/۹	۸/۶
بيله سوار	۵۱۶۹۵	۴۲۷۷۴	۳۷/۶۶	۳۴/۲۳	۱۹۴۷۰	۱۴۶۴۰	۱۶/۹	۱۶/۴
پارس آباد	۱۴۹۰۵۵	۹۸۶۳۳	۳۷/۵۵	۳۴/۱۳	۵۵۹۷۵	۳۳۶۶۰	۱۳/۶	۱۳/۲
مشگین شهر	۱۴۲۱۸۹	۱۱۹۸۹۱	۴۰/۶	۳۶/۸۹	۵۷۷۱۶	۴۴۲۵	۱۴/۵	۱۴/۱
مغان	۸۸۰۳۲	۷۴۷۴۵	۴۱/۴۴	۳۷/۶۶	۳۶۴۸۲	۲۸۱۴۹	۱۰/۵۷	۱۰/۲
خلخال	۹۱۵۷۴	۷۶۹۴۰	۳۳/۹	۳۰/۸۱	۳۱۰۴۷	۲۳۷۰۵	۱۲/۲	۱۱/۸
کوثر	۲۲۹۶۸	۲۳۷۴۱	۳۷/۵	۳۴/۰۸	۸۶۱۲	۸۰۹۰	۱۱/۸	۱۱/۴
نیر	۲۰۲۴۰	۲۲۹۸۳	۳۸/۷۳	۳۵/۱۹	۷۸۳۸	۸۰۸۸	۴/۴	۴/۳
نمین	۵۶۹۶۴	۵۱۰۷۷	۳۹/۳۷	۳۵/۷۸	۲۲۴۲۷	۱۸۲۷۵	۶/۷۶	۶/۵
جمع	۱۰۵۰۸۲۸	۸۵۸۰۵۰	۳۸/۵	۳۵/۰۳	۴۰۴۷۰۲	۳۰۰۵۶۰	۱۱	۵/۱۰

ماخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ و بازسازی و برآورد جمعیت استان - مرکز آمار ایران

همچنین بررسیهای بعمل آمده نشان می دهد در سال ۱۳۷۵ نرخ بیکاری استان با ۱۰/۵ درصد در مقابل ۹/۰۸ درصد بیشتر از میانگین کشوری بوده ولی در سال ۱۳۸۳ با ۱۱ درصد در مقابل ۱۲/۳ درصد به پایین تر از میانگین کشوری رسیده است. این در حالیست که درصد جمعیت ده ساله و بیشتر و نیز درصد جمعیت فعال استان بیشتر از میانگین کشوری بوده و این نشان از توفیق بیشتر استان در ایجاد فرصت های جدید شغلی در مقایسه با سطح کشور بوده است (جدول شماره ۳-۵)

جدول شماره (۳-۵) مقایسه میزان اشتغال و بیکاری در جمعیت فعال ۱۰ساله و بیشتر استان با کشور

در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۷۵

(هزار نفر)

عنوان	جمعیت ده ساله و بیشتر	جمعیت فعال	جمعیت شاغل	جمعیت بیکار	نرخ بیکاری	درصد جمعیت ده ساله و بیشتر نسبت به کل جمعیت	درصد جمعیت فعال به کل جمعیت	درصد جمعیت شاغل نسبت به کل جمعیت	درصد جمعیت بیکار نسبت به کل جمعیت
استان (۱۳۷۵)	۸۵۸	۳۰۰/۵۶	۲۶۸/۸۶	۳۱/۷	۱۰/۵	۷۳/۴۶	۲۵/۷۳	۲۳	۲/۷
کشور (۱۳۷۵)	۴۵۴۰۱	۱۶۰۲۷	۱۴۵۷۲	۱۴۵۶	۹/۰۸	۷۵/۶	۲۶/۶۹	۲۴/۲۶	۲/۴۲
استان (۱۳۸۳)	۱۰۵۰/۸	۴۰۴/۷	۳۶۰/۲۲	۴۴/۴۸	۱۱	۸۴/۲۵	۳۲/۴۵	۲۸/۸۸	۳/۵۷
کشور (۱۳۸۳)	۵۵۳۰۳/۵	۲۱۵۶۸/۳۷	۱۸۹۰۶	۲۶۶۲/۳۷	۱۲/۳	۸۴/۹۶	۳۱/۹۶	۲۸	۳/۹۵

ماخذ: پیشین

۳-۴- تحلیلی از وضعیت اشتغال بخش دولتی استان^۱

بطور کلی در سال ۱۳۸۲، تعداد ۴۹۵۶۸ نفر کل کارکنان دولت در استان بوده که ارقام ۷۵۵۷، ۱۱۹۹۴، ۱۰۸۵۲، ۱۷۴۶۳، ۱۱۶۹، ۵۳۳ نفر به ترتیب بر حسب مدارک تحصیلی، کمتر از دیپلم، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و دکترا مشغول به کار می‌باشند و کارکنان دارای مدارک تحصیلی لیسانس با ۳۶ درصد اولین رتبه و کارکنان دارای مدرک دکترا با ۱ درصد پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به مباحث بهره‌وری و منطقی نمودن اندازه دولت لازم است سیاستهای تعدیل در ترکیب نیروی کار از نظر کیفی و کمی به عمل آید.

جدول شماره (۳-۶) کارکنان دولت بر حسب وضعیت استخدامی و شهرستان محل خدمت

شهرستان محل خدمت	جمع	رسمی	غیر رسمی
کل استان	۴۹۵۶۸	۳۵۷۲۳	۱۳۸۴۵
اردبیل	۱۸۷۶۵	۱۲۰۶۷	۶۶۹۸
بيله سوار	۲۵۰۲	۱۶۱۶	۸۸۶
پارس آباد	۴۷۸۹	۳۴۹۱	۱۲۹۸
خلخال	۴۷۷۶	۳۵۱۰	۱۲۶۶
کوثر	۱۰۹۴	۱۰۰۶	۸۸
مشگین شهر	۶۶۴۴	۵۱۴۸	۱۴۹۶
مغان	۳۶۰۶	۲۶۲۵	۹۸۱
نمین	۱۸۱۴	۱۶۷۷	۱۳۷
نیر	۱۰۵۴	۸۹۹	۱۵۵
ادارات کل	۴۵۲۴	۳۶۸۴	۸۴۰

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان - معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی

جدول شماره (۳-۷) کارکنان دولت بر حسب مدرک تحصیلی و شهرستان محل خدمت

شهرستان محل خدمت	جمع	کمتر از دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکترا
کل استان	۴۹۵۶۸	۷۵۵۷	۱۱۹۹۴	۱۰۸۵۲	۱۷۴۶۳	۱۱۶۹	۵۳۳
اردبیل	۱۸۷۶۵	۲۹۷۲	۴۲۹۵	۳۹۲۱	۶۹۸۵	۴۲۱	۱۷۱
بيله سوار	۲۵۰۲	۳۱۱	۶۷۹	۶۲۴	۸۴۴	۲۶	۱۸
پارس آباد	۴۷۸۹	۶۰۴	۱۱۶۳	۱۲۴۱	۱۶۹۷	۵۲	۲۶
خلخال	۴۷۷۶	۷۸۸	۱۰۳۳	۱۱۶۳	۱۶۵۰	۹۷	۴۵
کوثر	۱۰۹۴	۱۹۹	۲۱۴	۲۸۱	۳۷۵	۱۴	۱۱
مشگین شهر	۶۶۴۴	۹۶۹	۱۹۳۶	۱۴۰۶	۲۱۹۴	۸۵	۵۴
مغان	۳۶۰۶	۴۶۴	۹۶۴	۹۴۷	۱۱۵۰	۴۸	۳۳
نمین	۱۸۱۴	۲۸۷	۴۱۱	۴۹۲	۵۸۶	۲۶	۱۲
نیر	۱۰۵۴	۲۰۷	۲۶۰	۲۶۱	۳۱۷	۱۳	۶
ادارات کل	۴۵۲۴	۷۵۶	۱۰۳۹	۵۱۶	۱۶۷۵	۳۸۷	۱۵۱

ماخذ: پیشین

^۱ بعلت عدم دسترسی به اطلاعات، عملکرد سال ۱۳۸۲ مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۵- ویژگیهای کیفی شاغلین و بیکاران ثبت نام شده در اداره کل کار و امور اجتماعی

بر اساس آمار و اطلاعات ارائه شده از طرف اداره کل کار و امور اجتماعی استان تعداد افراد ثبت نام شده جویای کار در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۲۲۳۵۲ نفر بوده که از این تعداد، فقط ۶۸۰ نفر از طریق اداره اشتغال اداره کل کار و امور اجتماعی استان و کاریابی های بخش خصوصی تحت پوشش وزارت کار و امور اجتماعی به مراکز، مؤسسات و بنگاههای مختلف اقتصادی معرفی شده اند که در حدود ۳ درصد افراد ثبت نام شده جویای کار بوده است .

بیشترین تعداد ثبت نام شدگان جویای کار و معرفی شدگان به مراکز مختلف اقتصادی به ترتیب با ۲۲۴ و ۸۹۸۶ نفر مربوط به مقطع تحصیلی دیپلم بوده است و از کل ثبت نام شدگان جویای کار ۴/۶ درصد مربوط به مقطع تحصیلی فوق دیپلم و ۷/۷۶ درصد نیز مربوط به مقطع تحصیلی لیسانس و بالاتر بوده است که ۱/۹ و ۲/۳۳ درصد آنها جهت اشتغال به مراکز مختلف اقتصادی معرفی شده اند و در سال ۱۳۸۳ تعداد افراد ثبت نام شده جویای کار بالغ بر ۱۵۶۶۸ نفر بوده که در مقایسه با سال قبل حدود ۲۹/۹ درصد کاهش داشته است از کل ثبت نام شدگان تعداد ۹۱۰ نفر به مراکز، مؤسسات و بنگاههای مختلف اقتصادی استان معرفی شده اند که در حدود ۸/۵ درصد ثبت نام شدگان بوده است که در مقایسه با سال قبل از نظر نسبت حدود ۹۳ درصد و از نظر تعداد حدود ۳۳/۸ درصد افزایش داشته است ضمناً در طول سال ۱۳۸۳ تعداد ۵۸۲۳ نفر وام خود اشتغالی دریافت نموده اند که در حدود ۳۷/۱۶ درصد افراد ثبت نام شده می باشد . همچنین بررسی های آماری حاکی از این واقعیت است که فرصت های شغلی اعلام شده به تفکیک گروه های شغلی جوابگوی متقاضیان کار نبوده و عرضه نیروی کار به مراتب بالاتر بوده است و ضرورت دارد با اتخاذ سیاستهای اجرایی مناسب و شناخت مسائل و مشکلات موجود راهکارهای عملی ارائه گردد.

جدول شماره (۳-۸) تعداد متقاضیان کار ثبت نام شده و تعداد افراد بکار گمارده شده بر اساس سطح تحصیلات طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲

(تعداد/نفر)

سال ۱۳۸۲		سال ۱۳۸۳		شرح سطح تحصیلات
تعداد افراد بکار گمارده شده		تعداد افراد بکار گمارده شده		
از طریق معرفی به مؤسسات، نهادهای و بنگاههای اقتصادی	از طریق وام خود اشتغالی	از طریق معرفی به مؤسسات، نهادهای و بنگاههای اقتصادی	از طریق وام خود اشتغالی	
۶	-	۴۹	۱۷	بیسواد
۱۸	-	۲۷۵	-	خواندن و نوشتن
-	-	-	۱۵۷	نهضت سواد آموزی
۱۷۳	-	۵۳۹۰	۱۲۳۶	ابتدائی
۲۰۲	-	۴۸۸۷	۹۴۵	راهنمایی
-	-	-	۱۰۷	دبیرستان
۲۲۴	-	۸۹۸۶	۲۲۷۷	متوسط (دیپلم)
۲۴	-	۱۰۳۰	۴۲۷	فوق دیپلم
۳۳	-	۱۷۳۵	۶۵۷	لیسانس و بالاتر
۶۸۰	-	۲۲۳۵۲	۵۸۲۳	جمع کل

مأخذ: اداره کل کار و امور اجتماعی استان - سال ۱۳۸۴

۴- حسابهای اقتصادی استان

۴-۱- کلیات

برای بررسی عملکرد هر نظام اقتصادی چند شاخص اساسی را مورد توجه قرار می‌دهند که یکی از آنها تولید ناخالص داخلی حقیقی است که در واقع نشان‌دهنده نتیجه کلی فعالیت اقتصادی کشور است. تولید ناخالص داخلی نتیجه نهایی فعالیت‌های اقتصادی واحدهای تولیدی یک کشور در یک دوره زمانی معین است و شاخصی است که با بررسی آن می‌توان از کل اقتصاد آگاه شد. در واقع روند این شاخص، روند تحول تولید کالاها و خدمات را نشان می‌دهد.

حسابهای منطقه‌ای نیز مجموعه‌ای از حسابها، جداول استاندارد، تعاریف و مفاهیم، طبقه بندی‌ها و روشهای محاسباتی است که بر اساس آن کلیه فعالیت‌های اقتصادی یک منطقه (استان) در یک دوره زمانی معین به صورت منظم و هدفمند مورد اندازه گیری قرار می‌گیرد و نتایج این حسابها در قالب کمیت های اقتصادی که بیانگر توان اقتصادی منطقه در ابعاد مختلف است، ارائه می‌شود. مهمترین شاخصهای این حسابها محصول ناخالص داخلی منطقه (GDP) و اجزاء آن بر حسب رشته فعالیت‌های اقتصادی است. نتایج حاصل از تهیه حسابهای منطقه‌ای نقش گسترده‌ای در برنامه ریزی منطقه ای داشته و تحقق اهداف برنامه ریزی منطقه‌ای بدون استفاده از یافته های حسابهای منطقه‌ای در آینده امکان پذیر نخواهد بود.

در ادامه این بحث بعضی از شاخصهای عمده از حسابهای تولید استان را مد نظر قرار داده و با مقادیر کشور مورد مقایسه قرار می‌دهیم تا وضعیت اقتصادی استان و مشارکت آن در تقسیم کار ملی از جنبه تولید مورد توجه قرار گیرد. البته ذکر این نکته ضروری است که برای رسیدن به تحلیل و نتیجه گیری دقیق نیاز به وجود سری زمانی بیشتری از متغیرهای کلان کشور و استان خواهد بود.

۴-۲- فرآیند تهیه حسابهای منطقه ای استان

بعد از گذشت چهار سال از تجربه برآورد حسابهای منطقه ای در استان و بررسی نتایج آن، در این قسمت زمینه ارائه این حسابها در گزارش اقتصادی - اجتماعی استان فراهم شده است. اولین حرکت تهیه حساب تولید استان اردبیل همزمان با استانهای شش گانه گروه دوم به اوایل سال ۱۳۷۹ بر می‌گردد که فعالیت مربوط به تهیه و تدوین حساب تولید سال ۱۳۷۸ را همگام با ۱۱ استان دیگر آغاز نمودند. پس از طی مراحل مختلف، توان

اجرائی و دانش فنی قابل قبولی در سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان فراهم آمد تا محاسبه حسابهای اقتصادی برای سالهای آتی با همکاری مرکز آمار ایران ادامه یابد.

۴-۳- حسابهای اقتصادی استان در سالهای ۸۱-۱۳۷۹

محصول ناخالص داخلی استان به قیمت بازار در سال ۱۳۷۹ معادل ۶۸۷۸/۸ میلیارد ریال بوده است که با ۱۴/۶ درصد رشد به ۷۸۰۰/۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ رسیده است و در سال ۱۳۸۱ محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار با ۳۰ درصد رشد از ۷۸۰۰/۴ میلیارد ریال به ۱۰۱۰۳/۳ میلیارد ریال رسیده است که در هر دو این مقایسه ها رشد استان کمتر از رشد کشور در همان سالهای مورد بررسی بوده است.

با بررسی جدول (۴-۱) و مقایسه «سهم جمعیت استان از کشور» و «سهم محصول ناخالص داخلی استان از کشور» در سالهای ۸۱-۸۰-۱۳۷۹ نتیجه میگیریم که تولید محصول ناخالص داخلی استان نسبت به کشور ضعیف بوده و به عبارتی دیگر اقتصاد استان نسبت به کشور رونق کمتری دارد.

جدول شماره (۴-۱) محصول ناخالص داخلی و جمعیت استان اردبیل و کشور در سالهای ۸۱-۱۳۷۹ و رتبه استان اردبیل در کشور (میلیارد ریال-درصد)

سال ۱۳۸۱			سال ۱۳۸۰			سال ۱۳۷۹			عنوان
رتبه استان در کشور	استان اردبیل	کل کشور	رتبه استان در کشور	استان اردبیل	کل کشور	رتبه استان در کشور	استان اردبیل	کل کشور	
۲۵	۱۵۲۶۶/۷	۱۵۰۳۰۱۶/۹	۲۴	۱۱۴۹۳/۳	۱۱۳۳۷۰۲/۵	۲۵	۱۰۲۸۰/۳	۹۸۸۱۸۲/۹	ستانده
۲۴	۵۱۵۷/۴	۵۳۰۶۷۵/۳	۲۴	۳۶۹۲/۹	۳۹۷۵۵۲/۸	۲۱	۳۴۶۹/۳	۳۳۹۵۵۶/۲	مصرف واسطه
۲۴	۱۰۲۴۵/۷	۹۸۶۲۶۸/۶	۲۴	۷۸۸۴/۰	۷۴۵۵۳۵/۶	۲۲	۶۸۱۱	۶۳۸۶۲۶/۷	ارزش افزوده
۲۴	۱۰۱۰۳/۳۳	۹۷۲۳۴۱/۶	۲۴	۷۸۰۰/۴	۷۳۶۱۴۹/۶	۲۳	۶۸۷۸/۸	۶۴۵۲۵۵/۷	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار
۲۱	۳۰/۰	۳۲/۳	۲۰	۱۴/۶	۱۵/۵	-	-	-	رشد GDP
۲۴	۱/۰	۱۰۰	۲۴	۱/۰۶	۱۰۰	۲۳	۱/۰۷	۱۰۰	سهم استان در محصول ناخالص داخلی
۲۰	۱۲۰۴	۶۵۵۴۰	۲۰	۱۱۹۷	۶۴۵۲۸	۱۸	۱۱۹۲	۶۳۶۶۴	جمعیت (هزار نفر)
۱۹	۱/۸	۱۰۰	۱۹	۱/۸۶	۱۰۰	۱۸	۱/۸۷	۱۰۰	سهم استان از جمعیت کل کشور

ماخذ : مرکز آمار ایران - حساب تولید استانیهای کشور سالهای ۸۱-۱۳۷۹

برای رسیدن به سهم بخش های اقتصادی بر اساس نوع فعالیت شکل گرفته هر منطقه انجام طبقه بندی (GDPR) استان ضروری است تا فعالیت های عمده در استان و جهت گیری آن مشخص گردد. در این جا برای بسط فعالیتهای استان از بخش های چهارگانه بر اساس طبقه بندی استاندارد بین المللی رشته فعالیتهای اقتصادی بکار رفته در حساب تولید استان استفاده شده است تا وضعیت اقتصادی تولید در استان نشان داده شود.

بررسی جداول (۲-۴) و (۳-۴) بیانگر آن است که استان اردبیل نسبت به کل کشور با گستردگی فعالیتهای بخش کشاورزی و ماهیگیری مواجه بوده و سهم این بخش در دوره زمانی ۸۱-۱۳۷۹ روند صعودی را نشان می دهد. در مقابل بخش صنعت استان در این سالها رشد خوبی را نداشته، بنحوی که سهم این بخش از ۹/۸۶ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۷/۵۲ درصد در سال ۱۳۸۱ رسیده است و تفاوت بین سهم این بخش در استان با کشور در سال ۱۳۸۱ بسیار قابل توجه است.

بخش خدمات نیز حدود ۵۴/۱۶ درصد تولید ناخالص داخلی استان را در سال ۱۳۸۱ به خود اختصاص داده است که بیشتر از متوسط سهم کشوری این بخش می باشد.

با توجه به زیرساختهای مهیا شده در استان و موقعیت جغرافیایی خاص آن در بین بزرگترین قطبهای اقتصادی تولید و مصرف کشور، امکان گسترش فعالیتهای صنعتی در استان مهیا می باشد. لذا بر گسترش فعالیتهای صنعتی در قالب شهرکهای صنعتی، صنایع مادر و تخصصی و صنایع مرتبط با بخشهای کشاورزی و معدنی برای رسیدن به اهداف توسعه تاکید می گردد. ایجاد بورس منطقه ای و منطقه ویژه سرمایه گذاری خارجی نیز از اقدامات پیشنهادی در جهت رونق اقتصادی بخش صنعت می باشد.

وضعیت ارزش افزوده رشته فعالیتها در استان و مقایسه آن با سطوح کشوری در جداول (۲-۴) و (۳-۴) ارائه می گردد.

جدول شماره (۲-۴) ارزش افزوده بخشهای عمده اقتصادی استان اردبیل و کشور در سالهای ۸۱-۱۳۷۹

(میلیارد ریال)

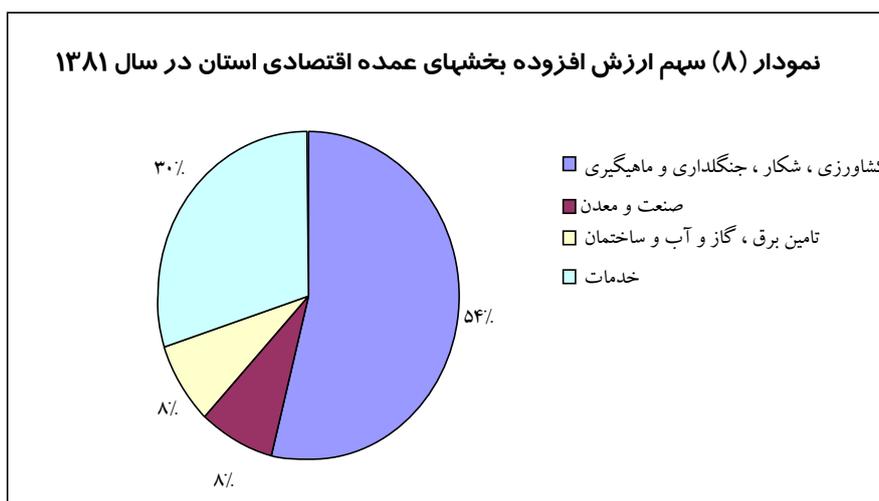
سال ۱۳۸۱		سال ۱۳۸۰		سال ۱۳۷۹		عنوان
استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	
۳۰۱۸/۵	۱۰۶۱۳۶	۲۲۸۲/۵	۸۲۷۲۳/۶	۱۹۳۲/۳	۷۵۱۰۲/۹	کشاورزی و ماهیگیری
۷۷۰/۸	۳۰۹۵۳۵	۶۱۶	۲۲۷۲۸۱	۶۷۸/۱	۲۱۲۷۹۷	صنعت و معدن
۷۷۱/۴	۶۶۴۶۴/۳	۴۴۳/۲	۴۹۲۹۹	۳۸۷/۶	۴۱۲۴۹/۶	ساختمان، آب، برق و گاز طبیعی
۵۵۴۸/۶	۴۹۰۲۰۵/۸	۴۴۵۸/۷	۳۷۶۸۴۶	۳۸۱۳	۳۰۹۴۷۷	خدمات
۱۰۱۰۹/۳	۹۷۲۳۴۱/۲	۷۸۰۰/۴	۷۳۶۱۵۰	۶۸۱۱	۶۳۸۶۲۷	جمع
۱۳۶/۵	۱۳۹۲۷	۸۳/۶	۹۳۸۶	۶۷/۸	۶۶۲۹	خالص مالیات بر واردات
۱۰۲۴۵/۷	۹۸۶۲۶۸/۲	۷۸۸۴	۷۴۵۵۳۶	۶۸۷۸/۸	۶۴۵۲۵۶	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار

ماخذ: پیشین

جدول شماره (۳-۴) سهم ارزش افزوده بخشهای عمده اقتصادی در محصول ناخالص داخلی استان اردبیل و کشور
در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۱

عنوان	سال ۱۳۷۹		سال ۱۳۸۰		سال ۱۳۸۱	
	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل
کشاورزی و ماهیگیری	۱۱/۶۴	۲۸/۰۹	۱۱/۱	۲۸/۹۵	۱۰/۷۶	۲۹/۴۶
صنعت و معدن	۳۲/۹۸	۹/۸۶	۳۰/۴۹	۷/۸۱	۳۱/۳۸	۷/۵۲
ساختمان، آب، برق و گاز طبیعی	۶/۳۹	۵/۶۴	۶/۶۱	۵/۶۲	۶/۷۴	۷/۵۳
خدمات	۴۷/۹۶	۵۵/۴۳	۵۰/۵۵	۵۶/۵۵	۴۹/۷۰	۵۴/۱۶
جمع	۹۸/۹۷	۹۹/۰۱	۹۸/۷۴	۹۸/۹۴	۹۸/۵۹	۹۸/۶۷
خالص مالیات بر واردات	۱/۰۳	۰/۹۹	۱/۲۶	۱/۰۶	۱/۴۱	۱/۳۳
محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

ماخذ: همان

در خاتمه می توان نتایج زیر را از بررسی حساب تولید استان و مقایسه آن با کشور در سالهای ۸۱-۱۳۷۹ قابل توجه دانست:

- رشد محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در استان اردبیل از متوسط رشد کشور پائین تر است.

- سهم استان اردبیل از محصول ناخالص داخلی کشور در سالهای مورد بررسی نزولی و به ترتیب معادل ۱/۰۴

و ۱/۰۶ و ۱/۰۷ درصد بوده است.

- تولید ناخالص داخلی سرانه کشور تقریباً دو برابر این شاخص در استان می باشد.

- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری در محصول ناخالص داخلی استان در سالهای مورد بررسی صعودی و با فاصله چشمگیری از سهم ارزش افزوده این بخش در محصول ناخالص داخلی کشور بالاتر است. (استان اردبیل در سال ۱۳۸۱ بیشترین سهم ارزش افزوده (۲۹/۴۶ درصد) بخش کشاورزی و ماهیگیری از محصول ناخالص داخلی استان را در مقایسه با سایر استانها به خود اختصاص داده است.)

- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در محصول ناخالص داخلی استان در سالهای مورد بررسی نزولی و با فاصله چشمگیری از سهم ارزش افزوده این بخش در محصول ناخالص داخلی کشور پایین تر است.

۵- بودجه و درآمدهای عمومی استان

بودجه عمومی دولت، بودجه ای است که در آن بر اساس مصوبات مجلس شورای اسلامی، برای اجرای برنامه سالانه، منابع مالی لازم پیش بینی و اعتبارات هزینه ای و تملک دارائیهای سرمایه ای دستگاههای اجرایی تعیین می شود.

۵-۱- اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی به تفکیک امور، فصول و دستگاههای اجرایی

اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای در افقهای زمانی مختلف گویای برنامه های مالی دولت جهت توسعه منطقه ای در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تلاش در جهت زدودن فقر و محرومیت و احداث زیر ساختهای توسعه میباشد. به بیان دیگر اینگونه اعتبارات یکی از ابزارهای مهم سیاستهای مالی برای ایجاد تعادل منطقه ای در کشور بوده و از این طریق برخی از اهداف کلان اقتصادی از قبیل ایجاد بستر و زمینه های اشتغال، توزیع عادلانه درآمد و ثروت و رشد متوازن در جنبه های مختلف تامین میشود. منظور از اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای، اعتباراتی است که در برنامه عمرانی پنجساله به صورت کلی و در بودجه عمومی دولت به تفکیک، جهت اجرای طرحهای عمرانی (اعتبارات عمرانی ثابت) و همچنین توسعه هزینه ای جاری مربوط به برنامه های اقتصادی، اجتماعی دولت (اعتبارات عمرانی غیر ثابت) پیش بینی می شود.

در سال ۱۳۸۳ عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی در امور سه گانه عمومی، اجتماعی و اقتصادی برابر ۳۶۸۹۶۷/۷ میلیون ریال بوده که نسبت به رقم مشابه سال قبل (۵۰۰۰۷۲ میلیون ریال) در حدود ۲۶/۲۲ درصد کاهش داشته است. در سال ۱۳۸۳ از کل عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استان ۲۲۰۵۱/۶ میلیون ریال (۶ درصد) در فصول مربوط به امور عمومی و ۲۰۶۵۸۵/۵ میلیون ریال (۵۶ درصد) در فصول مربوط به امور اجتماعی و ۱۴۰۳۳۰/۶ میلیون ریال (۳۸ درصد) در فصول مربوط به امور اقتصادی هزینه شده است. بدین ترتیب امور اجتماعی بیشترین و امور عمومی کمترین سهم را داشته اند.

در جدول شماره (۵-۱) عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استان از محل درآمدهای عمومی بر حسب فصول امور سه گانه در سالهای ۸۳ و ۸۲، ۸۱، ۱۳۸۰ نشان داده شده است. همانگونه که در جدول دیده می شود عملکرد اعتبارات امور عمومی در سال ۱۳۸۳ نسبت به رقم مشابه سال قبل حدود ۵۹/۲ درصد افزایش ولی اعتبارات امور اجتماعی در حدود ۳۱/۴۱ درصد و امور اقتصادی در حدود ۲۴/۰۳ درصد کاهش نشان میدهد.

همچنین بررسی میزان اعتبارات مصوب و عملکرد تملک دارائی های سرمایه ای استان از محل درآمدهای عمومی نشان می دهد در سال ۱۳۸۰ حدود ۸۰/۸ درصد اعتبارات مصوب ، در سال ۱۳۸۱ حدود ۸۲/۹۶ درصد اعتبارات مصوب ، در سال ۱۳۸۲ حدود ۹۴/۳ درصد اعتبارات مصوب و بالاخره در سال ۱۳۸۳ (علیرغم کاهش ۲۶/۲۲ درصدی میزان اعتبارات مصوب نسبت به سال قبل) حدود ۶۲/۱ درصد اعتبارات مصوب تخصیص پیدا کرده است بعبارت دیگر تخصیص اعتبار مصوب سال ۱۳۸۳ استان با فرض ثابت بودن نرخ تورم ، حدود ۲۶/۲ درصد از اعتبارات تخصیص یافته استان در سال ۱۳۸۲ کمتر بوده است (جدول شماره ۵-۲)

تعداد ۷۵ دستگاه اجرائی اعم از نهادها، سازمانها ، ادارات کل و موسسات عمومی از اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه استان از محل درآمدهای عمومی برخوردار بوده که در مقایسه با سال ۱۳۸۲ تعداد ۱۰ دستگاه اجرائی به آن اضافه شده است اداره کل نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس با ۸/۷ درصد سهم ، بیشترین میزان اعتبار تملک دارائی های سرمایه ای استان را بخود اختصاص داده و در رتبه اول قرار گرفته و دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی با ۶/۸۹ درصد و اداره کل تربیت بدنی با ۶/۰۸ درصد سهم به ترتیب در رده های بعدی قرار گرفته اند و کمترین میزان آن نیز با ۰/۰۰۴ درصد مربوط به تعاون روستایی استان بوده است و بیشترین میزان رشد نسبت به سال قبل نیز به ترتیب با ۷۱۰۳/۵ ، ۳۳۳/۳۳ و ۲۲۰/۸ درصد مربوط به اداره کل کار و امور اجتماعی ، جمعیت هلال احمر و دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی استان بوده است و بیشترین میزان کاهش نیز به ترتیب با ۹۴/۶۳ ، ۷۸/۰۸ و ۷۷/۹۹ درصد کاهش (رشد منفی) مربوط به اداره کل میراث فرهنگی ، اداره کل ثبت احوال و شرکت برق منطقه ای استان بوده است (جدول شماره ۵-۳).

جدول شماره (۵-۱) عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استان از محل درآمدهای عمومی بر حسب فصل در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۳
«مبالغ: میلیون ریال»

ردیف	فصل	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
-	امور عمومی	۷۸۸۸	۱۵۱۳۰	۱۳۸۵۲	۲۲۰۵۱/۶
۱	فصل آمار و خدمات عمومی فنی	۹۴۰	۲۷۳۰	۱۹۳۰	۲۰۶۱/۸
۲	فصل اطلاعات و ارتباط جمعی	-	-	-	۹۰۷/۳
۳	فصل ساختمانها و تاسیسات دولتی	۶۹۴۸	۱۲۴۰۰	۱۱۹۲۲	۱۹۰۸۲/۵
-	امور اجتماعی	۱۸۸۵۹۸	۳۳۵۴۸۰	۳۰۱۵۰۵	۲۰۶۵۸۵/۵
۱	فصل آموزش و پرورش عمومی	۳۳۶۳۵	۵۶۰۹۸	۴۱۲۳۴	۲۸۹۷۶/۳
۲	فصل فرهنگ و هنر	۱۵۱۰۱	۳۱۹۶۳	۱۹۴۴۶	۱۰۳۸۴/۱
۳	فصل بهداشت و درمان و تغذیه	۹۹۰۹	۷۶۵۴	۷۶۶۵	۱۸۰۳۷/۶
۴	فصل تامین اجتماعی و بهزیستی	-	۲۰۱۷	۶۴۱	۲۶۰۸/۹
۵	فصل تربیت بدنی و امور جوانان	۱۳۸۲۵	۳۷۶۸۷	۳۸۹۱۹	۲۷۲۶۹/۴
۶	فصل عمران شهرها	۲۴۹۹۲	۳۵۰۴۶	۷۱۲۳۰	۳۷۸۱۲/۶
۷	فصل عمران و نوسازی روستاها	۶۱۱۳۴	۱۰۶۵۲۰	۷۱۶۶۴	۵۰۲۴۶/۶
۸	فصل تامین مسکن	۸۲۹۲	۹۴۰۹	۷۳۰۱	۱۵۳۰
۹	فصل حفاظت محیط زیست	۲۰۷۳	۱۸۵۰	۱۶۷۸	۷۸۲/۳
۱۰	فصل عملیات چند منظوره توسعه نواحی	۱۰۲۱۹	۳۴۸۶۰	۲۶۸۷۹	۱۷۹۲۳
۱۱	فصل آموزش فنی و حرفه ای	۹۴۱۸	۱۲۳۷۶	۱۴۸۴۸	۷۱۴۹/۵
۱۲	فصل آموزش عالی و تحقیقات	-	-	-	۱۱۸۷/۲
۱۳	فصل تحقیقات	-	-	-	۲۴۸۲
۱۴	فصل تعاون	-	-	-	۱۹۶
-	امور اقتصادی	۷۴۸۴۶	۱۳۱۶۲۴	۱۸۴۷۱۵	۱۴۰۳۳۰/۶
۱	فصل کشاورزی و منابع طبیعی	۱۷۳۴۴	۲۲۸۹۹	۱۵۸۳۳	۱۴۸۰۶/۹
۲	فصل منابع آب	۱۷۲۰۹	۲۴۸۱۰	۴۱۷۶۲	۱۷۶۰۷/۶
۳	فصل صنایع	۷۶۱۷	۱۴۵۰۳	۸۷۰۴	۶۵۶۱/۳
۴	فصل معادن	۶۵۷	۳۰۷۱	۶۷۹	۱۲۲۷/۴
۵	فصل بازرگانی	۲۹۲	-	۱۲۸	۶۶۷/۵
۶	فصل راه و ترابری	۲۲۷۳۳	۳۷۲۳۶	۶۴۳۴۳	۶۳۴۳۴/۱
۷	فصل پست و مخابرات	۷۰۰	۷۵۰	۷۷۳	۳۳۹/۴
۸	فصل جهانگردی	۸۲۹۴	۲۸۳۵۵	۴۳۲۰۸	۳۰۲۰۳/۲
۹	فصل منابع طبیعی	-	-	۹۲۸۵	۵۴۸۳/۲
	جمع کل	۲۷۱۳۳۲	۴۸۲۲۳۴	۵۰۰۰۷۲	۳۶۸۹۶۷/۷

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

جدول شماره (۵-۲) اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استان از محل درآمد عمومی بر حسب امور و به تفکیک برآورد
مصوب و عملکرد در سالهای ۸۳-۱۳۸

«مبالغ میلیارد ریال»

شرح	۱۳۸۰			۱۳۸۱			۱۳۸۲			۱۳۸۳		
	برآورد	مصوب	عملکرد	برآورد	مصوب	عملکرد	برآورد	مصوب	عملکرد	برآورد	مصوب	عملکرد
امور عمومی	۱۰	۱۰	۸	۱۸	۱۸	۱۵۱	۱۴/۶	۱۴/۶	۱۳/۸	۳۶/۰۱۷	۳۶/۰۱۷	۲۲/۰۵۱
امور اجتماعی	۲۳۳	۲۳۳	۱۸۸	۴۰۲	۴۰۲	۳۳۵	۳۱۹/۸	۳۱۹/۸	۳۰۱/۵	۳۴۵/۷۱۱	۳۴۵/۷۱۱	۲۰۶/۵۸۶
امور اقتصادی	۹۵	۹۵	۷۷	۱۶۱	۱۶۱	۱۳۲	۱۹۵/۹	۱۹۵/۹	۱۸۴/۷	۲۱۲/۳۸۳	۲۱۲/۳۸۳	۱۴۰/۳۳۰
جمع کل	۳۳۸	۳۳۸	۲۷۳	۵۸۱	۵۸۱	۴۸۲	۵۳۰/۳	۵۳۰/۳	۵۰۰	۵۹۴/۱۱۱	۵۹۴/۱۱۱	۳۶۸/۹۶۷

مأخذ: سالنامه آماری استان اردیبهل - ۱۳۸۳

جدول شماره (۵-۳) بررسی عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای دستگاههای اجرائی در استان از محل درآمد عمومی طی سالهای

۱۳۸۳-۱۳۸۰

«مبالغ: میلیون ریال»

ردیف	عنوان دستگاههای اجرائی	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		
					مبلغ	درصد از کل	درصد تغییرات نسبت به سال قبل
۱	سازمان مدیریت و برنامه ریزی	۷۰۰	۳۰۷	۸۶۰	۵۲۱	۰/۱۴	-۳۹/۴۲
۲	استانداری	۱۱۲۱۹	۱۸۴۶۴	۱۴۶۲۶	۱۳۲۴۷/۸	۳/۵۹	-۹/۴۲
۳	اداره کل ثبت احوال	۵۵۰	۹۳۶	۱۰۷۰	۲۳۴/۵	۰/۰۶۴	-۷۸/۰۸
۴	سازمان زندانها و اقدامات تامینی و تربیتی	۳۵۰	۲۰۰۰	۱۳۸۰	۱۶۸۴/۵	۰/۴۵۷	۲۲/۰۶
۵	اداره کل ثبت اسناد و املاک	-	۱۵۰	۵۰	۱۰۰	۰/۰۲۷	۱۰۰
۶	دانشگاه محقق اردبیلی	۱۰۴	۳۰۰	۶۰۰	۱۱۴۰	۰/۳	۹۰
۷	اداره کل اوقاف و امور خیریه	۸۳۱	۲۵۰۴	۱۶۱۶	۱۹۴۰/۵۳	۰/۵۳	۲۰/۰۸
۸	اداره کل حمل و نقل پایانه ها	۲۳۴	-	۴۸۰	-	-	-
۹	اداره کل امور اقتصادی و دارائی	۴۳۵	۸۷۷	۴۷۴	۱۰۰۰	۰/۲۷	۱۱۰/۹۷
۱۰	مدیریت ایرانگردی و جهانگردی	۳۶۰	۶۳۰	۱۳۰۰	-	-	-
۱۱	اداره کل میراث فرهنگی	۴۳۶۷	۱۰۴۲۰	۱۸۴۹۳	۹۹۳/۴۷۵	۰/۲۶۹	-۹۴/۶۳
۱۲	مدیریت صنایع دستی	۲۸۳	۶۳۲	۸۵۹	۸۴۷/۷۵	۰/۲۳	-۱/۳
۱۳	اداره کل کار و امور اجتماعی	۲۰۰	۳۰۰	۲۰۰	۱۴۴۰۷	۳/۹	۷۱۰۳/۵
۱۴	شرکت شهرک های صنعتی	۴۲۸۸	۸۵۵۰	۶۹۰۰	۲۹۸۴	۰/۸۱	-۵۶/۷۵
۱۵	اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی	۴۷۷۳	۷۷۵۵	۵۸۲۴	۲۵۳۱/۷	۰/۶۹	-۵۶/۵۳
۱۶	حوزه هنری تبلیغات اسلامی	۵۰۰	۱۵۰	-	-	-	-
۱۷	اداره کل نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس	۴۲۵۵۴	۵۹۰۰۲	۴۴۶۸۲	۳۲۱۲۱	۸/۷	-۲۸/۱۱
۱۸	یهداشت و درمان (علوم پزشکی)	۸۴۴۰	۷۳۵۷	۷۹۱۹	۲۵۴۰۵	۶/۸۹	۲۲۰/۸
۱۹	اداره کل تربیت بدنی	۱۰۴۴۴	۲۹۸۳۵	۳۲۵۴۱	۲۲۴۲۸	۶/۰۸	-۳۱/۰۸
۲۰	سازمان مسکن و شهرسازی	۱۲۱۸۰	۱۶۵۳۲	۱۸۱۳۸	۱۴۱۶۶	۳/۸۴	-۲۱/۹
۲۱	اداره کل تعاون	۳۱۴	۲۸۳	۳۸۰	۸۵۰	۰/۲۳	۱۲۳/۶۸
۲۲	جمعیت هلال احمر	۲۰۰	۱۰۰	۳۰۰	۱۳۰۰	۰/۳۵	۳۳۳/۳۳
۲۳	شرکت برق منطقه ای	۴۸	۵۵۸۵	۳۸۸۵	۸۵۵	۰/۲۳۲	-۷۷/۹۹
۲۴	اداره کل دامپزشکی	۱۷۷۰	۱۸۱۳	۲۳۲۳	۲۱۶۹	۰/۵۸۸	-۶/۶۳
۲۵	مدیریت شیلات	۲۵۲	۳۴۷	۴۸۰	۲۰۴/۲۵	۰/۰۵۵	-۵۷/۴۵
۲۶	اداره کل منابع طبیعی	۴۳۰۳	۵۴۸۹	۴۹۵۳	۳۴۰۷	۰/۹۲	-۳۱/۲
۲۷	اداره کل حفاظت محیط زیست	۱۴۲۸	۸۰۰	۱۷۰۰	۷۹۶	۰/۲۱۶	-۵۳/۱۸
۲۸	سازمان صنایع و معادن	۶۳۷	۲۸۷۰	۶۵۰	۸۳۶	۰/۲۲۷	۲۸/۶۲
۲۹	سازمان تبلیغات اسلامی	۴۹۰	۸۲۵	۳۶۰	۶۶۸	۰/۱۸	۸۵/۵۶
۳۰	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	۹۷۷۰	۱۰۱۰۰	۱۵۰۳۲	۵۸۱۰	۱/۵۷	-۶۱/۳۵
۳۱	اداره کل دیوان محاسبات	-	۱۰۰	۴۷۰	۳۰۰	۰/۰۸۱	-۳۶/۱۷
۳۲	نیروی مقاومت بسیج	-	۳۰۰۰	-	-	-	-

مأخذ: سالنامه آماری استان - سال ۱۳۸۳

دنباله جدول شماره (۵-۳) بررسی عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه‌ای دستگاههای اجرائی استان از محل درآمدهای عمومی طی سالهای ۸۳-۱۳۸۰

«مبالغ: میلیون ریال»

ردیف	عنوان دستگاههای اجرائی	۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		درصد تغییرات نسبت به سال قبل
					مبلغ	درصد از کل	
۳۳	سازمان آموزش و پرورش	-	۱۱۷۲۶	۱۴۰۹۹	-	-	-
۳۴	اداره کل استانداردها و تحقیقات صنعتی	-	۲۹	-	-	-	-
۳۵	اداره کل بهزیستی	-	۵۰۰	۴۵۰	۷۷۹	۰/۲۱۱	۷۳/۱۱
۳۶	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	-	۱۳۱۰	۱۴۶۰	۵۰۰	۰/۱۳۶	-۶۵/۷۵
۳۷	اداره کل آموزش فنی و حرفه ای	۴۲۵۰	۴۵۰۰	۶۸۲۵	۲۶۲۲	۰/۷۱	-۶۱/۵۸
۳۸	اداره کل امور آب	۱۱۷۵۷۰	۲۵۳۰۹	۳۱۰۳۲	۱۹۸۹۱	۵/۳۹	-۳۵/۹
۳۹	شرکت آب و فاضلاب شهری	۹۱۲۸	۵۴۱۲	۲۷۷۷۳	۸۵۴۲/۳	۲/۳۲	-۶۹/۲۴
۴۰	شرکت آب و فاضلاب روستایی	۲۲۶۱۶	۳۵۳۸۳	۲۲۳۱۶	۱۵۷۳۵	۴/۲۶	-۲۴/۴۹
۴۱	سازمان جهاد کشاورزی	۴۹۳۴۹	۳۱۹۷۸	۲۴۳۳۳	۱۶۱۰۳/۸۳۸	۴/۳۶	-۳۳/۸۲
۴۲	امور عشایری	۶۲۷۱	۲۷۸۹۵	۲۲۳۰۵	۱۶۶۳۰/۵	۴/۵۱	-۲۵/۴۴
۴۳	اداره کل هواشناسی	۵۳۰	۱۸۵۰	۲۰۸۶	۷۳۶	۰/۲	-۶۴/۷۲
۴۴	نیروی انتظامی	۵۰۰	۳۹۲۰	-	۵۰	۰/۰۱۴	-
۴۵	پایگاه انتقال خون	۳۰۰	۵۱	-	۲۵۴/۲۵	۰/۰۶۹	-
۴۶	اداره کل پست	۷۰۰	۷۵۰	۶۲۵	۲۴۰	۰/۰۶۵	-۶۱/۶
۴۷	اداره کل راه و ترابری	۲۱۶۴۳	۹۷۷۶۵	۱۲۰۷۸۶	۱۰۷۳۸۵/۲۳۷	۲۹/۱	-۱۱/۰۹
۴۸	شهرداری اردبیل	۶۳۶۰	۹۰۹۷	۱۳۸۵۵	۴۱۳۹/۵	۱/۱۲	-۷۰/۱۲
۴۹	شهرداری سرعین	۶۹۷	۱۰۲۰	۱۱۳۰	۲۰۸۱	۰/۵۶	۸۴/۱۶
۵۰	شهرداری هیر	۴۳۱	۸۴۰	۶۴۰	۴۴۶	۰/۱۲	-۳۰/۳
۵۱	شهرداری مشکین شهر	۹۷۱	۱۶۵۰	۱۷۰۰	۱۱۵۱	۰/۳۱	-۳۲/۲۹
۵۲	شهرداری لاهرود	۳۰۷	۷۶۰	۴۰۰	۴۹۲	۰/۱۳	۲۳
۵۳	شهرداری رضی	۳۰۷	۷۰۰	۴۸۰	۴۴۶	۰/۱۲	-۷/۰۸
۵۴	شهرداری پارس آباد	۱۰۷۰	۱۷۵۰	۲۸۰۰	۲۸۲۵	۰/۷۷	۰/۹
۵۵	شهرداری اصلاندوز	۴۶۴	۶۲۵	۵۶۰	۵۵۴	۰/۱۵	-۱/۰۷
۵۶	شهرداری نیر	۱۷۱۱	۳۳۷۰	۲۲۰۰	۱۹۱۶	۰/۵۲	۱۲/۹
۵۷	شهرداری نمین	۱۶۶۸	۱۵۷۰	۱۳۰۰	۵۲۱	۰/۱۴	۵۹/۹۲
۵۸	شهرداری آبی بیگلر	۴۵۷	۷۲۰	۷۲۰	۳۲۲	۰/۰۸۷	-۵۵/۲۸
۵۹	شهرداری بيله سوار	۱۵۶۲	۲۵۰۰	۱۷۷۷	۱۲۹۲	۰/۳۵	-۲۷/۲۹
۶۰	شهرداری جعفرآباد	۴۵۳	۶۳۰	۸۳۲	۵۱۷	۰/۱۴	-۳۷/۸۶
۶۱	شهرداری خلخال	۱۰۶۱	۲۵۴۰	۲۸۵۰	۱۰۵۴	۰/۲۹	-۶۳
۶۲	شهرداری کلور	۳۹۶	۵۴۰	۶۴۰	۴۴۵	۰/۱۲	-۳۰/۴۷
۶۳	شهرداری هشتجین	۳۹۶	۵۳۵	۸۴۵	۷۶۶	۰/۲۱	-۹/۳۶
۶۴	شهرداری کوثر	۱۳۵۷	۲۸۲۳	۱۲۰۰	۸۹۴	۰/۲۴	-۲۵/۵
۶۵	شهرداری گرمی	۲۲۸۰	۳۵۲۳	۲۲۷۰	۳۰۶۶	۰/۸۳	۳۵
۶۶	شهرداری تازه کند انگوت	۵۰۴	۶۵۰	۱۲۴۰	۵۱۷	۰/۱۴	-۵۸/۳

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

دنباله جدول شماره (۵-۳) بررسی عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه‌ای دستگاههای اجرائی استان از محل درآمدهای عمومی طی سالهای ۸۳-۱۳۸۰

«مبالغ: میلیون ریال»

ردیف	شرح دستگاهها	۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		
					مبلغ	درصد از کل	درصد تغییرات نسبت به سال قبل
۶۷	شهرداری عنبران	-	-	-	۳۲۲	۰/۰۸۷	-
۶۸	سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران	-	-	-	۵۷۶/۷۵	۰/۱۵۶	-
۶۹	اداره کل گمرک	-	-	-	۵۰	۰/۰۱۴	-
۷۰	اداره کل بازرگانی	-	-	-	۵۴۹	۰/۱۵	-
۷۱	صدا و سیمای مرکز اردبیل	-	-	-	۹۲۴	۰/۲۵	-
۷۲	شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی	-	-	-	۲۰۰	۰/۰۵۴	-
۷۳	اداره کل تعاون روستایی	-	-	-	۱۵	۰/۰۰۴	-
۷۴	دادگستری کل استان اردبیل	-	-	-	۲۰	۰/۰۰۵	-
جمع کل		۳۷۷۳۳۳	۴۸۲۲۳۴	۵۰۰۱۷۲	۳۶۸۹۶۷/۷	۱۰۰	-۲۶/۲۲

مأخذ: سالنامه آماری استان - سال ۱۳۸۳

۵-۲- اعتبارات هزینه ای به تفکیک دستگاههای اجرائی و فصول هزینه

اعتبارات هزینه ای اعتباراتی است که در برنامه عمرانی پنج ساله به صورت کلی و در بودجه عمومی به تفکیک، جهت تامین هزینه‌های جاری دولت و همچنین هزینه نگهداری سطح فعالیت های اقتصادی و اجتماعی دولت در قوانین بودجه سنواتی منظور می گردد.

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۳۵ دستگاه اجرائی در استان مشمول بودجه هزینه ای استانی بوده که نسبت به سال قبل دو دستگاه اجرائی جدید (حوزه هنری تبلیغات اسلامی و اداره کل امور مالیاتی) به آن اضافه شده است و عملکردی برابر با ۱۱۴۹۲۳۲ میلیون ریال داشته اند. این میزان عملکرد نسبت به سال گذشته (۱۹۲۴۲۰ میلیون ریال) در حدود ۲۰/۱۱ درصد رشد نشان میدهد.

توزیع اعتبارات هزینه ای بین دستگاههای اجرائی استان در سال مورد بررسی از ضریب یکسانی برخوردار نبوده و با مد نظر قرار دادن تغییرات پرسنلی شاغل در دستگاههای اجرائی در مقایسه با عملکرد سال قبل بنیاد مستضعفان و جانبازان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی و اداره کل کار و امور اجتماعی استان به ترتیب با ۹۳/۸۵، ۳۵/۴۶

و ۳۳/۱ درصد افزایش بیشترین ضریب افزایشی و سازمان امور اقتصادی و دارائی^۱، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان آموزش و پرورش به ترتیب با ۶۲/۷۴-، ۱۴/۸ و ۱۶/۳ درصد کمترین میزان و ضریب رشد را بخود اختصاص داده‌اند

از نظر میزان اعتبارات هزینه‌ای جذب شده سازمان آموزش و پرورش استان با ۶۹/۷۳ درصد، سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران با ۶/۲۴ درصد و سازمان جهاد کشاورزی با ۳/۷۸ درصد به ترتیب بیشترین سهم اعتبارات هزینه استان را بخود اختصاص داده‌اند بعبارت دیگر ۷۹/۷۵ درصد اعتبارات هزینه‌ای استان در اختیار این سه دستگاه اجرائی بوده و بقیه اعتبارات هزینه‌های استان نیز در بین ۳۲ دستگاه اجرائی دیگر توزیع گردیده است که کمترین میزان آن به ترتیب با ۰/۰۹، ۰/۰ و ۰/۰۹ درصد مربوط به حوزه هنری تبلیغات اسلامی، اداره کل اوقاف و امور خیریه و اداره کل بهزیستی (کمک به توسعه خدمات مراکز غیر دولتی) بوده است. (جدول شماره ۴-۵)

---

^۱ علت کاهش اعتبارات هزینه‌ای سازمان امور اقتصادی و دارائی استان در سال ۱۳۸۳ عمدتاً بدلیل انتزاع اداره کل امور مالیاتی بوده است.

جدول شماره (۵-ع) عملکرد اعتبارات هزینه ای (جاری) دستگاههای اجرائی استان از محل در آمد عمومی طی سالهای ۸۳-۱۳۸

(مبالغ : میلیون ریال)

ردیف	شرح دستگاهها	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		
					مبلغ	درصد از کل	درصد تغییرات نسبت به سال قبل
۱	سازمان مدیریت و برنامه ریزی	۲۴۶۵	۶۸۳۹	۷۷۳۰	۱۰۴۷۱	۰/۹۱	۳۵/۴۶
۲	استانداری	۱۴۱۳۳	۱۸۱۳۳	۲۳۳۸۴	۳۰۴۰۳	۳/۶۵	۳۰
۳	اداره کل ثبت احوال	۳۴۴۸	۴۲۴۳	۴۷۷۲	۵۹۷۰	۰/۵۳	۲۵/۱
۴	سازمان زندانها و اقدامات تامینی و تربیتی	۷۵۰۵	۸۴۶۵	۹۵۰۲	۱۲۶۰۳	۱/۱	۳۲/۶۴
۵	اداره کل ثبت اسناد و املاک	۳۹۵۴	۵۷۵۰	۶۹۹۱	۸۲۳۵	۰/۷۲	۱۷/۷۹
۶	اداره کل اوقاف و امور خیریه	۶۵۶	۷۱۸	۸۳۷	۱۰۵۶	۰/۰۹	۲۶/۱۶
۷	اداره کل امور اقتصادی و دارائی	۸۴۱۶	۱۰۵۴۱	۱۲۴۸۴	۴۶۵۲	۰/۴	-۶۲/۷۴
۸	اداره کل کار و امور اجتماعی	۲۳۸۰	۲۹۹۲	۳۳۷۷	۴۴۹۵	۰/۳۹	۳۳/۱
۹	اداره کل میراث فرهنگی	۸۲۰	۱۰۷۵	۱۳۳۴	۱۶۵۹	۰/۱۴	۲۴/۴
۱۰	اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی	۲۹۰۰	۳۶۲۳	۳۸۳۱	۴۳۹۸	۰/۳۸	۱۴/۸
۱۱	سازمان آموزش و پرورش	۴۳۲۳۲۰	۵۴۸۰۹۶	۶۸۹۰۴۸	۸۰۱۳۳۸	۶۹/۷۳	۱۶/۳
۱۲	اداره کل نوسازی و توسعه تجهیز مدارس	۱۳۵۸	۱۵۲۷	۱۶۴۴	۱۹۱۷	۰/۱۷	۱۶/۶
۱۳	اداره کل تربیت بدنی	۱۷۸۲	۱۹۸۱	۲۶۲۹	۳۴۱۸	۰/۳	۳۰
۱۴	اداره کل تعاون	۲۰۲۷	۱۹۴۹	۲۲۴۳	۲۶۸۸	۰/۲۳	۱۹/۸۴
۱۵	اداره کل بهزیستی- کمک به توسعه خدمات مراکز غیر دولتی	۱۱۳۸	-	۱۰۴۵	۱۰۴۵	۰/۰۹	-
۱۶	اداره کل بهزیستی	۱۵۱۶۶	۲۰۹۴۵	۲۲۰۴۲	۲۵۷۵۸	۲/۲۴	۱۶/۸۶
۱۷	سازمان مسکن و شهرسازی	۱۹۶۰	۲۵۱۶	۲۹۱۰	۳۴۸۱	۰/۳	۱۹/۶۲
۱۸	اداره کل دامپزشکی	۲۸۰۴	۳۵۶۸	۴۱۸۸	۵۳۰۵	۰/۴۶	۲۶/۶۷
۱۹	اداره کل منابع طبیعی	۳۰۰۰	۳۵۳۴	۴۴۲۰	۵۵۵۱	۰/۴۸	۲۵/۵۹
۲۰	اداره کل حفاظت محیط زیست	۱۸۶۰	۱۹۳۶	۲۳۴۵	۲۸۶۶	۰/۲۵	۲۲/۲
۲۱	اداره کل صنایع و معادن	۱۲۲۲	۱۴۷۰	۱۶۷۸	۲۱۹۵	۰/۱۹	۳۰/۸
۲۲	سازمان تبلیغات اسلامی	۱۱۰۳	۱۱۷۳	۱۸۸۰	۲۳۳۷	۰/۲	۲۴/۳
۲۳	سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران	۳۳۷	۴۳۱۴۵	۵۵۹۱۲	۷۱۶۷۸	۶/۲۴	۲۸/۲
۲۴	اداره کل استاندارد و تحقیقات صنعتی	۴۳۰	۸۷۱	۱۰۲۹	۱۲۲۸	۰/۱	۱۹/۳۴
۲۵	سازمان بازرگانی	۱۶۴۰	۳۶۰۱	۴۵۱۲	۵۶۹۳	۰/۵	۲۶/۱۷
۲۶	شرکت آب و فاضلاب روستایی	۱۳۰۰	۱۸۱۰	۲۰۳۹	۲۰۳۸	۰/۱۸	-
۲۷	اداره کل امور عشایر	۱۰۱۲	۱۴۲۸	۱۸۲۰	۲۲۸۳	۰/۲	۲۵/۴۴
۲۸	اداره کل هواشناسی	۱۰۷۰	۱۴۰۰	۱۸۲۸	۲۱۵۸	۰/۱۹	۱۸/۰۵
۲۹	سازمان جهاد کشاورزی	۲۵۳۵۰	۳۱۷۵۸	۳۴۴۳۹	۴۳۴۸۰	۳/۷۸	۲۶/۲۵
۳۰	اداره کل انتقال خون	۱۳۹۵	۱۶۲۰	۱۹۷۵	۲۴۲۰	۰/۲۱	۲۲/۵۳
۳۱	اداره کل راه و ترابری	۱۰۴۷۰	۱۳۷۷۷	۱۹۶۴۷	۲۳۶۱۳	۲/۰۵۵	۲۰/۱۹

«مبلغ: میلیون ریال»

۱۳۸۳			۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	شرح دستگاهها	ردیف
درصد تغییرات نسبت به سال قبل	درصد از کل	مبلغ					
۹۳/۸۵	۲/۹۷	۳۴۱۷۱	۱۷۶۲۸	۱۶۷۲۶	-	بنیاد مستضعفان و جانبازان	۳۲
۲۳/۱۷	۰/۶۱	۶۹۸۴	۵۶۷۰	۵۱۹۱	-	اداره کل گمرکات استان	۳۳
-	۰/۰۶۶	۷۵۵	-	-	-	حوزه‌های هنری تبلیغات اسلامی	۳۴
-	۰/۹۵	۱۰۸۹۰	-	-	-	اداره کل امور مالیاتی	۳۵
۲۰/۱۱	۱۰۰	۱۱۴۹۲۳۲	۹۵۶۸۱۲	۷۷۲۴۰۱	۵۸۸۷۸۹	جمع کل	

مأخذ: سالنامه آماری استان - سال ۱۳۸۳

۵-۳- عملکرد درآمدهای استانی و نقش آن در ساختار بودجه استان

در آمد عمومی عبارت است از درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز، مالیات و سایر درآمدهایی که در بودجه کل دولت تحت عنوان در آمد عمومی منظور می‌شود. در سال ۱۳۸۳ درآمدهای عمومی مصوب استان مبلغ ۱۸۲۷۵۹ میلیون ریال بوده و عملکرد آن در پایان سال به مبلغ ۲۳۲۸۱۳ میلیون ریال افزایش یافته است که در مقایسه با مبلغ مصوب حدود ۲۷/۳۹ درصد و در مقایسه با عملکرد سال قبل در حدود ۱۴/۰۷ درصد افزایش داشت است عمده‌ترین میزان درآمدهای استانی مربوط به درآمدهای مالیاتی استان بوده که با مبلغ ۱۷۴۷۷۲ میلیون ریال ۷۵ درصد درآمدهای استانی را بخود اختصاص داده است سپس درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا با سهمی معادل ۲۲/۵۶ درصد در رده دوم و درآمدهای مربوط به حق بیمه و درآمدهای متفرقه و درآمدهای حاصل از انحصارات و مالکیت دولت نیز به ترتیب با ۲/۰۹ و ۰/۳۵ درصد در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

در مقایسه با عملکرد سال قبل درآمدهای مربوط به حق بیمه و درآمدهای متفرقه با ۹۵/۹۴ درصد، درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا با ۱۳/۷۳ درصد، درآمدهای مالیاتی با ۱۳/۴۳ درصد به ترتیب بیشترین میزان رشد را بخود اختصاص داده‌اند و درآمدهای حاصل از انحصارات و مالکیت دولت نیز در حدود ۵۱/۷۴ درصد رشد منفی داشته است. همچنین یک بررسی دیگر نشان می‌دهد همواره میزان عملکرد استان بیشتر از میزان مصوب قانون طی سالهای مورد بررسی بوده که خود مؤید این واقعیت مهم است که در بررسیهای کارشناسی طی سالهای متمادی بر خورد واقع بینانه‌ای با این قضیه نشده است (جدول شماره ۵-۵)

جدول شماره (۵-۵) بررسی درآمدهای استانی در طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۸۰ در استان اردبیل

(مبالغ: میلیون ریال)

۱۳۸۳			۱۳۸۲			۱۳۸۱			۱۳۸۰			شرح
عملکرد	مصوب	برآورد										
۱۷۴۷۷۲	۱۳۷۱۱۸	۱۳۷۱۱۸	۱۵۴۰۸۶	۱۱۱۳۱۲	۱۱۱۳۱۲	۱۱۸۹۰۲	۱۱۲۰۰۹	۱۱۲۰۰۹	۱۰۳۴۹۰	۷۹۱۲۵	۷۹۱۲۵	درآمدهای مالیاتی
۴۰۸۷۸	۲۴۶۲۶	۲۴۶۲۶	۲۷۰۰۹	۱۷۶۶۰	۱۷۶۶۰	۲۱۵۱۷	۱۷۸۱۸	۱۷۸۱۸	۱۷۵۲۴	۱۱۵۰۰	۱۱۵۰۰	-بند اول: مالیات بر شرکتهای
۹۱۷۷۱	۷۸۶۷۸	۷۸۶۷۸	۷۸۷۳۶	۷۶۰۰۰	۷۶۰۰۰	۷۲۰۴۰	۷۷۴۶۵	۷۷۴۶۵	۷۴۶۸۴	۵۷۰۳۴	۵۷۰۳۴	-بند دوم: مالیات بر درآمد
۱۴۱۲۷	۱۲۸۵۷	۱۲۸۵۷	۱۴۱۷۷	۱۱۷۳۱	۱۱۷۳۱	۱۵۴۱۴	۱۰۹۸۷	۱۰۹۸۷	۱۰۷۵۸	۷۰۵۰	۷۰۵۰	-بند سوم: مالیات بر ثروت
--	۴۰۰۰	۴۰۰۰	۹۵۴۱	-	-	۴۹۶۵	-	-	-	-	-	-بند چهارم: مالیات بر واردات
۲۷۹۹۴	۱۷۱۵۷	۱۷۱۵۷	۲۴۶۲۳	۵۹۲۱	۵۹۲۱	۴۹۶۶	۵۷۳۹	۵۷۳۹	۵۲۴	۳۵۴۱	۳۵۴۱	-بند پنجم: مالیات بر مصرف و فروش
۶۵۱	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۴۹	۱۱۵۰	۱۱۵۰	۱۸۴۵	۹۰۰	۹۰۰	۱۱۹۸	۲۳۱۱	۲۳۱۱	درآمدهای حاصل از انحصارات و مالکیت دولت
۵۲۵۲۱	۴۱۲۹۱	۴۱۲۹۱	۴۶۱۷۹	۴۰۶۹۲	۴۰۶۹۲	۳۴۳۱۲	۳۴۷۱۸	۳۴۷۱۸	۲۸۵۲۷	۲۶۱۴۵	۲۶۱۴۵	درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا
۴۸۶۹	۳۰۲۰	۳۰۲۰	۲۴۸۵	۳۰۵۵	۳۰۵۵	۱۷۱۲	۱۶۵۰	۱۶۵۰	۱۷۹۲	۳۵۹۶	۳۵۹۶	حق بیمه و درآمدهای متفرقه
۲۳۲۸۱۳	۱۸۲۷۵۹	۱۸۲۷۵۹	۲۰۴۰۹۹	۱۵۶۲۰۹	۱۵۶۲۰۹	۱۵۶۷۷۱	۱۴۹۲۷۷	۱۴۹۲۷۷	۱۳۵۰۰۷	۱۱۱۱۷۷	۱۱۱۱۷۷	جمع کل

مأخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۵-۴- عملکرد درآمدهای مالیاتی شهرستانهای استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲

در سال ۱۳۸۳ مجموع درآمدهای مالیاتی شهرستانهای استان بالغ بر ۱۹۶۰۵۷/۵ میلیون ریال بوده که ۱۶۷۸۲۰ میلیون ریال آن مربوط به مالیات‌های مستقیم و مبلغ ۲۸۲۳۷ میلیون ریال دیگر مربوط به مالیات کالا و خدمات بوده است. شهرستان‌های اردبیل با ۶۸/۵۶ درصد، پارس‌آباد با ۱۰/۷۸ درصد و نمین با ۹/۴۹ درصد به ترتیب بیشترین سهم درآمدهای مالیاتی استان را بخود اختصاص داده‌اند و شهرستانهای نیر، کوثر و بيله سوار به ترتیب با سهمی معادل ۰/۴۲، ۰/۴۳ و ۱/۵ درصد کمترین سهم را بخود اختصاص داده‌اند.

در مقایسه با عملکرد سال قبل، درصد تغییرات درآمدهای مالیاتی شهرستانهای استان در مجموع ۲۷/۴۵ درصد افزایش نشان می‌دهد و بیشترین تغییرات با ۷۱/۷۷ درصد مربوط به شهرستان بيله سوار و کمترین میزان تغییرات نیز با ۳/۴۴- درصد مربوط به شهرستان کوثر بوده است شهرستان اردبیل بعنوان مرکز سیاسی و اقتصادی استان افزایشی به میزان ۲۶/۴۹ درصد را بخود اختصاص داده که تقریباً یک درصد از میانگین استانی کمتر بوده است (جدول شماره ۵-۶)

جدول شماره (۵-۶) عملکرد درآمدهای عمومی شهرستانهای استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲

«مبالغ: هزار ریال»

شهرستانها										درآمدهای مالیاتی
استان ۸۳	خلخال	مشگین شهر	نمین	نیر	کوثر	مغان	پارس آباد	بيله سوار	اردبیل	
۲۱۰۴۲۶۷۵	-	-	۱۱۷۲۱۳۲۴	-	-	-	۹۰۷۰۱۵۲	-	۲۵۱۱۹۹	شرکتهای دولتی
۴۰۸۷۸۲۲۲	۵۸۳۶۲۴	۱۶۲۴۴۹۱	۱۵۸۸۹۷	۱۴۱۲۵۸	-	۵۱۹۰۴۸	۱۵۴۸۰۳۹	۸۹۸۹۰۷	۳۵۴۰۳۹۵۸	شرکتهای خصوصی
۴۵۷۷۹۳۰۰	۲۴۳۰۰۵۴	۲۸۰۳۵۵۰	۱۰۹۴۵۶۴	۳۶۶۴۷۴	۳۰۸۰۵۹	۱۰۹۲۶۱۰	۳۲۶۷۹۰۰	۶۱۵۷۷۲	۳۳۸۰۰۳۲۲	حقوق
۴۲۸۰۸۶۷۸	۲۴۸۳۰۶۹	۲۲۱۲۰۷۲	۲۰۱۴۵۳۳	۲۳۱۲۱۸	۴۱۲۵۰۸	۱۲۴۴۸۲۶	۴۸۹۸۲۱۵	۹۳۲۹۵۹	۲۸۳۷۹۲۷۸	مشاغل
۳۰۷۴۶۵۷	۷۵۷۳۶	۱۵۱۹۱۴	۴۴۶۱۸	۳۸۰۶۲	۳۸۳۶۵	۶۹۸۲۱	۱۸۴۱۴۸	۸۰۹۲۵	۲۳۹۱۰۶۸	مستغلات
۱۷۳۶۹۰۰	۲۰۴۱۶	۱۰۵۳۴۸	۱۸۳۲۹	۱۶۰۰	۳۵۰	۸۴۵	۴۹۵۷۳۴	۲۶۳۳۲	۱۰۶۷۹۴۶	ارث
۸۴۹۹۸۳۰	۳۲۸۸۱۵	۲۶۲۹۶۸	۱۵۶۸۰۷	۱۹۳۵۲	۵۲۵۸۰	۷۱۰۱۷	۴۵۰۱۱۹	۲۷۴۰۹۲	۶۸۸۴۰۸۰	نقل و انتقال و سرقفلی
۳۸۸۷۰۴۵	۲۲۱۱۰	۲۶۵۵۹	۱۵۰۰۶	۹۲۰۰	۵۵۰۰	۱۳۷۹۰	۳۱۵۱۷	۱۵۰۰۰	۳۷۴۸۳۶۳	حق تمیر
۱۱۲۸۲۲	-	-	۱۲۷	-	-	-	-	-	۱۱۲۶۹۵	متفرقه
۱۶۷۸۲۰۱۲۹	۵۹۴۳۸۲۴	۷۱۸۶۹۰۲	۱۵۲۲۴۲۰۵	۸۰۷۱۶۴	۸۱۷۳۵۷	۳۰۱۱۹۵۷	۱۹۹۴۵۸۲۴	۲۸۴۳۹۸۷	۱۱۲۰۳۸۹۰۹	جمع مالیات مستقیم
۲۸۲۳۷۳۸۸	۳۹۰۳۵۳	۶۰۱۷۹۵	۳۴۰۰۹۸۵	۱۳۰۵۶	۲۷۰۶۴	۱۶۳۹۷۴	۱۱۹۲۶۷۲	۷۶۰۷۹	۲۲۳۷۱۴۱۰	مالیات کالا و خدمات
۱۹۶۰۵۷۵۱۷	۶۳۳۴۱۷۷	۷۷۸۸۶۹۷	۱۸۶۲۵۱۹۰	۸۲۰۲۲۰	۸۴۴۴۲۱	۳۱۷۵۹۳۱	۲۱۱۳۸۴۹۶	۲۹۲۰۰۶۶	۱۳۴۴۱۰۳۱۹	مجموع عملکرد ۸۳
۱۰۰	۳/۲۳	۳/۹۷	۹/۵	۰/۴۲	۰/۴۳	۱/۶۱	۱۰/۷۸	۱/۵	۶۸/۵۶	سهم شهرستان از درآمدهای عمومی در سال ۱۳۸۳
۱۵۳۸۲۵۳۳۰	۴۵۳۶۳۰۹	۷۲۱۲۰۰۸	۸۴۰۲۸۷۷	۵۷۹۰۸۷	۸۷۴۴۸۹	۳۴۵۶۰۹۸	۲۰۸۰۴۶۸۰	۱۷۰۰۰۰۵	۱۰۶۲۵۹۷۸۶	مجموع عملکرد سال ۸۲
۲۷/۴۵	۳۹/۶۳	۸	۲۱/۶۵	۴۱/۶۴	-۳/۴۴	۱/۸۹	۱/۶	۷۱/۷۷	۲۶/۴۹	درصد تغییرات نسبت به سال ۸۲

ماخذ: اداره کل امور مالیاتی استان اردبیل - ۱۳۸۴

۶- پول، بانکداری

عمده ترین روش تامین مالی کوتاه مدت در بازار سرمایه، توسط بانکها در بازار پول صورت می گیرد. عملیات بانکی با قبول سپرده، اعطای تسهیلات بانکی، معاملات برات و سفته، ارز، اوراق بهادار و... انجام می گیرد. مزاد نقدینگی افراد و واحدهای اقتصادی در بازار پول از طریق پس انداز و سپرده گذاری بانکی در اختیار بنگاههای اقتصادی قرار می گیرد. بدین ترتیب نقدینگی از طریق سیستم بانکی به کل سیستم اقتصادی انتقال می یابد لذا بانکها می توانند با اعمال سیاست مناسب پولی نقش مهمی را در رشد و توسعه اقتصادی داشته باشند.

۶-۱- بانکهای استان

طبق اطلاعات جدول (۶-۱) در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶ بانک تجاری در استان اردبیل شامل بانکهای ملت، ملی، رفاه کارگران، سپه، تجارت، صادرات و ۳ بانک تخصصی شامل بانکهای مسکن، کشاورزی و صنعت و معدن مجموعاً با ۲۶۱ شعبه یا نمایندگی مشغول فعالیت بوده است در سال فوق بانک ملی با ۴۸ شعبه معادل ۱۸/۴ درصد سهم کل تعداد بانکهای استان، بیشترین تعداد شعبه و نمایندگی بانکی را به خود اختصاص داده است. با توجه به نقش بانک تخصصی توسعه صادرات در شکوفایی بخش خدمات و صنعت استان و از آنجائیکه این بانک نمایندگی خود را در استان دایر نکرده است ضروری است که توسط مسئولین امر در این خصوص اقدامات لازم انجام گیرد تا تجار و بازرگانان و صاحبان صنایع از خدمات و تسهیلات خاص این بانک بهره مند گردند.

جدول شماره (۶-۱) تعداد شعب و نمایندگی بانکهای مختلف استان در سال ۱۳۸۳

نام بانک	ملت	ملی	رفاه کارگران	سپه	تجارت	صادرات	مسکن	کشاورزی	صنعت و معدن	جمع کل
تعداد شعب	۳۵	۴۸	۲۰	۲۹	۳۳	۳۹	۱۳	۴۳	۱	۲۶۱
سهم از کل بانکهای استان (درصد)	۱۳/۴	۱۸/۴	۷/۶۶	۱۱/۱۱	۱۲/۶۴	۱۴/۹۴	۵	۱۶/۴۷	۰/۳۸	۱۰۰

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۶-۲- سپرده های بانکی

بر اساس اطلاعات جدول (۶-۲) در سال ۱۳۸۳ مبلغ کل سپرده های بانکی در استان معادل ۴۴۳۹۳۹۴ میلیون ریال بوده است که از این مقدار ۱۲۳۹۴۱۹ میلیون ریال قرض الحسنه جاری ۷۳۵۱۰۱ میلیون ریال قرض الحسنه پس انداز ۱۲۳۵۶۲۳ میلیون ریال سرمایه گذاری کوتاه مدت و ۷۸۲۹۴۷ میلیون ریال سرمایه گذاری بلند مدت بوده است. بانک ملی با ۲۲/۱۸ درصد بیشترین و بانک رفاه کارگران با ۴/۷۸ درصد کمترین سهم از کل مبلغ سپرده های بانکی استان را به خود اختصاص داده اند.

جدول شماره (۶-۲) مبلغ انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانکها و سهم هر یک از کل در استان در سال ۱۳۸۳

(میلیون ریال)

نام بانک	جمع مبلغ	نوع سپرده				
		قرض الحسنه جاری	قرض الحسنه پس انداز	سرمایه گذاری کوتاه مدت	سرمایه گذاری بلند مدت	سایر
ملیت	۶۲۳۹۸۰	۱۷۵۵۵۰	۹۴۰۰۳	۱۲۹۶۴۱	۲۲۴۷۸۶	-
ملی	۹۸۵۰۴۰	۱۸۶۸۷۶	۱۴۳۵۶۲	۲۲۸۲۹۶	۱۸۱۵۲۰	۲۴۴۷۸۶
رفاه کارگران	۲۱۲۲۶۳	۵۵۰۳۸	۶۳۲۴۵	۶۸۰۵۰	۲۵۱۸۴	۷۴۶
سپه	۳۲۴۵۸۱	۹۳۴۲۱	۴۸۲۱۲	۱۱۷۸۶۹	۵۵۸۱۱	۹۲۶۸
تجارت	۴۸۹۸۱۳	۱۹۰۶۳۱	۷۷۶۴۸	۱۳۲۶۹۰	۶۹۴۴۷	۱۹۳۹۷
صادرات	۴۲۲۷۰۰	۹۲۳۰۰	۷۶۰۰۰	۱۴۶۱۰۰	۶۹۲۰۰	۳۹۱۰۰
مسکن	۲۵۹۴۱۷	۱۱۲۵	۱۶۱۴۴	۳۷۲۹۹	۶۹۰۹۳	۱۲۵۶۳۱
کشاورزی	۵۵۵۶۴۴	۱۶۶۸۲۵	۲۱۳۶۰۴	۸۳۹۳۳	۸۳۹۰۶	۷۳۷۶
صنعت و معدن	۵۶۵۹۵۶	۲۶۷۵۲۸	۲۶۸۳	۲۹۱۷۴۵	۴۰۰	-
جمع	۴۴۳۹۳۹۴	۱۲۳۹۴۱۹	۷۳۵۱۰۱	۱۲۳۵۶۲۳	۷۸۲۹۴۷	۴۴۶۳۰۴

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

همچنین بر اساس اطلاعات جدول (۶-۳) جمعاً ۱۹۳۴۸۳۰ فقره انواع سپرده بانکی در بانکهای مختلف استان وجود داشته است که بانک کشاورزی با ۲۴/۹۶ درصد بیشترین و بانک صنعت و معدن با ۰/۰۱ درصد کمترین سهم از کل تعداد سپرده های بانکی استان را دارا بوده اند.

مقایسه تعداد و مبلغ سپرده های بانکی استان در سال ۱۳۸۳ نسبت به تعداد و مبلغ سپرده های بانکی در سال ۱۳۸۲ نشان می دهد که در سال ۱۳۸۳ کل مبلغ سپرده های بانکی استان ۴۶/۷۶ درصد و کل تعداد سپرده های بانکی ۱۹/۶۴ درصد رشد داشته اند .

همچنین سرانه سپرده بانکهای استان در سال ۱۳۸۳ معادل ۲۲۹۴۴۶۲ ریال بوده که در مقایسه با سال قبل ۲۲/۶۹ درصد افزایش داشته است .

جدول شماره (۳-۶) تعداد انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانکها و سهم هر یک از کل در استان در سال ۱۳۸۳

نام بانک	جمع تعداد سپرده ها	نوع سپرده				
		قرض الحسنه جاری	قرض الحسنه پس انداز	سرمایه گذاری کوتاه مدت	سرمایه گذاری بلند مدت	سایر
ملت	۲۶۳۵۶۱	-	-	-	-	۱۳/۵
ملی	۴۰۲۹۱۱	۷۰۱۱۹	۲۴۰۴۸۰	۶۰۳۲۵	۱۷۱۶۷	۱۴۸۲۰
رفاه کارگران	۱۱۲۸۷۱	۱۳۰۵۹	۹۰۸۷۵	۷۳۲۵	۱۶۱۲	-
سپه	۱۵۵۰۶۴	۲۵۴۲۴	۹۰۲۰۳	۱۹۴۰۳	۳۷۴۴	۱۶۲۹۰
تجارت	۱۹۹۱۰۵	۲۳۷۱۶	۱۳۷۸۲۶	۳۲۴۱۷	۴۸۶۹	۲۸۳
صادرات	۲۰۶۵۶۳	۳۷۱۲۲	۱۴۴۰۰۷	۳۱۱۸	۵۲۱۰	۱۷۱۰۶
مسکن	۱۱۱۵۷۶	۸۶۶۸	۶۲۷۲۹	۱۰۴۴۵	۳۶۰۴	۲۶۱۳۰
کشاورزی	۴۸۲۹۴۵	۴۱۴۹۹	۴۱۰۸۸۵	۲۰۲۴۱	۵۲۵۰	۵۰۷۰
صنعت و معدن	۲۳۴	۱۵۰	۲۴	۵۹	۱	-
جمع	۱۹۳۴۸۳۰	۲۱۹۷۵۷	۱۱۷۷۰۲۹	۱۵۳۳۳۳	۴۱۴۵۱	۷۹۶۹۹

مأخذ سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۳-۶- تسهیلات اعطایی

بر اساس اطلاعات جدول (۴-۶) در سال ۱۳۸۳ بانکهای استان ۲۱۰۸۶۲ مورد تسهیلات به مبلغ کل ۵۳۰۷۴۵۸ میلیون ریال به بخشهای مختلف اقتصادی (کشاورزی، مسکن، ساختمان، صنعت و معدن و خدمات و بازرگانی) پرداخت نموده اند که از لحاظ تعداد، این تسهیلات نسبت به سال قبل ۲۷/۲۷ درصد و از لحاظ مبلغ ۵۱/۰ درصد افزایش نشان می دهد. بیشترین مبلغ تسهیلات با مقدار ۲۰۳۸۸۵۵ میلیون ریال به بخش خدمات و بازرگانی و کمترین مبلغ تسهیلات با مقدار ۶۰۱۲۶۹ میلیون ریال به بخش صنعت و معدن پرداخت

شده است بعد از بخش صنعت و معدن بخش کشاورزی با مقدار ۱۰۷۶۹۸۳ میلیون ریال کمترین مبلغ تسهیلات اعطایی را دارا بوده است.

جدول شماره (۶-۴) تعداد و مبلغ تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیر دولتی استان به تفکیک بخشهای عمده اقتصادی در

سالهای ۸۳-۱۳۸۲

خدمات و بازرگانی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	کشاورزی	جمع	سال	
۴۵۵۸۱	۴۵۳۲	۶۹۰۴۷	۲۷۵۱۴	۱۶۵۶۷۴	۱۳۸۲	تعداد تسهیلات
۸۳۳۷۱	۱۰۳۸۴	۷۴۷۶۸	۴۲۳۳۹	۲۱۰۸۶۲	۱۳۸۳	
۱۲۴۲۷۰۱	۳۹۳۹۰۳	۱۳۷۹۹۷۴	۴۹۸۱۱	۳۵۱۴۶۹۷	۱۳۸۲	مبلغ تسهیلات
۲۰۳۸۸۵۵	۶۰۱۲۶۹	۱۵۹۰۳۵۱	۱۰۷۶۹۸۳	۵۳۰۷۴۵۸	۱۳۸۳	

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل- ۱۳۸۳

۶-۴- تسهیلات اعطایی بر حسب عقود اسلامی

مانده بدهی بخش غیر دولتی به بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی بابت تسهیلات اعطایی براساس عقود اسلامی در پایان سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ در جدول (۶-۵) آمده است. در سال ۱۳۸۳ این رقم برای بانکهای تخصصی ۲۱۱۰۱۷۹ میلیون ریال و برای بانکهای تجاری معادل ۴۷۹۹۳۲۳ میلیون ریال بوده است که این رقم در بانکهای تخصصی نسبت به سال قبل ۳۹/۲۸ درصد و در بانکهای تجاری نسبت به سال قبل ۷۶/۶۸ درصد رشد داشته‌اند.

جدول شماره (۵-۶) مانده بدهی بخش غیر دولتی به بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی بابت تسهیلات اعطایی براساس عقود اسلامی در پایان سالهای ۸۳-۱۳۸۲

(میلیون ریال)

شرح	۱۳۸۲	۱۳۸۳
- بانکهای تخصصی		
فروش اقساطی	۱۲۶۱۳۸۷	۱۴۴۱۴۹۸
مضاربه	۴۲۴۳۱	۶۰۳۰۴
مشارکت مدنی	۲۰۱۷۵۵	۲۳۶۲۶۸
قرض الحسنه اعطایی	۷۳۸۰۰	۱۰۶۷۴۵
اجاره به شرط تملیک	۱۰۲۷۷	۵۹۳۱۴
معاملات سلف	۱۲۲۵۲۵	۱۷۰۶۵۵
مشارکت حقوقی	-	-
سرمایه گذاری مستقیم	-	-
جعاله	۶۹۴	۲۲۰۳۷
خرید دین	-	-
سایر	۱۵۱۷۶۳	۱۳۳۵۸
جمع	۱۸۶۴۶۳۲	۲۱۱۰۱۷۹
- بانکهای تجاری		
فروش اقساطی	۱۳۷۴۹۵۹	۲۹۲۳۷۰۸
مضاربه	۳۲۵۸۵۹	۵۰۴۶۰۸
مشارکت مدنی	۱۶۸۴۸۵	۳۵۳۸۵۵
قرض الحسنه اعطایی	۳۲۳۹۵۰	۳۸۷۸۲۰
اجاره به شرط تملیک	۷۳۶۱	۵۲۵۵۸
معاملات سلف	۸۸۸۸۹	۹۹۷۶۴
مشارکت حقوقی	۰	-
سرمایه گذاری مستقیم	۱۵۵۰۰	۱۵۵۰۰
جعاله	۱۶۸۸۴۴	۲۳۶۳۳۹
خرید دین	۰	-
سایر	۲۴۲۵۴۳	۲۲۵۱۷۱
جمع	۲۷۱۶۳۹۰	۴۷۹۹۳۲۳

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل- ۱۳۸۳

۵-۶- تسهیلات تکلیفی اعطایی

عملکرد تسهیلات تکلیفی سال ۱۳۸۳ عمدتاً از محل اعتبارات سهم متمرکز ریاست جمهوری و بند «پ» تبصره ۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ بوده که توضیح دقیق میزان اعتبارات ابلاغی و سقف پذیرش و میزان اعتبار طرحهای مختلف و اشتغالزایی آنها به تفکیک بانکهای عامل در جداول (۶-۶)، (۶-۷) و (۶-۸) آمده است.

(میلیون ریال)

جدول شماره (۶-۶) عملکرد تسهیلات تکلیفی از محل اعتبارات بند «پ» تبصره ۳ سال ۱۳۸۳

نام بانک	میزان اعتبارات		میزان اعتبار مصوب کمیته کارشناسی	میزان اعتبار طرح‌های مصوب کمیته نهایی	میزان اعتبار طرح‌های قرارداد شده	میزان اعتبارات جذب شده	درصد طرح‌های مصوب کارشناسی به سقف پذیرش	درصد مصوب کمیته نهایی به سقف پذیرش	درصد عقد قرارداد شده به سقف پذیرش	درصد عقد قرارداد شده به مصوب کمیته نهایی	اشغالزایی (نفر)	عمده ترین دلایل عدم عقد قرارداد
	میزان اعتبار	ابلاغی										
کشاورزی	۲۴۳۲	۲۴۳۲	۲۴۳۲	۲۴۳۲	۲۴۳۲	۲۴۳۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	-	-
تجارت	۲۹۷۹/۲	۲۹۷۹/۲	۲۹۷۹/۲	۲۹۷۹/۲	۲۹۷۹/۲	۲۹۷۹/۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۴	-
ملی	۳۹۵۲	۳۹۵۲	۳۹۵۲	۳۹۵۲	۳۹۵۲	۱۰۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۲	-
ملت	۴۲۵۶	۴۲۵۶	۴۲۵۶	۴۲۵۶	۴۲۵۶	۱۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۳۹	-
صادرات	۴۵۶۰	۴۵۶۰	۴۵۶۰	۴۵۶۰	۴۲۵۶	۴۲۵۶	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۵	-
سپه	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۴	-
جمع کل	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۱۴۰۹۶/۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۸۴	-

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل-۱۳۸۴

جدول شماره (۶-۷) عملکرد تسهیلات تکلیفی از محل اعتبارات سهم متمرکز ریاست جمهوری سال ۱۳۸۳

(میلیون ریال)

نام بانک	میزان اعتبارات		میزان اعتبار مصوب کمیته کارشناسی	میزان اعتبار طرحهای مصوب کمیته نهایی	میزان اعتبار طرحهای قرارداد شده	میزان اعتبارات جذب شده	درصد طرحهای مصوب کارشناسی به سقف پذیرش	درصد مصوب کمیته نهایی به سقف پذیرش	درصد عقد قرارداد شده به مصوب کمیته نهایی	درصد عقد اشتغالزایی (نفر)	عمده ترین دلایل عدم عقد قرارداد
	سقف پذیرش	ابلاغی									
تجارت	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۹۶۰۶/۵	۶۸۸۹/۵	۳۱۳۶	۱۰۰	۹۶/۰۶	۶۸/۸۹	۷۷	
ملی	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۴۹۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۵۲	
ملت	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
صادرات	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جمع کل	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۹۶۰۶/۵	۱۶۸۸۹/۵	۸۰۸۶	۱۰۰	۹۸	۸۴/۴	۱۲۹	

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل - ۱۳۸۴

جدول شماره (۶-۸) عملکرد تسهیلات تکلیفی از محل تسهیلات تکلیفی و وجوه اداره شده سالهای ۱۳۸۳

(میلیون ریال)

ردیف	محل تامین اعتبار	میزان اعتبارات		میزان اعتبار کارشناسی	میزان اعتبار طرحهای مصوب نهایی	میزان اعتبار طرحهای قرارداد شده	میزان اعتبارات جذب شده	درصد طرحهای مصوب کارشناسی به سقف پذیرش	درصد مصوب نهایی کمیته به سقف پذیرش	درصد عقد قرارداد شده به سقف پذیرش	درصد عقد قرارداد شده به مصوب نهایی کمیته	تعداد اشتغالی
		ابلاغی	سقف پذیرش									
۱	سهم سفر ریاست محترم جمهوری	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۹۶۰۶/۵	۱۶۸۸۹/۵	۸۰۸۶	۱۰۰	۹۸	۸۴/۴	۸۶/۱	۱۲۹
۲	بند «پ» تبصره ۳ سال ۱۳۸۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۲۱۹۷۹/۲	۱۴۰۹۶/۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۸۴
۳	جمع کل	۴۱۹۷۹/۲	۴۱۹۷۹/۲	۴۱۹۷۹/۲	۴۱۵۸۵/۷	۳۸۸۶۸/۷	۲۲۱۸۲/۲	۱۰۰	۹۹	۹۲/۵۹	۹۲/۵۹	۲۱۳

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل - ۱۳۸۴

۷- بیمه

یکی از ابزارهای بازار مالی در اقتصاد، خدمات بیمه‌ای است که در صورت فعال شدن و ایفای نقش واسطه‌ای در بازار می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی منجر شود. در تقسیم بندی ISIC و حسابهای منطقه ای بیمه در قالب فعالیت واسطه گریهای مالی آورده می‌شود.

در سال ۱۳۸۳ چهار شرکت بیمه آسیا، البرز، ایران ودانا در استان اردبیل فعال بوده اند که در مجموع با ۱۳۸۶۸۰ میلیون ریال حق بیمه دریافتی معادل ۱۰۶۵۸۷ میلیون ریال خسارات در قالب ۱۹۹۲۱ مورد خسارت پرداخت نموده اند.

ارقام فوق نسبت به سال ۱۳۸۲ به ترتیب ۴۰/۹۶ درصد در حق بیمه دریافتی، ۱۹/۸۶ درصد در خسارات پرداختی و ۳۶/۲۳ درصد در تعداد خسارت رشد نشان می‌دهد.

جدول شماره (۷-۱) عملکرد بیمه های استان بر حسب نوع بیمه در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

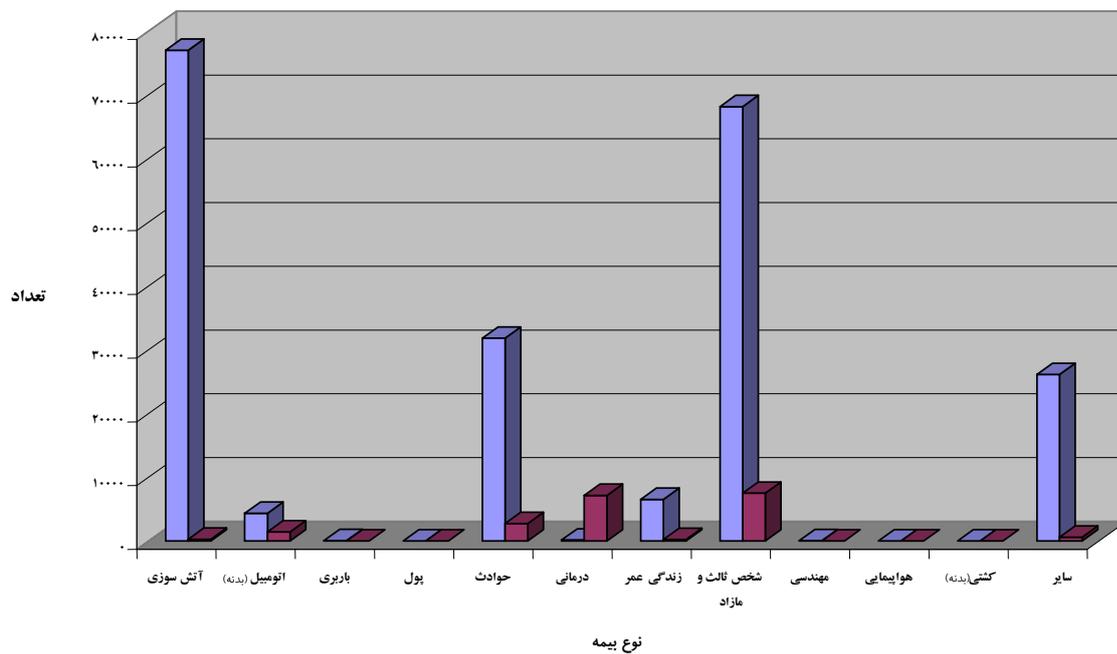
مبلغ : میلیون ریال

نوع بیمه	بیمه نامه صادر شده		حق بیمه عاید شده		تعداد خسارت واقع شده		مبلغ خسارات واقع شده	
	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲
جمع	۲۱۴۱۷۶	۱۷۶۸۰۳	۹۸۳۷۷	۱۳۸۶۸۰	۱۶۶۱۹	۱۹۹۲۱	۷۹۳۰۳	۱۰۶۵۸۷
آتش سوزی	۷۶۹۶۳	۶۳۰۸۴	۵۶۶۶	۷۵۸۲	۲۳۲	۲۶۶	۷۸۸	۹۹۶
اتومبیل (بدنه)	۴۳۶۱	۳۲۱۵	۵۲۰۳	۸۷۶۱	۸۹۹	۱۴۱۳	۳۷۹۹	۵۱۳۱
باربری	۶۴	۹۱	۵۶۰	۲۷۵	-	۱	-	۳۵
پول	-	-	-	-	-	-	-	-
حوادث	۳۱۸۱۰	۳۶۷۲۹	۳۷۰۷	۵۲۶۵	۲۴۲۲	۲۷۴۲	۲۴۷۹	۵۲۰۶
درمانی	۱۴۸	۱۲۲	۸۴۰۰	۱۳۳۸۳	۴۹۹۲	۷۱۵۵	۹۰۹۱	۱۱۴۰۳
زندگی(عمر)	۶۵۱۹	۶۶۹۰	۸۳۷۳	۹۲۷۹	۲۴۳	۲۴۲	۴۱۲۳	۴۴۷۰
شخص ثالث و مازاد	۶۸۱۳۳	۶۵۷۳۵	۶۴۱۲۹	۸۲۶۵۱	۷۷۶۹	۷۵۰۴	۵۸۲۴۲	۷۲۵۳۲
مهندسی	۵۷	۶۰	۲۲۵	۴۷۰	۴	۴	۳۵۸	۲۹۰
هواپیمایی	-	-	-	-	-	-	-	-
کشتی(بدنه)	-	-	-	-	-	-	-	-
سایر	۲۶۱۲۱	۱۰۷۷	۲۱۱۴	۱۱۰۱۴	۵۸	۵۹۴	۴۲۳	۶۵۲۴

مأخذ : سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

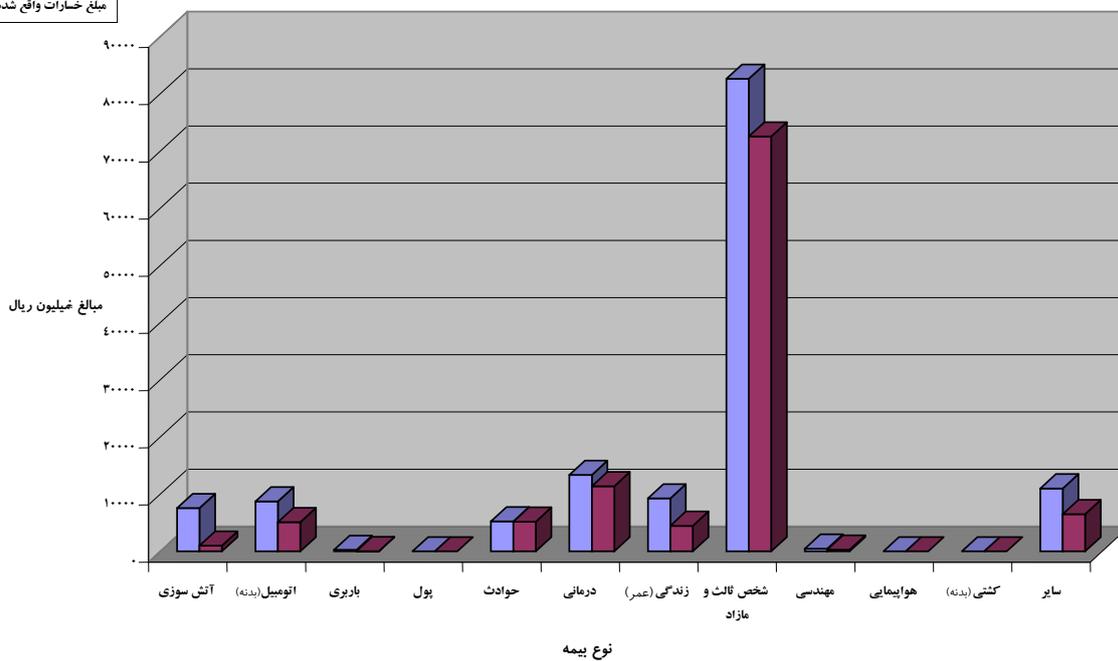
بیمه نامه صادر شده
تعداد خسارت واقع شده

نمودار شماره (۹) مقایسه تعداد بیمه نامه صادر شده و تعداد خسارت واقع شده در سال ۱۳۸۳

حق بیمه عاید شده
مبلغ خسارت واقع شده

نمودار شماره (۱۰) مقایسه مبلغ بیمه صادر شده و مبلغ خسارت واقع شده در سال ۱۳۸۳

۷-۱- ارزش افزوده فعالیتهای واسطه گریهای مالی استان در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱

واسطه گریهای مالی شامل رشته فعالیتهای بانک، بیمه، سایر واسطه گریهای مالی و فعالیتهای جنبی می باشد.

سایر واسطه گریهای مالی و فعالیتهای جنبی آنها شامل خدماتی است که در ارتباط نزدیک با واسطه گریهای مالی

می باشند این بخش در استان شامل فعالیت صندوقهای قرض الحسنه ، سازمان بورس اوراق بهادار، کارگزاران بورس ، پست بانک ، شرکتهای سرمایه گذاری و ... می باشد . رشته فعالیت بیمه نیز شامل اشخاص - اموال و مسئولیت می باشد.

با توجه به اطلاعات جدول (۷-۲) ارزش افزوده واسطه گریهای مالی استان در سال ۱۳۸۱ معادل ۱۷۷/۶ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال ۱۳۸۰ معادل ۱۰۶/۷ درصد رشد نشان می دهد و در مجموع سهم استان در کشور در این نوع فعالیت ها نسبت به سال ۱۳۸۰ افزایش داشته است .

جدول شماره (۷-۲) ارزش افزوده فعالیتهای واسطه گریهای مالی در حساب تولید استان در سالهای ۸۱ و ۱۳۸۰

(میلیارد ریال- درصد)

۱۳۸۰				فعالیت/شرح
سهم ارزش افزوده فعالیت در استان GDP	سهم استان در کشور	کشور	استان	
۰/۹۱	۰/۶۸	۱۰۵۸۴/۴	۷۲/۰	بانک
۰/۰۶	۰/۰۹	۴۹۴۴/۲	۴/۵	سایر واسطه گریها و فعالیتهای جنبی
۰/۱۲	۰/۶۶	۱۴۱۲/۰	۹/۴	بیمه

ادامه جدول شماره (۷-۲)

(میلیارد ریال- درصد)

۱۳۸۱				فعالیت/شرح
سهم ارزش افزوده فعالیت در استان GDP	سهم استان در کشور	کشور	استان	
۱/۳۴	۰/۸۲	۱۶۵۸۴/۳	۱۳۷/۶	بانک
۰/۰۷	۰/۱۰	۶۵۹۹/۲	۷/۰	سایر واسطه گریها و فعالیتهای جنبی
۰/۳۲	۰/۸۹	۳۶۶۷/۷	۳۳/۰	بیمه

مأخذ: حساب تولید استانهای کشور - سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱

۸- شاخص قیمت

بانک مرکزی ایران همه ساله شاخص بهای عمده فروشی کالاها و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط شهری را محاسبه و اعلام می‌نماید .

معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها در بازارهای عمده فروشی نسبت به سال پایه ، شاخص بهای عمده فروشی کالاها نامیده می‌شود . این شاخص برای اندازه‌گیری سطح عمومی قیمت‌ها محاسبه می‌شود و نموداری از تغییر قیمت‌ها در سطح تولید کننده و عرضه کننده دست اول می‌باشد .

معیار سنجش تغییرات قیمت تعداد معینی از کالاها و خدمات مورد مصرف خانوار نسبت به سال پایه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی نامیده می‌شود که این شاخص صرفاً تغییراتی را که در اثر تغییر قیمت در هزینه زندگی خانوار پدید می‌آید مورد سنجش قرار می‌دهد . سهمی که هر کالا یا خدمت در مجموع هزینه خانوار در یک مقطع زمانی مشخص داراست ضریب اهمیت آن کالا نامیده می‌شود که مهمترین ضابطه انتخاب کالاها و خدمات برای شاخصهای مختلف می‌باشد.

بر اساس آخرین اصلاحات از سال ۱۳۷۸ سال پایه برای «شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران» و از سال ۱۳۷۹ نیز برای «شاخص بهای عمده فروشی کالاها در ایران» سال ۱۳۷۶ به عنوان سال پایه در نظر گرفته شده و شاخصهای مربوط به سالهای گذشته ، مورد تجدید نظر قرار گرفته است . (کلیه نقاطی که در سال پایه ۱۳۷۶ جمعیتی معادل ۵۰۰۰ نفر و بیشتر داشته‌اند شهر تلقی شده‌اند .) مرکز آمار ایران نیز شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارها در نقاط روستایی کشور را همه ساله محاسبه و اعلام می‌نماید . بر اساس آخرین اصلاحات و تجدید نظر سال ۱۳۷۴ به عنوان سال پایه برای محاسبه شاخص مذکور انتخاب شده است .

جدول (۸-۱) شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارها در نقاط شهری استان و کشور را برحسب گروههای اصلی هشت گانه و جدول (۸-۲) همین شاخص را برای نقاط روستایی استان و کشور در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ نشان می‌دهد . همانگونه که ملاحظه می‌گردد در سال ۱۳۸۳ گروه کالاهای «بهداشت و درمان» دارای بالاترین

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور و استان می‌باشد از طرف دیگر این شاخص در مناطق شهری استان (۴۱۸) بالاتر از مناطق شهری کشور (۳۳۷/۵) است. در مناطق روستایی نیز چه در سطح کشور و چه در سطح استان «بهداشت و درمان» دارای بالاترین شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی می‌باشد. شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی نیز در مناطق شهری استان بالاتر از مناطق شهری کشور و در مناطق روستایی استان بالاتر از مناطق روستایی کشور بوده است.

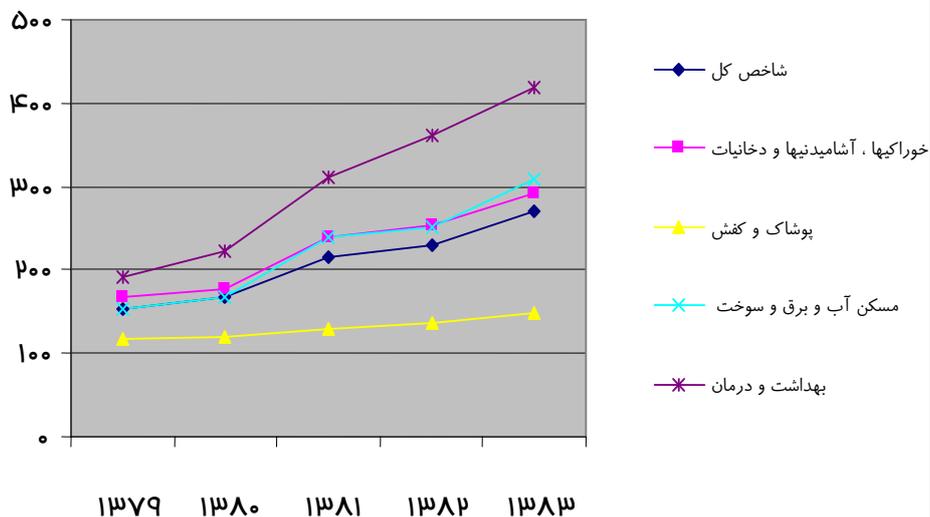
در سال ۱۳۸۳ در مناطق شهری کشور گروه کالاهای «مسکن، سوخت، روشنایی» با ۱۸/۲ درصد رشد دارای بیشترین تغییرات نسبت به سال قبل بوده و در سطح استان نیز گروه کالاهای «حمل و نقل» با ۲۶/۰ درصد رشد دارای بیشترین تغییرات نسبت به سال قبل بوده است. پایین‌ترین درصد تغییرات در مناطق شهری کشور مربوط به گروه کالاهای «پوشاک و کفش» با ۹/۵ درصد و در مناطق شهری استان نیز مربوط به این گروه از کالاها با ۱۰/۳ درصد بوده است.

درصد تغییرات شاخص بهای خرده‌فروشی کالاها و خدمات در مناطق شهری نشانگر تورم مصرفی می‌باشد و این نشان می‌دهد که قیمت هر گروه از کالاها و خدمات چند درصد تورم داشته است.

با توجه به اینکه درصد تغییرات شاخص بهای خرده‌فروشی همه کالاها و خدمات مصرفی چه در مناطق شهری و چه در مناطق روستایی در کل کشور و استان مثبت بوده این امر حاکی از وجود تورم بر روی کالاها و خدمات مصرفی می‌باشد.

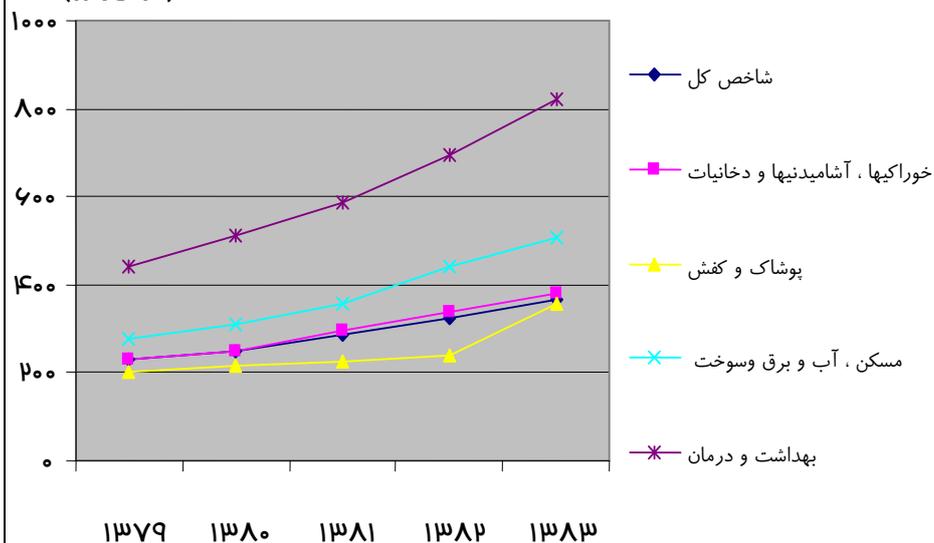
نمودار شماره (۱۱) شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط شهری استان در سال ۱۳۸۳

(۱۳۷۶=۱۰۰)

نمودار شماره (۱۲) شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط روستایی استان در سال ۱۳۸۳

(۱۳۷۴=۱۰۰)

(۱۳۷۶=۱۰۰)

جدول شماره (۸-۱) شاخص بهای خرده فروشی کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری استان و کشور طی سالهای ۸۳ و ۱۳۸۲

درصد تغییرات (کل کشور) سال ۱۳۸۲ نسبت به سال ۱۳۸۳	درصد تغییرات (استان اردبیل) سال ۱۳۸۲ نسبت به سال ۱۳۸۳	سال ۱۳۸۳		سال ۱۳۸۲		شرح
		کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	
۱۵/۲	۱۷/۲	۲۷۴/۵	۲۷۰/۳	۲۳۸/۲	۲۳۰/۶	شاخص کل
۱۴/۲	۱۵/۱۰	۲۸۱/۰	۲۹۱/۱	۲۴۶/۱	۲۵۲/۹	خوراکی ها و آشامیدنی ها و دخانیات
۹/۵	۱۰/۳۰	۱۵۶/۳	۱۴۹/۲	۱۴۲/۸	۱۳۵/۲	پوشاک و کفش
۱۸/۲	۲۲/۸	۳۳۸	۳۰۹/۵	۲۸۵/۹	۲۵۲/۰	مسکن ، سوخت ، روشنایی
۱۶/۱	۱۸/۷	۱۹۱/۲	۱۸۴/۶	۱۶۴/۷	۱۵۵/۴	اثاث ، کالاها و خدمات منزل
۱۱/۰	۲۶/۰	۲۳۶/۶	۳۳۳/۷	۲۱۳/۱	۲۶۴/۸	حمل و نقل و ارتباطات
۱۷/۴	۱۵/۶	۳۳۷/۵	۴۱۸/۰	۲۸۷/۶	۳۶۱/۵	بهداشت و درمان
۱۵/۳	۱۵/۶	۲۵۰/۸	۲۷۲/۴	۲۱۷/۶	۲۳۵/۵	تفریح ، تحصیل و مطالعه
۱۴/۷	۱۱/۶	۲۸۱/۰	۲۹۰/۱	۲۴۵/۰	۲۵۹/۹	کالاها و خدمات متفرقه

ماخذ : سالنامه آماری کشور و استان اردبیل- ۱۳۸۳

(۱۳۷۴=۱۰۰)

جدول شماره (۲-۸) شاخص بهای خرده فروشی کالاها و خدمات مصرفی در مناطق روستایی استان و کشور طی سالهای ۸۳ و ۱۳۸۲

درصد تغییرات (کل کشور) سال ۱۳۸۲ نسبت به سال ۱۳۸۳	درصد تغییرات (استان اردبیل) سال ۱۳۸۲ نسبت به سال ۱۳۸۳	سال ۱۳۸۳		سال ۱۳۸۲		شرح
		کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	
۱۵/۵	۱۲/۷	۴۴۰/۹	۳۶۷/۶	۳۸۱/۷	۳۲۶/۱	شاخص کل
۱۳/۲	۱۲/۲	۳۸۷/۳	۳۸۱/۳	۳۴۲/۱	۳۳۹/۷	خوراکی ها ، آشامیدنی ها و دخانیات
۱۴/۷	۵۰/۰	۴۳۳/۶	۳۵۸/۹	۳۷۷/۹	۲۳۹/۲	پوشاک و کفش
۱۹/۰	۱۴/۷۸	۵۷۴/۱	۵۰۶/۱	۴۸۲/۳	۴۴۰/۹	مسکن ، سوخت و روشنایی
۱۴/۱	۱۳/۰۱	۳۱۱/۷	۲۴۱/۴	۲۷۳/۲	۲۱۳/۶	اثاث ، کالاها و خدمات منزل
۲۰/۶	۱۳/۲۱	۵۳۸/۱	۲۸۵/۳	۴۴۶/۳	۲۵۲/۰	حمل و نقل و ارتباطات
۱۹/۳	۱۸/۰۱	۸۱۹/۳	۸۲۱/۴	۶۸۶/۶	۶۹۵/۹	بهداشت و درمان
۱۰/۷	۱۷/۹	۳۷۲/۶	۲۹۲/۴	۳۳۶/۶	۲۴۷/۸	تفریح ، تحصیل و مطالعه
۱۸/۲	۱۲/۰	۴۳۵/۱	۲۹۷/۷	۳۶۸/۲	۲۶۵/۸	کالاها و خدمات متفرقه

ماخذ : سالنامه آماری کشور و استان اردبیل- ۱۳۸۳

۹- بودجه خانوارهای استان

اطلاعات مربوط به بودجه خانوارهای استان شامل متوسط هزینه و درآمد خالص خانوارهای شهری و روستایی در استان از نتایج طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی استخراج شده است و در سالنامه آماری استان قابل دسترسی می باشد. بررسی آمار مربوط به هزینه و درآمد خانوار و شاخصهای مربوط به آن از قبیل ضریب جینی، نسبت شکاف مصرف بین شهر و روستا و ... می تواند نمایی از عملکرد اقتصاد کشور در زمینه توزیع عادلانه تر درآمد باشد.

۹-۱- هزینه خانوارها

طبق تعریف، هزینه ارزش پولی کالای تهیه شده یا خدمت انجام شده توسط خانوار به منظور مصرف اعضا و یا هدیه به دیگران نامیده می شود. تهیه شامل خرید، تولید خانگی، در برابر خدمت، از محل کسب، یا یا پای و یا مجانی است که به صورت پولی برآورد و جزو هزینه منظور می شود.

کل هزینه خالص خانوار شامل دو قسمت هزینه های خالص خوراکی و دخانی و هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی می باشد. هزینه های خالص خوراکی و دخانی شامل هزینه های مربوط به گروه کالاهای «آرد، رشته، نان و فرآورده های آن»، «گوشت خام، شیر و فرآورده های آن و تخم پرندگان»، «روغنها و چربیها»، «میوه ها و سبزیها»، «خشکبار و حبوبات»، «قند و شکر، شیرینیها، چای، قهوه و کاکائو»، «ادویه، چاشنیها و سایر ترکیبات خوراکی»، و «نوشابه ها، غذاهای آماده و دخانیات» می باشد.

هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی نیز شامل هزینه های صرف شده روی گروه کالاهای «پوشاک و کفش»، «مسکن، لوازم و اثاثه و ملزومات و خدمات خانوار»، «بهداشت و درمان»، «تفریحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی»، «حمل و نقل و ارتباطات» و «کالاها و خدمات متفرقه خانوار» می باشد.

اطلاعات مربوط به هزینه خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک هزینه های خالص خوراکی و دخانی و هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی به ترتیب در جداول (۹-۳)، (۹-۴)، (۹-۵) و (۹-۶) آمده است.

۹-۱-۱- هزینه های خالص خانوارها در مناطق شهری و روستایی کشور و استان

بر اساس اطلاعات جدول (۹-۱) کل هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری کشور در سال ۱۳۸۲ (شامل هزینه های خالص خوراک و دخانی و هزینه های خالص غیر خوراک و دخانی) معادل ۴۰۹۸۹۲۸۳ ریال بوده که با ۲۵/۵۹ درصد رشد به ۵۱۴۷۸۹۲۱ ریال افزایش یافته است.

متوسط کل هزینه های خالص یک خانوار روستایی کشور نیز با ۳۰/۶۴ درصد رشد از ۲۵۶۷۶۰۳۴ ریال در سال ۱۳۸۲ به ۳۳۵۴۴۷۷۱ ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است. همچنین در سال ۱۳۸۳ معادل ۲۵/۶۳ درصد هزینه های خالص خانوارهای شهری کشور را هزینه های خوراک و دخانی و ۷۴/۳۶ درصد را هزینه های غیر خوراک تشکیل داده است. این نسبت برای مناطق روستایی کشور شامل ۳۸/۸۴ درصد هزینه های خوراک و دخانی و ۶۱/۱۵ درصد هزینه های غیر خوراک بوده است.

همچنین کل هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری استان در سال ۱۳۸۲ معادل ۴۲۱۳۷۳۲۶ ریال و در مناطق روستایی معادل ۳۹۲۱۰۹۰۱ ریال بوده است که میزان این شاخص در سال ۱۳۸۳ با ۳۴/۱۹ درصد رشد در مناطق شهری استان به ۵۶۵۴۷۶۰۸ ریال و با ۲۵/۹۳ درصد رشد در مناطق روستایی استان به ۴۹۳۷۸۶۵۹ ریال رسیده است.

در سال مذکور معادل ۳۰/۵۸ درصد هزینه خالص خانوارهای شهری استان را هزینه های خوراک و دخانی و ۶۹/۴۱ درصد آن را هزینه های غیر خوراک و دخانی تشکیل داده اند.

این نسبت برای مناطق روستایی استان شامل ۴۱/۶۷ درصد هزینه های خوراک و دخانی و ۵۸/۳۲ درصد هزینه های غیر خوراک و دخانی بوده است.

بدین ترتیب ملاحظه می گردد که اولاً سهم هزینه های غیر خوراک و دخانی در خانوارهای استان هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی بالاتر از سهم هزینه های خوراک و دخانی می باشد. از طرف دیگر سهم هزینه های غیر خوراک و دخانی در هزینه خالص خانوار شهری بالاتر از سهم هزینه های خوراک و دخانی در هزینه خالص خانوارهای روستایی می باشد. مقایسه کل هزینه های خالص خانوارهای شهری و روستایی کشور با استان در سال ۱۳۸۳ نشان دهنده بالا بودن میزان هزینه های خالص خانوارهای شهری و روستایی استان از متوسط کشور می باشد.

جدول شماره (۹-۱) متوسط هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری و روستایی طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲

(ریال)

۱۳۸۳		۱۳۸۲		شرح
استان	کشور	استان	کشور	
شهری				
۵۶۵۴۷۶۰۸	۵۱۴۷۸۹۲۱	۴۲۱۳۷۳۲۶	۴۰۹۸۹۲۸۳	متوسط کل هزینه ها
۳۹۲۵۴۷۷۴	۳۸۲۸۱۳۵۷	۲۸۵۰۸۹۴۵	۳۰۳۴۶۸۴۲	هزینه های غیر خوراکی
۱۷۲۹۲۸۳۴	۱۳۱۹۷۵۶۴	۱۳۶۲۸۳۸۱	۱۰۶۴۲۴۴۱	هزینه های خوراکی و دخانی
روستایی				
۴۹۳۷۸۶۵۹	۳۳۵۴۴۷۷۱	۳۹۲۱۰۹۰۱	۲۵۶۷۶۰۳۴	متوسط کل هزینه ها
۲۸۸۰۰۷۳۸	۲۰۵۱۲۸۵۱	۲۲۵۱۹۹۰۶	۱۵۴۴۸۱۸۲	هزینه های غیر خوراکی
۲۰۵۷۷۹۲۱	۱۳۰۳۱۹۲۰	۱۶۶۹۰۹۹۵	۱۰۲۲۷۸۵۲	هزینه های خوراکی و دخانی

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان اردبیل-۱۳۸۳

نمودار شماره (۱۳) مقایسه سهم هزینه های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی خانوارهای شهری کشور در سال ۱۳۸۳

نمودار شماره (۱۴) مقایسه سهم هزینه های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۳۸۳

نمودار شماره (۱۵) مقایسه سهم هزینه های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی خانوارهای شهری استان در سال ۱۳۸۳

نمودار شماره (۱۶) مقایسه سهم هزینه های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی خانوارهای روستایی استان در سال ۱۳۸۳

شاخص نسبت شکاف مصرف شهر و روستا که نسبتی ساده و بدیهی است طبق نسبت زیر حاصل می شود و

می تواند به عنوان معیار رفاهی مناسب جهت بررسی اختلاف مصرف بین مناطق شهری و روستایی مورد استفاده

قرار گیرد.

$$\text{نسبت شکاف بین} = \frac{\text{هزینه های مناطق شهری}}{\text{هزینه مناطق روستایی}}$$

بر اساس اطلاعات جدول (۹-۲) این نسبت در سال ۱۳۸۲ در کل کشور ۱/۵۹ بوده است که در سال ۱۳۸۳ به ۱/۵۳ کاهش یافته است. در استان نیز این نسبت در سال ۱۳۸۲ معادل ۱/۰۷ بوده که در سال ۱۳۸۳ به ۱/۱۴ افزایش پیدا کرده است. بررسی روند این شاخص در طول برنامه سوم توسعه نشان می دهد که نسبت شکاف مصرف بین شهر و روستا در سطح کشور در انتهای برنامه سوم توسعه تفاوت چندانی با سال ابتدای برنامه نداشته است.

اما در سطح استان هرچند افت و خیزهایی در این شاخص مشاهده می گردد ولی به طور کلی با یک روند نزولی این نسبت از ۲/۰۸ در ابتدای برنامه به ۱/۱۴ در انتهای برنامه رسیده است.

جدول شماره (۹-۲) نسبت شکاف مصرف شهر و روستا در کشور و استان طی سالهای برنامه سوم توسعه

سال و شرح	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
کل کشور	۱/۵۴	۱/۶۲	۱/۶۳	۱/۵۹	۱/۵۳
استان	۲/۰۸	۱/۱۱	۱/۱۲	۱/۰۷	۱/۱۴

مأخذ: محاسبه شده از روی اطلاعات سالنامه آماری کشور و استان - ۱۳۸۳

۹-۱-۲- هزینه های خالص خوراکی و دخانی و ترکیب آن در مناطق شهری و روستایی کشور و استان

مقایسه هزینه های خالص خوراکی و دخانی خانوارهای شهری و روستایی استان و کشور نشان می دهد که در سال ۱۳۸۳ متوسط هزینه های خالص سالانه خوراکی و دخانی خانوار شهری در استان بالاتر از متوسط هزینه خالص سالانه خوراکی و دخانی خانوار شهری کشور می باشد.

متوسط هزینه های خوراکی و دخانی خانوار روستایی استان نیز بالاتر از خانوار روستایی کشور است. در سال مذکور خانوارهای شهری کشور و استان به ترتیب با اختصاص ۲۵/۳۴ درصد و ۲۵/۱۴ درصد هزینه های خالص خوراکی و دخانی خود به گروه کالاهای گوشت شامل گوشت دام، گوشت پرندگان و گوشت حیوانات دریایی بیشترین هزینه خوراکی و دخانی خود را صرف این گروه از کالاها نموده اند.

همچنین گروه کالاهای ادویه ها، چاشنیها و سایر ترکیبات خوراکی کمترین سهم را در هزینه خالص خوراکی و دخانی خانوارهای شهری کشور و استان دارا می باشند. خانوارهای روستایی کشور و استان نیز در سال ۱۳۸۳ به

ترتیب معادل ۲۳/۸۰ درصد و ۲۵/۴۷ درصد هزینه های خوراکی و دخانی خود را صرف خرید کالاهای گروه گوشت نموده اند و به این ترتیب بیشترین سهم هزینه های خوراکی و دخانی صرف این گروه از کالاها شده است. کمترین سهم هزینه های خوراکی و دخانی خانوارهای روستایی استان و کشور همانند خانوارهای شهری به گروه کالاهای ادویه، چاشنیه و سایر ترکیبات خوراکی اختصاص یافته است.

جدول شماره (۹-۳) متوسط هزینه های خالص خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار شهری در استان اردبیل و کل کشور طی سالهای ۸۳ و ۱۳۸۲

(مبالغ به: ریال)

کل کشور		استان اردبیل		شرح
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۳۱۹۷۵۶۴	۱۰۶۴۲۴۴۱	۱۷۲۹۲۸۳۴	۱۳۶۲۸۳۸۱	جمع
۲۲۶۲۳۸۶	۲۰۰۶۲۹۰	۲۹۳۰۱۷۲	۲۴۰۹۲۸۳	آرد، رشته، نان، و فرآوردهای آن آرد، رشته، و ماکارونی غلات انواع نان بیسکویت، کیک و ویفر
۱۸۱۰۸۷	۱۴۳۶۴۳	۱۹۲۳۳۲	۱۶۳۸۴۸	
۱۴۶۳۱۰۹	۱۳۲۳۲۲۶	۱۷۵۳۶۸۶	۱۳۴۲۷۹۳	
۵۲۸۶۶۱	۴۷۹۱۷۸	۷۸۷۹۵۱	۷۲۰۰۷۲	
۸۹۵۳۰	۶۰۲۴۳	۱۹۶۲۰۲	۱۸۲۵۷۰	
۳۳۴۵۲۱۲	۲۷۱۳۰۶۵	۴۳۴۷۸۸۱	۳۵۹۶۰۰۳	گوشت گوشت دام گوشت پرندگان گوشت حیوانات دریایی
۱۸۵۰۳۶۳	۱۵۷۳۹۱۴	۲۲۳۱۷۴۴	۲۰۱۰۴۰۲	
۱۰۸۱۷۷۰	۸۵۱۸۰۶	۱۵۷۲۰۶۹	۱۱۶۰۷۱۶	
۴۱۳۰۷۹	۲۸۷۳۴۵	۵۴۴۰۶۸	۴۲۴۸۸۵	
۱۴۴۱۳۶۸	۱۱۰۳۳۷۹	۱۷۱۲۰۰۳	۱۴۰۸۹۰۵	شیر و فرآوردهای آن و تخم پرندگان انواع شیر فرآوردهای شیر انواع تخم پرندگان
۳۶۱۴۵۹۰	۲۷۵۸۹۶	۳۵۸۲۴۳	۳۶۱۵۰۷	
۸۱۴۷۷۴	۶۲۲۵۸۷	۹۷۴۰۲۶	۷۵۴۰۱۸	
۲۶۵۱۳۵	۲۰۴۸۹۶	۳۷۹۷۳۳	۲۹۳۳۸۰	
۴۸۳۳۹۷	۴۴۱۰۸۷	۵۰۸۴۳۶	۴۸۰۵۴۹	روغنها و چربیها روغنها و چربیهای حیوانی روغنهای نباتی
۲۲۵۰۲	۱۹۹۰۰	۲۲۴۳	۵۹۴۱	
۴۶۰۸۹۵	۴۲۱۱۸۷	۵۰۶۱۹۳	۴۷۴۶۰۸	
۲۳۰۲۲۰۵	۱۸۱۰۰۳۰	۲۸۰۴۳۳۱	۲۲۱۶۴۰۲	میوه ها و سبزیها انواع میوه انواع سبزی میوه های و سبزیهای آماده (برای مصرف در منزل)
۱۱۳۶۸۰۵	۸۶۷۶۳۹	۱۳۵۲۲۷۰	۱۰۲۸۸۸۹	
۱۱۴۳۸۱۷	۹۲۲۳۹۲	۱۳۴۸۷۳۹	۱۱۰۹۸۷۱	
۲۱۵۸۳	۱۹۹۹۹	۱۰۳۳۲۲	۷۷۶۴۲	
۶۳۷۷۹۰	۵۰۳۸۶۶	۹۶۹۰۵۳	۷۵۴۳۶۷	خشکبار و حبوبات خشکبار حبوبات
۴۱۳۷۷۸	۳۲۲۲۲۲	۶۴۵۶۰۸	۵۰۹۹۹۴	
۲۲۴۰۱۲	۱۸۱۶۴۴	۳۲۳۴۴۵	۲۴۴۳۷۳	
۱۰۱۵۷۱۹	۸۵۱۹۱۰	۱۴۳۷۵۶۷	۱۱۸۰۰۳۳	قند، شکر، شیرینیها، چای، قهوه و کاکائو قند و شکر انواع شیرینیها، و مرباها و عسل چای، و قهوه و کاکائو
۲۴۲۱۶۳	۲۳۴۷۹۷	۳۶۴۹۶۱	۳۸۲۰۱۱	
۴۴۷۹۷۹	۳۱۷۴۴۷۰	۶۶۸۵۶۹	۵۰۱۲۱۳	
۳۲۵۵۷۷	۲۹۹۶۴۳	۴۰۴۰۳۶	۲۹۶۸۰۹	
۴۲۱۸۰۷	۳۱۶۸۰۶	۳۷۹۷۳۳	۲۲۹۶۰۸	ادویه ها، چاشنیه و سایر ترکیبات خوراکی انواع ادویه چاشنیه و سایر ترکیبات خوراکی
۱۲۵۳۷۰	۱۰۲۷۱۳	۱۰۵۴۸۰	۶۱۳۶۰	
۲۹۶۴۳۸	۲۱۴۰۸۹	۲۷۴۲۵۳	۱۶۸۲۴۸	
۱۲۸۷۶۷۸	۸۹۶۰۱۲	۲۲۰۳۶۵۸	۱۳۵۳۲۳۱	نوشابه ها، غذاهای آماده و دخانیات انواع نوشابه غذاهای آماده و تنقلات دخانیات
۲۶۱۵۱۵	۱۴۹۳۴۵	۴۱۲۶۲۳	۲۰۱۰۳۳	
۷۱۶۵۸۳	۴۸۶۹۵۱	۱۳۰۵۴۴۷	۷۶۷۲۷۵	
۳۰۹۵۷۹	۲۵۹۷۱۶	۴۸۵۵۸۹	۳۸۴۹۲۳	

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

جدول شماره (۹-۸) متوسط هزینه های خالص خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار روستایی در استان اردبیل و کل کشور طی سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

(مبالغ به ریال)

کل کشور		استان اردبیل		شرح
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۳۰۳۰۹۲۰	۱۰۲۲۷۸۵۲	۲۰۵۷۷۹۲۱	۱۶۶۹۰۹۹۵	جمع
۲۸۰۷۴۵۵	۲۲۱۰۷۵۹	۴۰۰۱۹۱۲	۳۲۵۶۱۳۷	آرد، رشته، نان، و فرآوردهای آن آرد، رشته، و ماکارونی غلات انواع نان بیسکویت، کیک و ویفر
۴۴۲۱۰۹	۳۷۷۶۲۹	۸۳۱۲۴۱	۶۷۱۰۶۵	
۱۷۵۸۲۸۲	۱۳۲۸۰۹۸	۲۱۹۶۳۳۵	۱۸۱۳۳۶۵	
۵۳۳۴۸۷	۴۵۲۰۷۶	۷۷۳۲۴۷	۵۶۱۸۳۳	
۷۳۵۶۶	۵۲۹۵۶	۲۰۱۰۸۹	۲۰۹۸۷۴	
۳۱۰۲۴۹۲	۲۴۵۹۱۱۶	۵۲۴۲۶۷۲	۴۹۹۱۸۳۲	گوشت گوشت دام گوشت پرندگان گوشت حیوانات دریایی
۱۶۷۷۶۸۶	۱۳۷۴۳۲۳	۳۱۰۹۲۳۳	۳۱۰۵۷۰۱	
۱۱۰۹۶۶۷	۸۸۸۶۰۷	۱۷۴۱۳۱۷	۱۶۲۱۶۰۰	
۳۱۵۱۴۰	۱۹۶۱۸۶	۳۹۲۱۲۱	۲۶۴۵۳۱	
۱۳۹۰۲۱۵	۱۰۷۸۵۳۰	۲۲۵۱۷۸۱	۱۷۶۳۷۶۳	شیر و فرآوردهای آن و تخم پرندگان انواع شیر فرآوردهای شیر انواع تخم پرندگان
۵۳۴۶۳۳	۴۵۰۸۶۶	۱۱۱۹۸۶۴	۹۰۶۸۹۹	
۵۵۷۸۷۷	۳۸۷۴۷۶	۶۴۰۵۹۹	۴۴۷۵۷۹	
۲۹۷۷۰۵	۲۴۰۱۸۸	۴۹۱۳۱۹	۴۰۹۲۸۵	
۶۳۵۷۳۸	۵۴۹۹۲۴	۶۹۲۴۳۷	۶۳۲۵۸۴	روغنها و چربیها روغنهای حیوانی روغنهای نباتی
۳۲۷۸۱	۴۰۶۱۴	۱۵۸۴۰	۱۶۱۲۴	
۶۰۲۹۵۷	۵۰۹۳۱۰	۶۷۶۵۹۷	۶۱۶۴۶۰	
۲۰۳۴۳۷۳	۱۵۶۰۱۸۵	۲۹۷۳۸۸۹	۲۱۴۲۲۷۱	میوه ها و سبزیها انواع میوه انواع سبزی میوه های و سبزیهای آماده (برای مصرف در منزل)
۸۷۱۷۷۱	۶۱۲۵۵۰	۱۲۹۱۰۰۸	۸۴۲۴۳۷	
۱۱۳۵۷۱۴	۹۲۶۴۰۷	۱۵۵۹۶۶۰	۱۱۹۵۰۷۲	
۲۶۸۸۸	۲۱۲۲۸	۱۲۳۲۲۱	۱۰۴۷۶۲	
۶۱۰۱۷۰	۴۶۸۷۵۵	۱۲۴۸۶۱۳	۸۹۴۵۲۷	خشکبار و حبوبات خشکبار حبوبات
۳۱۵۸۰۹	۲۳۵۵۱۱	۷۵۶۷۶۱	۵۲۲۷۷۱	
۲۹۴۳۶۱	۲۳۳۲۴۴	۴۹۱۸۵۲	۳۷۱۷۵۶	
۱۱۳۰۶۳۴	۹۸۶۱۰۹	۱۷۴۱۸۱۳	۱۴۵۳۳۴۲	قند، شکر، شیرینیها، چای، قهوه و کاکائو قند و شکر انواع شیرینیها، و مرباها و عسل چای، قهوه و کاکائو
۳۷۶۷۰۰	۳۵۸۰۱۰	۵۸۶۶۳۲	۵۶۳۱۶۶	
۳۹۱۹۴۳	۲۷۶۷۸۸	۶۴۰۶۳۱	۴۶۲۵۴۲	
۳۶۱۹۹۱	۳۵۱۳۱۱	۵۱۴۵۵۱	۴۲۷۶۳۴	
۳۹۲۸۱۴	۲۷۵۱۹۴	۳۷۹۱۸۷	۲۳۷۰۳۹	ادویه ها، چاشنیها و سایر ترکیبات خوراکی انواع ادویه چاشنیها و سایر ترکیبات خوراکی
۱۲۲۱۳۶	۱۰۰۱۹۰	۱۴۰۰۶۱	۸۵۱۱۰	
۲۷۰۶۷۸	۱۷۵۰۰۴	۲۳۹۱۲۵	۱۵۱۹۲۹	
۹۲۷۰۳۰	۶۳۹۲۸۰	۲۰۴۵۶۱۶	۱۳۱۹۵۰۰	نوشابه ها، غذاهای آماده و دخانیات انواع نوشابه غذاهای آماده و تنقلات دخانیات
۲۰۴۶۱۰	۱۲۰۱۸۷	۳۹۰۶۳۳	۲۱۱۱۶۱	
۳۹۶۷۱۰	۲۳۶۷۵۴	۱۱۰۸۸۳۷	۶۲۶۵۵۱	
۳۲۵۷۱۱	۲۸۲۳۳۹	۵۴۶۱۴۵	۴۸۱۷۸۸	

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

۹-۱-۳- هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی و ترکیب آن در مناطق شهری و روستایی استان و کشور

مقایسه هزینه های غیر خوراکی و دخانی خانوارهای شهری و روستایی کشور و استان بر اساس اطلاعات جداول (۹-۵) و (۹-۶) نشان می دهد که هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی خانوار شهری استان بالاتر از هزینه خالص غیر خوراکی و دخانی خانوار شهری کشور می باشد همچنین هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی خانوار روستایی استان نیز بالاتر از میزان این نوع هزینه ها در یک خانوار روستایی کشور است. بررسی سهم اقلام کالاها در هزینه های غیر خوراکی و دخانی خانوارهای شهری و روستایی کشور و استان نشان دهنده آن است که هزینه های مربوط به مسکن شامل اجاره بها و سایر هزینه های منزل مسکونی، آب، سوخت و روشنایی منزل مسکونی با ۳۹/۱۵ درصد بیشترین سهم هزینه خالص غیر خوراکی و دخانی خانوار شهری کشور را به خود اختصاص داده است.

خانوارهای شهری استان نیز با اختصاص ۲۴/۴۹ درصد هزینه های غیر خوراکی و دخانی خود به گروه کالاهای مسکن، بیشترین سهم هزینه های غیر خوراکی دخانی خود را روی این گروه از کالاها صرف کرده اند. گروه کالاهای تفریحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی نیز با ۵/۰۱ درصد در مناطق شهری کشور و ۵/۸۴ درصد در مناطق شهری استان کمترین سهم را در هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی خانوارها دارد. خانوارهای روستایی کشور نیز بیشترین سهم هزینه های غیر خوراکی و دخانی خود را با ۲۵/۲۲ درصد صرف گروه کالاهای مسکن نموده اند اما در خانوارهای روستایی استان گروه کالاهای پوشاک و کفش با ۱۹/۷۴ درصد بیشترین سهم از هزینه های غیر خوراکی و دخانی را دارد. تفریحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی با ۴/۳۳ درصد در مناطق روستایی کشور و ۴/۵۷ درصد در مناطق روستایی استان کمترین سهم را در هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی خانوارها به خود اختصاص داده است.

جدول شماره (۹-۵) متوسط هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار شهری در استان اردبیل و کل کشوری
سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۲

(مبالغ به : ریال)

کل کشور		استان اردبیل		شرح
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۳۸۲۸۱۳۵۷	۳۰۳۴۶۸۴۲	۳۹۲۵۴۷۷۴	۲۸۵۰۸۹۴۵	جمع
۳۱۳۶۷۷۵	۲۵۱۸۴۶۰	۵۱۵۱۹۰۵	۳۳۶۵۵۴۱	پوشاک و کفش پوشاک و تعمیرات آن انواع کفش و تعمیرات آن
۲۴۶۱۶۲۶	۱۹۸۵۱۴۹	۴۲۲۴۱۸۹	۲۶۹۳۷۹۹	
۶۷۵۱۴۸	۵۳۳۳۱۱	۹۲۷۷۱۶	۶۷۱۷۴۲	
۱۴۹۸۹۰۵۸	۱۲۹۸۴۶۰۴	۹۶۱۴۴۷۵	۸۰۵۶۶۱۵	مسکن اجاره بها و سایر هزینه های منزل مسکونی آب، سوخت و روشنایی منزل مسکونی
۱۳۳۰۴۰۵۸	۱۱۴۹۲۸۱۶	۸۴۷۱۰۷۹	۶۹۹۳۳۴۵	
۱۶۸۵۰۰۰	۱۴۹۱۷۸۸	۱۱۴۳۳۹۶	۱۰۶۳۲۷۰	
۲۸۹۰۴۱۹	۲۲۸۴۱۷۷	۶۳۴۱۹۳۳	۳۴۰۹۶۰۵	لوازم، اثاثه ملزومات و خدمات خانوار مبلمان، اثاثه ثابت، فرش و کفپوش و تعمیرات آن لوازم و اثاثه منزل وسایل حرارتی، پخت و پز، یخچال و سایر وسایل عمده ظروف و لوازم آشپزخانه و سایر وسایل منزل و تعمیرات آنها کالاها و لوازم مصرفی بی دوام و کم دوام منزل خدمات خانگی
۶۸۷۰۶۸	۴۵۱۰۸۸	۱۳۷۰۶۳۱	۶۱۵۵۲۷	
۳۶۹۷۹۹	۲۳۱۳۱۶	۱۷۰۵۳۱۳	۶۳۹۲۲۵	
۵۹۷۱۸۵	۶۶۳۴۱۷	۱۲۷۷۲۸۲	۱۰۰۹۳۱۶	
۵۰۱۶۸۱	۳۴۹۰۵۱	۱۰۷۹۱۱۷	۴۸۸۵۱۵	
۶۹۰۷۰۴	۵۳۵۷۴۳	۸۷۳۹۸۴	۶۳۳۵۳۴	
۴۳۹۸۲	۵۳۵۶۲	۳۵۶۰۷	۲۳۴۸۸	
۳۷۷۷۸۵۹	۲۷۶۷۷۸۹	۳۹۶۲۲۰۹	۲۶۷۴۵۲۵	
۲۷۷۱۴۳۴	۲۱۸۵۵۴۱	۳۰۶۱۱۴۷	۲۱۸۴۷۹۱	
۱۰۰۶۴۲۵	۵۸۲۲۴۸	۹۰۱۰۶۲	۴۸۹۷۳۴	
۷۱۲۹۰۰۴	۴۸۸۹۲۵۵	۶۰۸۹۵۹۵	۴۳۴۲۷۷۶	حمل و نقل و ارتباطات حمل و نقل ارتباطات
۵۴۴۷۵۲۶	۳۶۶۳۲۷۵	۴۷۴۹۴۷۳	۳۵۰۲۵۱۳	
۱۶۸۱۴۷۷	۱۲۲۵۹۸۰	۱۳۴۰۱۲۳	۸۴۰۲۶۳	
۱۹۱۹۵۳۳	۱۳۲۹۸۷۶	۲۲۹۵۱۸۴	۱۵۳۱۹۴۰	تفریحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی تفریحات و سرگرمیها تحصیل و آموزش
۶۷۶۳۵۲	۴۵۰۹۲۷	۱۰۸۱۲۱۳	۷۶۳۰۲۵	
۱۲۴۳۱۸۱	۸۷۸۹۴۹	۱۲۱۳۹۷۱	۷۶۸۹۱۵	
۴۴۳۸۷۰۹	۳۵۷۲۶۸۱	۵۷۹۹۴۷۳	۵۱۲۷۹۴۳	کالاها و خدمات متفرقه خانوار خدمات شخصی و وسایل آرایشی لوازم زینتی و شخصی هزینه های هتل، مسافر خانه و مسافرت های دستجمعی خدمات مالی و حقوقی هزینه های مذهبی هزینه های متفرقه
۶۱۴۳۳۵	۴۶۰۷۸۰	۷۸۲۴۹۲	۴۸۷۱۳۴	
۳۶۶۶۸۵	۲۰۶۵۹۱	۶۰۵۷۸۶	۳۰۷۱۳۹	
۵۱۳۵۲۶	۴۶۰۶۹۲	۲۹۵۴۵۶	۳۵۵۸۴۹	
۱۱۲۸۷۳	۴۴۴۹۰	۶۲۰۷۶	۱۳۶۴۳۴	
۱۶۷۸۸۰	۱۴۵۵۷۵	۲۱۰۷۵۲	۲۰۵۳۶۷	
۲۶۶۳۴۱۰	۲۲۵۴۵۵۳	۳۸۴۲۹۱۱	۳۶۳۶۰۲۰	

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

جدول شماره (۹-۶) متوسط هزینه های خالص غیر خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار روستایی در استان اردبیل و کل کشور طی سالهای ۸۳-۱۳۸۲

(مبالغ به ریال)

کل کشور		استان اردبیل		شرح
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۲۰۵۱۲۸۵۱	۱۵۴۴۸۱۸۲	۲۸۸۰۰۷۳۷	۲۲۵۱۹۹۰۶	جمع
۲۸۷۷۸۳۸	۲۲۳۹۰۴۵	۵۶۸۶۰۵۹	۳۴۹۹۳۴۱	پوشاک و کفش
۲۲۴۴۶۵۰	۱۷۵۶۹۶۰	۴۵۴۱۸۶۵	۴۳۹۵۲۴۳	پوشاک و تعمیرات آن
۶۳۳۱۸۸	۴۸۲۰۸۵	۱۱۴۴۱۹۳	۸۰۴۰۹۸	انواع کفش و تعمیرات آن
۵۱۷۳۸۲۸	۴۲۱۳۵۶۹	۳۹۲۸۵۳۴	۲۹۹۸۷۲۰	مسکن
۳۴۵۹۲۳۶	۲۸۸۰۹۸۴	۲۴۸۶۸۳۸	۱۷۷۰۸۳۱	اجاره بها و سایر هزینه های منزل مسکونی
	۱۳۳۲۵۸۵	۱۴۴۱۶۹۶	۱۲۲۷۸۸۹	آب، سوخت و روشنایی منزل مسکونی
۲۴۶۰۹۰۸	۱۸۳۷۶۵۵	۴۷۳۰۹۵۳	۳۶۷۶۱۷۸	لوازم، اثاثه ملزومات و خدمات خانوار
۴۰۶۶۳۹	۲۸۰۹۶۰	۸۲۲۷۲۳	۴۹۰۵۱۸	مبلمان، اثاثه ثابت، فرش و کفپوش و تعمیرات آن
۴۱۱۸۰۳	۲۶۴۷۳۸	۱۳۳۱۹۶۷	۸۷۴۶۳۹	لوازم و اثاثه منزل
۴۴۶۴۴۰	۴۶۰۵۸۷	۶۷۸۹۰۳	۸۴۸۶۳۵	وسایل حرارتی، پخت و پز، یخچال و سایر وسایل عمده
۵۵۱۰۹۳	۳۴۴۲۷۸	۱۰۶۵۵۰۴	۸۱۲۹۱۱	ظروف و لوازم آشپزخانه و سایر وسایل منزل و تعمیرات آنها
۶۲۸۷۲۲	۴۷۶۲۱۳	۸۱۲۱۲۳	۶۴۷۶۵۲	کالاها و لوازم مصرفی بی دوام و کم دوام منزل
۱۶۲۱۲	۱۰۸۷۹	۱۹۷۳۳	۱۸۲۳	خدمات خانگی
۲۵۰۳۷۶۵	۱۷۵۷۰۹۱	۳۳۵۷۵۲۰	۲۱۶۰۱۴۴	بهداشت و درمان
۲۱۲۵۵۳۵	۱۵۲۹۶۲۶	۳۰۴۸۳۶۰	۱۹۴۰۳۷۴	هزینه های بهداشتی و درمانی
۳۷۸۲۲۹	۲۲۷۴۶۵	۳۱۰۱۶۰	۲۱۹۷۷۰	هزینه های بیمه های اجتماعی و درمانی
۳۸۷۴۴۳۸	۲۴۷۷۹۱۳	۴۴۷۶۶۷۲	۳۰۴۲۶۷۳	حمل و نقل و ارتباطات
۳۱۵۸۱۷۰	۲۰۲۱۱۷۴	۳۵۵۵۳۳۸	۲۵۳۵۵۵۱	حمل و نقل
۷۱۶۲۶۸	۴۵۶۷۳۹	۹۲۱۳۳۴	۵۰۷۱۲۲	ارتباطات
۸۸۸۳۲۵	۶۴۱۲۷۶	۱۳۱۷۵۸۳	۸۷۹۲۷۲	تفریحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی
۵۲۷۸۸۶	۳۶۶۲۸۶	۹۳۱۸۷۸	۵۹۱۶۴۱	تفریحات و سرگرمیها
۳۶۰۴۳۹	۲۷۴۹۹۰	۳۸۵۷۰۵	۲۸۷۶۳۱	تحصیل و آموزش
۲۷۳۳۷۴۹	۲۲۸۱۶۳۳	۵۳۰۳۴۱۸	۵۳۶۳۵۷۸	کالاها و خدمات متفرقه خانوار
۴۳۵۸۰۱	۳۴۴۱۰۵	۵۵۹۸۰۴	۴۲۳۷۵۴	خدمات شخصی و وسایل آرایشی
۳۹۲۲۴۲	۲۲۱۶۳۲	۷۵۹۵۳۷	۶۵۹۹۰۹	لوازم زینتی و شخصی
۳۷۵۲۴۸	۲۶۳۰۰۵	۴۷۲۸۲۴	۲۵۵۶۷۱	هزینه های هتل، مسافر خانه و مسافرت های دستجمعی
۹۵۲۰۳	۵۸۴۷۴	۱۸۱۸۸۸	۹۴۳۰۹	خدمات مالی و حقوقی
۱۸۸۶۸۹	۱۴۴۶۵۷	۳۶۰۵۲۰	۳۲۰۲۹۰	هزینه های مذهبی
۱۲۴۵۵۶۵	۱۲۴۹۷۶۰	۲۹۶۸۸۴۶	۳۶۰۹۶۴۵	هزینه های متفرقه

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

۹-۲-درآمد خانوارها

درآمد شامل کلیه وجوه و ارزش کالاهایی است که در برابر کار انجام یافته یا سرمایه به کار رفته یا از طریق دیگر (حقوق بازنشستگی، درآمدهای اتفاقی و ...) در زمان معین به خانوارها تعلق می‌گیرد. بدین ترتیب درآمد خانوار شامل درآمد کلیه اعضای شاغل مزد و حقوق بگیر خانوار در بخشهای عمومی، خصوصی و تعاونی است که شامل دریافتیهای مستمر و غیر مستمر پولی و غیر پولی آنها بعد از کسر مالیات و بازنشستگی می‌باشد آمار درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری و روستایی برحسب انواع منابع درآمد، از روی نتایج طرحهای آماری که «مرکز آمار ایران» همه ساله به روش نمونه گیری و از طریق مراجعه به خانوارهای نمونه در نقاط شهری و روستایی انجام داده و نتایج آن را در سالنامه آماری کشور ارائه می‌نماید، استخراج شده است.

۹-۲-۱-ترکیب درآمد خانوارها در مناطق شهری و روستایی کشور و استان

اطلاعات مربوط به ترکیب درآمد خانوارهای مناطق شهری کشور و استان در جدول (۹-۷) و خانوارهای مناطق روستایی کشور و استان در جدول (۹-۸) آمده است. مقایسه درآمد خانوارهای شهری کشور و استان در سال ۱۳۸۳ نشان دهنده بالا بودن درآمد خانوارهای مناطق شهری کشور نسبت به درآمد خانوارهای مناطق شهری استان می‌باشد. همچنین بررسی انواع منابع درآمد در سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد که خانوارهای شهری کشور بیشترین سهم درآمدی خود را از درآمدهای متفرقه (۳۷/۶ درصد) و خانوارهای شهری استان بیشترین سهم درآمدی خود را از درآمد حاصل از حقوق بگیرگی کسب نموده اند (۳۸/۲ درصد). مقایسه متوسط درآمد خانوارهای مناطق روستایی کشور و استان در سال ۱۳۸۳ نشان دهنده بالا بودن میزان متوسط درآمد خانوارهای روستایی استان نسبت به کشور می‌باشد.

بررسی منابع درآمدی خانوارهای روستایی نیز نشان می‌دهد که در سال مذکور درآمد حاصل از مشاغل آزاد ۵۲/۹۲ درصد کل درآمد خانوارهای روستایی کشور و ۵۸/۵۱ درصد از کل درآمد خانوارهای روستایی استان را تشکیل داده و بیشترین سهم را در ترکیب منابع درآمدی خانوارهای روستایی کشور و استان داشته است.

جدول شماره (۷-۹) متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری کشور و استان اردبیل بر حسب انواع منابع تامین درآمد

«مبالغ به ریال»

سال ۱۳۸۳		سال ۱۳۸۲		شرح
استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	
۱۱/۹۴	۳/۴۲	۱۵/۹۴	۲/۸۶	درصد خطای نسبی میانگین
۴۶۸۲۱۸۸۱	۴۷۲۶۷۷۸۴	۴۰۰۸۶۴۸۹	۳۹۲۰۲۴۲۷	جمع
۱۷۸۹۴۳۶۷	۱۶۲۲۱۹۸۴	۱۲۴۲۵۷۹۶	۱۳۳۵۰۳۴۷	درآمد از حقوق بگیری
				بخش عمومی
۱۰۲۵۸۵۱۲	۷۱۱۸۷۳۴	۶۸۵۸۲۸۵	۵۸۶۹۵۷۸	پولی
۱۵۰۵۱۷۱	۱۴۷۳۵۳۸	۱۲۱۳۴۰۳	۱۱۳۹۵۰۹	غیر پولی
				بخش تعاونی
۴۷۲۰۰	۶۳۷۷۸	.	۵۴۷۰۸	پولی
۱۰۲۹۶	۲۱۳۲۹	.	۸۱۶۹	غیر پولی
				بخش خصوصی
۵۵۹۶۶۷۹	۶۷۸۲۰۲۵	۳۹۹۳۵۶۳	۵۷۰۹۵۸۵	پولی
۴۷۶۵۱۰	۷۶۲۵۹۱	۳۶۰۵۴۵	۵۶۸۷۹۸	پولی
۱۵۴۴۷۱۲۴	۱۳۴۷۹۳۲۹	۱۵۹۳۴۷۱۵	۱۰۸۵۷۴۸۴	درآمد از مشاغل آزاد
				کشاورزی
۱۴۹۰۴۵۶	۱۳۶۶۲۲۱	۲۳۴۷۸۸۳	۱۲۶۵۲۲۰	پولی
۴۷۹۶۱	۹۵۹۸۸	۲۳۴۵۵۲	۷۳۶۱۴	غیر پولی
				غیر کشاورزی
۱۲۹۹۷۸۷۵	۱۱۷۹۳۶۷۲	۱۲۹۸۹۲۱۴	۹۳۱۹۳۸۰	پولی
۹۱۰۸۳۲	۲۲۳۴۴۸	۳۶۳۰۶۶	۱۹۹۲۷۰	غیر پولی
۱۳۴۸۰۳۹۰	۱۷۵۶۶۴۷۱	۱۱۷۲۵۹۷۸	۱۴۹۹۴۵۹۶	درآمدهای متفرقه
۵۸۵۲۴۳۵	۷۴۷۵۳۹۳	۵۶۰۰۹۷۳	۵۹۷۱۶۷۹	پولی
۷۶۲۷۹۵۵	۱۰۰۹۱۰۷۸	۶۱۲۵۰۰۵	۹۰۲۲۹۱۷	غیر پولی

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

جدول (۸-۹) متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی کشور و استان اردبیل بر حسب انواع منابع تامین درآمد

«مبالغ به ریال»

سال ۱۳۸۳		سال ۱۳۸۲		شرح
استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	
۱۱/۲۵	۲/۶۱	-	۲/۶۳	درصد خطای نسبی میانگین
۳۳۷۵۶۷۸۷	۲۷۸۸۳۶۵۶	۳۱۳۴۸۵۷۹	۲۴۰۴۰۴۲۱	جمع
۷۶۳۵۷۴۳	۸۷۴۳۷۷۶	۵۴۵۲۴۹۰	۶۹۶۰۶۳۴	درآمد از حقوق بگیری
				بخش عمومی
۲۵۸۱۷۲۸	۲۲۹۶۴۸۱	۲۰۷۵۸۹۰	۱۸۸۹۶۶۵	پولی
۴۵۲۰۱۶	۵۰۵۵۷۴	۳۱۸۵۰۴	۳۶۶۰۵۷	غیر پولی
				بخش تعاونی
۱۳۳۰۴۳	۵۴۴۴۸	۲۷۳۲۷	۴۹۳۲۹	پولی
۲۵۵۲۶	۱۶۲۱۶	۴۱۳۸	۵۴۷۹	غیر پولی
				بخش خصوصی
۴۱۲۰۹۴۱	۵۴۸۵۰۲۸	۲۸۴۲۰۳۲	۴۴۰۳۸۵۰	پولی
۳۲۲۴۹۰	۳۸۶۰۳۰	۱۸۵۵۹۹	۲۴۶۲۵۴	پولی
۱۹۷۵۱۲۶۸	۱۴۷۶۶۹۷۱	۱۹۲۴۹۹۶۹	۱۱۹۶۷۴۷۱	درآمد از مشاغل آزاد
				کشاورزی
۱۱۸۹۸۶۱۰	۸۲۴۸۳۸۱	۱۱۶۲۶۹۷۲	۷۱۴۶۰۵۵	پولی
۲۳۸۲۴۳۳	۱۰۷۱۸۴۸	۲۶۱۶۰۶۳	۸۲۱۱۵۰	غیر پولی
				غیر کشاورزی
۴۹۲۱۲۰۵	۵۲۳۱۸۴۴	۴۶۴۳۰۴۰	۳۸۵۰۴۷۶	پولی
۵۴۹۰۲۰	۲۱۴۸۹۸	۳۶۳۸۹۴	۱۴۹۷۹۰	غیر پولی
۶۳۶۹۷۷۶	۴۳۷۲۹۰۹	۶۶۴۵۱۲۰	۵۱۱۲۳۱۶	درآمدهای متفرقه
۴۰۲۲۴۹۹	۳۱۷۹۵۱۳	۴۰۰۲۶۷۵	۲۰۹۵۹۳۲	پولی
۲۳۴۷۲۷۷	۱۱۹۳۳۹۶	۲۶۴۲۴۴۵	۳۰۱۶۳۸۴	غیر پولی

ماخذ: سالنامه آماری کشور و استان-۱۳۸۳

۹-۳- بررسی وضعیت توزیع درآمد خانوارهای شهری و روستایی کشور و استان در سالهای ۸۲-۱۳۷۹

دستیابی به رفاه مطلوب در زندگی هدف اصلی همه انسانها بوده است. پدیده‌هایی مانند فقر، توزیع نامتعادل درآمد و سطح درآمدهای کم، از پایین بودن سطح رفاه افراد جامعه و یا در انحصار داشتن رفاه در نزد عده‌ای خاص حکایت می‌کند.

باید توجه داشت که توزیع درآمد و اندازه‌گیری میزان درآمد یکی از ابعاد رفاه اجتماعی می‌باشد و شاخصهایی نظیر امنیت اجتماعی، امکانات عمومی (بهداشت، آموزش و ...) و ... ابعاد دیگر رفاه اجتماعی هستند (رفاه اجتماعی را می‌توان قدرت خرید و توانایی کسب تسهیلات و امکانات زندگی تعریف کرد)

از آنجایی که بین رفاه اجتماعی افراد جامعه و میزان درآمد آنها ارتباط زیادی وجود دارد به همین دلیل سطح درآمد افراد و چگونگی توزیع آن بین افراد، بر سطح رفاه اجتماعی آنها تاثیر بسزایی خواهد گذاشت ضریب جینی یکی از شاخصهای توزیع درآمد می‌باشد که از منحنی لورنز استخراج می‌شود این ضریب بین صفر و یک متغیر است و هرچه قدر به صفر نزدیکتر باشد نشان دهنده توزیع عادلانه‌تر درآمد و هرچه قدر به یک نزدیکتر باشد نشان دهنده توزیع ناعادلانه‌تر درآمد می‌باشد.

اطلاعات مربوط به ضریب جینی در جدول (۹-۹) آمده است بر اساس این اطلاعات در طی دوره ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۲ ضریب جینی در مناطق شهری کشور بالاتر از مناطق شهری استان و در مناطق روستایی کشور بالاتر از مناطق روستایی استان بوده است. هرچند ضریب جینی در مناطق شهری کشور از ۴۰٪ در سال ۱۳۷۹ به ۳۸٪/۰ در سال ۱۳۸۲ کاهش یافته است اما روند کاهشی در تمام سالهای مورد بررسی مشاهده نمی‌گردد. برخلاف مناطق شهری کشور، در مناطق روستایی کشور ضریب جینی در طی سالهای مورد بررسی روند نزولی داشته است و از ۴۲٪/۰ در سال ۱۳۷۹ به ۳۹٪/۰ در سال ۱۳۸۲ رسیده است.

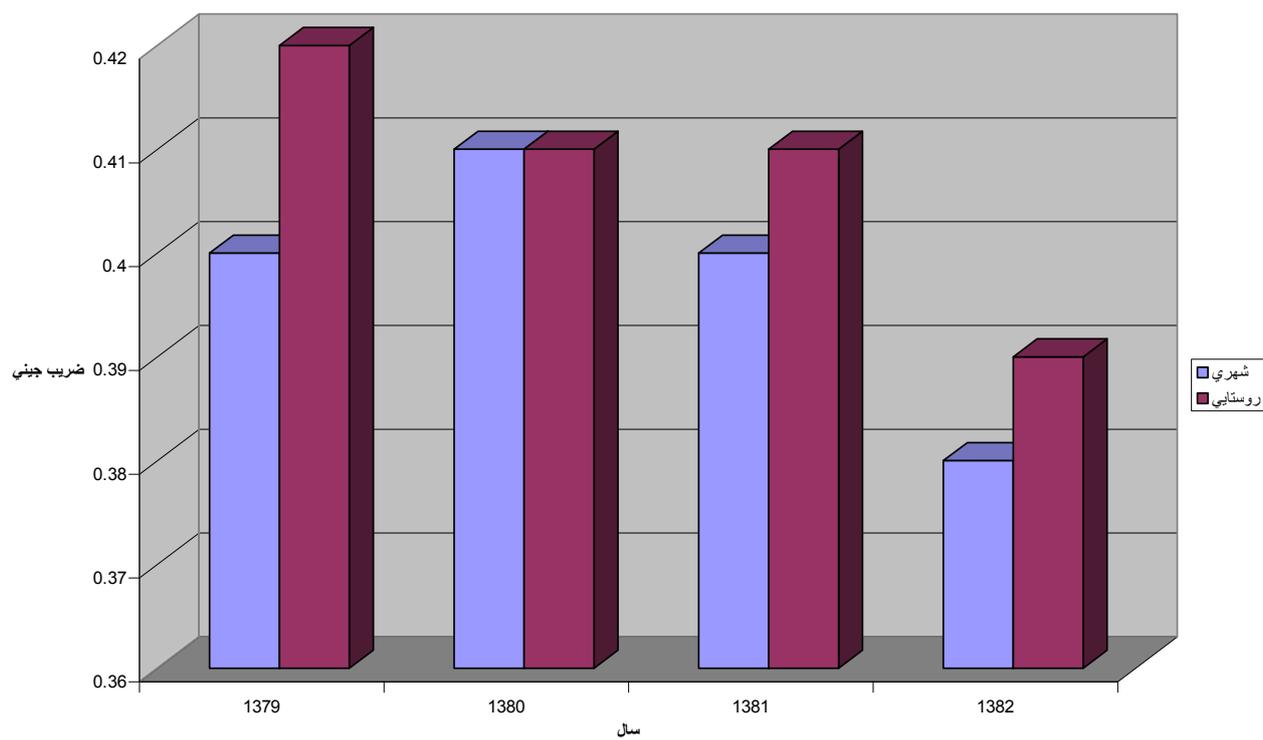
در مناطق شهری استان نیز ضریب جینی از ۰/۳۸ در سال ۱۳۷۹ به ۰/۳۷ در سال ۱۳۸۲ رسیده است اما همانند مناطق شهری کشور نوساناتی در طول سالهای مورد بررسی داشته است. در مناطق روستایی استان نیز هر چند ضریب جینی از ۰/۴۱ در سال ۱۳۷۹ به ۰/۳۹ در سال ۱۳۸۲ رسیده است اما همواره روند نزولی نداشته است. مقایسه ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی نیز نشان می دهد که هم در سطح کشور و هم در استان ضریب جینی در مناطق شهری پایین تر از مناطق روستایی بوده است به عبارت دیگر توزیع درآمد در مناطق شهری کشور و استان عادلانه تر از مناطق روستایی کشور و استان بوده است.

جدول شماره (۹-۹) ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی کشور و استان طی سالهای ۸۲-۱۳۷۹

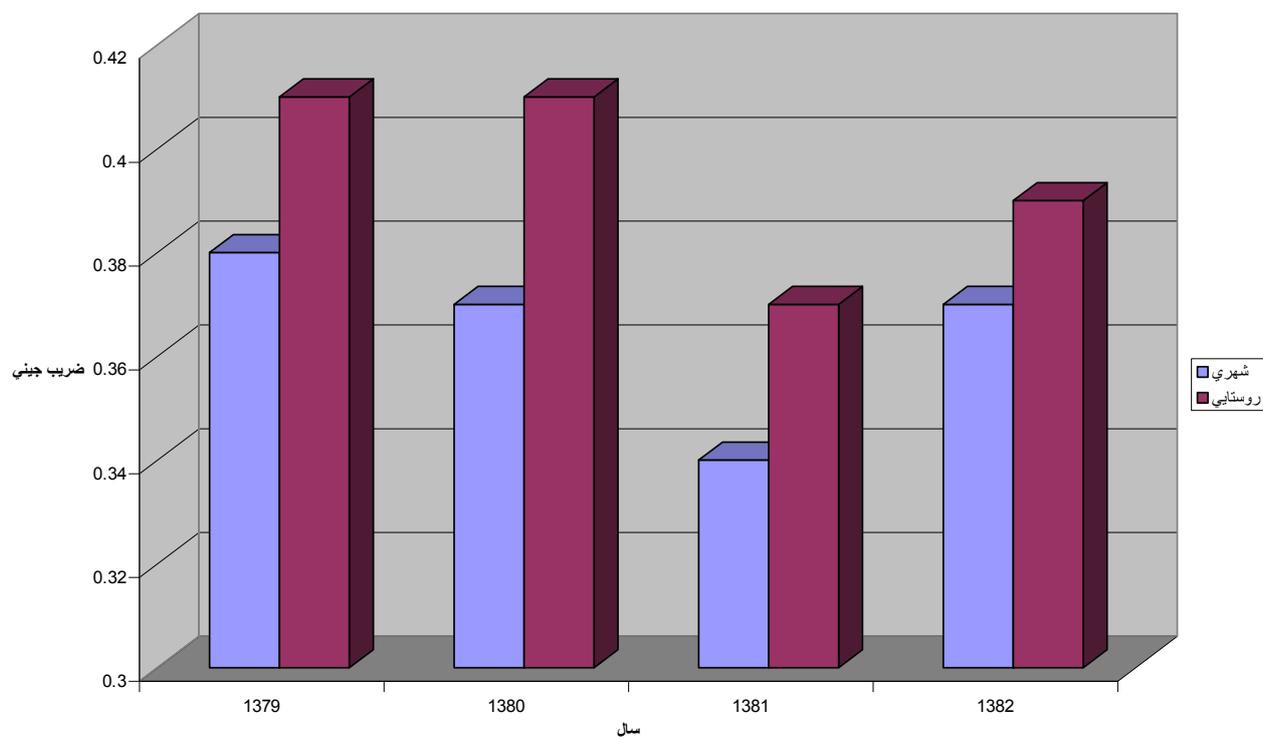
ضریب جینی		۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
کشور	شهری	۰/۴۰	۰/۴۱	۰/۴۰	۰/۳۸
	روستایی	۰/۴۲	۰/۴۱۵	۰/۴۱	۰/۳۹
استان	شهری	۰/۳۸	۰/۳۷	۰/۳۴	۰/۳۷
	روستایی	۰/۴۱	۰/۴۱	۰/۳۷	۰/۳۹

مأخذ: محاسبه شده از اطلاعات نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی کشور سالهای ۸۲-۱۳۷۹

نمودار شماره (۱۷) مقایسه ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی کشور

نمودار شماره (۱۸) مقایسه ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی استان

۱۰-۱- امور پیمانکاران ، مشاوران و گزارش نظارتی پروژه ها
۱۰-۱- تعداد پیمانکاران به تفکیک حقیقی و حقوقی و مقایسه آن با سال قبل

در سال ۱۳۸۲ جمعاً تعداد ۵۹۵ پیمانکار حقوقی و ۶۸۶ پیمانکار حقیقی تشخیص صلاحیت شده در استان مشغول فعالیت بوده اند که این ارقام در سال ۱۳۸۳ به تعداد ۴۱۳ پیمانکار حقوقی و ۲۵۷ پیمانکار حقیقی کاهش یافته است و عمده ترین دلایل آن نیز تغییر آئین نامه های اجرائی مربوط به طبقه بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران عنوان گردیده است (از رتبه به پایه و عنوان رشته) لذا با عنایت به تغییرات ایجاد شده در نحوه ارزیابی و شرایط عمومی پیمانکاران اطلاعات مربوط به سال ۱۳۸۳ از نظر ماهیت قابل مقایسه با اطلاعات سال قبل نبوده و اختلاف موجود در تعداد پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده نیز از همین امر ناشی شده است (جداول شماره ۱۰-۲ و ۱۰-۱)

۱۰-۲- توزیع شبکه پیمانکاری استان برحسب پایه و رشته

بررسیهای بعمل آمده نشان میدهد طی سال ۱۳۸۳ در استان اردبیل ، کل پیمانکاران حقیقی و شرکتهای پیمانکاری (حقوقی) در ۷ رشته ساختمان ، حمل و نقل ، آب ، تأسیسات و تجهیزات ، کشاورزی ، برق و کاوشهای زمینی فعالیت داشته اند و رشته مرمت آثار باستانی نیز تنها در حوزه فعالیت پیمانکاران حقیقی بوده است . بیشتر شرکتهای پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در سال ۱۳۸۳ ، در رشته ساختمان فعالیت داشته اند (۱۶۶ شرکت پیمانکاری) که با ۴۰/۱۹ درصد سهم ، در رده اول قرار گرفته است و کمترین تعداد شرکتهای پیمانکاری نیز مربوط به رشته توزیع نیرو بوده است . بیشترین تعداد پیمانکاران حقیقی نیز در سال ۱۳۸۳ در رشته حمل و نقل بوده که با ۴۴/۳۶ درصد سهم در رده اول پیمانکاران حقیقی قرار گرفته است . و کمترین تعداد پیمانکاران حقیقی نیز مربوط به رشته های کاوشهای زمینی و مرمت آثار باستانی بوده و در هر رشته تنها به یک پیمانکار مجوز و صلاحیت پیمانکاری داده شده است .

همچنین در سال فوق بیشتر پیمانکاران حقیقی ، دارای پایه سوم بوده اند (۵۷/۵۹ درصد کل پیمانکاران حقیقی) . و در رشته های کشاورزی ، کاوشهای زمینی و مرمت آثار باستانی پیمانکار حقیقی تشخیص صلاحیت شده پایه ۱

۳، در رشته توزیع نیرو پیمانکار تشخیص صلاحیت شده پایه ۲ و در رشته تأسیسات و تجهیزات نیز پیمانکار تشخیص صلاحیت شده و پایه یک نبوده است

در ۱۳۸۳ بیشتر شرکتهای پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در پایه پنجم بوده اند. که با سهمی معادل ۹۳/۴۶ درصد در رده اول پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده شرکتهای پیمانکاری استان قرار گرفته است.

۱۰-۳- برآورد ظرفیت پیمانکاران

مجموع ظرفیت کل پیمانکاران حقوقی استان در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۱۴۱۱۷۷ میلیون ریال بوده که با ۱۰۵۲/۸۷ درصد رشد در سال ۱۳۸۳ به ۱۶۲۷۶۰۰ میلیون ریال رسیده است این در حالیست که تعداد کل پیمانکاران حقوقی از ۵۹۵ شرکت در سال ۱۳۸۲ به ۴۱۳ شرکت در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است و نشان می دهد میزان ظرفیت پیمانکاران حقوقی به شدت بالا رفته است و علت اصلی آن نیز تغییر ضوابط و مقررات مربوط به امور پیمانکاری و تشخیص صلاحیت پیمانکاران، افزایش توان اجرائی پیمانکاران و همچنین حضور شرکت های پیمانکاری پایه پنجم بوده است.

بالاترین ظرفیت پیمانکاران حقوقی در سال ۱۳۸۳، مربوط به رشته ساختمان با ۶۰۸۰۰۰ میلیون ریال و از نظر پایه به ترتیب مربوط به پایه های پنجم، چهارم و سوم بوده است. حداکثر ظرفیت پیمانکاران حقیقی نیز در سال ۱۳۸۳ بالغ بر ۱۸۶۳۰۰۶ میلیون ریال بوده که در سال ۱۳۸۳ با ۹۲/۹ درصد کاهش (رشد منفی) به ۱۳۲۱۰۰ میلیون ریال رسیده است و این بیانگر این واقعیت مهم است که سیاست کلی در جهت توسعه شرکت های پیمانکاری بوده و بخش خصوصی نیز از آن استقبال کرده اند. از نظر رشته و پایه فعالیت نیز بیشترین میزان ظرفیت با ۶۴۵۰۰ میلیون ریال مربوط به رشته حمل و نقل و از نظر پایه، به ترتیب پایه سوم، اول و دوم بیشترین میزان ظرفیت را در سال ۱۳۸۳ به خود اختصاص داده اند.

جدول شماره (۱-۱۰) تعداد و ظرفیت پیمانکاران حقیقی تشخیص صلاحیت شده استان در سال ۱۳۸۳

«ارقام به میلیون ریال»

جمع کل		پایه						رشته
		۳		۲		۱		
ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	
۴۷۹۰۰	۹۸	۱۵۶۰۰	۵۲	۷۵۰۰	۱۵	۲۴۸۰۰	۳۱	ساختمان
۶۴۵۰۰	۱۱۴	۲۱۰۰۰	۷۰	۹۵۰۰	۱۹	۲۰۰۰۰	۲۵	حمل و نقل
۱۴۸۰۰	۳۲	۴۵۰۰	۱۵	۵۵۰۰	۱۱	۴۸۰۰	۶	آب
۱۴۰۰	۳	۶۰۰	۲	۵۰۰	۱	-	-	تاسیسات و تجهیزات
۱۲۰۰	۴	۱۲۰۰	۴	-	-	-	-	کشاورزی
۱۷۰۰	۴	۹۰۰	۳	-	-	۸۰۰	۱	برق
۳۰۰	۱	۳۰۰	۱	-	-	-	-	کاوشهای زمینی
۳۰۰	۱	۳۰۰	۱	-	-	-	-	مرمت آثار باستانی
۱۳۲۱۰۰	۲۵۷	۴۴۴۰۰	۱۴۸	۲۳۰۰۰	۴۶	۵۰۴۰۰	۶۳	جمع

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان - معاونت امور فنی - گروه امور مشاوران و پیمانکاران

جدول شماره (۱۰-۲) تعداد و ظرفیت شرکتهای پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده استان در سال ۱۳۸۳

«ارقام به میلیون ریال»

جمع کل		پایه						رشته
		۳		۴		۵		
ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	ظرفیت	تعداد	
۶۰۸۰۰۰	۱۶۶	-	-	۱۲۸۰۰۰	۱۶	۴۸۰۰۰۰	۱۵۰	ساختمان
۳۳۶۰۰۰	۹۲	۴۰۰۰۰	۱	۸۰۰۰	۱	۲۸۸۰۰۰	۹۰	حمل و نقل
۵۱۰۰۰۰	۹۷	۱۰۰۰۰۰	۲	۵۰۰۰۰	۵	۳۶۰۰۰۰	۹۰	آب
۱۲۸۰۰۰	۳۷	-	-	۱۶۰۰۰	۲	۱۱۲۰۰۰	۳۵	تاسیسات و تجهیزات
۹۶۰۰	۶	-	-	-	-	۹۶۰۰	۶	کشاورزی
۳۶۰۰۰	۱۵	-	-	-	-	۳۶۰۰۰	۱۵	برق
-	-	-	-	-	-	-	-	کاوشهای زمینی
۱۶۲۷۶۰۰	۴۱۳	۱۴۰۰۰۰	۳	۲۰۲۰۰۰	۲۴	۱۲۸۵۶۰۰	۳۸۶	جمع

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان - معاونت امور فنی - گروه امور مشاوران و پیمانکاران

۱۰-۴- گزارش نظارتی پروژه های تملک دارائیهای سرمایه ای ملی (عمرانی ملی)

هر ساله ، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ، علاوه بر گزارشهای مختلف از طرحها و پروژه های عمرانی ، در اجرای بند ۱ ماده ۳۷ قانون برنامه و بودجه ، دو گزارش از وضعیت کلان پروژه های عمرانی ملی و یک گزارش از وضعیت کلان پروژه های استانی تهیه و منتشر می کند.

در این بخش ، از اطلاعات آماری خلاصه گزارش تهیه شده از گزارش نظارتی پروژه های عمرانی ملی و استانی ، توسط گروه امور نظارت و ارزیابی طرحها- معاونت امور فنی سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل- استفاده گردیده است این اطلاعات در قالب جداول شماره (۱۰-۴ و ۱۰-۳) آورده شده اند. طبق اطلاعات جدول (۱۰-۳) تعداد کل پروژه های تملک دارائی های سرمایه ای در استان اردبیل در سال ۱۳۸۳ بالغ بر ۱۳۵ پروژه بوده که ۱/۸ درصد کل پروژه های تملک دارائی های سرمایه ای کشور می باشد این در حالیست که تنها در حدود ۰/۵۶ درصد از اعتبار کل پروژه های کشور به استان اردبیل اختصاص داده شده است این آمار نشان می دهد استان اردبیل هم از نظر تعداد پروژه های تملک دارائی های سرمایه ای ملی و هم از نظر میزان اعتبارات تخصیص یافته برای پروژه های مذکور کمترین سهم را از میانگین کشوری بخود اختصاص داده است در شاخص تحقق اهداف یکساله ، استان اردبیل نسبت به سال قبل در وضعیت بهتر و نسبت به کل کشور وضعیت نامطلوبی را داشته است ولی در شاخص درصد تحقق خاتمه، هم در مقایسه با سال قبل و هم در مقایسه با میانگین کشور وضعیت مطلوبتری را داشته است . در سال ۱۳۸۳ درصد کیفیت اجرای پروژه ها ۵۹/۶ درصد عالی ، ۲۹/۴ درصد متوسط و ۰/۸ درصد ضعیف بوده است . همچنین در این دوره میانگین طول مدت اجرای کل پروژه ها در استان اردبیل ۸/۳ سال بوده که از میانگین کشوری ۴ ماه بیشتر (طولانی) بوده است از علل اصلی تأخیر در اجرای پروژه های استان اردبیل در سال ۱۳۸۳ نارسایی اعتبارات ۳۱/۴ درصد، ضعف دستگاه اجرایی ۱۴ درصد و ضعف پیمانکار ۱۱ درصد بوده اند. به عبارت دیگر نارسایی اعتبارات مهمترین علت تأخیر در اجرای پروژه های تملک دارائی های سرمایه ای ملی استان اردبیل بوده است .

جدول شماره (۱۰-۳) شاخص های نظارتی پروژه های مربوط به تملک دارائیهای سرمایه ای ملی استان اردبیل (عمرانی) و مقایسه آن با کل کشور طی سالهای ۸۳-۱۳۸

ردیف	شرح	سال ۱۳۸۰		سال ۱۳۸۱		نیمه اول سال ۱۳۸۲		سال ۱۳۸۳	
		کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل
۱	تعداد پروژههای عمرانی ملی	۸۸۹۲	۱۳۷	۸۹۲۱	۱۷۴	۱۲۲	۷۴۷۶	۱۳۵	
۲	اعتبار کل پروژهها (بر حسب میلیون ریال)	۶۷۳۹۹۱۲۵	۶۱۷۶۱۸	۱۴۹۷۷۳۱۳۹	۷۷۵۹۱۳	۷۱۸۶۳۶۸۰	۱۸۵۴۰۰۳۸۶	۱۰۳۸۴۶۴	
۳	درصد پروژههای جدید	۲۶	۱۸/۲	۲۰/۳۲	۱۷/۸۲	۱۲/۲	۱۳/۸	۷/۴	
۴	تحقق اهداف یکساله(درصد)	۵۹/۷	۷۶	۵۶/۸	۴۶/۳	۴۴/۹	۶۱	۵۴/۵	
۵	درصد تحقق خاتمه	۴۱/۵	۵۳/۵	۲۵/۶	۲۳/۶	۱۳/۴	۴۷/۸	۶۷/۲	
۶	پروژههای مطابق زمانبندی(درصد)	۲۹/۳	۴۰/۴	۲۵/۵	۲۵/۲	۱۴/۹	۱۳/۸	۳۵/۳	
۷	پروژههای جلوتر از زمانبندی(درصد)	۶/۲	۴/۴	۶/۴	۲/۸	۳۹	۲۷/۶	۳/۸	
۸	پروژههای عقب تر از زمانبندی(درصد)	۶۴/۵	۵۵/۳	۶۸/۱	۷۲	۴۶/۱	۵۸/۶	۱۲/۶	
۹	کیفیت اجرای پروژهها (درصد)	عالی و خوب	۷۸/۱	۷۶	۷۳/۶	۷۲	۷۶/۸	۵۹/۶	
		متوسط	۱۴/۹	۱۴/۷	۱۴/۷	۱۲/۳	۱۹	۸/۵	
		ضعیف	۱/۸	۱	۰/۷	۱/۷	ندارد	۰/۶	
۱۰	میانگین طول مدت اجرای پروژهها (بر حسب سال)	کل پروژه ها	۸/۶	۷/۷	۸/۶	۹/۵	۷/۹	۸/۳	
		کل پروژه های جدید	۳/۳	۳/۶	۲	۳/۷	۴/۴	۴/۰۳	
		پروژه های خاتمه یافته	۱۰/۴	۸/۵	۱۱/۶	۱۱/۷	۹/۴	۹/۴	
۱۱	علل اصلی تاخیر در اجرای پروژهها (درصد)	نارسائی اعتبارات	۱۹/۶	۴۵/۸	۳۴/۴	۳۶	۴۸/۲	۳۱/۴	
		ضعف دستگاه اجرائی	۱۴/۴	۱۳/۸	۷/۳	۱۸/۵	۲۱/۴	۱۰/۸	
		ضعف پیمانکار	۵/۶	۷/۶	۱۵/۹	۸/۴	۱۱/۴	۵/۶	
۱۲	میانگین درصد پیشرفت فیزیکی پروژهها	۴۹/۳	۵۲/۲	۴۸/۸	۵۲	-	۵۵/۱	۵۴/۹	

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل- گروه امور نظارت و ارزیابی طرحها

۱۰-۵- گزارش نظارتی پروژه های تملک دارائی های سرمایه ای استانی (عمرانی استانی)^۴

تعداد پروژه های عمرانی استانی در سال ۱۳۸۲ در استان اردبیل ۱۵۹۵ عدد بوده که نسبت به سال قبل ، ۲۴/۴۰ درصد کاهش داشته است. هم چنین در این دوره پروژه های عمرانی استانی استان اردبیل ۲/۹۳ درصد کل تعداد پروژه های استانی کشور بوده که اعتباری معادل ۲/۴۷ درصد کل اعتبارات پروژه های استانی را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۸۲ ، درصد تحقق اهداف یکساله پروژه ها در استان اردبیل ، ۷۷/۳ درصد بوده که کمتر از میانگین کشور (۸۳/۱ درصد) می باشد.

در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ ، تحقق خاتمه پروژه ها در استان اردبیل به ترتیب ۶۷/۸ درصد و ۷۲/۸ درصد بوده که پایین تر از میانگین کشور می باشد. (۷۲ درصد در سال ۱۳۸۱ و ۸۱ درصد در سال ۱۳۸۲).

طبق اطلاعات جدول شماره (۱۰-۴) در سال ۱۳۸۲ در استان اردبیل کیفیت اجرای پروژه ها ، ۷۸/۸ درصد خوب و عالی ، ۳/۹ درصد متوسط و ۰/۱ درصد ضعیف بوده است. اصلی ترین علت تاخیر پروژه ها عمرانی استانی در سال ۱۳۸۲ ضعف دستگاه اجرایی (۲۴/۷ درصد) ، نارسایی اعتبارات (۶۴/۱ درصد) و ضعف پیمانکار (۲/۲ درصد) بوده است. بررسی علل اصلی تاخیر پروژه ها در کشور در سال فوق نشان می دهد که در کل کشور اصلی ترین عامل تاخیر در اجرای پروژه ها ، نارسایی اعتبارات (۶۳/۲ درصد) و بعد از آن ضعف دستگاه اجرایی (۱۴/۱ درصد) و در نهایت ضعف پیمانکار (۷/۵ درصد) می باشد به عبارت دیگر در سال ۱۳۸۲ هم در استان اردبیل و هم در کل کشور نارسایی اعتبارات مهمترین علت تاخیر در اجرای پروژه ها بوده است. میانگین طول مدت اجرای کل پروژه ها در استان اردبیل در سال ۱۳۸۲ ، ۴/۸ سال بوده که نسبت به میانگین کشوری ۰/۵ سال (۶ ماه) بیشتر می باشد. اطلاعات بیشتر در جدول شماره (۱۰-۴) آمده است.

^۴ بعلت عدم دسترسی به اطلاعات سال ۱۳۸۳ اطلاعات مربوط به سال ۱۳۸۲ مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول شماره (۱۰-ع) شاخص های نظارتی پروژه های عمرانی استانی استان اردبیل و کل کشور طی سالهای ۸۲-۱۳۷۹

واحد: درصد

۱۳۸۲		سال ۱۳۸۱		سال ۱۳۸۰		سال ۱۳۷۹		شرح	ردیف
استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور	استان اردبیل	کل کشور		
۱۵۹۵	۵۴۳۱۳	۲۱۱۰	۵۶۸۷۲	۱۶۲۶	۴۷۹۲۷	۱۵۳۵	۴۵۱۴۶	تعداد پروژه ها	۱
۶۲۲۳۰۳	۲۵۱۳۴۸۱۸	۶۴۴۰۷۳	۲۰۰۱۶۱۸۵	۳۴۶۲۶۱	۱۲۸۱۴۷۵۹	۲۲۴۸۶۱	۷۸۶۱۱۹۵	اعتبار پروژه ها (میلیون ریال)	۲
۷۷/۳	۸۳/۱	۷۳/۵	۷۹/۳	۸۱/۶	۸۱/۳	۸۸/۸	۹۰/۳	تحقق اهداف یکساله(درصد)	۳
۷۲/۸	۸۱	۶۷/۸	۷۲	۷۳/۸	۷۲/۱	۷۸/۵	۷۸/۷	تحقق خاتمه(درصد)	۴
۷۲/۸	۷۱/۱	۵۷/۵	۶۰	۵۴/۲	۶۰/۸	۷۴/۸	۷۴/۸	پروژه های مطابق برنامه زمانی(درصد)	۵
۶۱/۴	۵/۵	۷/۱	۷/۵	۵۷	۶/۶	۶/۱	۴	پروژه های جلوتر از برنامه زمانی(درصد)	۶
۶/۳	۲۳/۴	۳۵/۴	۳۲/۵	۴۰	۳۲/۶	۱۹/۲	۲۱/۲	پروژه های عقب تر از برنامه زمانی(درصد)	۷
۳۲/۳	۴۶/۷	۵۱/۱	۵۶/۴	۵۵/۲	۶۳/۲	۶۹/۹	۶۹/۳	پروژه های جدید(درصد)	۸
۴۵	۸۸/۹ ۲/۵ ۰/۲	۸۴/۶ ۲/۹ /۱	۸۴ ۴/۳ ۰/۴	۴۶/۱ ۳۷/۷ ۱/۷	۸۱ ۶/۹ ۰/۵	۶۲/۱ ۲۱/۸ ۰/۸	۸۳/۹ ۵/۸ ۰/۸	کیفیت اجرای پروژه ها: خوب و عالی(درصد) متوسط(درصد) ضعیف(درصد)	۹
۷۵/۸ ۳/۹ ۰/۱	۱۴/۱ ۷/۵ ۶۳/۲	۸۴/۱ ۳/۹ ۳۶/۹	۱۲/۴ ۳/۴ ۶۹/۸	۱۹/۱ ۵/۹ ۶۹	۸/۹ ۳ ۶۴/۴	۳۴/۹ ۴/۴ ۴۵/۳	۱۵/۵ ۴/۹ ۷۵/۹	علل اصلی تاخیر پروژه ها: ضعف دستگاه اجرایی(درصد) ضعف پیمانکار(درصد) نارسایی اعتبارات(درصد)	۱۰
۶۵/۸	۵۸/۹	۵۶/۸	۵۹/۶	۵۵/۷	۵۸/۴	۵۶/۲	۶۲/۲	میانگین درصد پیشرفت فیزیکی کل پروژه ها(درصد)	۱۱
۴/۸ ۱/۷ ۴/۱	۴/۳ ۲/۶ ۳/۲	۴/۱ ۲ ۳/۹	۳/۹ ۲/۱ ۲/۹	۴/۴ ۲/۲ ۳/۴	۴/۲ ۲/۳ ۳/۱	۴/۷ ۳/۳ ۳/۶	۴/۹ ۳/۱ ۳/۵	میانگین طول مدت اجرای پروژه ها(سال) کل پروژه ها پروژه های جدید پروژه های خاتمه یافته	۱۲

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل- گروه امور نظارت و ارزیابی طرحها

* بعثت عدم دسترسی به اطلاعات سال ۸۳ سال ۱۳۸۲ مورد بررسی قرار گرفته است .

بخش دوم : حوزه های بخشی

الف) امور تولیدی

۱۱- کشاورزی

۱۲- صنعت

۱۳- معدن

۱۴- بازرگانی

بخش کشاورزی و منابع طبیعی به دلیل برخورداری از پتانسیل صادرات محصولات و نقش حیاتی در تامین غذایی جمعیت کشور با اتکا به منابع داخلی از مهم ترین بخشهای اقتصادی کشور می باشد .

این بخش در استان به لحاظ دارا بودن توانمندیهای قابل توجه در منابع و عوامل تولید از جمله وجود بیش از پانصد هزار هکتار اراضی مستعد کشاورزی ، نزولات آسمانی مناسب و منابع آبهای قابل استحصال ، اقلیمهای متنوع آب و هوایی با قابلیت تولید محصولات گرمسیری و سردسیری ، منابع طبیعی تجدید شونده شامل جنگلها و مراتع ، تنوع ذخایر ژنتیکی ، داشتن منابع طبیعی و مصنوعی مستعد برای آبی پروری ، کارشناسان مجرب و بهره برداران و تولید کنندگان پرکار و متعهد توانسته است با تکیه بر رشد مستمر ، جایگاه مناسبی در کشور کسب نماید . این منابع و عوامل تولید امکان فعالیت در اکثریت زیر بخشهای کشاورزی اعم از زراعت ، باغبانی ، دام و طیور ، زنبور عسل و شیلات را در استان فراهم ساخته است .

همچنانکه در ابتدای گزارش ذکر شده است استان اردبیل از نواحی سرد سیر ایران محسوب می شود و بطور کلی می توان آنرا به سه اقلیم عمده تقسیم بندی کرد :

- ۱- اقلیم سرد و مرطوب در نواحی کوهستانی و مرتفع .
- ۲- اقلیم سرد و نیمه مرطوب شامل قسمتهایی از شهرستان مشگین شهر و خلخال .
- ۳- اقلیم معتدل و نیمه خشک شامل نواحی شمالی و دشت مغان .

مدت روزهای یخبندان از ۶۷ روز در شمال استان تا ۱۴۲ روز در مناطق مرکزی و جنوب استان متغیر بوده و دما نیز از ۳۰- درجه تا ۴۲+ درجه سانتیگراد در نوسان

بوده و میزان نزولات آسمانی بطور متوسط معادل ۳۲۶ میلیمتر در سال می‌باشد .
دشتهای مهم و مستعد استان برای کشاورزی عبارتند از دشت مغان با وسعت ۳۵۰ هزار هکتار ، دشت اردبیل با وسعت ۹۵ هزار هکتار و دشت مشگین شهر با وسعت ۴۳ هزار هکتار .

بر اساس داده های سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۸۲ اراضی زیر کشت محصولات سالانه و دائمی استان در سال زراعی ۸۲-۱۳۸۱ بالغ بر ۷۳۱۱۶۷ هکتار می باشد که حدود ۸۹/۴۰ درصد از کل وسعت استان را تشکیل می دهد . از این وسعت حدود ۵۱۵۶۱۹ هکتار (۵۲/۷۰ درصد از سطح زیر کشت) به زیر کشت محصولات سالانه رفته و ۱۹۰۶۶۳ هکتار (۰۷/۲۶ درصد) تحت آیش بوده و مابقی در حدود ۲۴۸۸۸ هکتار (۳۹/۱ درصد) به باغ و قلمستان اختصاص دارد .

حدود ۲۲۱۷۲۵ هکتار از زمینهای کشاورزی که معادل ۳۲/۳۰ درصد از کل زمینهای زیر کشت استان می باشد به صورت آبی و در حدود ۵۰۹۴۴۲ هکتار که معادل ۶۸/۶۹ درصد از کل زمینهای زیر کشت استان می باشد ، بصورت دیمی کشت می شود . در جدول شماره (۱۱-۱) توضیحات بیشتری در این خصوص دیده می شود . در کشت دیم عملکرد تولید در واحد سطح کمتر بوده و بستگی تنگاتنگ به توزیع بارش در طول سال دارد و بسیاری از متغیرهای اساسی در تولید محصولات زراعی را نمی توان پیش بینی نمود .

کشاورزی استان از نظر سطح بهره گیری از ماشین آلات در فعالیتهای تولیدی ، در حد نیمه مکانیزه است و در بسیاری از فعالیتهای کشاورزی به علت وسعت کم بهره برداریها و هزینه های سنگین سرمایه گذاری برای استفاده از ماشین آلات و عدم شکل گیری و توسعه نظامهای سهامی زراعی و تعاونی امکان استفاده از ماشین آلات کشاورزی مدرن به علت عدم توجیه اقتصادی هنوز میسر نشده است .

در سال زراعی ۸۲-۱۳۸۱ بعلاوه وجود بارش های مناسب پس از یک دوره سه تا چهار ساله خشکسالی و با اندک افزایش سرمایه گذاری شاهد عملکرد خوبی در بخش کشاورزی استان بوده ایم . با توجه به اینکه در حدود ۷۰ درصد

زراعت و باغداری استان در زمینهای دیم صورت می‌پذیرد ، بدیهی است که نزولات آسمانی مناسب در طول یکسال، میتواند آثار بسیاری بر مجموع عملکرد کشاورزی استان داشته باشد .

جدول شماره (۱۱-۱) مساحت اراضی کشاورزی بهره برداریهای با زمین کشور و استان در سال ۱۳۸۲

(هکتار)

باغ و قلمستان			آیش			زیر کشت محصولات سالانه			جمع کل			
دیم	آبی	جمع	دیم	آبی	جمع	دیم	آبی	جمع	دیم	آبی	جمع	
۱۸۵۸۴۶	۱۲۸۲۱۹۸	۱۴۶۸۰۴۴	۲۶۷۶۵۷۰	۱۸۷۳۷۰۳	۴۵۵۰۲۷۳	۶۵۰۶۰۱۴	۵۱۴۱۱۶۴	۱۱۶۴۷۱۷۸	۹۳۶۸۴۲۷	۸۲۹۷۰۶۲	۱۷۶۶۵۴۸۹	کشور
۷۶	۲۴۸۱۲	۲۴۸۸۸	۱۶۸۰۷۸	۲۲۵۸۵	۱۹۰۶۶۳	۳۴۱۲۸۸	۱۷۴۳۳۱	۵۱۵۶۱۹	۵۰۹۴۴۲	۲۲۱۷۲۵	۷۳۱۱۶۷	استان اردبیل
۰/۰۴	۱/۹۳	۱/۶۹	۶/۲۷	۱/۲	۴/۱۹	۵/۲۴	۳/۳۹	۴/۴۲	۵/۴۳	۲/۶۷	۴/۱۳	سهم استان

ماخذ : سالنامه آماری کشور - ۱۳۸۳

محصولات عمده کشت شده در استان شامل غلاتی نظیر گندم ، جو ، شلتوک، ذرت دانه ای ، سیب زمینی ، پیاز ، حبوبات (عدس و نخود و لوبیا) سبزیجات ، محصولات جالیزی ، چغندر قند ، پنبه ، دانه های روغنی و نباتات علوفه ای بوده است که میزان تولید آنها در سالهای زراعی اخیر در جدول شماره (۱۱-۲) آمده است . همچنین در سال زراعی مذکور تعداد ۲۳ واحد گلخانه ای نیز با مجموع سطح زیر کشت ۶ هکتار در سطح استان مشغول به فعالیت در تولید محصولات گلخانه ای و جالیزی بوده اند .

جدول شماره(۱۱-۲) میزان تولید محصولات زراعی در سالهای ۸۲ و ۱۳۸۳

(میزان: هزارتن)

نوع محصول	میزان تولید در سال زراعی ۱۳۸۲-۸۳	میزان تولید در سال زراعی ۱۳۸۱-۸۲	درصد تغییرات
گندم	۵۷۱	۶۲۰	-۷/۹
سیب زمینی	۷۱۰	۶۹۰	۲/۹
ذرت علوفه ای (سیلویی)	۱۰۸	۷۶	۱/۹
سویا	۱۴/۹	۱۲/۳۴	۲۰/۷۴
عدس	۲۸/۸۸	۳۱/۳۳	-۸/۸۲
ذرت بذری	۱۴/۱	۱۳/۱۳	۷/۴
چغندر قند	۹۰/۳	۱۳۱/۹۰	-۳۱/۵۴
گوجه فرنگی	۴۰/۵	۵۳/۷۵	-۲۴/۶۵

ماخذ : سازمان جهاد کشاورزی استان اردبیل-۱۳۸۴

در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ بعلمت بروز پدیده خشکسالی در استان میزان تولید محصولات کشاورزی در استان بترتیب ۲/۳۴ میلیون تن و ۲/۲۷ میلیون تن گزارش شده بود ولی از سال ۱۳۸۱ با رفع این پدیده و نزولات جوی مناسب در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ تولید محصولات کشاورزی در استان رو به افزایش نهاده و بترتیب به ۲/۷۸ میلیون تن و ۲/۹۴ میلیون تن رسیده است . البته لازم بذکر است که در سالهای یاد شده روند تولید محصولات زراعی بترتیب معادل ۱/۸۴ و ۱/۶۴ و ۲/۱۰ و ۲/۳۲ میلیون تن بوده است و در سال ۱۳۸۰ بعلمت پدیده خشکسالی کمترین میزان تولید و عملکرد را شاهد بوده ایم . در سال ۱۳۸۱ در

حدود ۴/۳۴ درصد گندم تولیدی کشور و در حدود ۴/۶۳ درصد جو تولید شده در کشور در مزارع این استان تولید شده است و از این رو استان رتبه های دهم و هشتم کشور را بخود اختصاص داده است. لازم بذکر است که استان اردبیل در سال مزبور در تولید پنبه و بذر چغندر و بذر ذرت و سیب زمینی به ترتیب با تولید ۱۱/۶ و ۱۰۰ و ۸۰ و ۱۳/۹۲ درصد از کل محصولات تولیدی کشور رتبه های سوم، اول، اول و دوم را بخود اختصاص داده است. و در سال زراعی ۱۳۸۲-۸۳ تولید گندم، عدس، بذرچغندر قند و گوجه فرنگی به ترتیب ۷/۹، ۸/۸۲، ۳۱/۵۴، ۲۴/۶۵ درصد نسبت به سال قبل کاهش داشته ولی تولید سیب زمینی، ذرت علوفه ای، سویا، ذرت بذری به ترتیب ۲/۹، ۱/۹، ۲۰/۷۴ و ۷/۴ درصد افزایش داشته است.

در سال ۱۳۸۲ بعلت سرمازدگی محصولات سر درختی استان، تولید محصولات باغی در استان کاهش چشمگیری داشته است و از ۲۴۷۸۶۵ تن در سال ۱۳۸۱ با کاهش ۳۴ درصدی به ۱۶۲۹۲۳ تن در سال ۱۳۸۲ رسیده است. در سال ۱۳۸۲ با غداران استان خصوصاً در شهرستانهای مشکین شهر و خلخال و کوثر متحمل ضرر و زیان بسیار زیادی شدند و وقوع چنین حوادثی لزوم گسترش فرهنگ بیمه محصولات کشاورزی و حمایت های دولت از این قشر تولید کننده و زحمتکش را بیش از پیش خاطر نشان می سازد.

در سال ۱۳۸۲ ضریب مکانیزاسیون کشاورزی استان توسط سازمان جهاد کشاورزی استان ۰/۷۵ اسب بخار در هر هکتار محاسبه شده است که از ۲/۵ در شهرستان پارس آباد تا ۰/۲۵ در شهرستان خلخال متغیر می باشد. یکی از علل عدم استقبال خوب زارعین از کشت مکانیزه پایین بودن سطح زیر کشت (بطور متوسط ۶/۶ هکتار برای هر زارع) و اقتصادی نبودن استفاده از ماشین آلات در مقیاس پایین می باشد.

باغات استان شامل باغات مثمر و غیر مثمر است که در سال زراعی (۸۲-۱۳۸۱) مجموع سطح زیر کشت آن بالغ بر ۲۴۸۸۸ هکتار بوده است که تقریباً تمامی آن بصورت آبی بهره برداری می‌شود .

محصولات عمده زیر بخش باغبانی استان بر حسب میزان تولید به ترتیب سیب ، هلو ، انگور ، زردآلو ، گیلان، آلبالو، شلیل و گردو می‌باشند که این درختان همگی در مقابل سرمای بهاره حساس و آسیب پذیر می‌باشند و ضروری است که مسئولین امر نسبت به جایگزینی و اریته های مقاوم و دیرگل بجای گونه های بومی حساس در سطح باغداران استان اقدام نمایند تا در سالهای آینده اثرات این چنین سرمازدگی های احتمالی کاهش یابد .

علاوه بر این موضوع ، نکته دیگری که بنظر میرسد باید در استان تاکید و توجه خاصی روی آن صورت بگیرد ، موضوع استفاده روز افزون از کودها و سموم شیمیایی است . در سال زراعی ۸۴-۱۳۸۳ در حدود ۱۰۰۴۹۷ تن از انواع مختلف کودهای شیمیایی در استان مورد مصرف قرار گرفته است که نسبت به سال زراعی ۸۳-۱۳۸۲ در حدود ۱۷/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد . همچنین در سال ۱۳۸۳ مقدار ۴۷۸۷۱۹ لیتر از انواع سموم و آفت کشهای کشاورزی در استان مورد مصرف قرار گرفته که نسبت به سال قبل در حدود ۰/۴۷ درصد کاهش نشان می‌دهد .

با توجه به تاکید کارشناسان بر توسعه کشاورزی پایدار و بهره وری بیشتر از منابع آب و خاک و جلوگیری از آلودگی محیط زیست ، لازم است در این خصوص تحقیقات و پژوهشهای لازم به عمل آید و روشهای علمی و نوین چگونگی استفاده از کودها و سموم شیمیایی در میان کشاورزان و دامداران استان ترویج گردد و استفاده از سایر روشهای مکانیکی و طبیعی کم ضرر به آنها آموخته شود .

در این بخش بحث کلی پیرامون دامهای اقتصادی و چهار پایانی است که تولیدات و فرآورده های ناشی از پرورش و نگهداری آنها مورد نیاز و احتیاج انسان است و نگهداری آنها برای دامداران ایجاد درآمد می‌کند. دامهای اقتصادی استان در این زیر مجموعه شامل گوسفند و بره، بز و بزغاله و گاو و گاو میش است و هدف از پرورش یا نگهداری آنها تولید شیر، گوشت، پشم و پوست و فرآورده های لبنی و غیره است. جمعیت دامهای مزبور بر اساس آمارهای درج شده در سالنامه آماری استان (جدول شماره ۱۱-۳) بالغ بر ۱۹۴۶۹۳۴ راس می‌باشد که از این تعداد ۱۳۹۶۲۲۶ راس (۷۱/۷۱ درصد) گوسفند و بره، ۲۷۴۵۵۵ راس (۱۴/۱۰ درصد) بز و بزغاله، ۲۵۵۴۰۷ راس (۱۳/۱۱ درصد) گاو و گوساله (بومی، دو رگ و اصیل) و ۲۰۴۷۸ راس (۱/۱۰ درصد) گاو میش و ۲۶۸ نفر (۰/۰۱ درصد) شتر بوده است. شهرستان پارس آباد با ۳۸۰۵۱۹ راس دام (۱۹/۵۴ درصد از مجموع کل دام استان) بیشترین تعداد دام استان و شهرستان نمین با ۸۶۸۷۱ راس دام (۴/۴۶ درصد از مجموع کل دام استان) کمترین تعداد دام را در استان داشته است. شیوه های رایج پرورش و نگهداری و بهره برداری از دام در استان از شیوه معیشتی و سنتی تا شیوه نیمه مدرن و صنعتی نوسان می‌کند. بطوریکه بسیاری از بهره برداران عشایری با چند راس گوسفند و بز به دامداری مشغولند و از طرف دیگر در مجتمع های کشت و صنعت آخرین روشهای دامپروری بکار گرفته می‌شود.

جدول شماره (۱۱-۳) تعداد انواع دام استان در سال ۱۳۸۳

(واحد: رأس)

درصد	شتر و بچه شتر	درصد	گاو میش و بچه گاو میش	گاو و گوساله					درصد	بز و بزغاله	درصد	گوسفند و بره	درصد	مجموع انواع دام استان و شهرستان	
				بومی	دورگ	اصیل	درصد	جمع							
۱۰۰	۲۶۸	۱۰۰	۲۰۴۷۸	۱۶۲۶۴۲	۸۱۶۴۸	۱۱۱۱۷	۱۰۰	۲۵۵۴۰۷	۱۰۰	۲۷۴۵۵۵	۱۰۰	۱۳۹۶۲۲۶	۱۰۰	۱۹۴۶۹۳۴	استان
۲/۶۱	۷	۲۲/۰۳	۴۵۱۳	۱۷۸۶۷	۴۳۷۱۵	۵۷۷	۲۴/۳۳	۶۲۱۵۹	۷/۵۸	۲۰۸۲۶	۱۲/۴۵	۱۷۳۸۹۹	۱۳/۴۲	۲۶۱۴۰۴	اردبیل
۱۷/۱۶	۴۶	۷/۸۸	۱۶۱۵	۲۱۸۹۰	۲۱۴۱	۵۴	۹/۴۳	۲۴۰۸۵	۹/۷۱	۲۶۶۶۴	۱۴/۵۸	۲۰۳۶۶۰	۱۳/۱۵	۲۵۶۰۷۰	بيله سوار
۵۵/۲۲	۱۴۸	۲۰/۴۶	۴۱۹۰	۱۷۲۳۷	۴۸۴۳	۱۰۲۸۷	۱۲/۶۷	۳۲۳۶۷	۱۷/۳۲	۴۷۵۶۷	۲۱/۲۱	۲۹۶۲۴۷	۱۹/۵۴	۳۸۰۵۱۹	پارس آباد
-	-	۰/۰۱	۲۱	۱۲۲۳۸	۳۳۱۹	۷۲	۶/۱۱	۱۵۶۲۹	۱۹/۴۸	۵۳۴۸۷	۷/۷۶	۱۰۸۳۹۶	۹/۱۱	۱۷۷۵۳۳	خلخال
-	-	۰/۳۳	۶۹	۶۶۲۴	۲۰۰۳	-	۳/۳۷	۸۶۲۷	۱۲/۵۸	۳۴۵۶۴	۴/۴۴	۶۲۱۲۷	۵/۴۱	۱۰۵۳۸۷	کوثر
۲۲/۳۸	۶۰	۱۴/۴۵	۲۹۶۰	۳۱۳۵۷	۳۲۴۱	۶۸	۱۳/۵۷	۳۴۶۶۶	۱۸/۳۲	۵۰۲۹۹	۱۹/۰۰	۲۶۵۲۹۹	۱۸/۱۴	۳۵۳۲۸۴	مشگین شهر
۰/۷۴	۲	۱۵/۳۹	۳۱۵۲	۴۰۴۸۲	۱۸۴۰	۴۱	۱۶/۵۸	۴۲۳۶۳	۹/۶۹	۲۶۶۲۵	۱۰/۶۲	۱۴۸۳۷۴	۱۱/۳۲	۲۲۰۵۱۶	مغان
-	-	۱۳/۹۰	۲۸۴۸	۸۵۲۹	۹۵۴۱	۱۳	۷/۰۸	۱۸۰۸۳	۰/۴۲	۱۱۶۳	۴/۶۳	۶۴۷۷۷	۴/۴۶	۸۶۸۷۱	نمین
۱/۸۶	۵	۵/۴۲	۱۱۱۰	۶۴۱۸	۱۱۰۰۵	۵	۶/۸۲	۱۷۴۲۸	۴/۸۶	۱۳۳۶۰	۵/۲۶	۷۳۴۴۷	۵/۴۱	۱۰۵۳۵۰	نیر

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۲

بر اساس آمار ارائه شده از سوی سازمان جهاد کشاورزی استان در سال ۱۳۸۳ تعداد واحدهای بهره برداری صنعتی دام و طیور به شرح جدول شماره (۱۱-۴) بوده است . همانگونه که در این جدول مشاهده می شود ۵۸۸ واحد مذکور در حدود ۲۶۶۱ نفر شاغل داشته و بخش عظیمی از محصولات مورد نیاز مردم استان و کشور را تولید و عرضه کرده اند .

جدول شماره (۱۱-۴) تعداد واحدهای صنعتی دام و طیور استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

عنوان فعالیت	تعداد	واحد سنجش ظرفیت	جمع ظرفیت (سالانه)	اشتغالزایی
مرغداری گوشتی	۱۹۳	قطعه	۲۹۱۹۳۶۰	۵۸۳
مرغداری تخمگذار	۲۴	قطعه	۵۸۶۷۸۰	۱۲۰
مرغداری مادر گوشتی	۱۲	قطعه	۳۹۹۴۸۷	۱۲۵
کارخانه جوجه کشی	۵	عدد تخم	۳۰۳۵۱۷۵	۳۰
پرورش گاو شیری	۵۶	راس	۳۴۳۷	۲۷۵
پرور بندگی گوساله	۲۲۶	راس	۳۴۲۲۷	۱۳۶۰
پرورش گاومیش	۰	راس	۰	۰
پرور بندگی بره	۵۵	راس	۲۱۲۳۰	۱۲۷
گوسفند داشتی	۳	راس	۲۳۰۰	۲۵
شتر داشتی	۲	نفر	۱۵۰	۵
میدان عرضه دام	۳	راس در روز	۶۷۰	۳
مرکز جمع آوری شیر	۸	کیلو گرم در روز	۲۷۵۰۰	۸
کشتارگاه صنعتی دام	۱	راس	۱۱۸۸۷۵	-
جمع	۵۸۸	-	-	۲۶۶۱

ماخذ : سازمان جهاد کشاورزی استان اردبیل-۱۳۸۴

در جدول شماره (۱۱-۵) تولیدات عمده دامی کشور (گوشت قرمز- گوشت سفید - شیر خام و تخم مرغ) و استان با همدیگر مقایسه شده است . همانگونه که در جدول نیز مشخص شده است میزان تولید تخم مرغ و گوشت سفید (مرغ) به ترتیب ۲/۵۵ و ۰/۵۷ هزار تن کمتر از میزان مصرف داخلی استان، ظ ولی تولید گوشت قرمز و شیر خام به مراتب بیشتر از میزان مصرف داخلی استان بوده است . و این مازاد تولید گوشت قرمز و شیر خام قابل ملاحظه می باشد . با توجه به مازاد تولید محصولات دامی می توان گفت که استان می تواند در زمینه کارخانجات صنایع تبدیلی فرآورده های دامی سرمایه گذاری نموده و با

صادرات محصولات دامی بصورت محصول نهایی قدمه‌های موثری در اشتغالزایی و حصول ارزش افزوده در بخش بر دارد . این امر مهم نیازمند برنامه ریزی دقیق و تشویق دستگاه‌های برنامه ریزی و تصمیم گیرنده و حمایت از سرمایه گذاران علاقمند می‌باشد .

جدول شماره (۱۱-۵) مقایسه تولیدات دامی عمده کشور و استان در سال ۱۳۸۳

محصولات دامی	تولید کشور (هزار تن)	تولید استان (هزار تن)	سهم استان از کشور (درصد)	نیاز استان (هزار تن)	مازاد بر مصرف استان (هزار تن)
گوشت قرمز	۷۴۱/۶	۴۱/۸	۵/۶۳	۱۵/۱۷۸	۲۶/۶۲
گوشت سفید(مرغ)	۹۴۱/۵	۱۷/۶	۱/۸۶	۱۸/۱۷۲	-۰/۵۷
شیر خام	۵۸۷۷	۴۰۳/۷	۶/۸۶	۱۱۴/۵۳۰	۲۸۹/۱۷
تخم مرغ	۵۵۴/۵	۷/۹	۱/۴۲	۱۰/۴۷۶	-۲/۵۷

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان اردبیل-۱۳۸۴

همچنین از بررسی جدول مذکور نتیجه گیری بعمل می آید که تولید تخم مرغ و گوشت سفید (مرغ) در استان کفاف نیاز داخلی مردم استان را نمی کند و ضرورت دارد با توجه به شرایط و استعدادهاي نسبي موجود استان در جهت توسعه صنعت مرغ داري حمايت هاي لازم صورت پذيرد .

در سال ۱۳۸۳ استان اردبیل با تولید ۵/۶۳ درصد از گوشت قرمز کشور رتبه نهم را در بین استانهای کشور و با تولید ۶/۸۶ درصد شیر خام کشور رتبه دهم و با تولید ۱/۸۶ درصد گوشت سفید کشور (مرغ) رتبه بیست و سوم و با تولید ۱/۴۲ درصد تخم مرغ تولیدي کشور رتبه نوزدهم استانهای کشور را بخود اختصاص داده است .

بر اساس نتایج حاصل از سرشماری عمومی کشاورزی سال ۱۳۸۲، تعداد واحدهای بهره برداریهای پرورش زنبور عسل در سطح استان بالغ بر ۲۸۵۲ واحد و تعداد کندوهای مدرن ۶۰۲۴۱ کلنی و کندوهای بومی ۳۴۶۶ کلنی بوده است که کندوهای مدرن ۸۷۶۱۸۳ کیلو گرم و کندوهای بومی ۲۰۳۷۲ کیلو گرم تولید عسل داشته اند . البته لازم به ذکر است که منظور از تولیدات یاد شده مقدار عسل با موم می باشد و از این نظر استان رتبه ششم کشور را دارا می باشد . در سال ۱۳۸۳ نیز براساس آمار ارائه شده از طرف سازمان جهاد کشاورزی کل مجموع تولید عسل در استان در حدود ۲۲۷۷/۲ تن بوده که در مقایسه با سال قبل در حدود ۱۵۴ درصد افزایش تولید داشته است.

در سال ۱۳۸۲ تعداد ۱۴۱ شرکت تعاونی کشاورزی فعال با ۶۵۳۲ نفر عضو زیر پوشش اداره کل تعاون استان مشغول فعالیت در امور مختلف کشاورزی و دامداری بوده اند که این شرکت ها برای ۶۹۸ نفر اشتغال ایجاد نموده اند . همچنین در همین سال ۳۷ شرکت با ۱۶۳۲۸ عضو زیر پوشش سازمان تعاون روستایی استان بوده اند .

تنوع اقلیمی و وجود ارتفاعات در قلمرو استان، موجب پیدایش زیستگاه‌های گسترده در استان شده است. پوشش جنگلی استان اردبیل فقط ارزش زیستگاهی و پوشش گیاهی و فونهای جانوری (چارپایان، خزندگان، حشرات، پرندگان و...) دارد و از آن بهره برداری تجاری صورت نمی‌گیرد و مساحت آن در حدود ۲۰۰۰۰ هکتار است.

همچنین مساحت مراتع استان در حدود ۹۸۴۴۶۸ هکتار می‌باشد که در حدود ۹۴۵۱۰ هکتار از آن در سطح خوب (۹/۶ درصد) و ۴۳۱۱۲۰۰ هکتار از آن در سطح متوسط (۴۳/۸۰ درصد) و ۴۵۸۷۵۸ هکتار از آن در سطح فقیر (۴۶/۵۹ درصد) دسته بندی می‌شود.

بررسی نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۳ حدود ۱۱۱ هکتار جنگل کاری دولتی انجام شده است که در مقایسه با سال قبل ۱۸/۰۸ درصد افزایش نشان می‌دهد.

همچنین حدود ۸۶ هکتار نهالستان در سال ۱۳۸۲ در سطح استان وجود داشته است که از این میزان ۶۶ هکتار دارای مالکیت دولتی و مابقی یعنی ۲۰ هکتار بصورت مالکیت خصوصی بوده است. که تا سال ۱۳۸۳ بدون تغییر مانده است ولی میزان تولید نهالستانهای دولتی از ۲۳۰۰۰۰۰ اصله و نهالستانهای خصوصی از ۷۰۰۰۰۰۰ اصله نهال در سال ۱۳۸۱ به ترتیب با ۶۸/۳۵ و ۲۸/۵۷ درصد کاهش به ۷۲۸۹۵۰ و ۵۰۰۱۰ اصله نهال رسیده است.

چنانکه ذکر شد مراتع استان بر حسب وضعیت پوشش گیاهی و قدرت تولید علوفه در سه گروه (خوب، متوسط و فقیر) تقسیم می‌شوند و مجموع مساحت مناطق مرتعی استان بالغ بر ۹۸۴۴۶۸ هکتار بوده است. فعالیت‌های انجام شده در زمینه مرتعداری و اصلاح مراتع در استان در سال مزبور حاکی از آن است که حدود ۲۰۰۰۰ اصله بوته کاری در آنها انجام گرفته و ۲۰۴۷ هکتار از مراتع کپه کاری شده است و در ۴۴۰۰ هکتار از مراتع کود پاشی، در ۲۰۳۵ هکتار از مراتع ذخیره نزولات آسمانی صورت گرفته و ۲۱۱۰ هکتار از دیمزارهای کم بازده به مراتع تبدیل شده و در حدود ۵۸۰۰۰ هکتار از مراتع مورد ممیزی و تزییق واقع شده است. و در حدود ۴۵۸۷۵۸ هکتار نیز منطقه بیابانی بوده است.

در سال مذکور ۲۰ دستگاه آب‌شخور برای چهارپایان در سطح مراتع استان احداث گردیده است و در مجموع ۲۸۲۶۴

هکتار از مراتع استان برای جلوگیری از تخریب ، تحت حفاظت و قرق بوده اند .

بر اساس برآورد های بعمل آمده تولید علوفه در مراتع استان با توجه به میزان فراوانی نزولات آسمانی در سالهای مختلف در حدود ۱۹۳۴۹۰ تن T.D.N می باشد و علوفه تولید شده در مزارع استان نیز در حدود ۱۰۵۷۳۷ تن T.D.N گزارش می شود .

از آنجا که نیاز غذایی دامهای موجود در استان بر اساس واحد دامی (۶ میلیون واحد دامی) در حدود ۱۴۱۲۱۵۶ تن T.D.N برآورد می گردد، بخشی از کسری نیاز غذایی فوق بصورت ضایعات محصولات کشاورزی و پس چر مزارع (در حدود ۸۳۱۶۵۷ تن T.D.N) و بخشی بصورت واردات علوفه از مناطق همجوار و بخشی بصورت گرسنگی دامها و فشار بیش از اندازه بر مراتع نمایان می شود که نتیجه آن تخریب و فرسایش مراتع و نابودی آنهاست. ضروری است با اتخاذ سیاستهای مناسب جمعیت دامی استان متعادل گردد و ترکیب آن به سوی دام های سنگین سوق داده شود و سیستمهای دامداری سنتی به صنعتی تغییر یابند .

۱۱-۴-آب و خاک

در استان اردبیل سه حوزه آبخیز وجود دارد که عبارتند از : حوزه آبخیز ارس با وسعت ۱۲۹۰۲۰۰ هکتار ، حوزه آبخیزبالها رود با وسعت ۱۵۹۸۰۰ هکتار و حوزه آبخیز قزل اوزن با وسعت ۳۸۲۰۰۰ هکتار .

مجموع اراضی زراعی استان حدود ۷۳۱۱۶۷ هکتار است که ۳۰ درصد آن قابل آبیاری و مابقی بصورت کشت دیم متکی به نزولات آسمانی سالانه است . پتانسیل آبی استان بر اساس گزارش اداره کل آب حدود ۱۵/۳۷۱ میلیارد متر مکعب گزارش شده که ۹/۵ میلیارد متر مکعب آن بصورت آبهای سطحی و جاری می باشد . نیاز آبی زیر بخشهای مختلف زراعت و باغبانی با راندمان ۴۰ درصد بالغ بر ۳/۸ میلیارد متر مکعب است .

در سال ۱۳۸۳ علاوه بر بهره برداری از ۶ رودخانه و ۲۱۴۶ چشمه موجود ، برای بهره برداری از آبهای تحت الارضی تعداد ۱۶۷۳ حلقه چاه عمیق، ۳۶۵۲ حلقه چاه نیمه عمیق ، ۱۵ چاه آرتزین و ۱۵۶ قنات مورد استفاده بوده است.

نوع نظامهای بهره برداری کشاورزی در استان به چهار نوع نظام دهقانی ، گروههای مشاع ، تعاونی های تولید و

واحدهای کشت و صنعت طبقه بندی می‌شود. در جدول شماره ۵ (۱۱-۶) توضیحات بیشتری در این خصوص مشاهده می‌شود. جدول شماره (۱۱-۶) نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در استان اردبیل

نوع نظام بهره‌برداری	تعداد	نسبت از کل (درصد)	اراضی تحت تملک (هکتار)	متوسط اراضی هر بهره‌بردار (هکتار)
دهقانی	-	۸۸/۳۴	۶۱۵۲۳۱	۵/۵۹
گروههای مشاع	۶۰۳	۲/۶	۱۸۰۲۷	۶/۳
تعاونی‌های تولید	۱۱	۳/۲	۲۲۲۷۶	۹/۰۶
واحدهای کشت و صنعت	۳	۵/۸۶	۴۰۸۶۵	۱۳۶۲۲
جمع کل	-	۱۰۰	۶۹۶۳۹۹	-

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان اردبیل-۱۳۸۳

همانگونه که از بررسی جدول فوق ملاحظه می‌شود متوسط اراضی هر دهقان در استان معادل ۵/۵۹ هکتار بدست می‌آید که با توجه به سهم ۳۰ درصد کشت آبی در استان و راندمان تولیدات محصولات کشاورزی استان در سال ۱۳۸۳ در صورت انجام یک محاسبه مقدماتی^(۱) (با در نظر گرفتن هزینه تولید محصولات کشاورزی در استان و قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی) می‌توان به این نتیجه رسید که درآمد حاصل از یکسال زراعت برای دهقانهای متوسط الحال استان در حدود سیزده الی پانزده میلیون ریال می‌باشد که در صورت نداشتن فعالیت‌های اقتصادی دیگر مطمئناً این مقدار درآمد کفاف نیازهای یک خانوار روستایی را نخواهد نمود که نتیجه آن به صورت فقر روستایی بروز نموده و روستائیان برای پیدا نمودن راههای درآمدی دیگر روانه شهرها خواهند شد. انجام یک پژوهش جامع و کلی در این راستا ضروری به نظر می‌رسد و نتایج خوب و قابل استفاده‌ای را برای سیاستگذاران و برنامه‌ریزان بخش فراهم می‌آورد.

۱- در انجام این محاسبه ، الگوی کشت رایج منطقه (ترکیب معینی از زراعت آبی و دیم محصولات عمده کشاورزی استان شامل گندم ، جو ، عدس و سیب زمینی) و هزینه های تولید و قیمت های تضمینی و معمول استان لحاظ شده است .

در زیر مجموعه شیلات و آبزیان استان ، منابع استحصال متشکل از کارگاهها یا مزارع یا واحدهای پرورش ماهیان سرد آبی و گرم آبی ، منابع آبهای طبیعی و آزاد (رودخانه ها و برکه ها ، دریاچه ها و غیره) و استخرهای مصنوعی می باشد .

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶۳ مزرعه پرورش ماهیان سرد آبی (قزل آلاي رنگین کمان) و ۴ مزرعه پرورش ماهیان گرم آبی (کپور ماهیان) و ۲۳ آبگیر ، برکه طبیعی ، سد ، دریاچه و رودخانه به امر تولید و پرورش آبزیان در استان مشغول بوده اند و در مجموع توانسته اند ۱۳/۱۲۱۵ تن ماهی (شامل ۶۷۶ تن ماهی گرم آبی و ۱۳/۵۳۹ تن ماهی سرد آبی) تولید و به بازارهای مصرف عرضه نمایند .

همچنین در سال مذکور ۲ واحد تکثیر بچه ماهی قزل آلاي رنگین کمان در شهرستانهای مشکین شهر و خلخال مشغول تولید بچه ماهی بوده اند که در جمع توانسته اند ۲۲۰۰۰۰۰ قطعه بچه ماهی از گونه یاد شده تکثیر نموده و به مزارع پرورش ماهی عرضه نمایند .

با توجه به پیش بینی جمعیت استان در سال ۱۳۸۳ (۱۲۴۷۲۰۲ نفر) مقدار سرانه ماهی تولید شده در استان برای هر نفر با ۰/۳ کیلوگرم کاهش نسبت به سال قبل تقریباً ۰/۹۷ کیلو گرم بوده است که با عنایت به ظرفیت های بالقوه و موجود استان و سرانه مصرفی کشور و نیاز مصرف غذایی جمعیت استان این مقدار تولید بسیار پائین بوده ولی در سالهای اخیر تلاش زیادی در جهت حمایت از سرمایه گذاران در این رشته از تولید صورت گرفته است و با توجه به میزان ارزش افزوده و وجود منابع خوب آبی در استان ، صنعت پرورش ماهی توانسته جایگاه مناسبی را در بین سایر رشته های کشاورزی و دامداری بخود اختصاص دهد . در جدول شماره (۱۱-۷) توضیحات

بيشترى در خصوص وضعيت شيلات و آبزبان استان آمده است

.

جدول شماره (۱۱-۷) وضعیت شیلات استان در سال ۱۳۸۳

جمع کل (تن)	آبگیرها-سدها-دریاچه ها-رودخانه ها			واحد های مزارع پرورش ماهی فعال						تعداد پروانه های بهره برداری		تعداد پروانه های تاسیس		شهرستان
	مساحت (هکتار)	تولید (تن)	تعداد	مساحت		تولید		تعداد		ظرفیت (تن)	تعداد	ظرفیت (تن)	تعداد	
				گرم آبی (هکتار)	سرد آبی (متر مربع)	گرم آبی (تن)	سرد آبی (تن)	گرم آبی	سرد آبی					
۲۰۵/۳۸۷	۸۲۹/۵	۱۲۲/۵	۷	-	۱۳۲۵۲	-	۸۲۰/۸۸۷	-	۸	۳۷	۳	-	-	اردبیل
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	بيله سوار
۴۶۰/۵	۸۰۰	۲۲۸/۵	۵	۵۳	-	۲۳۲	-	۳	-	-	-	-	-	پارس آباد
۸۲/۸۷۸	-	-	-	۱	۲۶۹۶	۴/۲	۷۸/۶۷۸	۱	۵	۵۷	۵	-	-	خلخال
۲۶۵/۴۰۵	۱۶۶/۵	۷۳	۶	-	۱۰۷۷۲	-	۱۹۲/۴۰۵	-	۲۷	۶۱	۳	۲	۱	مشگین شهر
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	مغان
۵۵/۶۱۵	۴۹	۴۲	۳	-	۱۳۰۰	-	۱۳/۶۱۵	-	۷	-	-	۲	۱	کوثر
۶۴۶۵۶	۵۵	۴۰	۲	-	۱۶۰۵۰	-	۲۴/۶۵۶	-	۹	۶	۳	-	-	نمین
۸۰/۶۸۹	-	-	-	-	۲۹۳۶	-	۸۰/۶۸۹	-	۷	۱۸	۱	-	-	نیر
۱۲۱۵/۱۳	۱۹۰۰	۵۰۶	۲۳	۵۴	۴۷۰۰۸	۲۳۶/۲	۴۷۲/۹۳	۴	۶۳	۱۷۹	۱۵	۴	۲	جمع

ماخذ : مدیریت شیلات استان اردبیل-۱۳۸۳

با توجه به نقش آبخیزها در حفظ سیمای طبیعی استان و حفاظت و کنترل بروز سیلاب مهار نشده به زمینهای کشاورزی و باغات و مساکن روستائیان و حتی شهرها، عملیات آبخیزداری نقش خود را نمایان می‌سازد.

در سال ۱۳۸۳ در حدود ۱۰۹۳ هکتار از آبخیزهای استان با عملیات بیولوژیکی (بذر پاشی، کپه کاری، نهالکاری و بوته کاری) حفاظت شده و همچنین در حدود ۱۱۴۶۵ متر مکعب نیز انواع عملیات مکانیکی (شامل گابیون بندی- خشکه چینی - عملیات خاکی - اجرای سنگ و ملات) در آبخیزهای استان صورت گرفته است.

در سال مذکور برای ۴۴۶۶۷ هکتار از آبخیزهای استان پروژه های عملیاتی تهیه شده و در حدود ۱۷۵۶ هکتار از آنها مورد حفاظت و قرق قرار گرفته اند.

۱۱-۷-مهمترین قابلیت ها و تنگناها و اهداف بخش کشاورزی و منابع طبیعی

قابلیت های بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان را می‌توان وجود دشتهای حاصلخیز و مستعد مغان، اردبیل و مشگین شهر و وجود تنوع آب و هوایی و منابع آب و خاک و مراتع برای انواع فعالیت های کشاورزی و دامداری و پرورش آبزیان و زنبور عسل و نژادهای مستعد دام بومی در منطقه و نیز وجود مردمان سختکوش و با تجربه در زمینه های مختلف کشاورزی بر شمرد.

از طرف دیگر پراکنده بودن و تعدد و خرد بودن قطعات زمین های قابل کشت و پایین بودن راندمان آبیاری بعلت سنتی بودن سیستمهای آبیاری و عدم استقبال خوب زارعین از کشت مکانیزه و بروز خشکسالیهای پی در پی و برداشت بی رویه از سفره های آب زیر زمینی در اثر بهره برداری نرسیدن طرحهای بزرگ تامین آب استان و نیز به بهره برداری نرسیدن شبکه های پائین دستی منابع تامین آب و محاسبه هزینه برق بر اساس تعرفه صنعتی برای سیستم های آبیاری تحت فشار و عدم آشنایی کشاورزان با

فرهنگ بیمه محصولات کشاورزی و بالا رفتن متوالی هزینه تولید و منطقی نبودن قیمت های خرید تضمینی و عدم رعایت تناوب زراعی به علت تنگدستی زارعین که منجر به بروز بیماریهای گیاهی و کاهش حاصلخیزی خاک می شود ، تنگنا ها و محدودیت های عمده و قابل طرح در بخش می باشد.

از جمله اهداف کیفی و راهبردهای مهم بخش می توان به تسریع در اتمام و بهره برداری از طرحهای بزرگ تامین آب و احداث و بهره برداری شبکه های پائین دستی آنها و مهار آبهای مرزی و بالا بردن کیفیت محصولات کشاورزی از نظر کاهش کود و سمهای مصرفی و استفاده از ارقام نهال و بذر مناسب برای منطقه و گسترش بیمه محصولات کشاورزی و افزایش ضریب مکانیزاسیون در بخش کشاورزی و ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و جنبی کشاورزی و انبارها و سردخانه های مورد نیاز و تضمین خرید محصولات کشاورزی و دامی و تغییر شیوه دammers سنتی به صنعتی و افزایش دام سنگین در ترکیب جمعیت دامی منطقه و افزایش تولید آبزیان اشاره نمود .

۱۱-۸- تحلیل عملکرد تملک دارائیهای سرمایه ای استانی فصل کشاورزی و منابع طبیعی و منابع آب

در سال ۱۳۸۳ عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استان از محل درآمدهای عمومی در فصل کشاورزی و منابع طبیعی با ۱۹/۲۲ درصد کاهش از ۲۵۱۱۸ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ به ۲۰۲۹۰/۱۶ میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است و در این حال اعتبارات فصل منابع آب نیز با ۵۷/۸۴ درصد کاهش از ۴۱۷۶۲ میلیون ریال به ۱۷۶۰۷/۵۴ میلیون ریال رسیده است .

نقش و اهمیت بخش صنعت در توسعه بر هیچ کس پوشیده نیست. اندیشمندانی مانند «کوزنتس» و «چنری» توسعه اقتصادی را بدون توسعه صنعتی غیر ممکن بیان نموده و نقش صنعت را در توسعه اقتصادی بسیار مهم ارزیابی می‌کنند. به بیان دیگر این دسته از نظریه پردازان توسعه اقتصادی را با توسعه کشاورزی و یا توسعه خدمات امکان پذیر نمی‌دانند.

۱۲-۱- تعداد کارگاهها و تعداد شاغلین و ارزش افزوده فعالیت صنعتی

بر اساس داده های سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۸۱ تعداد ۷۱۰۲ واحد کارگاه صنعتی در استان مشغول فعالیت بوده اند که این مقدار معادل ۱/۴۷ درصد کارگاههای صنعتی کل کشور بوده است. از این تعداد ۵۴۶۵ واحد در نقاط شهری و ۱۶۳۷ واحد در نقاط روستایی قرار داشته اند و لازم به توضیح است که ۹۴ واحد دولتی و ۷۰۰۸ واحد خصوصی می‌باشند.

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶۷۲ فقره جواز تاسیس (شامل واحدهای جدید صنعتی و توسعه واحدها) و ۹۸ فقره پروانه بهره برداری (شامل پروانه بهره برداری صنعتی و پروانه بهره برداری مکمل) صادر شده است که بترتیب ۲/۲۶ درصد از جواز تاسیسهایی صادر شده و ۱/۹۱ درصد از پروانه های بهره برداری صادر شده در کل کشور را بخود اختصاص داده است. و در رتبه های شانزدهم و هیجدهم کشور قرار گرفته است.

در سال ۱۳۸۲ از ۱۳۰ کارگاه صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر استان، تعداد ۱۱۰ کارگاه بین ۱۰ تا ۴۹ نفر کارکن (۸۴/۶۲ درصد)، تعداد ۱۱ کارگاه بین ۵۰ تا ۹۹ نفر کارکن (۸/۴۶ درصد) و تعداد ۹ کارگاه نیز بیش از صد نفر کارکن داشته که در حدود ۶/۹۲ درصد کارگاههای ده نفر کارکن و بیشتر استان را تشکیل داده اند. از نظر نحوه مالکیت نیز تعداد ۱۱۵ کارگاه در اختیار اشخاص حقیقی بوده و تعداد ۱۵ کارگاه دیگر نیز بصورت مالکیت عمومی اداره می‌شدند.

در سال ۱۳۸۲ جمعاً تعداد ۶۱۵۴ نفر در کارگاه‌های صنعتی بالای ده نفر کارکن استان مشغول فعالیت بوده اند که تعداد ۲۳۹۶ نفر از آنها مربوط به کارگاه‌های ۴۹-۱۰ نفر کارکن ، تعداد ۷۵۷ نفر مربوط به کارگاه‌های ۹۹-۵۰ نفر کارکن و ۳۰۰۱ نفر دیگر نیز مربوط به کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر بوده است.

در سال ۱۳۸۲ ارزش افزوده فعالیت کارگاه‌های صنعتی فعال استان معادل ۷۵۷/۷ میلیارد ریال بوده است که در مقایسه با کل کشور در حدود ۰/۵۴ درصد ارزش افزوده بخش صنعت کشور را بخود اختصاص داده و در مقایسه با سایر استان‌های کشور در رتبه بیست و پنجم قرار گرفته است . با عنایت به نقش و اهمیت بخش صنعت در توسعه اقتصادی و اجتماعی ، تولید ارزش افزوده و ایجاد اشتغال مولد و همچنین با در نظر گرفتن جایگاه پائین استان در این بخش بسیار مهم اقتصادی ضرورت ایجاد واحدهای صنعتی خصوصاً صنایع بزرگ را در استان اردبیل بیش از پیش نمایان می سازد.

همچنین در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶۳ شرکت تعاونی صنعتی فعال با ۵۹۳ عضو و ۹۸۷ نفر شاغل و ۱۰۶۰۳ میلیون ریال سرمایه در استان اردبیل مشغول فعالیت بوده اند . که با سهمی معادل ۱/۴۵ درصد کل شرکت‌های تعاونی صنعتی فعال کشور در رتبه بیست و چهارم قرار داشته است .

در جداول شماره (۱۲-۳) و (۱۲-۲) و (۱۲-۱) توضیحات بیشتری در خصوص صنعت استان و مقایسه آن با کشور آمده است .

نتایج طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر در سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد تعداد ۱۶۶۴۹ کارگاه صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر در کشور به فعالیت صنعتی اشتغال داشته اند که از این کارگاه‌ها ۲۲/۷۹ درصد در استان تهران ، ۱۶/۲۵ درصد در استان اصفهان ، ۹/۴۴ درصد در استان خراسان و تنها ۰/۷۸ درصد در استان

اردبیل واقع شده اند و از این نظر استان اردبیل رتبه بیست و سوم کشوری را دارا می‌باشد و از نظر ارزش سرمایه‌گذاری نیز در رتبه بیست و چهارم واقع شده است .

بررسی ارزش جبران خدمات پرداختی سرانه به شاغلان با مزد و حقوق بگیر کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر ۲۸ استان کشور در سال ۱۳۸۲ نشانگر آن است که بیشترین جبران خدمات سرانه پرداختی به ترتیب به استانهای خوزستان ، هرمزگان و بوشهر تعلق داشته و استان اردبیل با ۰/۴۶ درصد سهم از این نظر مقام هفدهم کشور را کسب نموده است .

جدول شماره (۱۲-۱) تعداد کارگاههای صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر بر حسب وضع مالکیت، تعداد کارکن و شهرستان در سال ۸۲

شهرستان	کل کارگاهها			
	جمع	درصد	۱۰-۴۹ نفر	۵۰-۹۹ نفر
کل استان	۱۳۰	۱۰۰	۱۱۰	۱۱
اردبیل	۹۲	۷۰/۷۷	۷۸	۹
بيله سوار	۲	۱/۵۴	۲	۰
پارس آباد	۱۵	۱۱/۵۴	۱۲	۱
خلخال	۷	۵/۳۸	۵	۱
کوثر	۰	۰	۰	۰
مشگین شهر	۹	۶/۹۲	۸	۱
مغان	۰	۰	۰	۰
نمین	۴	۳/۰۸	۴	۰
نیر	۱	/۷۷	۱	۰

دنباله جدول شماره (۱۲-۱)

شهرستان	خصوصی			
	جمع	۱۰-۴۹ نفر	۵۰-۹۹ نفر	۱۰۰ نفر و بیشتر
کل استان	۱۱۵	۱۰۲	۸	۵
اردبیل	۸۵	۷۵	۷	۳
بيله سوار	۱	۱	۰	۰
پارس آباد	۸	۸	۰	۰
خلخال	۷	۵	۱	۱
کوثر	۰	۰	۰	۰
مشگین شهر	۹	۸	۰	۱
مغان	۰	۰	۰	۰
نمین	۴	۴	۰	۰
نیر	۱	۱	۰	۰

دنباله جدول شماره (۱۲-۱)

شهرستان	عمومی			
	جمع	۱۰-۴۹ نفر	۵۰-۹۹ نفر	۱۰۰ نفر و بیشتر
کل استان	۱۵	۸	۳	۴
اردبیل	۷	۳	۲	۲
بيله سوار	۱	۱	۰	۰
پارس آباد	۷	۴	۱	۲
خلخال	۰	۰	۰	۰
کوثر	۰	۰	۰	۰
مشگین شهر	۰	۰	۰	۰
مغان	۰	۰	۰	۰
نمین	۰	۰	۰	۰
نیر	۰	۰	۰	۰

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

جدول شماره (۱۲-۲) برخی اطلاعات مربوط به بخش صنعت استان و مقایسه آن با کشور در سال ۱۳۸۳

(مبالغ میلیارد ریال)

استان	جواز تاسیس (۸۳)	پروانه بهره برداری صادره شده			تعداد کارگاه	ارزش افزوده	شرکتهای تعاونی صنعتی فعال		
		تعداد	میزان اشتغال	میزان سرمایه گذاری			تعداد	تعداد عضو	تعداد اشتغال
استان	۶۷۲	۹۸	۱۹۸۵	۳۳۹/۴	۷۱۰۲	۶۳	۵۹۳	۹۸۷	۱۰/۶
کشور	۲۹۶۳۸	۵۱۲۵	۱۳۷۵۷۹	۵۰۱۴۴	۴۸۰۳۱۶	۴۳۴۶	۶۹۷۱۰	۹۸۵۳۷	۷۵۰/۸
سهم استان از کشور	۲/۲۷	۱/۹	۱/۴۴	۰/۶۷	۱/۴۸	۱/۴۵	۱/۸۵	۱	۱/۴

ماخذ: سالنامه آماری کشور-۱۳۸۳

جدول شماره (۱۲-۳) برخی اطلاعات کارگاههای صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر در سال ۱۳۸۲

عنوان	تعداد کارگاه	تعداد شاغلان (نفر)	ارزش افزوده (میلیارد ریال) ^(۱)	نحوه مدیریت		سرمایه گذاری انجام شده (میلیون ریال)	جبران خدمات مز د حقوق بگیران (میلیون ریال)
				عمومی	خصوصی		
استان	۱۳۰	۶۱۵۴	۶۳۶/۹۵	۱۵	۱۱۵	۶۲۳۹۷	۱۵۳۳۷۱
کشور	۱۶۶۴۹	۱۰۸۵۳۶۳	۱۴۲۴۲۲۰/۸۸	۷۶۰	۱۵۸۸۹	۱۸۴۰۰۳۵۲	۳۳۵۵۴۴۵۵
سهم استان از کشور	۱/۷۸	۱/۵۷	۱/۴۵	۱/۹۷	۱/۷۲	۱/۳۴	۱/۴۶

ماخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۸۲ کشور- سالنامه آماری سال ۱۳۸۳ استان

در سال ۱۳۸۰ ارزش تولیدات کارگاههای صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر استان معادل ۷۵۹۰۶۳ میلیون ریال بوده است که ۷۵۸۲۴۰ میلیون ریال آن از محل تولید محصولات جدید و ۸۲۳ میلیون ریال نیز از محل ضایعات قابل فروش حاصل گردیده است. فروش تولیدات این کارگاهها در مجموع ۷۵۳۸۹۸ میلیون ریال گزارش شده است. همچنین معادل ۴۰۲۶۳ میلیون ریال از تولیدات که ارزش دلاری آن در حدود ۵۰۰۲ هزار دلار بوده است به خارج از کشور به صورت مستقیم صادر شده است.

- (۱) ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه عبارت است از مابه التفاوت ارزش ستانده و ارزش داده فعالیت صنعتی
- (۲) ارزش تولیدات عبارت است از مجموعه ارزش کالاهای تولید شده، ارزش ضایعات قابل فروش و تغییرات ارزش موجودی کالاهای در جریان ساخت
- (۳) ارزش سرمایه گذاری عبارت است از تغییرات ایجاد شده در ارزش اموال سرمایه ای
- (۴) جبران خدمات عبارت است از مزد و حقوق و سایر پرداختیها(پول، کالا و ...) به مزد و حقوق بگیران
- (۵) بهره وری کار عبارت است از نسبت ارزش افزوده به تعداد شاغلان
- (۶) بهره دهی انرژی عبارت است از نسبت ارزش افزوده به ارزش انرژی مصرف شده

همانگونه که از مطالب مندرج در قسمتهای قبلی، بررسی و مقایسه جداول مستفاد می‌گردد، استان اردبیل یک استان صنعتی نیست و دلایل این امر را می‌توان در بافت اجتماعی روستایی استان و غالب بودن کشاورزی و خدمات در اقتصاد منطقه دانست. همچنین از مقایسه سهم ارزش افزوده بخش صنعت از کل ارزش افزوده سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳ استان که در بخش چهارم همین گزارش بصورت مشروح مورد بررسی قرار گرفته است، نتیجه‌گیری بعمل می‌آید بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۷۹ در حدود ۹/۹۵ درصد، در سال ۱۳۸۰ در حدود ۷/۸۹ درصد و در سال ۱۳۸۱ در حدود ۸ درصد از کل ارزش افزوده حاصله در استان را به خود اختصاص داده است در حالیکه این ارقام برای کشور بترتیب برابر با ۳۳/۳۲، ۳۰/۸۷ و ۳۲/۴۹ درصد از کل بوده است و این مطلب نیز دلیل دیگری بر عدم شکوفایی بخش صنعت در استان می‌باشد.

به طور کلی در این استان صنایع پایه و سنگین ایجاد و گسترش نیافته‌اند و یکی از علل مهم عدم توسعه سایر صنایع، وابستگی آنها به وجود اینگونه صنایع و نهادهای تولید شده توسط آنها می‌باشد. از طرف دیگر اصولاً هر نوع سرمایه‌گذاری و خصوصاً سرمایه‌گذاری در بخش صنایع ارتباط مستقیمی با امنیت سرمایه‌گذاری از لحاظ حقوقی و اقتصادی داشته و در کنار زیرساخت‌هایی همچون بنادر، شاهراههای ارتباطی، منابع انرژی، مراکز پشتیبانی، اداری، تجاری، صنعتی، سرمایه انسانی، مواد اولیه ارزان قیمت و بازارهای مصرف و یا سایر نقاطی که به نوعی مزیت نسبی در تولید دارند مکان‌گزینی می‌نمایند و با اندک دقتی در موقعیت استان دریافت می‌شود که استراتژی توسعه صنعتی استان باید با لحاظ این موارد به نحوی تدوین گردد که سرمایه‌گذاران دلایل توجیهی برای جانمایی طرحهای صنعتی خود داشته باشند.

حمایت از گسترش فعالیت شرکت‌های صنعتی استان در زمینه آماده‌سازی و واگذاری آسان زمین صنعتی و حمایت از صنعتگران، تاکید بر نقش صنایع کوچک، ترویج کارآفرینی و ایجاد اشتغال صنعتی و پیگیری کمکهای فنی، اعتباری و تسهیلات و جوه اداره شده و معافیت‌های مالیاتی و عوارضی از جمله مواردی است که می‌تواند سرمایه‌گذاران و علاقمندان احداث واحدهای صنعتی را به فعالیت در استان راغب نماید. در سالهای اخیر

فعالیت های خوبی در این راستا انجام پذیرفته است و افزایش پروانه های تاسیس و بهره برداری صنایع رشد چشمگیری داشته است ولی با توجه به موارد یاد شده بدیهی است دست اندرکاران و مدیران اجرایی استان باید بدنبال راهکارهای جدید جذب و جلب سرمایه ها و کارآفرینان باشند و مزیت های جدید نسبی برای استان ایجاد نمایند .

۱۲-۳- ساختار صنعتی

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۲۴۶ فقره (۳۶/۶ درصد) از جواز های تاسیس صادر شده توسط سازمان صنایع و معادن استان در ارتباط با صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی و تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی و تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی و تعداد ۱۱۹ فقره (۱۷/۶۸ درصد) از آنها در ارتباط با صنایع غذایی و آشامیدنی بوده اند که در مقایسه با سال قبل به ترتیب ۲۸/۱۳ و ۳۵/۲ درصد افزایش داشته و سهم آنها نیز ۱۴/۴ و ۲۰/۳۵ درصد ارتقاء پیدا کرده اند و سایر جواز های تاسیس نیز به ترتیب شامل رشته فعالیت های طبقه بندی شده در تولید محصولات فلزی فابریکی (قطعات) ، تولید منسوجات ، صنایع چوبی (بجز مبیل) ، تولید ماشین آلات ، محصولات کاغذی ، دستگاه های برقی، تولید فلزات اساسی، تولید پوشاک و عمل آوری و رنگ پوست خردار و سایر فعالیت ها بوده اند .^(۱)

در بررسی تعداد پروانه های بهره برداری صادر شده نیز بیشترین رشته فعالیت بنر تیب مربوط به صنایع مواد غذایی و آشامیدنی و تولید مواد و محصولات شیمیایی و محصولات لاستیکی و سایر محصولات کانی غیر فلزی و صنایع چوبی (بجز مبیل) بوده اند .

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶۳ شرکت تعاونی صنعتی فعال با ۵۹۳ نفر عضو و تعداد ۹۸۷ نفر شاغل و ۱۰۶۰۳ میلیون ریال سرمایه در استان مشغول فعالیت در رشته های مختلف صنعتی بوده اند .

---

۱) ذکر این نکته ضرورت دارد که برای طبقه بندی فعالیت های بخش صنعت ، از ویرایش سوم طبقه بندی بین المللی فعالیتهای اقتصادی (ISIC) استفاده شده است .

واحدهای صنعتی استان عمدتاً در ۵ شهرک صنعتی استان (دو شهرک صنعتی در شهرستان اردبیل و یک شهرک در هر کدام از شهرستان های پارس آباد ، خلخال و مشگین شهر) قرار دارند . در شهرک های صنعتی اردبیل که مجموعاً مساحتی بالغ بر ۵۸۵ هکتار را شامل میشود تعداد ۴۴۹ واحد صنعتی استقرار یافته اند که تعداد ۳۰۴ واحد از آنها دارای پروانه بهره برداری میباشد .

شهرک صنعتی مشگین شهر با ۲۷ هکتار مساحت دارای ۱۱ واحد صنعتی است و در این شهرستان مجموعاً ۲۰ واحد صنعتی با پروانه بهره برداری مشغول فعالیت میباشد .

شهرک صنعتی خلخال با ۲۳ هکتار مساحت دارای ۲۶ واحد صنعتی است و در این شهرستان مجموعاً ۲۴ واحد صنعتی با پروانه بهره برداری مشغول فعالیت میباشد .

شهرک صنعتی پارس آباد نیز با ۱۳/۵ هکتار دارای ۱۸ واحد صنعتی است و در این شهرستان مجموعاً ۲۳ واحد صنعتی با پروانه بهره برداری مشغول فعالیت میباشد .

متأسفانه در سایر شهرستانهای استان شهرکهای صنعتی به بهره برداری نرسیده اند . با اینحال شهرستانهای بيله سوار و مغان و نیز هر کدام با ۸ واحد صنعتی دارای پروانه بهره برداری و شهرستان کوثر با ۲ واحد و شهرستان نمین با ۱۹ واحد صنعتی دارای پروانه بهره برداری در بخش صنعت استان مشغول تولید میباشد .

احداث سه شهرک صنعتی جدید تحت عناوین شهرک تخصصی آب معدنی و شهرکهای صنعتی گرمی و گیوی در دستور کار استان قرار دارد و مراحل تهیه زمین مورد نظر و نقشه برداری آنها به اتمام رسیده است و طراحی آنها در دست انجام میباشد . شهرک صنعتی تخصصی آب معدنی استان با توجه به موقعیت زمین خریداری شده و کیفیت عالی آبهای معدنی استان امکان گنجایش حدود ۲۵ طرح صنعتی بسته بندی آب را دارد .

در راستای سیاستهای حمایتی از بخش خصوصی، مجوز احداث اولین شهرک صنعتی خصوصی استان در شهرستان نمین صادر گردیده و این شهرک در وسعتی حدود بیست هکتار مراحل عملیات اجرایی ساختمانی خود را طی می‌کند.

فرش های دستبافت اردبیل و ورنی های عشایر مغان و گلیم های عذبران و در کل مصنوعات دستی در استان جایگاه برجسته ای دارد . این صنایع از قدیم الایام در استان رایج بوده و سهم خوبی از صادرات استان را تشکیل میدهد . علاوه بر این سه رشته از صنایع دستی ، رشته های دیگری از قبیل جاجیم بافی ، کاشی معرق ، معرق چوب ، منبت چوب و گلسازی در استان رواج دارند . مدیریت صنایع دستی استان با شناسایی و ساماندهی شاغلین این بخش و صدور کارت شناسایی و مجوز های مربوطه و هدایت آنها و با تشکیل بازارهای صنایع دستی و با برپایی و شرکت در نمایشگاههای استانی و منطقه ای و کشوری توانسته است در سالهای اخیر تولیدات صنایع دستی در استان را پررونق نماید .

ساماندهی علاقمندان به یادگیری و آموزش صنایع دستی در قالب کلاسهای هنری با بیش از ۱۸ رشته در مقاطع عمومی ، مقدماتی و تخصصی صنایع دستی و حمایت از هنر آموختگان (بصورت معرفی به نهادها و دستگاهها برای برخورداری از تسهیلات مالی و فنی) گامی مهم در جهت اشتغال و ایجاد ارزش افزوده در استان میباشد .

بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن^(۱) در استان اردبیل توسط خانوارهای دارای فعالیت صنعتی تعداد ۲۹۰۸۹ تخته فرش دستبافت جمعاً به مساحت ۱۲۰۸۷۵ متر مربع و به ارزش ۲۵۵۰۵ میلیون ریال به حساب خود خانوارهای بافنده و تعداد ۴۵۳۳ تخته فرش دستبافت جمعاً به مساحت ۲۲۳۸۹ متر مربع در ازای دریافت ۲۵۵۷ میلیون ریال دستمزد به حساب دیگران بافته شده است و از این نظر استان بترتیب رتبه های چهارده و پانزدهم کشور را بخود اختصاص داده است . در مجموع در حدود ۲ درصد از فرش دستبافت تولید شده در خانوارهای دارای فعالیت صنعتی کشور در سال مذکور در این استان بافته شده است .

در بررسی میزان تولید گلیم و زیلوی دستبافت در استان اردبیل در سال مورد بررسی ۱۳۸۵۹۸ متر مربع گلیم و زیلو (معادل ۱۴ درصد از تولید کل گلیم و زیلوی دستبافت توسط خانوارهای دارای فعالیت صنعتی) توسط این خانوارها بافته شده است که در میان بافندگان به حساب خود رتبه دوم کشور و در میان بافندگان به حساب دیگران رتبه چهارم کشور را کسب نموده است.

همچنین در سال ۱۳۸۳ در این استان تعداد ۱۷ شرکت تعاونی فعال فرش دستبافت با ۱۲۵۷ عضو و ۱۵۳۶ نفر شاغل با سرمایه ای معادل ۴۹۳ میلیون ریال مشغول فعالیت بوده اند.

۱- آخرین اطلاعات در این خصوص مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ می باشد.

استان اردبیل در سالهای اخیر از تحرك مثبتی در زمینه تولید محصولات صنعتی ، بهبود نسبی کیفیت آنها ، بازاریابی و بسته بندی برخوردار بوده است . این استان بدلیل طبیعی و تاریخی استعدادهاي مناسبی در زمینه تولید محصولات کشاورزی دارد ولی از نظر صنعت مراحل اولیه توسعه را می‌گذراند .

در زمینه محصولات صنایع تبدیلی کشاورزی کالاهایی از قبیل رب گوجه فرنگی ، ماکارونی ، لبنیات ، خیارشور ، بیسکویت ، نان و شیرینی و شکلات و در زمینه سایر اقلام ، سیمان ، مصنوعات پلاستیکی و لاستیک و تایر و تیوپ ، قطعات فلزی و موکت و فرش ماشینی و چرم و پوشاک تولیدات صنعتی عمده استان می‌باشند . همچنین همجواری استان اردبیل با استان گیلان تنوع خاصی به محصولات چوبی بخشیده است و با راه اندازی کارخانجات نئوپان و تخته های چند لایه و روکش از یکطرف و بازار مناسب در جمهوری آذربایجان برای اینگونه محصولات و مبلمان منزل این بخش نیز رونق خوبی یافته است .

بدین ترتیب می‌بینیم که سمت و سوی تولیدات صنعتی در استان اردبیل تا کنون اغلب به تولید کالاهای مصرفی ، تبدیل محصولات غذایی ، آشامیدنی و بهداشتی ، نساجی و چرم و پوشاک و فرآورده های کانی غیر فلزی بوده است و فعالیت های سرمایه گذاری و تولید در زمینه کالاهای واسطه ای ، سرمایه ای و بادوام چشمگیر نبوده است . بدین ترتیب تشویق و هدایت سرمایه گذاران به سمت احداث اینگونه صنایع و نیز صنایع بسته بندی می‌تواند محرکی برای ایجاد زمینه بیشتر فعالیت های صنعتی دیگر باشد . یافتن راهکارهایی برای کمتر نمودن هزینه تولید در استان و متعادل نمودن نرخ بهره تسهیلات اعطایی به واحدهای تولیدی و صنعتی از جمله ضرورت‌هایی

است که مدیران و برنامه ریزان استان باید بر آن تاکید نمایند .

فراهم نبودن زمینه های تسهیلاتی و تشویقی برای ترغیب سرمایه گذاران بخش خصوصی در سالهای اولیه تا سیس استان و فقدان مراکز آموزشی و تحقیقاتی در سطح عالی برای ارتقاء تکنولوژی صنایع موجود نیز از عوامل عدم شکوفایی صنعت استان بوده است .

در سالهای اخیر تحرکات خوبی در ارتباط با تشویق و ترغیب سرمایه گذاران به فعالیت در این استان صورت پذیرفته است ولی بنظر می رسد همزمان با آن باید استراتژی توسعه صنعتی ورشد فعالیت هایی که استان در آنها دارای مزیت نسبی است شناسایی شود و سرمایه گذاران برای فعالیت در آنها ترغیب و تشویق گردند .

معدن عبارت است از مجموعه کانسار (ذخیره معدنی که بهره برداری از آن اقتصادی می باشد) و ماشین آلات و تسهیلاتی که به منظور اکتشاف و تجهیز و بهره برداری و کانه آرایي از کانسار ایجاد شده است و کانه آرایي نیز یعنی کلیه عملیات فیزیکی و شیمیایی که به منظور جداسازی کانه مورد نظر صورت می گیرد .

۱۳-۱- تعداد معادن، جمعیت شاغل و ارزش تولیدات معادن

بر اساس نتایج آمارگیری از معادن در حال بهره برداری کشور در سال ۱۳۸۲ تعداد ۶۱ معدن در حال بهره برداری در سطح استان وجود داشته است . بررسی آماری حاکی از آن است که از کل ۳۱۲۵ معدن فعال موجود در کشور ۱/۹۵ درصد آن در این استان قرار دارد . تعداد شاغلان معادن در حال بهره برداری کشور و استان به ترتیب ۵۶۵۵۴ و ۲۹۴ نفر بوده است. بعبارت دیگر متوسط تعداد شاغلان هر معدن در سطح کشور و استان به ترتیب ۱/۱۸ و ۴/۸۲ نفر می باشد . پایین بودن متوسط شاغلان معادن استان در مقایسه با کشور حاکی از کوچک مقیاس بودن معادن استان می باشد ، بطوریکه ۳۷ معدن کمتر از ۵ نفر کارکن و ۲۰ معدن بین ۵ تا ۹ نفر کارکن و ۲ معدن بین ۱۰ تا ۱۹ نفر کارکن و ۲ معدن بالاتر از ۲۰ نفر کارکن دارند . ارزش تولیدات معادن در حال بهره برداری کشور و استان در سال مورد بررسی به ترتیب ۷۸۵۴۲۳۲ و ۳۰۸۹۷ میلیون ریال بوده که متوسط ارزش تولید (سرانه) هر فرد شاغل در معادن در سطح ملی و استان به ترتیب ۱۳۸/۸۸ و ۱۰/۰۹ میلیون ریال می باشد . اگر چه ۱/۹۵ درصد از تعداد معادن کشور در این استان قرار دارند ولی معادن استان تنها ۰/۳۹ درصد از ارزش تولیدات معادن کشور را بخود اختصاص داده اند و این امر نشان از پست بودن معادن فعال و کم توجهی در سیاستگذاری و عدم تخصیص بهینه منابع برای سرمایه گذاری در معادن استان و توسعه آنها می باشد .

در سال ۱۳۸۲ ارزش افزوده معادن در حال بهره برداری کشور و استان به ترتیب برابر ۵۷۷۲۰۵۱ و ۲۰۴۵۱ میلیون ریال می‌باشد که ارزش افزوده بخش معدن استان در حدود ۰/۳۵ درصد ارزش افزوده کشور در این بخش را شامل می‌شود. همچنین ارزش سرمایه گذاری معادن کشور و استان به ترتیب ۸۵۷۴۹۶ و ۱۰۹۶۲ میلیون ریال بوده است و به عبارت دیگر ۱/۲۷ درصد ارزش سرمایه گذاری در بخش معادن کشور مربوط به استان اردبیل بوده است.

در سال ۱۳۸۲ میزان جبران خدمات مزد و حقوق بگیران بخش معدن در کشور و استان به ترتیب ۱۲۹۹۲۸۵ و ۴۹۴۸ میلیون ریال بوده و متوسط جبران خدمات مزد و حقوق بگیران شاغلان بخش معدن در سطح ملی و استان به ترتیب در حدود ۲۱/۸۹ و ۲۰/۲۹ میلیون ریال بوده است.

۱۳-۲- تحلیل وضع فعالیت و نحوه مدیریت معادن

علاوه بر ۶۱ معدن فعال و در حال بهره برداری استان تعداد ۲۵ معدن آماده سازی شده استان تعطیل می‌باشند. از ۶۱ معدن فعال و در حال بهره برداری استان، نیز تعداد ۵۵ معدن (۹۰/۱۶ درصد) توسط افراد حقیقی و ۶ معدن (۱۹/۶۱ درصد) توسط بخش عمومی مدیریت می‌شود. روش استخراج در تمام معادن استان به صورت روباز می‌باشد. لازم به توضیح است که تعداد ۳۴ معدن استان بیشتر از سه ماه در سال با تعطیلی و رکود روبرو هستند که برای بررسی علل آن باید مطالعاتی صورت پذیرد. لازم به ذکر است تعداد ۶ شرکت تعاونی معدنی فعال یاد شده با ۴۸ نفر عضو، ۲۳ نفر شاغل با سرمایه ای معادل ۸۳۶ میلیون ریال در سطح استان برای بهره برداری از معادن مشغول فعالیت بوده اند که این ارقام به ترتیب در سطح کشور تعداد ۸۶۷ شرکت، ۱۶۵۳۸ نفر عضو، ۱۹۶۱۸ نفر اشتغال و ۸۲۹۵۲ میلیون ریال سرمایه بوده و

بدین ترتیب سهم استان از کل کشور ۰/۳۵ ، ۰/۲۹ ، ۰/۱۸ و ۱ درصد بوده است.

جدول شماره (۱۳-۱) تعداد معادن ، شاغلان ، جبران خدمات مزد و حقوق بگیران و ارزش تولیدات معادن در

حال بهره‌برداری کشور و استان در سال ۱۳۸۲

ارزش افزوده (میلیون ریال)	ارزش تولیدات (میلیون ریال)	جبران خدمات مزد و حقوق بگیران (میلیون ریال)	تعداد شاغلان				تعداد معادن			استان
			سایر (اداری، مالی و خدماتی)	خط تولید		جمع	نحوه مدیریت		جمع	
				ساده	ماهر		تعاونی	خصوصی		
۲۰۴۵۱	۳۰۸۹۷	۴۹۴۸	۹۰	۲۳	۱۸۱	۲۹۴	۶	۵۵	۶۱	استان
۵۷۷۲۰۵۱	۷۸۵۴۲۳۲	۱۲۹۹۲۸۵	۱۱۷۸۶	۱۶۷۲۲	۲۸۰۴۶	۵۶۵۵۴	۸۶۷	۲۲۵۸	۳۱۲۵	کشور
۰/۳۵	۰/۳۹	۰/۳۸	۰/۷۶	۰/۱۳	۰/۶۴	۰/۵۱	۰/۶۹	۲/۴۳	۱/۹۵	سهم از کشور

ماخذ : سالنامه آماری کشور - ۱۳۸۲

۱۳-۳- بررسی ساختار معادن استان

در جدول شماره (۱۳-۲) تعداد معادن در حال بهره برداری استان بر حسب نوع مواد معدنی استخراج شده آمده است. همانگونه در جدول دیده می شود در حدود ۴۷/۵۴ درصد معادن استان را معادن شن و ماسه و ۲۷/۸۷ درصد آن را معادن سنگ لاشه تشکیل می دهند. معادن دیگر به ترتیب فراوانی عبارتند از: پوکه معدنی، سنگ سیلیس، سنگ آهک، سنگ تزئینی، سنگ آهن و کائولن یا خاک نسوز.

جدول شماره (۱۳-۲) معادن در حال بهره برداری استان بر حسب نوع مواد معدنی در سال ۱۳۸۲

(تن/میلیون ریال)

نوع معدن	تعداد	تعداد شاغلان	تعداد تولید	ارزش تولیدات (هزار ریال)	ارزش افزوده (هزار ریال)	ارزش سرمایه گذاری (هزار ریال)
سنگ آهن	۱	۴	۲۳۰۰۰	۹۴۳	۶۸۵	۴۴
شن و ماسه (متر مکعب)	۲۹	۷۲	۸۴۴۹۹۴	۷۱۶۲	۵۳۲۴	۳۸۹۴
سنگ تزئینی (تن)	۲	۳۱	۹۷۴۸	۴۳۲۹	۳۱۰۶	۵۱۵
سنگ لاشه (تن)	۱۷	۱۰۷	۳۱۲۴۴۱	۵۶۳۵	۴۴۰۷	۱۴۲
سنگ آهک یا مارن (تن)	۲	۴۳	۱۴۳۳۵۸۲	۹۷۶۵	۴۷۵۸	۱۵۰۷
استخراج کاولن خاک نسوز (تن)	۱	۶	۱۷۵۰۰	۲۶۲	۲۳۰	۴۰۸۱
سنگ سیلیس (تن)	۲	۱۰	۵۳۰۰۰	۱۱۷۹	۷۰۵	۱۱۷
پوکه معدنی (متر مکعب)	۷	۲۱	۹۷۰۲۰	۱۶۲۲	۱۲۳۶	۶۶۲
جمع کل	۶۱	۲۹۴	۲۷۹۱۳۸۵	۳۰۸۹۷	۲۰۴۵۱	۱۰۹۶۲

ماخذ: سالنامه آماری کشور و سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

۱۳-۴- توزیع جغرافیایی معادن استان

مطالعات اکتشافی عمومی عناصر فلزی در شمال غرب مشگین شهر، پی جویی سرب و روی و سایر عناصر فلزی در جنوب شرقی خلخال، پی جویی مس و سایر عناصر فلزی در باغرو داغ خلخال، اکتشاف مس و طلا و پلی متال در مشگین شهر (با همکاری شرکت ملی صنایع مس ایران و سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران)، اکتشاف ژئو شیمیایی نیمه تفصیلی طلا، جیوه و مس در کجل شمس آباد و هشتجین، اکتشاف مواد معدنی غیر فلزی در مشگین شهر

و خلخال ، اکتشاف کائولن و خاک صنعتی و پرلیت در نیر ، نمین ، مشگین شهر و خلخال صورت گرفته است . منطقه شمال مشگین شهر از نظر متالوژی و فلزایی در ادامه ساختار منطقه مس سونگون واقع شده است و ارزیابی های اولیه حاکی از احتمال کشف و به نتیجه رسیدن حداقل یک کانسار مس پور فیری می باشد . از انواع مواد معدنی قابل استحصال در استان می توان پوکه معدنی ، پوزولان ، مرمیت ، گرانیت ، سنگ گچ ، سنگ آهک ، مارن ورس ، سولفات سدیم ، شیل ، سنگ آهک ، طلا و مس ، فلدسپات ، سیلیس ، باریت ، پرلیت و زئولیت را نام برد که در انواع صنایع کشاورزی (غذایی و خوراک دام) و صنعتی (تصفیه و فیلتر سازی ، ساختمان ، دارویی ، سیمان ، رنگرزی ، شوینده ها ، سرامیک و کاشی و شیشه) کاربرد دارند .

۱۳-۵- بررسی مجوزهای معدنی صادره

در سال ۱۳۸۱ بیست و پنج پروانه اکتشاف برای معادن استان صادر شده که این رقم به ۲۸ پروانه در سال ۱۳۸۲ رسیده است و همچنین در سال ۱۳۸۱ تعداد مجوز صادر شده برای برداشت از معادن استان ۴ فقره بوده که در سال ۱۳۸۲ به ۷ فقره رسیده است .

همچنین محدوده های اکتشافی ثبت شده در سال ۱۳۸۱ معادل ۸۱ مورد بوده است که در سال ۱۳۸۲ به ۱۲۹ مورد رسیده است و رشدی معادل ۶۰ درصد را نشان می دهد .

۱۳-۶- تنگناها ، نارسایی ها و راهکارهای توسعه بخش معدن

تنگناها و نارسایی های بخش معدن در استان تا اندازه بسیار زیادی از مشکلات کلی کشور در این زمینه پیروی می کند . به عنوان مثال هر چند که ایران از لحاظ ذخایر و تنوع سنگهای تزئینی و ساختمان و پتانسیل تولید سنگ خام در جهان مقام دوم را دارد ولی سهم آن در صادرات سنگهای ساختمانی و تزئینی در دنیا فوق العاده پایین

و در حدود ۲/۹ درصد می‌باشد و مقام یازدهم را در بین ۴۲ کشور صادر کننده سنگ خام در جهان دارد . این در حالیست که کشورهای مشابهی مانند هندوستان و ترکیه توانسته اند مقامهای اول و دوم جهانی را در صادرات این ماده معدنی به خود اختصاص داده و به ترتیب ۲۲/۸ و ۱۴/۱ درصد صادرات جهانی را به خود اختصاص دهند.

از طرف دیگر راههای اکتشاف و بهره برداری از معادن در دنیا به کلی با روشهای مرسوم در ایران متفاوت است و کشورهای همردیف در این خصوص با کمک سرمایه های بزرگ خارجی به موفقیت های بزرگی نائل شده اند و اصولاً بهره برداری اقتصادی از معادن مستلزم سرمایه گذاری های کلان و استفاده از دستگاههای سنگین و پیشرفته است که برای سرمایه گذاران خرده پا توجیه اقتصادی قابل توجهی ندارد .

استان اردبیل علی رغم استعدادهای فراوانی که در بند چهار این بخش ذکر شده است و نتایج اکتشافات صورت گرفته موید آن است ،متأسفانه جایگاه خود را در زمینه معدن پیدا نکرده است و حتی با استانهای مشابه کشور نیز فاصله زیادی دارد. با تدوین استراتژی توسعه و اهمیت دادن به اشتغالزایی بخش معدن و اعطای تسهیلات بانکی و فنی و تشویق سرمایه گذاران به فعالیت در این بخش افقهای روشنی برای توسعه بخش معدن استان پیش بینی می‌شود .

بازرگانی مجموعه فعالیت هایی است که وظیفه تبادل کالا و خدمات و مواد اولیه مورد نیاز مصرف کنندگان را از مبادی عرضه به مراکز تقاضا، مصرف و نگهداری کالا بر عهده دارد. تنظیم بازار کالاهای اساسی و توسعه و بهبود صادرات، حمایت از تولید کنندگان، رفع کمبودهای داخلی و کاهش فشارهای تورمی از راه تهیه و توزیع عادلانه کالاها قلمرو فعالیت بخش بازرگانی را تشکیل میدهد.

۱۴-۱- واردات و صادرات غیر نفتی استان

مقدار و ارزش واردات و صادرات از طریق گمرکات استان در سال ۱۳۸۳ در جداول شماره (۱-۱۴) و (۲-۱۴) آمده است. همانگونه که در جداول مذکور مشاهده می شود در سال ۱۳۸۳ در حدود ۲۱۶۶۸۳۰۳ کیلو گرم انواع کالا از مبادی کشورهای خارجی به مقصد استان اردبیل وارد شده است که ارزش ریالی آن در حدود ۳۸۰۲۱۳۲۱۹ هزار ریال بوده است.

همچنین در سال مورد بررسی در حدود ۴۴۸۷۸۱۹۰ کیلو گرم کالای مختلف از استان به کشورهای خارجی صادر گردیده که ارزش ریالی آن در حدود ۴۰۲۶۰۹۴۴۰ هزار ریال بوده است. بدین ترتیب می بینیم که میزان صادرات غیر نفتی استان از لحاظ وزنی تقریباً ۲/۰۷ برابر بیشتر از وزن کالاهای وارد شده ولی ارزش ریالی محصولات صادر شده در حدود ۵/۸۹ درصد بیشتر از کالای وارد شده بوده است. مقایسه میزان و ارزش واردات و صادرات استان با یکدیگر نشان میدهد مقدار وزنی واردات استان در سال ۱۳۸۳ نسبت به مقدار وزنی واردات سال ۱۳۸۲ در حدود ۲۸۳/۹۸ درصد و میزان ارزش ریالی آن در حدود ۲۲۶/۶۸ درصد رشد داشته است و مقدار صادرات استان نیز در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال ۱۳۸۲ از نظر وزنی در حدود ۱۸۷۱/۷۹ درصد و از نظر ارزش ریالی در حدود ۱۶/۲ درصد رشد داشته است. این مقایسه نشانگر آن است که در سال ۸۲ گرایش صادر کنندگان استانی بیشتر به کالاهای کم وزن

ولي پر ارزش ، عمدتاً محصولات نهايي صنايع بوده است .
ولي در سال ۱۳۸۳ ميزان و ارزش صادرات با واردات
متعادل شده است و در نهايت تعداد ۲۵ عنوان کالا بر
تعداد عناوين واردات و تعداد ۵۳ عنوان کالا نيز بر
تعداد صادرات اضافه گرديده است.

جدول شماره (۱۴-۱) مقدار و ارزش واردات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۱	بذر سیب زمینی	۱۳۳۰۰۰۰	۱۲۷۴۵۴۶۹
۲	ریش تراش	۱۰۳۰۰	۸۶۶۳۲۰
۳	پرس مکانیکی	۱۳۹۰۰	۴۵۹۰۰
۴	دریل مکانیکی	-	-
۵	مخزن فولادی هوا	۶۹۳۲۰	۴۴۳۰۷۱
۶	ساعت مچی	-	-
۷	جعبه خالی چای	۷۱۲۶	۱۲۱۹۷
۸	دستگاههای صنعتی	۱۶۵۳۵۰	۳۷۸۱۶۲۴
۹	دستگاههای مکانیکی	۱۵۰۰۸۶	۱۹۷۲۳۳۶۶
۱۰	ماشین آلات تولیدی و بسته بندی	۳۵۹۵۰	۸۵۹۴۷۷
۱۱	مولد برق	۴۶۸۰	۱۸۹۷۰۳
۱۲	قراضه آهن	-	-
۱۳	تیر آهن	-	-
۱۴	چک صنعتی	۴۹۵۰	۵۰۴۹۰
۱۵	گیربکس صنعتی	-	-
۱۶	جرتفیل سقفی با متعلقات آن	۲۳۲۲۸۰	۹۹۳۲۲۵
۱۷	اجزاء و قطعات لوکوموتیو	۳۲۹۶۰	۸۶۹۸۴
۱۸	روغن زیتون	-	-
۱۹	مبلمان چوبی روکش شده	۳۵۳۲۶	۲۰۰۲۶۰
۲۰	میز بیلیارد	۳۴۷۹۰	۱۷۶۱۶۲
۲۱	لوله	۳۸۷۷۰	۱۳۱۸۱۸
۲۲	خط تولید نیتروژن و اکسیژن	۳۴۷۴۵۰	۱۶۷۸۲۴۰
۲۳	پی وی سی	۲۱۴۱۰	۸۲۷۹۰
۲۴	ماشین آلات تایر سازی	-	-
۲۵	مواد اولیه لاستیک	۷۴۷۷۲۷	۸۳۲۹۴۷۳
۲۶	بید وایر	۳۳۰۰۷۸	۲۹۴۶۴۴۸
۲۷	تیوپ لاستیکی	۱۷۶۹۲۶	۲۲۹۹۲۲۴
۲۸	کائو چوی طبیعی	۳۳۳۳۴۲۶	۴۳۶۹۵۳۲۹
۲۹	رزین	۳۸۰۱۰۰	۴۰۴۵۸۰۴
۳۰	پارچه استخوان بندی لاستیک	۱۹۴۲۹۷۸	۵۵۲۵۵۴۳۱
۳۱	استیل کوره	۲۰۹۳۹۵	۳۴۶۲۱۸۶
۳۲	دوده کربن	۱۰۴۰۶۰۰	۵۰۹۲۱۶۳
۳۳	آنتی اکسیدانت	۴۴۰۰۰	۵۵۱۳۶۹

ادامه جدول شماره (۱۴-۱) مقدار و ارزش واردات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۳۴	کوره القایی و تجهیزات آن	۲۲۰۳۰	۷۵۴۸۹۳
۳۵	تجهیزات خط تولید نورد ذوب آهن	۲۳۸۶۵۵۳	۱۷۰۰۴۲۵۰۰
۳۶	کلر و بو تیل	۱۸۳۴۲۰	۵۰۳۸۲۰۵
۳۷	باتری قلمی و نیم قلمی	۴۰۸۷۰	۶۳۲۴۰۰
۳۸	تجهیزات کوره پخت سیمان	۱۱۰۲۴۰	۲۲۴۷۲۱۶۴
۳۹	دستگاه تراش عمودی	۸۰۰۰	۱۷۰۰۰
۴۰	جعبه دنده صنعتی	۱۳۰۴۷۰	۵۱۵۲۲۷
۴۱	جرثقیل ۳۰ و ۵۰ تنی	۲۰۰۹۱۰	۸۶۶۲۷۷
۴۲	موتور جوشکاری	۳۴۰۰	۱۳۰۰۵
۴۳	غلطک ماشینی نورد	۲۱۰۰۰	۸۹۲۵۰
۴۴	شمش آهن	۲۵۱۸۰	۶۵۸۰۷
۴۵	سیم رابط	۸۰۰	۲۵۵۰۰
۴۶	دیفرانسیل کامیون	۲۱۴۰۰	۸۰۷۵۰
۴۷	پودر آهن	۱۰۷۶۰	۲۷۴۳۸
۴۸	بلبرینک	۱۰۲۱۰	۱۷۳۵۷۰
۴۹	فن یخچال	۱۰۴۱۵	۳۹۹۵۰۰
۵۰	دستگاه کپی	۷۰۰۰	۹۳۹۵۹
۵۱	اجزاء و قطعات تلویزیون	۴۰۳۶۸	۱۴۶۲۰۰۰
۵۲	روغن ضایعاتی سویا	۱۶۴۷۳۲	۲۸۰۰۴۹
۵۳	پنبه دانه	۱۹۵۷۸۰۰	۱۹۹۶۹۵۶
۵۴	کنجاله پنبه دانه	۴۳۳۲۸۸۵	۲۹۴۶۳۵۵
۵۵	ضایعات روغن پنبه دانه	۷۳۷۴۰۴	۱۰۰۲۸۷۲
۵۶	مواد پلی اتیلن	۴۱۴۵۷۸	۲۸۸۹۶۹
۵۷	مواد پلی پور پلین	۸۸۰۰۰	۵۸۳۴۴۰
	جمع کل	۲۱۶۶۸۳۰۳	۳۸۰۲۱۳۲۱۹

ماخذ - سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

جدول شماره (۱۴-۲) مقدار و ارزش صادرات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۱	البسه	۶۵۰۸۴۹	۶۸۲۷۱۳۲۰
۲	کفش و دمپایی غیر چرمی	۱۰۲۲۶۳۳	۷۲۷۷۷۱۷۰
۳	کیف و کفش چرمی	۴۰۲۱۷۸	۳۱۹۸۲۴۶۵
۴	کاشی و سرامیک	۲۴۵۲۲۵۵	۴۱۳۴۶۱۲
۵	مصنوعات پلاستیکی و ملامین	۴۶۳۵۸۳۸	۳۶۶۵۹۰۶۳
۶	وسایل چوبی و مبلمان	۲۰۳۶۶۷	۴۱۴۱۱۶۶
۷	شیشه و آئینه	۴۶۹۶۱۲	۹۵۵۸۰۸
۸	بخاری و چراغ گاز	۱۷۳۵۶۶	۵۲۸۸۵۲۲
۹	کارتن خالی	۶۱۵۳۹۹	۴۳۶۳۳۰۵
۱۰	گونی خالی	۴۸۹۴۴۳	۴۱۴۴۲۳۴
۱۱	مصالح ساختمانی	۱۱۵۷۷۰۷	۱۲۹۰۱۲۲
۱۲	انواع چسب	۱۰۱۸۵۴۰	۲۷۹۵۵۶۴۱
۱۳	گچ ساختمانی	۱۷۰۸۲۴	۱۷۰۶۸
۱۴	کربنات کلسیم	۳۴۶۹۹۶	۱۳۳۱۸۶
۱۵	سنگ ساختمانی کار شده	۸۶۱۶۵۹	۶۵۳۸۴۴۷
۱۶	ملاس چغندر قند	۲۲۴۵۸۰	۳۶۹۰۸۷
۱۷	چینی بهداشتی	۴۵۴۱۶۱	۱۳۷۸۵۲۱
۱۸	رنگ روغنی	۴۷۴۷۲۰	۱۱۸۲۳۲۸۷
۱۹	کالسکه و سه چرخه بچه	۸۱۵۳	۸۱۷۱۹
۲۰	سیم برق	۲۵۴۴۸۲	۴۲۹۷۸۰۴
۲۱	موکت	۳۲۹۰۶	۵۰۶۳۹۶
۲۲	فرش ماشینی	۵۱۰	۱۹۳۹۷
۲۳	شلنگ گاز	-	-
۲۴	لوستر	۸۷۳	۲۹۰۵۳
۲۵	استکان	۱۰۵۲۷	۲۲۱۴۲
۲۶	چینی مطروف	۱۲۹۱۷۹	۲۴۹۱۱۹۷
۲۷	پودر رنگ	۳۹۶۰	۱۲۰۴۴
۲۸	مصنوعات آهن	-	-
۲۹	ابزار آلات صنعتی	-	-
۳۰	شیشه آلات	-	-
۳۱	لوازم و اشیاء برقی	-	-
۳۲	ساعت دیواری	۱۴۴۰	۱۵۲۷۴
۳۳	شامپو	۱۵۸	۶۲۹
۳۴	کرم دست و صورت	-	-
۳۵	تله موش	-	-

ادامه جدول شماره (۱۴-۲) مقدار و ارزش صادرات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۳۶	پانه پلاس	-	-
۳۷	نخ و انواع آن	۶۷۰۲۱۸	۲۰۲۹۸۳۸۲
۳۸	پارچه	۱۱۱۷۷	۶۴۹۳۷۴
۳۹	پرده توری	۳۶۷۵۲	۲۱۸۸۷۷۵
۴۰	انواع ظروف	-	-
۴۱	گریس و روغن موتور	۷۳۵۱۱۶	۵۳۷۰۵۸۹
۴۲	خیار شور	-	-
۴۳	رب گوجه	-	-
۴۴	بیسگویت	-	-
۴۵	نخود فرنگی	-	-
۴۶	کشمش و انواع آن	۳۳۸۰۰۵	۲۰۸۷۳۱۹
۴۷	خرما	۸۲۸۹۸	۶۹۰۶۷۶
۴۸	باطری نیرو	۱۲۴۰۳	۱۳۲۰۵۶
۴۹	شکلات	۶۹۳	۱۴۱۳۶
۵۰	کاغذ بستنی	۱۰۹۳	۱۷۹۳۵
۵۱	کندانسور هوا	-	-
۵۲	سرکه و انواع ترشی	-	-
۵۳	زرد چوبه	۳۵۶	۶۲۰۵
۵۴	آلوچه و برگه قیصی	۵۷۹۴	۲۲۶۱
۵۵	نمک طعام	۱۹۹۴۹۴	۸۲۸۷۵
۵۶	نوشمک	-	-
۵۷	پر مرغ	-	-
۵۸	انواع کنسرو	-	-
۵۹	خودتراش صورت	-	-
۶۰	یونیت کامل دندانپزشکی	-	-
۶۱	کاغذ دیواری	-	-
۶۲	یخچال فریزر	-	-
۶۳	سر شیشه و شیشه شیر بچه	-	-
۶۴	خمیر مایه	۹۲۰۷	۶۲۸۷۵
۶۵	هندوانه ابوجهل	-	-
۶۶	لوازم بهداشتی	-	-
۶۷	پودر باریت	۲۹۶۷۹۴۹	۱۶۳۶۹۱۳
۶۸	سیمان	۲۵۴۰۰۰۰	۹۹۳۲۲۵
۶۹	عسل	۴۷۸۰۷	۱۰۶۶۶۵۶
۷۰	ضد یخ	-	-

ادامه جدول شماره (۱۴-۲) مقدار و ارزش صادرات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۷۱	مصنوعات آلومینیومی	-	-
۷۲	مصنوعات مسی	-	-
۷۳	ماکارونی	۹۶۰۲۵	۴۵۵۶۵۴۴
۷۴	پودر ماهی	-	-
۷۵	پودر نارگیل	-	-
۷۶	پی وی سی	۴۸۵۱۴	۴۶۶۶۰۷
۷۷	سرشمع خودرو	۱۶۱۹	۱۴۳۱۰۶
۷۸	سایر مصنوعات فلزی	۶۰۴۵۷۵	۱۴۰۳۴۹۷۹
۷۹	چراغ ماشین	-	-
۸۰	پیاز	۴۸۸۵۴۰	۴۶۴۵۴۲
۸۱	سیب زمینی	۱۳۹۴۸۵۳۰	۲۲۹۸۰۵۸۳
۸۲	کنجد	-	-
۸۳	دستگاههای صنعتی و مکانیکی	۴۶۶۵۰	۳۹۴۰۶۰۸
۸۴	سوئیچ موتور	-	-
۸۵	زیر دوش لعابی	-	-
۸۶	اسکاج	-	-
۸۷	بنوتونیت	-	-
۸۸	سس مایونز	-	-
۸۹	کاتولین	-	-
۹۰	پستانک	۶۹۸	۴۶۴۶۱
۹۱	چرم مصنوعی	۳۹۱۴	۳۸۱۰۹۸
۹۲	سنگ ساختمانی کار نشده	۳۲۸۸۷۹۶	۲۴۱۰۶۲۱۳
۹۳	پودر مل	-	-
۹۴	بتونه آستری	-	-
۹۵	پشم شیشه	-	-
۹۶	سیم جوش	-	-
۹۷	مایع ضد عفونی کننده	-	-
۹۸	عایقهای حرارتی و جلاستی	-	-
۹۹	سیب درختی	-	-
۱۰۰	نهال گردو	-	-
۱۰۱	نارنگی	-	-
۱۰۲	دستگاه سردخانه	-	-
۱۰۳	کاغذ گل سازی	-	-
۱۰۴	پودر سنگ	-	-

ادامه جدول شماره (۱۴-۲) مقدار و ارزش صادرات انواع کالاها از گمرکات استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

ردیف	نوع کالا	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (هزار ریال)
۱۰۵	کلاب	۹۷۲۷	۶۰۷۷۵
۱۰۶	صابون	-	-
۱۰۷	حنا	-	-
۱۰۸	جوهر لیمو	-	-
۱۰۹	تایر و تیوب	۴۷۲۴۲	۶۵۰۱۲۳
۱۱۰	نشاسته	۱۲۸۷۰	۳۶۷۱۱
۱۱۱	آب معدنی و دوغ	-	-
۱۱۲	مجسمه کچی	۲۶۴۲	۸۷۲۱
۱۱۳	دستمال کاغذی	-	-
۱۱۴	سایر میوه های خشک	-	-
۱۱۵	پولیت	-	-
۱۱۶	سایر کالاهای صنعتی	۹۵۴۳	۱۵۰۶۷۱
۱۱۷	خشکبار	-	۱۷۳۵۷۹
۱۱۸	مقوای روی سفید	۳۵۶۶	-
۱۱۹	باند پانسمان	-	۶۴۱۲۳۲
۱۲۰	پارچه قلم کار	۱۰۹۲۵	-
۱۲۱	تخم گیاه	-	-
۱۲۲	سایر محصولات شیمیایی	۱۹۰۰۰	۱۳۵۶۶۰
۱۲۳	گل مصنوعی	۷۹۶۶	۲۳۳۲۴۹
۱۲۴	لوازم و قطعات وسائط نقلیه	۶۲۱۵۰	۱۵۴۰۲۸۵
۱۲۵	چیپس سیب زمینی	۷۸۷۵	۱۷۸۹۰۸
۱۲۶	موتور سیکلت	۱۵۰۰۰	۸۰۴۷۸۰
۱۲۷	اسفنج ابری	۱۴۶۲۹	۷۴۶۰۷۹
۱۲۸	روغن خوراکی	۴۳۹۱۱	۳۴۲۳۴۶
۱۲۹	پذر چغندر	۱۴۸۵	۵۲۱۹
۱۳۰	سایر کالا های کشاورزی	۲۹۷۰	۴۷۰۶۴
۱۳۱	کچ تحریر	۵۶۴۳	۴۵۶۰۳
۱۳۲	نتوپان	۲۵۰۰	۵۷۰۳
۱۳۳	دستگاه بدنسازی	۳۲۰۰۰	۸۱۶۰۰۰
۱۳۴	خط تولید اکسیژن و نیتروژن	۱۹۰۰۰	۳۲۳۰۰۰
۱۳۵	سیم ظرفشویی	۲۲۰۹۸	۸۰۴۸۵۶
۱۳۶	یراق آلات	۱۱۰۰۰	۷۳۲۱۷۳
۱۳۷	چیلر هوا	۹۴۰۰	۹۷۹۲۰۰۰
۱۳۸	شیر آلات	۳۰۱۹۰	۱۱۲۷۸۳۱
جمع		۴۴۸۷۸۱۹۰	۴۰۲۶۰۹۴۴۰

ماخذ : سالنامه آماری استان ادبیل - ۱۳۸۳

۱۴-۲- پایانه های مرزی

پایانه های مرزی بستر جابجایی کالا و مسافر میان کشورهای به شمار میروند هر چند کارکرد اصلی پایانه های مرزی تسهیل و تسریع در جابجایی کالا و رفت و آمد میان دو کشور است اما با عنایت به اینکه این مراکز

به عنوان دروازه های ورود به کشور و نخستین محل تلاقی با هویت آن به شمار می آیند، نمادی از شرایط فرهنگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آن کشور بشمار می روند. جمهوری اسلامی ایران به سبب موقعیت ویژه جغرافیایی، که از گذشته های دور در نظام مناسبات حمل و نقل بین المللی داشته و با بهره برداری از فرصتهایی که در پی تحولات سیاسی ناشی از استقلال کشورهای آسیای میانه در منطقه ایجاد شده است اکنون و بیش از پیش در پی بازیابی موقعیت و اعتبار تاریخی خود در عرصه حمل و نقل بین المللی است.

استان اردبیل در پی جهت گیری برنامه های کلان اقتصادی برای همسویی با این برنامه ها و بهره گیری هر چه بیشتر از موقعیت استثنایی منطقه برای ترانزیت کالا، ایجاد و ساماندهی پایانه های مرزی در مبادی زمینی کشور را مورد توجه قرار داده است. همچنین با افزایش روز افزون جمعیت و تردد میان کشورها، فزونی میل به سفر، افزایش حجم و تنوع کالاهای تجاری و تنوع روشهای حمل و نقل و گسترش ناوگانهای حمل و نقل زمینی و شیوه های نوین عملیاتی، وضع قوانین و مقررات برای تردد مسافران و کالاهای تجاری از مرزها ضرورت پیدا کرد تحولات یاد شده و نیازهای روز افزون و نیز اجرای مقررات و قوانین جدید موجب شد تا دو پایانه مرزی اصلاندوز و

بیله سوار در استان اردبیل راه اندازی شوند.

الف) پایانه مرزی اصلاندوز

پایانه مرزی اصلاندوز در مرز مشترک جمهوری اسلامی ایران و کشور آذربایجان در نزدیکی شهر پارس آباد واقع گردید و فاصله این پایانه تا مرکز استان حدود ۲۵۵ کیلومتر می باشد تردد در این مرز از روی پل واقع در روی تاج سد مشترک ایران و آذربایجان بصورت پیاده انجام می گیرد مساحت این پایانه مرزی در حدود ۲۰۰۰

متر مربع بوده و داراي سالن مسافري به مساحت ۶۰۰ مترمربع و داراي محدوده حصارکشي شده و راههاي دسترسي به جاده اختصاصي سد مي‌باشد.

پایانه مرزی بيله سوار در فاصله ۱۶۹ کیلومتری شهرستان اردبیل و در شمالغرب کشور و در ناحیه شمال شرق استان اردبیل قرار دارد.

پایانه مرزی بيله سوار با آذربایجان هم مرز بوده و نزدیکترین شهر ایران همان شهر بيله سوار و نزدیکترین شهر کشور آذربایجان نیز مجدداً بيله سوار می‌باشد که در ۲۰ کیلومتری مرز قرار دارد.

فعالیت رسمی مرز بيله سوار از سال ۱۳۶۹ آغاز و در سال ۱۳۷۵ با شکل‌گیری مدیریت پایانه های مرزی عملیات توسعه و بهسازی مستحقات موجود آغاز گردید این پایانه دارای بخش مسافری در فضای حدود ۱۲۰۰ مترمربع در دو سالن ورودی و خروجی می‌باشد سالن تجاری پایانه در فضایی بالغ بر ۴۸۰ مترمربع فعال است و فضای سبز این پایانه وسعت قابل توجهی دارد با تخصیص اعتبارات جدید توسعه و گسترش این پایانه در دست اقدام است.

۱۴-۳- عملکرد بازارچه های مرزی استان

بازارچه مرزی مشترک محوطه ای است محصور در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا که اهالی دو طرف مرزی می‌توانند تولیدات و محصولات خود را در آن محوطه مبادله کنند .

تا سال ۱۳۸۲ سه بازارچه مرزی در سطح استان از طرف وزارت کشور مورد تصویب قرار گرفته است که عبارتند از بازارچه مرزی بيله سوار ، بازارچه مرزی آزادلو در شهرستان مغان به مساحت ۳ هکتار و بازارچه مرزی تازه کند در شهرستان پارس آباد به مساحت ۲ هکتار که دو بازارچه اخیر متأسفانه به دلیل عدم همکاری متقابل از طرف جمهوری آذربایجان تاکنون تاسیساتی در آنها احداث نشده و فعالیتی در آنها صورت نمی‌گیرد و عملاً غیر فعال می‌باشند .

بر اساس آمارهای ارائه شده از سوی دفتر برنامه ریزی و هماهنگی امور اقتصادی استانداری اردبیل در سال

۱۳۸۲ در حدود ۱۲۲۷۰۱ کیلو گرم کالا به ارزش ۹۹۶۱۰۲۰۰۰ ریال از بازارچه مرزی بیدله سوار به جمهوری آذربایجان صادر شده است و لی از مقدار واردات انجام گرفته اطلاعات دقیقی در دسترس نمی‌باشد.

اهداف تشکیل بازارچه های مرزی مشترک در دو سطح کلان و خرد قابل بررسی است. از اهداف کلان می‌توان به اهداف سیاسی و اجتماعی و امنیتی (از طریق توسعه روابط اقتصادی، اجتماعی با کشورهای همسایه و جلوگیری از قاچاق کالا و تردد های کنترل نشده) و از اهداف خرد می‌توان به افزایش سطح معیشتی مرز نشینان و ایجاد فرصت های شغلی برای آنان و جلوگیری از مهاجرت های جوانان از مناطق مرزی اشاره کرد.

در مجموع می‌توان گفت برای بهبود اوضاع مناطق مرزی فعالیت این بازارچه ها بسیار مفید خواهد بود و مسئولین استانی با ایجاد تفاهم متقابل با مسئولین کشور همسایه می‌توانند قدم های مهمی در این راستا بردارند.

۱۴-۴- وضعیت انبارها و سردخانه های موجود در استان

در جداول شماره (۱۴-۴) و (۱۴-۳) مشخصات سردخانه های فعال و سیلوها و انبارهای گندم در استان نشان داده شده است. آخرین اطلاعات موجود نشان می‌دهد استان اردبیل در سال ۱۳۸۱ از دو انبار با مالکیت عمومی و دو انبار با مالکیت خصوصی برخوردار بوده که فقط یکی از انبارهای عمومی در حد استاندارد و قابل قبول برای امورات بازرگانی بوده و در اختیار بخش دولتی قرار داشته است و بخش خصوصی نیز به علت سرمایه بر بودن و عدم سود آوری بالا نسبت به سایر فعالیت ها علاقه چندانی به سرمایه گذاری در این فعالیت نشان نداده اند.

تعداد ۳ انبار دیگر نیز که امکانات آنها چندان قابل توجه نبوده در استان مورد بهره برداری قرار گرفته است. بطور کلی ظرفیت انبار های سرپوشیده استان در حدود ۱۶۰۰۰۰ تن کالا بوده است.

جدول (۳-۱۴) مشخصات سالنهای سردخانه دایر در استان در سال ۱۳۸۱

ظرفیت اسمی (تن)	حجم (m ^۳)	مساحت (m ^۲)	تعداد	نوع سردخانه
۱۰۰۰۰	۴۶۱۹۲	۸۳۴۹	۳۰	یک مداره بالای صفر
۱۰۰۰	۵۱۲۸	۹۳۷	۵	دو مداره

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

جدول (۴-۱۴) مشخصات سیلوها و انبارهای گندم دایر در استان در سال ۱۳۸۳

انبار گندم				سیلوی گندم	
رو باز		سربوشیده			
ظرفیت (هزار تن)	تعداد	ظرفیت (هزار تن)	تعداد	ظرفیت (هزار تن)	تعداد
۱۰۰	۱	۳۸	۳	۱۳۸	۴

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

تنگناهای عمده در زمینه بازرگانی داخلی استان عبارتند از کمبود سردخانه ها و انبار های مسقف و استاندارد و امکانات لازم برای نگهداری، بارگیری و تخلیه کالاها که سبب بروز مشکلات عمده ای برای تولید کنندگان و تجار می‌گردد. ضعف سندیکاها و اتحادیه ها و عدم واگذاری بسیاری از امور به آنها و تصدی گری دولت در اکثر موارد از تنگناهای دیگر بخش می‌باشد. فرسوده بودن ناوگان حمل و نقل نیز از مشکلات دیگر بخش می‌باشد.

در بخش بازرگانی خارجی مشکلات استان تا اندازه زیادی با مشکلات کشور در این بخش منطبق می‌باشد و کلاً می‌توان گفت وجود مشکلات کشور در این راستا بر مشکلات ویژه استان در بخش بازرگانی می‌افزاید و آنها را مضعف می‌کند.

با این حال در زمینه مشکلات بازرگانی خارجی و صادرات استان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- تاثیر پذیری شدید روابط اقتصادی و صادرات از روابط سیاسی کشور با همسایگان مرزی و سایر کشورها.
- ۲- عدم هماهنگی سیاستهای تعرفه ای با سیاستهای ارزی و پولی.
- ۳- فعال نبودن ارتباطات بین بخش اقتصادی سفارتخانه ها با متولیان صادرات استان.
- ۴- عدم وجود اتحادیه صادر کنندگان استان.
- ۵- عدم وجود اهرمهای تشویقی برای صادر کنندگان موفق استانی.
- ۶- بالا بودن نرخ بهره وامهای اعطایی به تولید کننده و صادر کننده.
- ۷- بالا بودن هزینه تولید در استان.

- ۸- درگیری واحدهای تولید کننده با مشکلات صادرات به جای توجه به تولید و عدم واگذاری صادرات به متخصصین.
- ۹- وجود ذهنیت منفی از کالاهای ایرانی در کشورهای مقصد.
- ۱۰- عدم وجود برنامه صادراتی استان.
- ۱۱- اخذ عوارض متعدد از صادر کنندگان .
- ۱۲- تعدد و تکرار و تناقض قوانین صادراتی.
- ۱۳- وجود کندی و سرعت عمل پایین در سازمانهای مجری و مرتبط با صادرات.
- در زمینه مشکلات و تنگناهای موجود در تنها بازارچه مرزی فعال استان میتوان به موارد زیر اشاره نمود :**
- ۱- نامناسب بودن راههای ارتباطی و وضعیت فیزیکی بازارچه .
- ۲- عدم تمرکز نهادهای تصمیم گیرنده و وجود اختلاف نظر و سلیقه در ترکیب اداره کنندگان بازارچه .
- ۳- فقدان امکانات سکونتگاهی ، رفاهی ، تجهیزات مورد نیاز برای باراندازی ، بارگیری و تخلیه و توزین و انبارداری.
- ۴- شفاف نبودن مقررات و وجود ابهامات در زمینه لیست کالاهای مشمول صادرات و مجوزهای لازم و مهمتر از آن عدم ثبات قوانین موجود .
- ۵- محدودیت ارقام قابل تجارت.
- ۶- کیفیت پایین کالاهای ساخت ایران و کیفیت بسته بندی نامطلوب آنها .
- ۷- تاثیر شدید روابط سیاسی حاکم بین کشورها (ایران- آذربایجان -ترکیه) بر اوضاع بازارچه و عدم ثبات در روند فعالیت بازارچه .
- ۸- اخذ عوارض نسبتاً سنگین از غرفه داران و پیله وران و مسافران توسط سازمانهای مسئول.
- برای شکوفایی بخش بازرگانی و رونق واردات و صادرات در استان پیشنهاد میگردد :**

- ۱- برنامه صادراتی استان توسط مسئولان استانی و منطقه ای با هماهنگی سیاست ملی به صورتی تهیه و تنظیم گردد تا صادرات کالاها و تولیدات مشخصی که به نحوی استان در تولید و ارائه آنها دارای مزیت نسبی بوده و مورد نیاز کشورهای مقصد است ، از این استان صورت پذیرد .
- ۲- استراتژی توسعه صنعتی با تاکید به صادرات تهیه و تدوین شده و اجرایی گردد .
- ۳- صنایع استان به رعایت کیفیت و بسته بندی هدایت و تشویق شوند .
- ۴- فعالیت های رایزنی اقتصادی در سفارتخانه های ایران در کشورهای قفقاز اهمیت یابد .
- ۵- برای جلوگیری از عملکرد سلیقه ای متولیان امور هماهنگی های بیشتری بین ارگانهای ذیربط در صادرات صورت پذیرد .
- ۶- مکانیابی بهینه سردخانه ها ، سیلوها ، و گمرکات در استان مطالعه شده و احداث اینگونه زیر ساختها منطبق بر یافته های آن باشد .

ب - امور زیربنایی

۱۵ - حمل و نقل

۱۶ - انرژی و سوخت

۱۷ - عمران روستایی

۱۸ - عمران شهری

۱۹ - پست و مخابرات

۱۵- حمل و نقل

موضوع فعالیت بخش حمل و نقل از جمله امور زیربنایی در نظام اقتصادی کشور است که فعالیت های آن به سه روش زمینی، آبی و هوایی انجام میگیرد. گستره فعالیت های بخش حمل و نقل در برگیرنده تمامی عرصه های تولیدی، خدماتی، توزیعی و مصرفی است و وظیفه اصلی آن استفاده از امکانات سخت افزاری و نرم افزاری بخش برای جابجایی کالا و مسافر است. این بخش به عنوان حلقه ارتباطی زیر بخشها و بخشهای اقتصادی چرخه ارزش افزوده، نظام اقتصادی را تکامل میبخشد و حتی یک فعالیت اقتصادی را هم نمی توان یافت که در جریان فعالیت خود از خدمات حمل و نقل بهره مند نشده باشد. به عبارت دیگر، وظیفه مهم بخش حمل و نقل، رسانیدن مجموعه نهاده های فیزیکی به مکان های تولید محصولات و نیز رساندن محصولات به نقاط توزیع و مصرف بوده و فرآیند تشکیل ارزش افزوده در تمام فعالیت های اقتصادی بصورت مستقیم یا غیر مستقیم از این بخش متأثر می شود. حوزه عملکرد بخش حمل و نقل به امور اقتصادی کشور محدود نیست و ساختار سخت افزاری (شبکه راهها و راه آهن، پایانه ها، فرودگاهها، بندرها و جز آن) و نرم افزاری (مدیریت، زمان دسترسی، آموزش و ارتقای سطح کیفی سرمایه های انسانی، سازگاری و تناسب ناوگان با زیر ساخت، فناوری اطلاعات و ارتباطات و جزء آن) این بخش با تکمیل حلقه های ارتباطی بین موضوعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی وظیفه مهمی را بر عهده دارد. هم چنین عملیاتی مانند جابجایی افراد برای تحصیل و آموزش، کارایی نیروی جویای کار، مهاجرت جمعیت و توزیع آن در سازمان فضایی کشور، پشتیبانی نیروهای دفاعی و امداد رسانی و جزء آن، تنها به عنوان بخشی از ویژگیهای بارز بخش حمل و نقل است.

۱۵-۱- طول راههای اصلی و فرعی و روستایی در استان

طول راههای اصلی و فرعی حوزه استحفاظی اداره کل راه و ترابری استان اردبیل در سال ۱۳۸۲ حدود ۱۴۲۶/۱ کیلومتر بوده که در سال ۱۳۸۳ به ۱۴۴۵/۶ کیلومتر رسیده است و در حدود ۱۹/۵ کیلومتر افزایش نشان میدهد. طول راههای اصلی و فرعی استان به تفکیک نوع آنها در جدول (۱۵-۱) نشان داده شده است. با توجه به کوهستانی و صعب العبور بودن اکثر مناطق استان (این استان از نظر تعداد روزهای یخبندان در طول سال اولین رتبه را در بین استانهای کشور دارد و نیز دومین استان کوهستانی و صعب العبور کشور به لحاظ توپوگرافی

می باشد.) و اهمیت برنامه راهداری و لزوم بهبود و نگهداری راههای اصلی و فرعی موجود، اداره کل راه و ترابری استان این برنامه را با جدیت و تلاش قابل ملاحظه ای انجام میدهد و در ارتقاء کیفیت راههای حوزه استحفاظی و بالا بردن ضریب ایمنی تردد در محورهای مواصلاتی استان می کوشد.

جدول شماره (۱۵-۱) طول راههای اصلی و فرعی استان به تفکیک نوع راه در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

(کیلومتر)

نوع راه اصلی و فرعی	۱۳۸۲	۱۳۸۳
آزاد راه	-	-
بزرگراه (راه اصلی چهارخطه)	۵۸	۶۴/۵
اصلی عریض	۵۲	۵۲
اصلی معمولی	۴۶۷/۵	۴۷۷
فرعی عریض آسفالت	۲۵۹	۲۵۹
فرعی عریض شنی	۱۲	۱۲
فرعی درجه (۱) آسفالت	۲۹۳/۳	۲۹۸/۸
فرعی درجه (۱) شنی	۱۷۱	۱۷۰
فرعی درجه (۲) آسفالت	۱۸/۳	۱۸/۳
فرعی درجه (۲) شنی	۷۱	۷۰
سایر راههای آسفالت	۲۴	۲۴
جمع	۱۴۲۶/۱	۱۴۴۵/۶

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

کوهستانی و صعب العبور بودن اکثر محورهای مواصلاتی استان و وضعیت بخصوص توپوگرافی آن باعث شده تا در همه محورهای اصلی و فرعی استان نقاط حادثه خیز زیادی به چشم بخورد. این نقاط حادثه خیز همه ساله باعث بروز تصادفات متعددی میشوند که تلفات جانی و ضررهای اقتصادی هنگفتی را بوجود می آورند.

البته در سایه تلاش و جدیت برنامه ریزان و دستگاههای اجرایی استان همه ساله تعدادی از این نقاط حادثه خیز اصلاح میشوند. به عنوان مثال در سال ۱۳۸۱ پنج نقطه و در سال ۱۳۸۲ نه نقطه و در سال ۱۳۸۳ دو نقطه حادثه خیز اصلاح شده اند ولی از آنجا که اعتبارات فصل راه و ترابری استان ها بدون توجه به این نکات و

عمدتاً با لحاظ کردن شاخص «طول کیلومتر راه همسنگ» پادار می‌شوند، بدیهی است که اعتبارات (با توجه به وضعیت خاص استان از نظر توپوگرافی و صعوبت آب و هوا) کفاف نخواهد کرد و اصلاح این نقاط و رفع مشکلات آنها و رسانیدن وضعیت شبکه راههای استان به سطح استاندارد، سالهای زیادی به طول خواهد انجامید.

از طرف دیگر لازم به توضیح است که اعتبار مورد نیاز برای احداث یک تقاطع غیر همسطح یا اجرای عملیات ترانشه برداری و اصلاح هندسی پیچ‌ها و قوسهای افقی و قائم و لایروبی پلها و تونلها و شانه‌سازی جاده‌ها در محورهای کوهستانی با توجه به صعوبت منطقه و قیمت‌های رایج و تورم فزاینده آنچنان بالاست که با هیچ یک کدام از سایر فصول عمرانی قابل ملاحظه نیست و اجرای اینگونه عملیات در سطح قابل قبول، توجه و عزم ملی می‌طلبد.

در این مقوله مشکل مهم دیگر مسائل فرهنگی و اجتماعی است که بصورت رفتارهای ناهنجار در رانندگی و یا استفاده ناصحیح از محورهای ارتباطی و وارد آوردن خسارت به جاده‌ها، حریم آنها و تخریب علائم راهنمایی و رانندگی و نظایر آنها بروز می‌کند. به عنوان مثال در سال ۱۳۸۲ با جدیت و تلاش چشمگیر اداره کل راه و ترابری استان پروژه طولانی کمر بندی مشکین شهر و پل خیابوچای به بهره‌برداری رسید تا از ترافیک خودروهای عبوری در داخل شهر و خطرات ناشی از آن کاسته شود ولی متأسفانه بر اثر ارتباط چند محور روستایی و فرعی توسط ساکنین محلی یا شهرداری بوسیله تقاطع‌های غیر استاندارد به آن، محور یاد شده یکی از حادثه‌سازترین محورهای ارتباطی استان در سال ۱۳۸۳ گزارش گردید. به موازات ادامه عملیات عمرانی نظیر راه‌سازی و راهداری، اهمیت فرهنگ‌سازی در بحث چگونگی بهره‌برداری و استفاده از راهها و رعایت قوانین راهنمایی

و رانندگی و حفظ و نگهداری اینگونه زیربناها به عنوان ثروت‌های ملی بسیار مهم و قابل توجه می‌باشد. علت افزایش نقاط حادثه خیز از ۹۹ نقطه در سال ۱۳۸۲ به ۱۰۷ نقطه در سال ۱۳۸۳ علی‌رغم اصلاح ۲ نقطه حادثه خیز در این فاصله، بروز مسائل و مشکلاتی از این دست بوده است.

در جدول (۱۵-۲) توضیحاتی در خصوص تعداد نقاط حادثه خیز و تعداد راه‌دارخانه‌های موجود و فعال در محورها و نیز تعداد پاسگاه‌های پلیس راه آورده شده است. همانگونه که در جدول دیده می‌شود بیشترین تعداد نقاط حادثه خیز محورهای استان در حوزه استحفاظی راه‌های شهرستان‌های مشکین شهر، اردبیل، مغان و خلخال واقع شده‌اند. لازم به توضیح است که علی‌رغم وجود ضرورت پاسگاه‌های پلیس راه راهنمایی و رانندگی در کنترل تردد و سلامت عبور و مرور، متأسفانه هنوز پاسگاه‌های پلیس راه در محورهای (بیله سوار-گرمی) و (مشکین شهر-سه راهی مغان) و (کوثر-خلخال) و (نیر-سراب) احداث نشده‌اند و لزوم وجود آنها به شدت احساس می‌شود.

مقدار عملیات روکش آسفالت در راه‌های اصلی از ۳۷ کیلومتر در سال ۱۳۸۲ به ۱۰۶ کیلومتر در سال ۱۳۸۳ رسیده است و در عین حال ۷/۵ کیلومتر از شانه‌های اصلی استان نیز جهت بالا بردن ضریب ایمنی راه‌های مذکور آسفالت و ۲۰/۵ کیلومتر نیز بصورت شوسه شانه‌سازی شده‌اند. در همین حال روکش آسفالت راه‌های فرعی استان نیز از ۲۲ کیلومتر به ۲۱/۷ کیلومتر رسیده است و در سال ۱۳۸۳ با توجه به محدودیت اعتبار تأکید بیشتری روی راه‌های اصلی و نگهداری آنها صورت گرفته است.

جدول شماره (۱۵-۲) برخی مشخصات شبکه راه‌های اصلی و فرعی استان در سال‌های ۸۳-۱۳۸۲

تعداد پاسگاه پلیس راه	تعداد راه‌دارخانه	تعداد نقاط حادثه خیز		شهرستان
		۱۳۸۲	۱۳۸۳	

اردبیل	۱۳	۲۲	۲	۳
بیله سوار	۱۰	۹	-	-
پارس آباد	۱۰	۱۰	۱	۱
خلخال	۱۱	۱۰	۳	۱
کوثر	۲۰	۶	۲	-
مشگین شهر	۱۵	۲۴	۱	۱
مغان	۹	۱۳	-	-
نمین	۵	۶	۱	۱
نیر	۶	۷	۱	-
جمع	۹۹	۱۰۷	۱۱	۷

ماخذ : اداره کل راه و ترابری استان اردبیل-۱۳۸۴

طول راه‌های روستایی که زیر نظر معاونت راه‌های روستایی اداره کل راه و ترابری استان اداره میشوند در سال ۱۳۸۲ معادل ۳۰۸۸/۵ کیلومتر می‌باشد که با ۱۱۳/۶ کیلومتر افزایش در سال ۱۳۸۳ به ۳۲۰۲/۱ کیلومتر رسیده است. طول راه‌های روستایی استان به تفکیک نوع راه روستایی (آسفالته - شوسه) در جدول (۱۵-۳) آمده است.

جدول شماره (۱۵-۳) طول راه‌های روستایی استان به تفکیک نوع راه روستایی در سال‌های ۸۳-۱۳۸۲

(کیلومتر)

نوع راه روستایی	۱۳۸۲	۱۳۸۳
آسفالته	۱۳۷۹/۵	۱۴۶۱/۷
شوسه	۱۷۰۹	۱۷۴۰/۴

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۱۵-۲- سهم استان از مجموع راه‌های اصلی، فرعی و روستایی کشور

بر اساس داده‌های سالنامه آماری کشور در حدود ۱/۸۶ درصد از راه‌های اصلی و فرعی کشور در استان اردبیل واقع شده‌اند و سهم راه‌های روستایی استان نیز از کل راه‌های روستایی کشور به ۳/۱۷ درصد می‌رسد که ۲/۳۰ درصد سهم راه‌های روستایی آسفالته و ۴/۱۶ درصد سهم راه‌های روستایی شوسه می‌باشد.

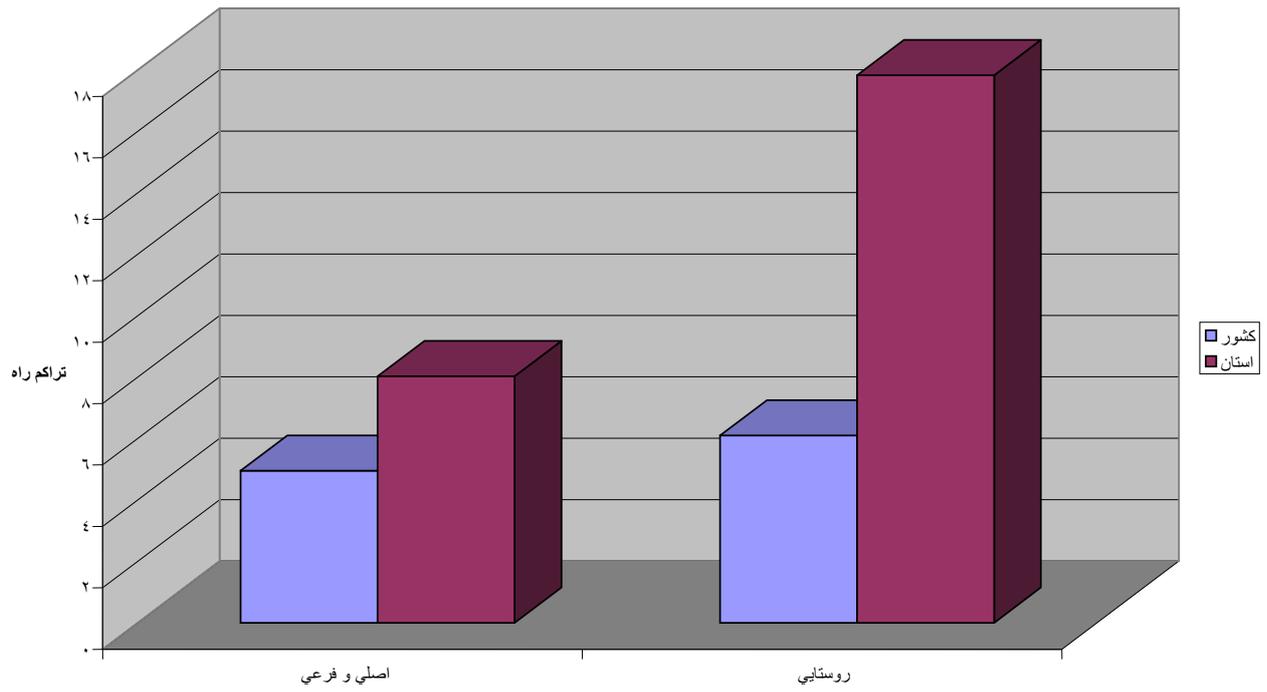
البته شاخص سنجش طول راه‌های موجود در استان به کل راه‌های کشور و یا شاخص طول راه نسبت به مساحت و جمعیت استان نمی‌تواند شاخص تعیین‌کننده‌ای برای

وضعیت برخورداري یا طراحی و ترسیم خطوط مواصلاتی و شبکه ارتباطی يك منطقه باشد و در طراحی شبکه حمل و نقل مطلوب باید به مسائل مهمی از قبیل ژئوپلیتیک استان و منطقه و موقعیت ریاضی و نسبی استان و منطقه و اقتصاد آن و در کل وضعیت ارتباطی نقاط همجوار و نحوه ارتباط با شبکه سراسری کشور توجه نمود .

۱۵-۳-تراکم راه در استان و مقایسه با سال قبل

تراکم راههای اصلی و فرعی در استان از ۷/۹۳ در سال ۱۳۸۲ به ۸/۰۳ کیلومتر بر یکصد کیلومتر مربع در سال ۱۳۸۳ رسیده است و در همین مدت تراکم راههای روستایی از ۱۷/۱۹ به ۱۷/۸۲ کیلومتر در یکصد کیلومتر رسیده است. اگر چه مقایسه شاخص تراکم راه در استان با کشور نتایج امیدوارکننده ای دارد ولی باید اذعان نمود که این شاخص برای نشان وضعیت شبکه راههای استان کفایت نمی کند و عنایت به موقعیت سرزمینی و ژئوپلیتیکی و وضعیت توپوگرافی استان و کیفیت راههای موجود و پائین بودن مشخصات اکثر خطوط مواصلاتی استان نشان میدهد که در فصل راه و ترابری جا برای کار بسیار است و تا رسیدن به سطح قابل قبول فاصله زیادی موجود می باشد.

۱۳۸۳ نمودار شماره (۱۹) مقایسه تراکم راه در استان و کشور در سال

در سال ۱۳۸۳ استان اردبیل دارای ۷ پایانه فعال در زمینه حمل و نقل مسافر بوده است که بر اساس صورت وضعیت حمل مسافری صادر شده از این پایانه ها ۲۲۰۴۷۵ تعداد سفر با انواع وسایل نقلیه عمومی مسافری جاده ای (اتوبوس، مینی بوس، سواری کرایه) به مقاصد مختلف درون و برون استانی صورت گرفته که نسبت به سال قبل در حدود ۱۴ درصد افزایش نشان می دهد. در مجموع این مسافرتها حدود ۲۲۴۴۶۹۷ نفر مسافر جابجا شده اند که نسبت به سال قبل در حدود ۱۲ درصد کاهش نشان می دهد. از این تعداد مسافر جابجا شده در استان به مقاصد مختلف ۸۰ درصد آنها با اتوبوس و ۱۵ درصد با مینی بوس و بقیه با سواری کرایه های عمومی مسافرت نموده اند. لازم به توضیح است که شهرستانهای بیله سوار، مغان و زمین فاقد پایانه های مسافربری مناسب و قابل قبول هستند و توجه جدی مسئولین ذیربط به احداث و راه اندازی پایانه مسافری در آنها ضروری می باشد. در شهرستان زمین به علت نبودن پایانه یا دفاتر و گاراژهای مناسب حتی صورت وضعیت های مسافربری ثبت نیز نمی شود و مسافرین برون استانی از حاشیه کمربندی بعنوان پایانه مسافربری استفاده می کنند که علاوه بر ایجاد یک نقطه حادثه خیز چهره ظاهری نامطلوبی نیز بر جا می گذارد.

با توجه به افزایش فعالیت های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در سطح استان، کاهش تعداد مسافرین جابجا شده در استان جای بررسی و تامل بیشتری دارد و احتمالاً یکی از علتهای آن عدم تمایل مسافرین برای تهیه بلیط و سوار شدن به اتوبوسها و وسایل نقلیه عمومی در مکانهایی غیر از پایانه های مسافربری خصوصاً در شهر اردبیل و سایر شهرهای واقع شده در محورهای مهم استان می باشد که در این زمینه باید آموزش و فرهنگ سازی بیشتری برای استفاده مسافرین از پایانه های مسافربری و اخذ بلیط برای مسافرت از طریق رسانه ها و مسئولین ذیربط انجام پذیرد. معمولاً مسافرین در دروازه های منتهی به مقصد، منتظر وسایل نقلیه عبوری می مانند و کمتر به ترمینال ها مراجعه می کنند.

همچنین در سال ۱۳۸۳ در مجموع حدود ۱۴۸۰۴۱۶ تن محصولات و کالاهای صادراتی استان (به ترتیب تناژ:

سیمان، گندم، سیب زمینی، خاکهای معدنی، انواع آرد و سایر کالاها) توسط ناوگان باری استان به مقصد خارج

از استان بارگیری و حمل شده اند در حالیکه در سال ۱۳۸۲ این رقم در حدود ۱۴۶۷۸۹۱ تن بار بوده است و علت این افزایش نیز عمدتاً مربوط به رونق کشاورزی استان در سال ۱۳۸۳ و بالا بودن میزان تولید محصولات کشاورزی استان (خصوصاً سیب زمینی) در سال مذکور می باشد که عمده اقلام صادراتی استان را به خود اختصاص می دهند. در مورد کالاهای وارد شده به استان از مبادی مختلف نیز می توان گفت که مقدار کالای وارد شده توسط ناوگان باری به استان از ۲۳۳۵۰۰ تن در سال ۱۳۸۲ به ۲۸۵۵۰۰ تن در سال ۱۳۸۳ رسیده است که رشدی برابر با ۲۲ درصد را نشان می دهد. کالاهای عمده وارده شده به ترتیب تناژ عبارتند از انواع آجر و سفال های ساختمانی، گچ و فرآورده های نفتی. لازم به توضیح است که در سال ۱۳۸۲ در حدود ۹۲۶۲۸۸ تن بار نیز توسط ناوگان باری استان در داخل استان جایجا شده است که این مقدار در سال ۱۳۸۳ به ۱۱۶۱۶۹۴ تن رسیده است و رشدی معادل ۲۰ درصد را نشان می دهد.

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۵۹ شرکت و موسسه فعال باری و ۴۸ شرکت و موسسه فعال مسافری داخلی و ۲ شرکت باری و ۱ شرکت مسافری بین المللی در سطح استان مشغول به کار بوده اند.

۱۴-۵- حمل و نقل هوایی در استان

تعداد پرواز های انجام گرفته در فرودگاه اردبیل از ۵۴۴ پرواز در سال ۱۳۸۲ به ۶۵۴ پرواز در سال ۱۳۸۳ افزایش یافته است و در نتیجه تعداد مسافرین وارد شده نیز از ۴۹۲۷۹ نفر به ۶۰۵۲۱ نفر و تعداد مسافرین خارج شده از ۵۰۱۲۴ نفر به ۶۱۳۱۵ نفر افزایش پیدا کرده است. تعداد پرواز های حج تمتع در سال ۱۳۸۳ معادل ۴ پرواز با ۹۲۵ مسافر بوده است.

در ضمن مقدار بار ورودی پرواز های وارده به استان از ۹۳۰۲۶ کیلوگرم در سال ۱۳۸۲ به ۹۴۸۶۹ کیلوگرم در سال ۱۳۸۳ رسیده است و این مقدار برای بار خروجی استان از ۷۵۲۹ کیلوگرم در سال ۱۳۸۲ به ۲۱۸۲۱ کیلوگرم در سال ۱۳۸۳ رسیده است که در مجموع افزایش استفادۀ از باربری هوایی را شاهد بوده ایم.

۱۵-۶- عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایۀ ای اداره کل راه و ترابری استان از محل درآمد عمومی

عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایۀ ای (عمرانی) اداره کل راه و ترابری استان از محل درآمد عمومی با یازده درصد کاهش از ۱۲۰۷۸۶ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ به ۱۰۷۳۸۵/۲۳۷ میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

۱۵-۷- تنگناها، نارسائیا و راهکارهای توسعه بخش

عدم ارتباط سریع و ایمن شبکه ارتباطی استان با شاهراه های ارتباطی کشور از مشکلات عمده بخش حمل و نقل

استان محسوب می شود که با بهره برداری از محور (اردبیل-سرچم) این مشکل تا حدود زیادی مرتفع خواهد شد.

فقدان شبکه راه آهن در استان و عدم دسترسی به حمل و نقل ریلی سراسری کشور نیز یکی دیگر از مشکلات فصل راه و ترابری می باشد که با توجه به پیگیریهای بعمل آمده امید است در آینده ای نزدیک عملیات اجرایی آن شروع شود.

کوهستانی بودن اکثر راههای اصلی و فرعی استان و لزوم رسیدگی به آنها در غالب ایام سال و طولانی بودن فصل سرما و یخبندان و حجم بالای عملیات راهداری در این استان، اعتبار کافی و تخصیص زود هنگام آن را ضروری می سازد.

با توجه به فقدان پایانه های حمل مسافر در شهرستانهای بیله سوار، مغان و نمین ضروری است در این خصوص تمهیداتی اندیشیده شود تا حمل و نقل مسافرین با سهولت و امنیت بیشتری صورت پذیرد.

در سال ۱۳۸۳ در خصوص نوسازی ناوگان حمل و نقل خصوصاً ناوگان حمل و نقل مسافربری استان تلاشهای زیادی صورت گرفته است و در حال ادامه نیز می باشد ولی ضروری است با اختصاص تسهیلات بیشتر و حمایت های لازم پاسخگویی به نیازهای مردم و متقاضیان اشتغال در این بخش سرعت بیشتری یابد. تسریع در عملیات احداث و بهره برداری از پایانه عمومی حمل بار اردبیل و همچنین تسریع در بهره برداری رسیدن کامل پایانه سیمان اردبیل از نکات قابل توجه دیگر در این خصوص می باشد. تجهیز پاسگاههای پلیس راه موجود و احداث پاسگاههای مورد نیاز در نقاط جدید و اجرای برنامه های حمایتی برای کاهش سن متوسط ناوگان حمل و نقل مسافربری و باری نیز از ضروریات این بخش می باشد.

ایجاد و توسعه و تجهیز مراکز امداد رسانی در جاده های استان با همکاری نهادهای ذیربط (استانداری-اداره کل راه و ترابری-سازمان حمل و نقل-دانشگاه علوم پزشکی استان-هلال احمر-نیروی انتظامی) امر بسیار مهمی است که متأسفانه در استان به دیده اهمیت به آن نگریسته نشده است و ضروری است برنامه مزبور با دقت طراحی شده و اجراء گردد.

سیاست های اجرایی اثرگذار بر بخش حمل و نقل استان عبارتند از:

۱- ارتقای سطح ایمنی زیر بخش های حمل و نقل.

۲- زمینه سازی برای ایجاد شرکتهای قوی حمل و نقل با هدف ارائه خدمات حمل و نقل منطقه ای، ترانزیتی و بین‌المللی برای استفاده بیشتر از موقعیت سرزمینی استان .

۳- اصلاح ساختار نیروی انسانی و کاهش تصدی گری دولتی در زمینه حمل و نقل و رفع برخی انحصارات دولتی در این زمینه .

۴- ایجاد تسهیلات و منابع مالی و اعتباری برای مشارکت بخش غیر دولتی در تدارک و توسعه و نوسازی ناوگان حمل و نقل با فناوری جدید و احداث پایانه های مسافری و باری و مجتمع های خدمات رفاهی بین راهی با مشارکت بخش خصوصی .

۱۶- انرژی و سوخت

۱۶-۱- برق

۱۶-۱-۱- منابع تامین انرژی استان

نیروی برق مورد نیاز استان عمده‌تاً از شبکه سراسری توزیع نیروی برق کشور تامین می‌شود و در سال ۱۳۸۳ سه نیروگاه موجود در استان (نیروگاه اردبیل و نیروگاه شوط آبی پارس آباد و نیروگاه مغان) با تولید خالص ۸۶/۵ میلیون کیلووات ساعت انرژی (از ۸۸ میلیون کیلووات ساعت تولید ناخالص نیروگاه‌های مذکور مقدار ۱/۵ میلیون کیلووات ساعت مصرف داخلی نیروگاه‌ها کسر می‌گردد.) درصد بسیار کمی از انرژی برق مورد نیاز استان را تولید نموده اند .

در جدول شماره (۱۶-۱) ظرفیت مولد های نصب شده در استان و قدرت مصرفی همزمان آنها بر حسب مگاوات ساعت آمده است .

جدول شماره (۱۶-۱) ظرفیت مولدهای نصب شده استان و قدرت مصرفی همزمان بر حسب نیروگاه در سال ۱۳۸۳

(مگاوات)

نام نیروگاه	شهرستان محل استقرار	ظرفیت عملی (قدرت عملی)			قدرت مصرفی همزمان (حداکثر بار مصرفی همزمان)	
		جمع	شبکه سراسری	خارج از شبکه سراسری	جمع	شبکه سراسری
جمع		۳۵	۳۵	-	۳۴/۵	-
اردبیل	اردبیل	۶	۶	-	۴	-
شوط آبی	پارس آباد	۱۳	۱۳	-	۱۳	-
مغان	پارس آباد	۱۶	۱۶	-	۱۷/۵	-

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۱۶-۱-۲- تعداد مشترکین استفاده کننده از برق سراسری در استان

تعداد مشترکین برق شرکت توزیع برق استان با ۲/۴۲ درصد رشد از ۲۸۵۸۹۴ مشترک در سال ۱۳۸۲ به ۲۹۳۰۰۸ مشترک در سال ۱۳۸۳ رسیده است که بیشترین نوع تعرفه (مشترک) بترتیب مربوط به مشترکین خانگی و تجاری بوده و مشترکین عمومی، صنعتی و کشاورزی در رده های بعدی قرار داشته اند. در جدول شماره (۱۶-۲) توضیحات بیشتری در این خصوص آمده است.

جدول شماره (۱۶-۲) تعداد مشترکین برق استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱

نوع مشترک	خانگی	عمومی	کشاورزی	صنعتی	تجاری	آزاد	جمع
۱۳۸۱	۲۳۸۳۵۵	۳۶۳۹	۴۱۳	۷۸۶	۲۸۰۶۵	۱۶۹	۲۷۱۴۲۷
۱۳۸۲	۲۵۰۰۶۷	۴۲۲۵	۵۲۹	۱۰۵۰	۲۹۴۶۸	۵۵۵	۲۸۵۸۹۴
۱۳۸۳	۲۵۶۴۲۷	۴۶۸۶	۶۰۳	۱۲۱۱	۲۹۷۹۶	۲۸۵	۲۹۳۰۰۸

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۱۶-۱-۳- مقدار انرژی برق مصرف شده در استان

همچنانکه در جدول شماره (۱۶-۳) دیده می‌شود، مقدار فروش انرژی برق در استان با ۹/۹۱ درصد رشد از ۹۰۵۶۳۹ مگا وات ساعت در سال ۱۳۸۲ به ۹۲۱۶۳۲ مگا وات ساعت در سال ۱۳۸۳ رسیده است که بیشترین فروش مربوط به مشترکین خانگی و سپس صنعتی بوده است.

جدول شماره (۱۶-۳) مقدار مصرف مشترکین برق استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱

(کیلووات ساعت)

نوع مشترک	خانگی	عمومی	کشاورزی	صنعتی	تجاری	معابر	مصارف آزاد	جمع
۱۳۸۱	۴۰۱۳۵۸	۸۲۰۳۰	۳۲۴۰۶	۲۱۲۷۷۲	۶۴۱۰۵	۲۹۳۸۲	۱۹۱۶	۸۲۳۹۶۹
۱۳۸۲	۴۲۹۷۵۲	۹۱۹۴۱	۳۳۶۵۰	۲۲۲۲۹۱	۶۷۷۰۳	۵۸۱۸۴	۲۱۱۸	۹۰۵۶۳۹
۱۳۸۳	۴۳۵۹۹۵	۱۰۱۵۴۰	۴۲۶۸۶	۲۳۶۲۹۳	۶۳۷۹۰	۳۹۱۸۵	۲۱۴۴	۹۲۱۶۳۲

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۱۶-۱-۴- خلاصه وضعیت موجود نواحی تابعه شرکت توزیع نیروی برق استان

خلاصه وضعیت موجود نواحی تابعه شرکت توزیع نیروی برق استان (نواحی ششگانه اردبیل، مغان، مشگین شهر، خلخال، گرمی و بیله سوار) در جدول شماره (۱۶-۴) آمده است.

جدول (۱۶-۴) وضعیت موجود نواحی تابعه شرکت توزیع نیروی برق استان اردبیل در سال ۱۳۸۳

شرح ناحیه	تعداد ترانس (دستگاه)		ظرفیت ترانس (KVA)		خط ۲۰ کیلوولت (متر)		خط ۴۰ ولت (متر)		تعداد روستاهای برقدار	تعداد چراغهای منصوبه	
	زمینی	هوایی	زمینی	هوایی	زمینی	هوایی	زمینی	هوایی		لاک پستی	طرح زمینس
اردبیل	۱۳۲۹	۱۸۷	۱۱۹۲۴۵	۱۵۳۱۸۱	۷۹۰۰۰	۱۸۳۷۰۰۰	۲۱۶۲۰۰	۱۲۱۲۹۰۰	۳۶۹	۲۱۲۷۰	۲۱۰۰۲
مغان	۳۲۷	۴۴	۳۴۹۴۰	۴۰۴۲۵	۱۵۲۰۰	۷۸۳۲۰۰	۳۵۲۰۰	۷۸۳۵۰۰	۱۳۸	۲۷۷۸	۹۰۳۹
مشگین شهر	۵۱۴	۲۵	۱۲۶۱۰	۵۰۱۵۴	۱۵۷۰۰	۹۳۴۹۰۰	۳۱۴۰۰	۷۰۰۹۰۰	۲۰۰	۳۶۰۲	۱۰۴۰۲
خلخال	۳۵۹	۱۹	۱۱۳۴۰	۴۲۴۷۰	۱۰۹۰۰	۹۴۱۲۰۰	۴۳۲۰۰	۶۵۰۶۰۰	۲۰۴	۵۸۹۲	۷۵۳۱
گرمی	۳۷۶	۱۴	۶۷۷۵	۲۹۵۳۵	۲۸۰۰	۷۳۵۸۰۰	۲۶۷۰۰	۴۱۴۰۰۰	۲۵۵	۲۹۹۲	۷۹۴۸
بیله سوار	۲۱۳	۱۴	۱۰۹۴۵	۱۸۶۸۰	۱۶۰۰	۴۸۳۵۰۰	۱۹۴۰۰	۳۸۷۷۰۰	۱۴۸	۱۶۰۹	۳۹۷۱
جمع	۳۱۱۸	۳۰۳	۳۳۴۴۴۵	۱۹۵۸۵۵	۱۲۵۲۰۰	۵۷۱۵۶۰۰	۴۱۴۹۶۰۰	۳۷۲۳۰۰	۱۳۱۴	۳۸۱۴۳	۵۹۸۹۳

ماخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۶-۱-۵- فعالیت های اجرایی شرکت توزیع نیروی برق استان

فعالیت های اجرایی عمده شرکت توزیع نیروی برق استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱ در جدول شماره (۱۶-۵) خلاصه شده است.

جدول شماره (۱۶-۵) اهم فعالیت های اجرایی شرکت توزیع نیروی برق استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۱

شرح	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
نصب پایه در شبکه فشار متوسط (اصله)	سیمانی	۲۷۷۰	۱۹۷۹
	چوبی	۸۱	۶۱
احداث شبکه فشار متوسط (کیلومتر)	هوایی	۱۶۶/۴	۱۰۱/۵
	زمینی	۸/۸	۶/۲
نصب پایه در شبکه فشار ضعیف (اصله)	سیمانی	۴۲۱۷	۴۷۲۹
	چوبی	۹۲	۳۵
احداث شبکه فشار ضعیف (کیلومتر)	هوایی	۱۲۸/۱	۱۰۵/۷۵
	زمینی	۵۵/۳	۲۴/۱
نصب ترانس هوایی (KVA)	تعداد	۱۸۴	۲۰۹
	ظرفیت	۱۵۱۵۰	۱۷۷۵۱
نصب ترانس زمینی (KVA)	تعداد	۵	۱۰
	ظرفیت	۳۸۵۰	۸۲۹۰
نصب چراغ معابر (دستگاه)	۷۹۱۹	۶۱۲۸	۴۲۸۸

ماخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۶-۱-۶- برقرسانی به روستاها

در سال ۱۳۸۱ تعداد ۱۲۲۳ روستا با ۹۷۳۹۸ خانوار روستایی دارای برق بوده اند و با برقرسانی به ۴۳ روستای دیگر در سال ۱۳۸۲ تعداد روستاهای دارای برق به ۱۲۵۲ روستا با ۹۸۱۶۱ خانوار رسیده است و این رقم در سال ۱۳۸۳ به ۱۳۱۴ روستا با ۱۱۱۵۶ خانوار افزایش یافته است .

۱۶-۱-۷- اعتبارات سرمایه گذاری

نوع و مبلغ قراردادهای شرکت توزیع نیروی برق استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱ به شرح جدول شماره (۱۶-۶) بوده است .

جدول شماره (۱۶-۶) مبلغ و نوع قراردادهای شرکت توزیع نیروی برق استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۱

مبلغ قرارداد (هزار ریال)			نوع قرارداد
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۸۱۱۰۰۰	۹۱۲۰۰۰	۶۷۴۰۰۰	برنامه ریزی - طراحی و نظارت
۱۴۶۰۶۰۰۰	۱۲۵۶۲۲۵۵	۹۷۰۲۲۰۰	بهره برداری از شبکه های توزیع
۶۳۵۰۰۰۰	۵۰۹۵۸۶۶	۴۱۱۳۰۰۰	خدمات مشترکین
۳۰۴۲۹۰۰۰	۲۴۴۰۵۰۰۰	۱۶۲۸۰۴۶۲	توسعه و احداث
۱۰۶۰۱۰۰۰	۱۱۳۳۰۰۰۰	۹۹۴۸۰۰۰	اصلاح و بهینه سازی
۵۱۹۲۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	-	روستایی
۶۸۹۸۹۰۰۰	۵۴۹۰۵۱۲۱	۴۰۷۱۷۶۶۲	جمع

ماخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۶-۱-۸- آینده نگری بخش برق

با احداث نیروگاههای برق آبی در استان زیربنای لازم برای رشد و توسعه اقتصادی استان فراهم شده و ضمن صرفه جویی در اتلاف انرژی حین انتقال آن در مصرف سوخت های فسیلی نیز صرفه جویی بعمل آمده و استان با برخورداری از منابع انرژیهای پاک در مسیر پیشرفت و توسعه پایدار قدم برخواهد داشت.

۱۶-۲- فرآورده های نفتی و گاز طبیعی

۱۶-۲-۱- مقدار مصرف انواع فرآورده های نفتی

در جدول شماره (۱۶-۷) مصرف انواع فرآورده های نفتی در استان طی سالهای ۸۳-۱۳۸۱ نشان داده شده است. بطوریکه ملاحظه می شود بنزین، گاز مایع و سوخت هواپیما و گاز مایع در این مدت با افزایش مصرف روبرو بوده و در مقابل مصرف سایر فرآورده ها خصوصاً نفت کوره رو به کاهش بوده است.

جدول شماره (۱۶-۷) میزان مصرف انواع فرآورده های عمده نفتی استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱

(مترمکعب)

سال	نوع فرآورده	بنزین	نفت سفید	نفت گاز	نفت کوره	قیح	سایر فرآوردهها (حلال)	گاز مایع	سوخت هواپیما
۱۳۸۱		۲۵۵۱۶۸	۲۲۱۹۳۹	۳۱۴۴۲۱	۱۰۹۹۴۱	۲۱۱۸۰	۵۷۳	۲۱۱۶۴	۷۰۰
۱۳۸۲		۲۸۶۲۷۳	۲۰۵۵۰۰	۳۳۳۰۳۱	۱۱۸۸۹۸	۴۶۸۶۱	۴۸۳	۲۰۸۲۸	۱۲۶۲
۱۳۸۳		۳۰۵۲۲۲	۱۹۳۹۵۱	۳۲۲۲۲۳	۶۱۵۶۴	۴۵۷۵۱	۷۵۶	۲۲۳۵۵	۱۹۱۸

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۱۶-۲-۲- تعداد شهرها و روستاهای گازرسانی شده، انشعابات، مصرف کنندگان و مقدار مصرف گاز طبیعی

جدول شماره (۱۶-۸) تعداد شهرها و روستاهای برخوردار از گاز طبیعی و تعداد انشعابات و مصرف کنندگان و مقدار مصرف گاز طبیعی استان را در سالهای ۸۳-۱۳۸۱ نشان می دهد.

جدول شماره (۱۶-۸) وضعیت شبکه سراسری گاز طبیعی استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱

سال	تعداد شهرهای گازرسانی شده	تعداد روستاهای گازرسانی شده	تعداد انشعابات			تعداد مصرف کننده			مصرف گاز طبیعی (مترمکعب)
			جمع	خانگی - تجاری	صنعتی	خانگی	تجاری	صنعتی	
۱۳۸۱	۱۴	۲	۶۹۱۰۳	۶۹۰۱۴	۸۹	۹۸۹۱۲	۵۰۲۶	۴۹	۵۰۵۰۷۵۳۰۰
۱۳۸۲	۱۵	۱۲	۸۰۶۶۳	۸۰۵۶۴	۹۹	۱۱۸۱۰۲	۶۳۰۷	۱۴۵	۶۰۱۱۲۵۰۰۰
۱۳۸۳	۱۶	۲۷	۸۹۹۳۷	۸۹۸۳۸	۹۹	۱۳۴۹۳۵	۷۹۹۷	۱۶۵	۶۶۵۶۱۶۰۰۰

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

بطوریکه از مقایسه ارقام جدول نتیجه گیری میشود مصرف گاز طبیعی با ۱۹/۰۲ درصد رشد از ۵۰۵ میلیون مترمکعب در سال ۱۳۸۱ به ۶۰۱ میلیون مترمکعب در سال ۱۳۸۲ و سپس با ۱۰/۷۲ درصد رشد به ۶۶۵ میلیون مترمکعب در سال ۱۳۸۳ رسیده است و در نتیجه جایگزینی این سوخت پاک بجای سایر فرآورده های نفتی، مصرف بسیاری از آنها کاهش یافته است. امید است در سالهای آینده با افزایش طول شبکه گازرسانی و افزایش تعداد شهرها و روستاهای تحت پوشش گاز طبیعی و افزایش تعداد مشترکین در استان این فرآورده با

ارزش و سالم بتدریج جانشین مصرف سایر فرآورده های نفتی گردد . توسعه هر چه بیشتر شبکه گاز رسانی استان در راستای تامین بهینه انرژی مورد نیاز و افزایش رفاه اجتماعی و اجرای عملیات احداث جایگاه های مورد نیاز عرضه گاز طبیعی فشرده (CNG) با اولویت مرکز استان و مسیر راههای اصلی و ترانزیتی استان از جمله اقدامات اولویت دار بخش می باشد.

۱۶-۲-۳- طول خطوط انتقال فرآورده های نفتی و خطوط انتقال گاز طبیعی

خط لوله انتقال فرآورده های نفتی مایع از پالایشگاه تبریز به اردبیل به طول ۲۸۸ کیلومتر و با ظرفیت ۳۰ هزار بشکه در روز در دست اجرا میباشد . مشخصات خطوط لوله انتقال گاز طبیعی نیز در جدول شماره (۹-۱۶) آورده شده است . لازم به توضیح است که تعداد چهار ایستگاه توربو کمپرسور ۶/۳ مگاواتی و تاسیسات جانبی نیز در شبکه گازرسانی استان در حال فعالیت میباشند . پس از احداث خط انتقال گاز طبیعی از اردبیل به پارس آباد با قطر ۱۶ اینچ ، شهرهای مجاور خط مزبور (گرمی- بیله سوار- جعفرآباد و رضی) نیز از گاز طبیعی برخوردار شده و خطوط انتقال اصلاندوز و انگوت در حال احداث میباشند .

جدول شماره (۱۶-۹) مشخصات خطوط لوله انتقال گاز طبیعی استان در سال ۱۳۸۳

نام خط انتقال	طول (کیلومتر)	قطر (اینچ)	توضیح
آستارا- اردبیل	۲۷	۳۰	قسمتی از خط در استان اردبیل قرارداد
اردبیل - سراب	۵۵/۵	۳۰	قسمتی از خط در استان اردبیل قرارداد
اردبیل - مشکین شهر	۸۰	۸	-
اردبیل - خلخال	۹۵	۸	-
نمین	۱۸	۴	انشعاب از خط انتقال اردبیل - آستارا
اردبیل - پارس آباد	۱۶۰	۱۶	-
گرمی	۷	۶	انشعاب از خط انتقال اردبیل - پارس آباد
بيله سوار	۸	۸	-
اصلاندوز	۵۰	۱۰	-
انگوت	۱۳	۶	-

ماخذ: شرکت ملی گاز استان - ۱۳۸۴

۱۶-۲-۴- سرمایه گذاری از محل منابع داخلی شرکت ملی گاز ایران

طبق مفاد جدول پیوستی ابلاغ شماره ۳۴/۵۲۸ مورخ ۸۰/۴/۱۷ شورای اقتصاد طرح ایجاد شبکه و نصب انشعاب در استان به شرح جدول (۱۶-۱۰) میباشد .

جدول شماره (۱۶-۱۰) میزان سرمایه گذاری شرکت ملی گاز استان از محل منابع داخلی به تفکیک سالهای برنامه پنجساله سوم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

(ارقام به میلیون ریال)

سال	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	جمع کل
مبلغ اعتبار	۱۹۸۵۰	۳۹۷۰۰	۴۳۸۰۰	۴۴۳۰۰	۵۱۰۰۰	۱۹۸۶۵۰

ماخذ: مصوبات شورای اقتصاد

۱۶-۳- اولویت های بخش انرژی

- گسترش بازار برق و گاز و تسهیل مبادلات و ترانزیت برق و گاز در استان بلحاظ ارتباط آن با جمهوری های قفقاز
- اولویت بخشیدن به گازرسانی شهرهای مرزی و جایگزینی فرآورده های نفتی مصرفی این استانها با گاز طبیعی و گاز مایع و کنترل بیشتر عرضه فرآورده های نفتی در این مناطق برای جلوگیری از قاچاق فرآورده ها
- ایجاد بسترهای قانونی جهت حمایت از سرمایه گذاری بخش خصوصی در زمینه تولید و فروش انرژی (خصوصاً انرژیهای تجدید پذیر)

۱۷- عمران روستایی

این بخش مجموعه ای از سیاستها و خط مشی های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی را شامل می شود که تمامی وجوه توسعه روستایی را در دراز مدت در بر میگیرد و برای دستیابی به آن باید توسعه پایدار و متوازن شهر و روستا، توأمان مورد اهتمام قرار گیرند. دامنه شمول فعالیت های بخش عمران روستایی شامل مدیریت توسعه روستاها، تهیه و اجرای طرحهای هادی روستایی، تامین آب آشامیدنی و برق رسانی به روستاها، احداث و بهسازی راههای روستایی و راه اندازی شبکه جمع آوری و دفع فاضلاب روستاها، ساماندهی فضاها و سکونت گاه های روستایی، صدور اسناد مالکیت اراضی و املاک واقع در بافت مسکونی روستاها و ایجاد نواحی صنعتی روستایی می باشد.

۱۷-۱- ساختار اکولوژیکی آبادیها

طبق سرشماری سراسری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ تعداد ۲۲۱۸ آبادی در استان وجود دارد که شامل ۱۸۸۴ روستا و ۲۳۵ مزرعه و ۹۹ مکان مستقل می باشند. بر اساس داده های سرشماری مذکور از نظر وضعیت سکونتی تعداد ۱۶۶۸ آبادی مسکونی دائمی، ۲۱۱ آبادی مسکونی موسمی، ۲۳۱ آبادی خالی از سکنه دائم و ۱۰۸ آبادی خالی از سکنه موسمی می باشد.

روستاهای واقع شده در مناطق شمالی استان معیشت غالب کشاورزی و روستاهای جنوبی معیشت غالب دامداری دارند و روستاهای مرکز استان ترکیبی از این دو معیشت را نشان می دهند. بر اساس برآورد جمعیت تعدیل شده شهرستانهای استان در سال ۱۳۸۳ که توسط مرکز آمار ایران صورت گرفته، از کل جمعیت ساکن در استان حدود ۵/۵ درصد شهری و ۴۴/۵ درصد ساکن روستاها هستند و اکثریت آنها در ۱۰۴۲ روستای بالای بیست خانوار استان سکونت دارند. وضعیت برخورداری روستاهای استان از راه و برق روستایی در قسمتهای قبلی بررسی شده است و در این قسمت برخورداری از آب آشامیدنی و طرحهای بهسازی روستایی را مورد بررسی قرار میدهم.

۱۷-۲- وضعیت برخورداری روستاهای استان از آب آشامیدنی

در جدول شماره (۱۷-۱) وضعیت آبرسانی روستاهای استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۱ بررسی شده است. در این بررسی روستاها به دو قسمت برخوردار و تحت پوشش تقسیم شده اند که منظور از روستاهای برخوردار آن دسته از روستاهایی هستند که به صورتهای متفاوتی از شبکه

آبرسانی روستایی بهره مند هستند و این شبکه آبرسانی توسط مردم روستا یا خیرین و یا واحد مهندسی بهداشت سازمان جهاد سازندگی سابق و یا اداره بهداشت سابق احداث شده است و شرکت آب و فاضلاب روستایی استان به تکمیل یا رفع نقص شبکه آبرسانی آنها همت کرده است و منظور از روستاهای تحت پوشش یا بدون نقص آندسته از روستاها هستند که شبکه آبرسانی آنها توسط شرکت آب و فاضلاب روستایی احداث و اداره می شود و آب آشامیدنی این روستاها سالم و گندزدایی شده و شبکه آبرسانی نیز بدون تخریب می باشد و در ازاء آب مصرفی توسط روستائیان آب بهاء دریافت می شود .

جدول (۱۷-۱) وضعیت برخورداری روستاهای استان از آب آشامیدنی در سالهای ۸۳-۱۳۸۱

سال	برخورداریهای کل			تحت پوشش (بدون نقص)		
	تعداد روستا	تعداد خانوار	جمعیت	تعداد روستا	خانوار	جمعیت
۱۳۸۱	۹۹۷	۸۷۰۰۶	۴۹۸۶۳۴	۴۲۴	۴۷۰۳۸	۲۶۴۸۷۰
۱۳۸۲	۱۰۳۸	۸۹۶۱۸	۵۱۳۷۶۵	۴۹۱	۵۰۱۴۷	۳۰۰۰۹۰
۱۳۸۳	۱۰۴۵	۹۰۱۶۳	۵۱۷۱۴۲	۴۹۵	۵۲۴۵۳	۳۰۰۸۵۲

ماخذ: شرکت آب و فاضلاب روستایی استان اردبیل - ۱۳۸۴

بطوریکه در جدول نیز دیده می شود در سال ۱۳۸۳ تعداد برخورداریهای کل به ۱۰۴۵ روستا با ۵۱۷۱۴۲ نفر جمعیت (۹۳ درصد جمعیت روستایی استان) و تعداد روستاهای تحت پوشش شرکت آب و فاضلاب روستایی نیز به ۴۹۵ روستا با ۳۰۰۸۵۲ نفر جمعیت (۵۴ درصد جمعیت روستایی استان) رسیده است .

لازم به توضیح است که طبق بخشنامه وزارت نیرو در سال ۱۳۸۲ روستاهای دارای شبکه آب آشامیدنی که تاسیسات آب آشامیدنی آنها بیشتر از ۸۰ درصد تخریب شده است ، جزء روستاهای برخوردار طبقه بندی نشده و این روستاها از لیست روستاهای برخوردار حذف شده اند .

همچنین بر اساس بررسی بعمل آمده توسط شرکت آب و فاضلاب روستایی استان تعداد ۲۰۹ روستای برخوردار از شبکه آب روستایی نیز وضعیت مطلوبی ندارند و بیش از ۷۰ درصد تخریب در تاسیسات آب آشامیدنی آنها مشاهده می شود و این روستاها به تجدید شبکه و یا بازسازی اساسی نیازمند می باشند .

۱۷-۳- تعداد روستاهای بهسازی شده و دارای طرح هادی

تا خاتمه سال ۱۳۸۳ برای ۲۰۸ روستا از ۲۶۸ روستای بالای صد خانوار استان طرح هادی روستایی تهیه شده است که ۱۰۲ روستا بر اساس طرح هادی تهیه شده مورد بهسازی روستایی قرار گرفته است. همچنین برای ۲۳ روستا از ۱۰۶ روستای بین ۷۵ تا ۱۰۰ خانوار استان نیز طرح هادی روستایی تهیه شده است که ۹ روستا مورد بهسازی واقع شده است.

بدین ترتیب در خاتمه سال ۱۳۸۳ تعداد روستاهای مستعد برای اجرای طرح هادی روستایی به ۲۶۳ روستا میرسد که ۱۶۶ روستا بالای صد خانوار و ۹۷ روستا بین ۷۵ تا ۱۰۰ خانوار سکنه دارند. با توجه به تعداد روستاهای مستعد برای تهیه و اجرای طرح هادی روستایی، متأسفانه بدلیل عدم کفایت اعتبار، روند اجرایی این طرحها به کندی صورت می‌گیرد و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان علیرغم درخواست و اعلام آمادگی روستائیان برای خودیاری در پذیرش درخواست آنها با مشکل کمبود اعتبار می‌باشد.

جدول شماره (۱۷-۲) وضعیت روستاهای استان از نظر برخورداری از طرحهای هادی و بهسازی روستایی

در خاتمه سال ۱۳۸۳

نام شهرستان	بالای ۱۰۰ خانوار	بالای ۷۵ تا ۱۰۰ خانوار	تعداد روستاهای دارای طرح		تعداد روستاهای فاقد طرح		تعداد روستاهای اجرا شده		تعداد روستاهای اجرا نشده
			بالای ۱۰۰ خانوار	۷۵-۱۰۰ خانوار	بالای ۱۰۰ خانوار	۷۵-۱۰۰ خانوار	بالای ۱۰۰ خانوار	۷۵-۱۰۰ خانوار	
اردبیل	۶۶	۱۷	۵۳	۵	۱۳	۱۲	۲۰	۴۶	۱۶
خلخال	۳۷	۷	۲۷	۲	۱۰	۵	۱۶	۲۱	۶
کوثر	۱۰	۹	۷	۲	۳	۷	۵	۵	۸
نمین	۲۸	۷	۲۴	۳	۴	۴	۱۱	۱۷	۷
نیر	۹	۸	۸	۲	۱	۶	۵	۴	۶
مشگین شهر	۵۱	۲۷	۳۰	۲	۲۱	۲۵	۱۵	۳۶	۲۶
مغان	۲۲	۲۱	۱۸	۴	۴	۱۷	۸	۱۴	۱۸
بيله سوار	۱۶	۱	۱۴	۰	۲	۱	۸	۸	۱
پارس آباد	۲۹	۹	۲۷	۳	۲	۶	۱۴	۱۵	۹
جمع کل	۲۶۸	۱۰۶	۲۰۸	۲۳	۶۰	۸۳	۱۰۲	۱۶۶	۹۷

ماخذ: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۷-۴- عملکرد اعتبارات نملک دارائیهای سرمایهای استان فیصل عمران و نوسازی روستاها

در سال ۱۳۸۲ عملکرد اعتبارات نملک دارائیهای سرمایهای فیصل عمران و نوسازی روستاها از محل درآمد عمومی معادل ۷۱۶۶۴ میلیون ریال بوده است که با ۳۰ درصد کاهش به ۵۰۲۴۶/۶۲۲ میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است. با توجه به محرومیت و عدم توسعه اکثر نقاط روستایی استان و دور افتاده و کوهستانی بودن آنها توجه اساسی به تاسیسات و تسهیلات زیر بنایی در آنها لازم می‌باشد.

۱۷-۵- تنگناها، نارسائیها و راهکارهای توسعه بخش

در طرحهای توسعه اقتصادی، اجتماعی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی جهت گیری بخش عمران روستایی در جهت برخورداری روستاها از آب و برق و راه و بهسازی روستایی و ارتقای سطح زندگی روستائیان بوده است. البته افزایش میزان درآمد و رفاه مادی آنان نیز در قالب سیاستهای دیگر دنبال می‌شده است.

از آنجا که در کل کشور و در استان اردبیل سطح بندی سکونتگاههای روستایی بصورتی قانونمند انجام نشده است، ارائه خدمات یاد شده و تجهیز فضاهای روستایی بر طبق استانداردها و ضوابط خدمات رسانی مصوبی نبوده است و عمدتاً به صورت سلیقه ای و یا طرحهای فوری به انجام رسیده اند.

به طور کلی حرکت کند به سوی تحقق اهداف پیش بینی شده در بخش عمران روستایی ناشی از عدم مشارکت بخش خصوصی و مردم در به اجرا درآوردن طرحهای عمرانی در روستاها می‌باشد. از سوی دیگر با توجه به این که دولت سهم عمده ای در تخصیص اعتبار و اجرای پروژه های عمرانی

در مناطق روستایی بر عهده دارد و روستاییان مشارکت چندانی در اجرای این پروژه ها ندارند ، پس از احداث تاسیسات مختلف در روستاها ، به دلیل عدم نگهداری و بهره برداری مناسب به سرعت تخریب شده و در عمل غیر قابل استفاده می‌شوند . به عبارت دیگر به دلیل فقدان یک نظام کارآمد مدیریتی در روستاها عمر مفید بسیاری از پروژه ها در روستاها بسیار پایین تر از عمر مفید آن در شهرها می‌باشد.

از طرف دیگر حضور دستگاههای اجرایی متعدد در روستاها و مشخص نبودن وظیفه هر دستگاه در ارتباط با اجرای طرحهای عمرانی روستایی ، باعث دوباره کاری و انجام فعالیت های موازی در سطح روستاها گردیده است . این ناهماهنگی پس از گذشت چند سال از فعالیت دستگاههای اجرایی در محیط های روستایی ، در سال های اخیر بیش از گذشته نمایان شده است و تعیین نقش و قلمرو دستگاهها و سازمانهای مرتبط با توسعه و عمران روستاها به منظور حذف فعالیت های مشابه و موازی بیش از پیش ضروری می‌نماید.

با تشکیل سازمان دهیاری ها و تصویب اسانامه و تشکیلات این سازمان و راه اندازی دهیاری ها تا پایان ۱۳۸۳ در روستاهای استان امید می‌رود نهاد های غیر دولتی در زمینه اجرای فعالیتهای عمرانی بیش از پیش فعال شوند.

بازنگری در سیاست جلب مشارکت روستاییان برای اجرای طرحهای عمرانی در روستاها و اصلاح آن و اتخاذ روشهای مناسب برای فراهم آوردن زمینه های مشارکت فعال روستاییان در عمران و آبادانی روستاها می‌تواند از

کار ساز ترین پیشنهادات در زمینه شکوفایی بخش عمران روستایی استان باشد و پیگیری به منظور اصلاح ساختار مدیریتی در مناطق روستایی و مشارکت همه جانبه دستگاههای دولتی در جهت شکل گیری و فعالیت دهیاری های کشور و واگذاری وظایف محلی به نهادهای غیر دولتی و تشکل های مردمی نیز از راهکارهای مهم رفع موانع موجود بخش می باشد.

آشنا نمودن روستاییان به قوانین حاکم بر استفاده از تسهیلات بانکی و هدایت اعتبارات مندرج در تبصره های مختلف قوانین بودجه سنواتی کشور به سمت افزایش میزان تولید و اشتغال در روستاها با در نظر گرفتن چگونگی جذب سرمایه و سرمایه گذار در این مناطق نیز از راهکارهای بالا بردن نرخ اشتغال در بخش روستایی می باشد که باید در استان اردبیل مورد تاکید ویژه قرار گیرد.

فعالیت شوراهای اسلامی روستایی استان در سالهای ۸۳-۷۹ نشان می دهد که قوانین در ارتباط با حوزه اختیاراتشان در رابطه با سایر دستگاههای اجرایی بسیار کم رنگ است و مصوبات شوراهای اسلامی در روستاها هیچگونه ضمانت اجرایی برای دستگاههای دیگر ندارد. تلاش و تسریع در جهت اصلاح قانون شوراهای اسلامی روستایی می تواند راهگشای بسیاری از مشکلات این جامعه باشد، تا آن دسته از فعالیتهای اجرایی دستگاههای دولتی که قابلیت واگذاری به شوراها، دستگاههای محلی و موسسات غیر دولتی را دارند، هر چه سریعتر واگذار شوند.

چنانچه ذکر شد ، مهمترین راهکار توسعه در بخش عمران روستایی، ایجاد تحول اساسی در افزایش تولید محصولات کشاورزی و افزایش درآمد روستائیان و اولویت دادن به تولید و اشتغال در مناطق روستایی میباشد . به عبارت دیگر در این مناطق باید محرومیت زدایی از بعد خدمات رسانی در مرتبه دوم اهمیت قرار گیرد و توجه ویژه به قشر جوان روستایی و ایجاد اشتغال و بالابردن درآمد روستائیان از خدمات رسانی به روستاها مهمتر میباشد .

تجدید ساختار و سازمان تشکیلات عمران روستایی در جهت ارتقای سطح زندگی روستائیان و افزایش میزان درآمد جوامع مذکور و ایجاد هماهنگی های لازم بین بخشی از ضروریات دیگر این مقوله میباشد . در این راستا باید ضمن تمرکز زدایی و جامع نگری ، جلوگیری از فعالیت های موازی و مشابه ، شفاف کردن وظایف و نقش ها ، کاهش حیطه های تصدی دولت و افزایش مشارکت موثر روستائیان در اجرای طرحهای عمرانی و تدقیق فعالیتهای اجرایی ، بر سطح بنی و آرایه خدمات و تجهیز فضاهای روستایی کشور طبق استانداردها و ضوابط خدمات رسانی مصوب همت گمارد .

بخش عمران شهری را می‌توان مجموعه فعالیت‌هایی شامل ایجاد تاسیسات، تجهیزات و تسهیلات زیربنایی در شهرها و نیز ارائه خدمات شهری دانست که به این مجموعه به طور خاص در سال‌های اخیر توجه بیشتر به بهبود مدیریت امور شهری و محلی نیز افزوده شده است.

در سال ۱۳۸۳ استان شامل ۹ شهرستان با ۲۵ بخش و ۲۱ شهر بوده است که تعداد ۶۹۲۲۵۳ نفر جمعیت شهری (۵/۵۵ درصد کل جمعیت استان) را در خود جای داده‌اند. بسیاری از شهرهای استان دارای شهرداری‌های تازه تاسیس بوده و از نظر تاسیسات و تسهیلات شهری نیاز به رسیدگی بیشتری دارند که از این میان می‌توان به شهرهای کورائیم، هشتجین، عنبران، هیر، انگوت، آبی بیگلو، جعفرآباد، کلور، رضی و لاهرود اشاره نمود که بلحاظ کمبود درآمدهای شهری با مشکل تامین اعتبار عمرانی روبرو هستند و از نظر تسهیلات و تاسیسات شهری وضع چندان مناسبی ندارند. در جدول شماره (۱۸-۱) درآمدهای محلی شهرداری‌های استان در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ آورده شده است که ملاحظه می‌شود بدون کمک‌های اعتباری دولت قادر به ارائه خدمات شهری نخواهد بود.

۱۸-۱- وضعیت طرح‌های جامع و هادی شهرهای استان

برنامه «برنامه ریزی توسعه شهری» شامل فعالیت‌های تهیه طرح‌های توسعه شهری (جامع و تفصیلی و هادی) و ناحیه‌ای، طرح‌های بهسازی بافت‌های فرسوده شهری، طرح‌های مجموعه‌های شهری، آماده‌سازی زمین، احداث شهرها و شهرک‌های جدید می‌باشد.

در جدول شماره (۱۸-۲) آخرین وضعیت و اطلاعات پیشرفت فیزیکی و ریالی در خصوص طرح‌های تفصیلی و جامع و ناحیه‌ای استان که زیر نظر سازمان مسکن و شهرسازی استان در حال اجراء هستند، نشان داده شده است.

جدول (۱۸-۱) درآمدهای وصولی شهرداریهای تابعه استان ۱۳۸۲-۸۳

(ارقام به هزار ریال)

ردیف	نام شهرداری	درآمد محلی سال ۱۳۸۲	درآمد محلی سال ۱۳۸۳	ردیف	نام شهرداری	درآمد محلی سال ۱۳۸۲	درآمد محلی سال ۱۳۸۳
۱	اردبیل	۱۳۳۵۱۲۹۸۳	۱۵۴۶۹۹۰۰۰	۱۲	جعفرآباد	۹۸۶۹۵۱	۱۳۲۵۹۱۴
۲	پارس آباد	۹۲۴۳۸۱۳	۱۳۲۹۵۴۸۹	۱۳	اصلاندوز	۴۷۹۵۷۲	۷۶۴۷۳۲
۳	مشگین شهر	۹۰۹۰۲۰۱	۹۹۲۱۰۱۵	۱۴	رضی	۳۱۷۴۳۳	۲۸۹۹۳۳
۴	خلخال	۸۶۸۲۹۴۸	۶۸۷۰۴۵۶	۱۵	انگوت	۱۱۰۰۰۰	۱۹۰۰۰۰
۵	گرمی	۳۵۲۶۲۴۵	۲۳۳۷۵۸۷	۱۶	هیر	۹۴۴۹۹	۳۹۶۳۸
۶	بيله سوار	۳۵۰۳۱۰۵	۲۷۹۳۰۰۰	۱۷	آبی بیگلو	۱۸۶۶۵۸	۱۰۶۸۹۹
۷	گیوی	۹۰۹۲۴۱	۱۱۰۰۰۱۲	۱۸	هشتجین	۴۰۱۵۸۰	۳۶۴۱۷۸
۸	نمین	۳۴۰۱۷۱۳	۳۱۹۰۴۶۵	۱۹	کلور	۳۸۴۰۳۴	۷۵۲۷۶۰
۹	سرعین	۵۸۳۶۷۷۷	۱۰۵۶۸۹۷۲	۲۰	عنبران	-	۳۶۸۵۰۶
۱۰	نیر	۶۶۹۴۸۴	۱۳۱۷۴۸۵	۲۱	کورائیم	-	-
۱۱	لاهرود	۸۵۱۱۴۴	۱۱۹۳۳۳				

ماخذ: اداره کل امور شهری و روستایی استانداری اردبیل - ۱۳۸۴

جدول شماره (۱۸-۲) آخرین وضعیت پیشرفت طرحهای توسعه شهری در سال ۱۳۸۳

نام طرح	تاریخ عقد قرارداد	نام مشاور	درصد پیشرفت فیزیکی	تاریخ تصویب
طرح ناحیه خلخال	۷۸/۱۱/۱۱	نقش پیراوش	۱۰۰	۸۲/۱۲/۱۸
طرح ناحیه مغان	۷۸/۱۱/۱۰	نقش پیراوش	۹۸	-
طرح جامع شهرستان اردبیل	۷۱/۴/۲۹	زیستا	۱۰۰	۷۵/۵/۱۶
طرح جامع شهرستان مشگین شهر	۷۵/۱۰/۲۲	بانیان	۱۰۰	۷۸/۵/۲۵
طرح تفصیلی اردبیل	۷۶/۱۰/۲۰	زیستا	۹۵	در سال ۱۳۸۴ به تصویب خواهد رسید
طرح تفصیلی خلخال	۸۰/۱۲/۲۸	نقش پیراوش	۱۰۰	۸۳/۳/۱۰
طرح تفصیلی پارس آباد	۷۹/۱۲/۹	نقش پیراوش	۱۰۰	۸۲/۶/۱۲
طرح تفصیلی مشگین شهر	۷۹/۱۲/۹	آمایش محیط	۱۰۰	۸۲/۶/۷
طرح جامع ویژه توریستی شهر سرعین	۸۴/۶/۲۳	طرح و کاوش	۱۰	-
طراحی ورودی های شهر اردبیل	۸۲/۱۲/۲۸	زیستا	۲۰	-
طراحی ورودی های شهر پارس آباد	۸۴/۴/۲۷	عرصه	۱۰	-
طرح جامع اردبیل	۸۴/۳/۸	طرح و کاوش	۲۰	-
طرح جامع شهر بيله سوار	-	-	-	-
طرح جامع شهر گرمی	-	-	-	-
طرح جامع شهر خلخال	۷۸/۱۱/۱۰	نقش پیراوش	۱۰۰	۸۲/۳/۱۴
طرح جامع شهر پارس آباد	۷۱/۴/۲۶	بانیان	۱۰۰	۸۰/۴/۲۵
طرح جامع مشگین شهر	۷۴/۱۲/۲۶	بانیان	۱۰۰	۸۰/۴/۲۵

ماخذ: سازمان مسکن و شهرسازی استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۸-۲- تاسیسات آب آشامیدنی شهرها و تعداد مشترکین و مصرف آب

برنامه «ایجاد و توسعه تاسیسات آب آشامیدنی شهرها» شامل فعالیت های توسعه و ایجاد شبکه توزیع آب شهری، ایجاد مخازن ذخیره آب آشامیدنی، کاهش آب به حساب نیامده و ترمیم شبکه های فرسوده و غیر فنی می باشد. در سال ۱۳۸۳ تعداد ۶ تصفیه خانه آب شرب شهری در شهرهای پارس آباد، بیله سوار، جعفر آباد، گرمی، سرعین و مشگین شهر در حال بهره برداری بوده است و سایر شهرهای استان عدیرغم سختی و کدورت منابع آب موجود در استان و نیز استفاده شهروندان از چاههای جذبی برای دفع فاضلابهای خانگی که خطر آلودگی منابع آب زیر زمینی را بدنبال دارد، متاسفانه چنین امکاناتی ندارند.

در سال مورد بررسی در کل استان ۱۵۵۶۸۱۶۰ متر مکعب آب از منابع سطحی استان و ۳۳۴۲۶۹۲۳ متر مکعب از منابع زیر زمینی برای مصرف شرب توسط شرکت آب و فاضلاب استان استحصال شده و پس از تصفیه ابتدایی (گندزدایی و کلرزنی) وارد مخازنی به ظرفیت ۱۴۵۲۹۱ متر مکعب شده و با ظرفیت تامین ۴۸۹۹۵۰۸۳ مترمکعب در اختیار ۱۵۵۸۰۳ مشترک آب شهری قرار گرفته است.

تعداد مشترکین استان در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال گذشته ۵/۲۶ درصد افزایش نشان میدهد و با این افزایش تعداد مشترکین، میزان فروش آب توسط شرکت آب و فاضلاب استان با ۲/۴۸ درصد افزایش از ۳۵۸۰۷۸۰۶ متر مکعب در سال ۱۳۸۲ به ۳۶۶۹۷۵۲۶ متر مکعب در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

۱۸-۳- تاسیسات جمع آوری و دفع فاضلاب شهری در استان

برنامه «ایجاد و توسعه تاسیسات و تجهیزات فاضلاب شهرها» شامل فعالیت های ایجاد و توسعه شبکه جمع آوری و دفع بهداشتی فاضلاب شهرها، ایجاد ایستگاههای پمپاژ و تصفیه خانه های فاضلاب شهری می باشد.

در سال ۱۳۸۲ در حدود ۲۹۵۸۱۳ متر شبکه فاضلاب شهری با قطر ۲۰۰ میلی متر (و بیشتر) برای جمع آوری فاضلاب در ۷ شهر استان (شهرهای اردبیل-بیله سوار-پارس آباد-خلخال-مشگین شهر- گرمی و نیر) موجود بوده است که این رقم در سال ۱۳۸۳ به ۴۳۱۶۴۵ متر رسیده است و تعداد انشعابات نیز در طی سالهای مورد بررسی از ۱۵۹۱۰ فقره به ۲۰۳۸۰ فقره انشعاب رسیده است.

با توجه به اثرات مفید اجرای اینگونه طرحها در ایجاد و ارتقاء بهداشت عمومی و اجتماعی و سلامتی محیط زیست و ضرورت بهره برداری از آنها برای رسیدن به توسعه پایدار شایسته است در این راستا برنامه ریزی دقیق و کاملی صورت گرفته و با اولویت بخشی در تخصیص منابع اعتباری لازم برای این پروژه ها بهره برداری از آنها سریعتر گردد.

۱۸-۴- خدمات شهری در شهرهای استان

در سال ۱۳۸۳ در کل استان ۱۶ باب کشتارگاه صنعتی و بهداشتی در ۱۶ شهر استان دارای مجوز فعالیت بوده اند و ۵ شهر استان (شهرهای آبی بیگلو، انگوت، جعفر آباد، عذبران و کورائیم) کشتارگاه بهداشتی نداشته اند که با توجه به اهمیت ذبح بهداشتی و کنترل شده دامها در تامین غذای سالم برای شهروندان و پیشگیری از شیوع بیماریهای مشترک بین انسان و دام، رسیدگی به این موضوع اهمیت زیادی دارد. کشتارگاه صنعتی اردبیل و کشتارگاههای بهداشتی یاد شده در مجموع ظرفیت کشتار ۳۰۰۰ رأس دام در روز را دارند.

در کل استان ۱۶ ایستگاه آتش نشانی نیز در شهرهای استان مشغول فعالیت میباشند که ۳ ایستگاه در شهر اردبیل و سایر ایستگاهها نیز در شهرهای دیگر استان بجز شهرهای آبی بیگلو، انگوت، رضی و هشتجین مستقر و مشغول فعالیت میباشند. احداث و تجهیز واحدهای آتش نشانی در شهرهای جدید التاسیس مذکور ضرورت زیادی

دارد . از مجموع شهرهای ۲۱ گانه استان سه شهر دارای میدان میوه و تره بار میباشند که ۲ میدان در شهر اردبیل و در شهرهای پارس آباد و مشگین شهر نیز هر کدام یک میدان مشغول فعالیت میباشد .

در سال ۱۳۸۳ توسط ۱۲۲ دستگاه خودرویی مخصوص حمل زباله در سطح استان حدود ۱۳۷۸۹۲ تن زباله شهری حمل و دفن شده است . بطور کلی استان در زمینه حمل و نقل و بازیافت و دفع و دفن بهداشتی زباله های شهری و بطور کلی مدیریت زباله های شهری معضلات اساسی دارد و تهیه و اجرای یک برنامه جامع برای مدیریت زباله در شهرهای استان ضروری بنظر میرسد . در سال ۱۳۸۳ با ایجاد موسسه بازیافت و مدیریت پسماندهای استان زیر نظر معاونت امور عمرانی استانداری گامهای خوبی در این زمینه برداشته شده است.

از نظر وسعت فضای سبز شهری در شهرهای استان ۸۰ پارک و بوستان عمومی و ۹۶۰۰۰۰ متر مربع فضای سبز شهری برای استفاده شهروندان اختصاص یافته است که سرانه آن به حدود ۱/۵ متر مربع برای هر شهروند میرسد . با توجه به نقش حیاتی فضای سبز و اهمیت وجود اینگونه تأسیسات در زیبایی شهرها و رفاه حال و گذران اوقات فراغت شهروندان و حفاظت محیط زیست ، گسترش و تجهیز و زیبا سازی آنها خصوصاً در مرکز استان بعلمت انبوه مسافران و گردشگران در فصول بهار و تابستان اهمیت و ضرورت زیادی دارد . شهرهای رضی و لاهرود و انگوت و کورائیم فاقد بوستان عمومی بوده و در این زمینه نیاز به رسیدگی بیشتری دارند .

در سال ۱۳۸۲ تعداد ۲۵۰۱ دستگاه وسیله نقلیه عمومی شامل اتوبوس ، مینی بوس و تاکسی در نقاط شهری استان مشغول ارائه خدمات بوده اند که در سال ۱۳۸۲ تعداد آنها به ۲۵۰۴ دستگاه شامل ۱۱۶ دستگاه اتوبوس و ۱۷۷

دستگاه مینی بوس و ۲۲۱۱ دستگاه تاکسی شهری رسیده است

۱۸-۵ پروانه های ساختمانی صادر شده

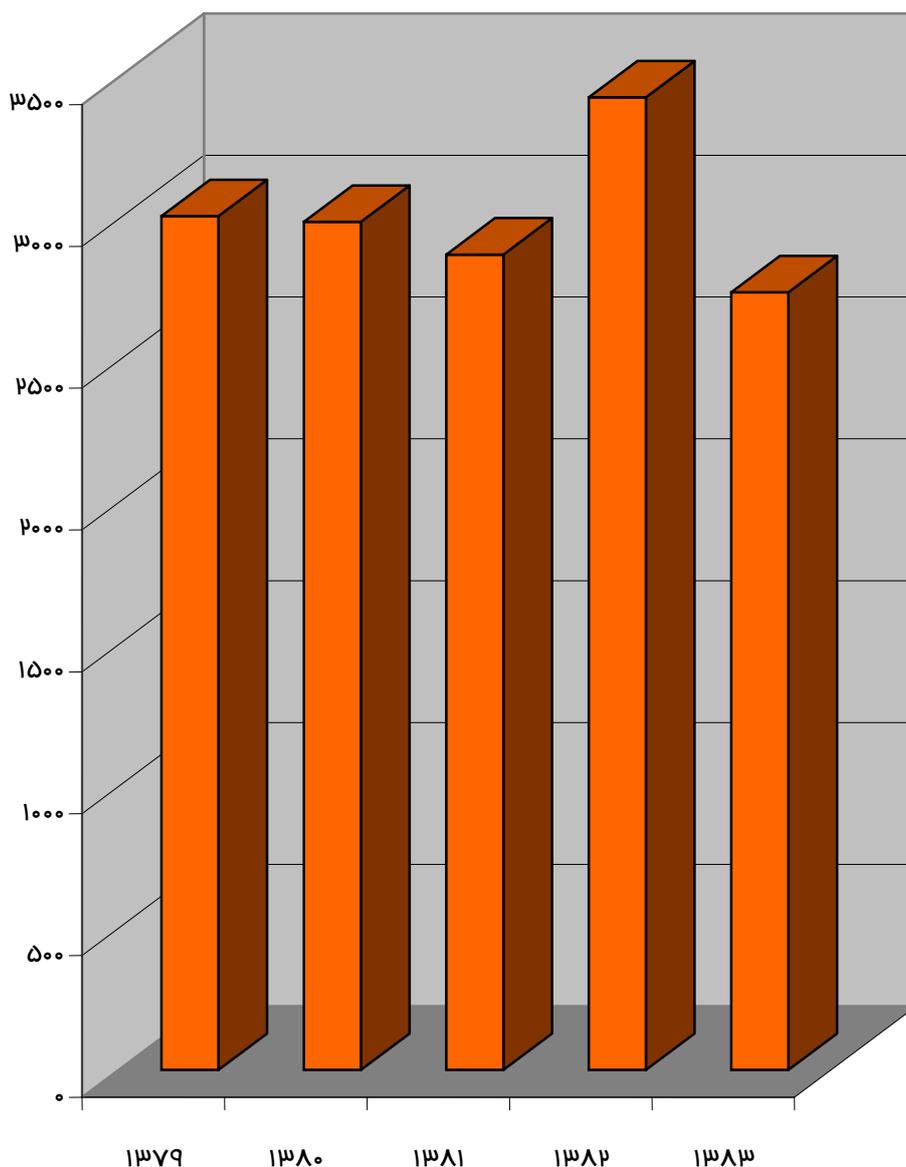
تعداد پروانه های ساختمانی صادر شده برای احداث بنا در نقاط شهری استان در سال ۱۳۸۲ بعد از چهارمین سال سیر نزولی ، سیر صعودی پیدا نموده و از ۲۸۷۵ فقره در سال ۱۳۸۱ به ۳۴۲۹ فقره در سال ۱۳۸۲ رسیده است. ولی در سال ۱۳۸۳ مجدداً در اثر رکورد بازار مسکن و ساخت و ساز مجدداً با کاهش رشد ۲۰ درصدی به ۲۷۴۲ فقره رسیده است . بیشترین تعداد پروانه های ساختمانی صادر شده برای احداث بنا بترتیب مربوط به شهرهای اردبیل و پارسآباد و مشگین شهر و نمین و خلخال بوده است .

همچنین در سال ۱۳۸۳ تعداد ۱۳۸ قطعه زمین به مساحت $43244/38$ متر مربع جهت کاربریهای مسکونی و احداث مجتمع های آپارتمانی و ۲۷ قطعه زمین به مساحت $95028/88$ متر مربع جهت کاربریهای غیر مسکونی از سوی سازمان مسکن و شهرسازی استان واگذار شده است در حالیکه در سال ماضی (۱۳۸۲) مساحت زمینهای واگذار شده برای احداث واحدهای مسکونی 84246 متر مربع و برای واحدهای غیر مسکونی 134605 متر مربع بوده است. در راستای کاهش تصدی گری بخش دولتی در امور مربوط به ساخت و ساز مسکن ، حمایت های خوبی از انبوه سازان مسکن و تشکلهای صنفی مربوطه صورت گرفته و بر گسترش برنامه تاسیسات و ساختمانهای دولتی و عمومی تاکید شده است .

از طرفی دیگر با توجه به محدودیت زمینهای قابل احداث برای بنا های مسکونی در اکثر مناطق شهری استان ، ارتفاع سازی در استان روند رو به رشدی دارد . بطوریکه ساختمانهای احداثی یک طبقه در سال های اخیر کاهش یافته و ساختمانهای احداثی دو طبقه و بیشتر افزایش چشمگیری نشان می دهند .

با توجه به نقش ارتفاع سازه‌ها و ساخت و ساز مجتمع‌های تجاری و مسکونی در زیبایی شهرها و رفاه حال شهروندان ضروری است مسائل مربوط به آنها در دستور کار سازمانهای ذیربط قرار گرفته و مورد بازنگری واقع گردد و تسهیلاتی برای متقاضیان احداث اینگونه بناها در نظر گرفته شود.

نمودار شماره (۲۰) تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده برای احداث بنا در نقاط شهری استان

۱۸-۶- تحلیل عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای فصل عمران شهرها و تامین مسکن از محل درآمد عمومی

عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای استانی در فصل عمران شهرها و تامین مسکن در سال ۱۳۸۲ به ترتیب برابر با ۷۱۲۳۰ و ۷۳۰۱ میلیون ریال بوده است که در سال ۱۳۸۳ به ترتیب با ۴۷ درصد کاهش و ۷۹ درصد کاهش به ۳۷۸۱۲/۶۴ و ۱۵۳۰/۰۲ میلیون ریال رسیده است. با توجه به جدیدالتاسیس بودن بسیاری از شهرداریهای استان و کمبود درآمدهای آنها به لحاظ داشتن بنیه ضعیف اقتصادی شهروندان و صاحبان حرف و مشاغل افزایش اعتبار فصل عمران شهرها از محل منابع درآمد عمومی بسیار ضروری مینماید. در این راستا شهرهای عنبران، جعفرآباد، تازه کند انگوت، آبی بیگلو و لاهرود اولویت بیشتری دارند.

۱۸-۷- ننگناها، نارسائیهها و راهکارهای توسعه بخش

همچنانکه در قسمتهای قبلی نیز ذکر شد، اکثر شهرهای استان و حتی مرکز استان نیز از نظر سیمای شهری چشم انداز چندان مناسبی ندارند.

آنچه به شهر چهره ای متمایز از روستا می دهد و بافت آنرا می سازد، در دید اول وجود تاسیسات شهری مانند خیابانها و معابر و کوچه های عریض و پارکهای عمومی و ساختمانهای مرتفع و زیبای تجاری و مسکونی است و در نگاه بعدی تسهیلات و خدمات رسانی مناسب شهری از قبیل حمل و نقل عمومی و سیستم آب و فاضلاب و دفع زباله و دیگر خدمات می باشد که متأسفانه استان در تمامی این موارد حتی در مقایسه با استانهای مشابه وضعیت خوبی ندارد.

از طرف دیگر شهرداریهای استان به علت اقتصاد نه چندان قوی منطقه قادر به اخذ عوارض و کسب درآمد زیادی نیستند و بدون کمکهای دولتی قادر به انجام وظایف خود نمیباشند.

حاشیه نشینی در شهرهای بزرگ استان خصوصاً در شهرهای اردبیل و پارس آباد یکی از معضلات بزرگ استان در بخش عمران شهری می‌باشد که نیاز به مطالعه و اتخاذ راهکارهای دقیق علمی دارد تا با ساماندهی این فضاهای سکونتگاهی، چهره ناخوشایند آنها بهبود یابد.

راهکارهای مهم در توسعه عمران شهری استان عبارتند از :

۱- سرعت بخشیدن به احداث سیل بند، دیوار ساحلی و حفاظتی، بدنه سازی مسیله‌ها و رودخانه‌ها و جمع آوری آب‌های سطحی، ایجاد تاسیسات لازم برای حفظ شهرها، مانند ایستگاههای امداد رسانی، آتش نشانی، آزاد سازی حریم مسیله‌ها و گسلها و جلوگیری از ریزش کوه و لغزش زمین خصوصاً در شهرهای شدیداً کوهستانی استان. (گرمی، گیوی، هشتجین، کلور و مشگین شهر)

۲- تسریع فعالیت های بهسازی تاسیسات و شبکه معابر شهری و توسعه و ایجاد شبکه حمل و نقل عمومی خصوصاً در شهرهای اردبیل و پارس آباد و خلخال و مشگین شهر.

۳- سرعت بخشیدن به فعالیتهای ایجاد تسهیلات شهری (از قبیل میادین میوه و تره بار، گورستان و کشتارگاههای بهداشتی دام) خصوصاً در شهرهایی که فاقد اینگونه تاسیسات می‌باشند.

۴- تقویت و توسعه فضاهای سبز عمومی و بوستانهای شهری، جداسازی کاربریهای ناسازگار شهری، پاکسازی محیط شهری از زباله‌ها و آلودگی صوتی.

۵- تقویت بنیه مالی شهرداریهای جدیدالتاسیس و کم توان و تجهیز آنها به ماشین آلات و تجهیزات فنی و عمرانی.

۶- توجه به آموزش شهروندان و کارکنان شهرداریها و نهادهای مسئول خدمات شهری و تاکید به نقش سازمانهای غیر دولتی در اداره امور شهری .

۱۹- پست و مخابرات

اهم فعاليتها در بخش پست شامل شناخت و تأمين نيازهاي پستی جامعه، تهیه، اجراء و نظارت برنامه های جامع به منظور انجام خدمات پستی، تأسیس، تجهیز و توسعه واحدهای پستی، واگذاری صندوقهای پستی شخصی، قبول مرسولات حاوی کالا و اشتراک روزنامه ها و سایر فعاليتهاي مشابه می باشد.

اهم فعاليت ها در بخش مخابرات شامل ایجاد زیرساختهاي مخابراتي و ارائه خدمات تلفن ثابت، همراه و مدیریت فضاي فرکانس و شبکه هاي بي سیم می باشد که این خدمات در سطوح ارتبالات شهري، بین شهري و بین الملل و اتصال به شبکه جهاني (اینترنت) عرضه می شود.

۱۹۱- تعداد مرسولات پستی (داخلی و خارجی) استان

تعداد مرسوله هاي داخلي پستي (شامل نامه ها، مطبوعات، بسته هاي كوچك و امانات) وارد شده به استان

با ۵۶/۹۰ درصد افزایش از ۴۱۹۵۴۰۸ عدد در سال ۱۳۸۲ به ۶۵۸۲۷۰۳ عدد در سال ۱۳۸۳ رسیده است. در همین حال تعداد مرسوله هاي داخلي پستي خارج شده از استان نیز با ۴/۸۰ درصد افزایش از ۱۳۳۸۷۱۸ عدد در سال ۱۳۸۲ به ۱۴۰۳۰۷۵ عدد در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

تعداد مرسولات پستي وارد شده از مبادي خارج از کشور با ۱۴۴/۲۶ درصد افزایش از ۱۸۹۳۸ عدد در سال ۱۳۸۲ به ۴۶۲۵۹ عدد در سال ۱۳۸۳ رسیده است و در همین حال تعداد مرسولات صادر شده به خارج از کشور با ۵۰/۳۸ درصد افزایش از ۱۸۱۲ عدد در سال ۱۳۸۲ به ۲۷۲۵ عدد در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

۱۹-۲- مراکز خدمات رسانی پستی

اداره کل پست استان اردبیل در سال ۱۳۸۳ با برخورداری از تعداد ۱۲ واحد دفتر پست شهري و ۳ دفتر پست روستايي در سطح استان، تعداد ۵ واحد آژانس پست شهري، تعداد ۳۱ نمایندگی پست، ۴۶ واحد دفتر مشترك پست و مخابرات روستايي، تعداد ۱۵۲ صندوق پست شهري، تعداد

۱۷۷ صندوق پست روستایی و در مجموع با دارا بودن بیش از هزار نقطه تماس پستی در سراسر استان توانسته است بیش از هفتاد نوع سرویس مختلف اعم از خدمات پستی متعارف و جدید را در سطح استان ارائه نماید . لازم به توضیح است که در سال ۱۳۸۳ پوشش مساحتی و جمعیتی پست از طریق افزایش بهره وری در واحدهای پستی نسبت به سال ۱۳۸۱ بهبود یافته و سرانه مرسولات پستی در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است . افزایش تجهیز واحدهای پستی به موتور سیکلت و بهبود مدت زمان سیر مرسولات عادی ، سفارشی و پیشتاز درون استانی و استفاده از سیستم اتوماسیون برای ثبت گذرنامه و بروز نمودن سیستم رهگیری مرسولات پیشتاز از فعالیتهای جدید و قابل توجه بخش پست در طی سال ۱۳۸۳ بوده است .

۱۹-۳- امکانات مخابراتی استان

در جدول شماره (۱۹-۱) امکانات مخابراتی استان طی سالهای ۸۳ و ۱۳۸۱ آورده شده است . بررسی این جدول نشان می‌دهد که با توجه به افزایش نقش ارتباطات در جامعه و استقبال روز افزون مردم از امکانات ارتباطی ، شبکه مخابرات استان افزایش عملکرد چشمگیری در سال ۱۳۸۳ داشته و با توجه به پیشرفت علوم و فنون در زمینه تکنولوژی ارتباطات ، شبکه مخابرات استان نیز پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است و شاید یکی از عوامل استفاده کمتر از خدمات پستی در استان جایگزینی برخی از خدمات پستی توسط سایر امکانات ارتباطی از قبیل مخابرات باشد .

۱۹-۴- ضریب نفوذ تلفن ثابت و همراه

ضریب نفوذ تلفن شهری در استان در سال ۱۳۸۲ معادل ۳۳/۳۱ بوده است که در سال ۱۳۸۳ به ۴۷/۴۴ رسیده است . در همین حال ضریب نفوذ تلفن روستایی نیز از ۱۵/۷۷ به ۲۰/۹۲ رسیده است که رشد خوبی را نشان می‌دهد . ضریب

نفوذ تلفن همراه نیز از ۲/۹۶ در سال ۱۳۸۲ به ۳/۰۱ در سال ۱۳۸۳ رسیده است .

جدول شماره (۱۹-۱) امکانات مخابراتی استان در سالهای ۸۳ - ۱۳۸۱

نوع امکانات	مرکز تلفن شهری	تلفن منصوبه شهری	تلفن مشغول بکار شهری	تلفن همگانی شهری	تلفن همگانی بین شهری	مرکز بهره برداری شهری	کانالهای بین شهری
۱۳۸۱	۲۹	۲۴۳۷۲۱	۲۲۵۸۱۳	۱۵۷۷	۴۲۹	۴	۳۳۵۳
۱۳۸۲	۳۱	۳۱۰۰۷۸	۲۷۸۱۷۲	۱۶۵۱	۵۲۰	۴	۴۲۲۰
۱۳۸۳	۳۱	۳۸۳۴۵۱	۳۲۸۴۵۳	۱۷۷۵	۱۰۷۳	۲	۵۸۷۶

دنباله جدول شماره (۱۹-۱)

نوع امکانات	کانالهای بین المللی	روستاهای دارای ارتباط	روستاهای دارای مرکز سوئیچ	تلفن منصوبه روستایی	تلفن مشغول بکار روستایی	تلفن همراه
۱۳۸۱	۳۰	۱۲۱۲	۲۵۲	۴۴۴۸۰	۳۸۴۸۳	۱۶۷۲۱
۱۳۸۲	۳۰	۱۴۷۴	۳۲۹	۸۸۱۵۰	۷۳۷۶۵	۳۶۷۱۴
۱۳۸۳	۶۰	۱۹۴۲	۳۴۵	۱۱۶۱۳۸	۹۶۶۳۱	۵۰۰۷۳

ماخذ: شرکت سهامی مخابرات استان اردبیل - ۱۳۸۴

۱۹-۵- عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی فصل پست و مخبرات استان اردبیل

در سال ۱۳۸۲ عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی فصل پست و مخبرات ۷۷۳ میلیون ریال بوده است که با ۵۶ درصد کاهش به ۳۳۹/۳۶ میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

ج - امور اجتماعی:

۲۰- آموزش و پرورش عمومی

۲۱- آموزش عالی

۲۲- بهداشت و درمان

۲۳- بهزیستی و تامین اجتماعی

۲۴- فرهنگ و هنر و جهانگردی

۲۵- تربیت بدنی و ورزش

۲۶- اطلاعات و ارتباطات جمعی

آموزش و پرورش از فصلهایی است که تاثیر غیر قابل انکاری بر امر توسعه دارد و از این رو مورد توجه محققان و برنامه ریزان می باشد در تحقیقات مختلفی که انجام شده ، اثرات متقابل توسعه آموزش و پرورش بر رشد و توسعه اقتصادی به اثبات رسیده است. در صورت اجرای برنامه های توسعه آموزش و پرورش ، در آینده نسبت فزاینده ای از جمعیت فعال را جوانان آموزش دیده و ماهر تشکیل خواهند داد و به تدریج ساختار ذهنی و حرفه ای جمعیت فعال تغییر خواهد کرد کسب سطوح بالاتر مهارت و تخصص توسط جمعیت فعال ، امکان پیشرفت دائم تکنیکهای تولید و رشد مداوم و توسعه اقتصادی حاصل از آن را فراهم خواهد آورد. هم چنین توسعه آموزش و پرورش با تاثیری که بر بهبود سطح بهداشت و امید به زندگی و کاهش جمعیت دارد به طور مستقیم به توسعه اقتصادی منتهی می شود از این رو آموزش و پرورش به عنوان یک عامل کلیدی در فرایند توسعه به شمار می رود.

۲۰-۱- تعداد دانش آموزان به تفکیک مقاطع تحصیلی و جنس

دامنه فعالیت آموزش و پرورش شامل سه دوره آموزش ابتدایی در ۵ پایه تحصیلی ۲- آموزش راهنمایی در سه پایه تحصیلی و آموزش متوسطه نظری و مهارتی و پیش دانشگاهی می باشد که فعالیت در این دوره در سال اول متوسطه بصورت عمومی بوده و از سال دوم متوسطه به شاخه های کاردانش ، فنی و حرفه ای و نظری تقسیم می شود و

فارغ التحصیلان رشته های مختلف نظری پس از پایان این دوره ، جهت ورود به آموزش عالی یک سال تحصیلی در دوره های پیش دانشگاهی مشغول تحصیل می شوند.

۲۰-۱-۱- آموزش پیش از دبستان

آموزش پیش از دبستان یا دوره آمادگی ، دوره آموزشی یکساله است که با تحت پوشش قرار دادن کودکان ۵ ساله

زمینه آمادگی تحصیلی ، آشنایی با محیط آموزشی و تعاملات اجتماعی و جذب مفاهیم آموزشی پایه را در آنان فراهم می‌آورد و از این نظر حائز اهمیت است .

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۰-۱) در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ تعداد دانش آموزان دوره آمادگی در استان ۱۰۴۱۶ نفر بوده که در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به ۱۲۳۹۶ نفر افزایش یافته است . تعداد دانش آموزان دختر در این دوره در سال مذکور ۶۳۱۳ نفر بوده و معادل ۵۰/۹۲ درصد کل دانش آموزان این دوره می‌باشد .

۲۰-۱-۲-آموزش ابتدایی

دوره ابتدایی جزء آموزشهای اجباری در ایران می باشد با توجه به اهمیت دوره ابتدایی تلاش برنامه ریزان و مسئولان نظام آموزشی همواره بر تحت پوشش آوردن هر چه بیشتر افراد لازم التعلیم این گروه سنی بوده است .

با توجه به اطلاعات جدول شماره (۲۰-۱) تعداد دانش آموزان دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۱۳۰۳۶۹ نفر بوده که در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به ۱۱۶۷۹۹ نفر کاهش پیدا کرده است . همچنین بخش عمده کاهش جمعیت دانش آموزی ناشی از کاهش دانش آموزان دوره ابتدایی است . از مجموع دانش آموزان دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ ، معادل ۵۷۰۵۲ نفر (۴۸/۸۴ درصد) دانش آموز دختر بوده اند .

۲۰-۱-۳-آموزش راهنمایی

دوره راهنمایی تحصیلی به عنوان راهنمای دانش آموزان در انتخاب رشته و تعیین مسیر تحصیلی ، نزد برنامه ریزان آموزشی از اولویت خاصی برخوردار است با انتقال موج کاهنده دانش آموزان ابتدایی به دوره های تحصیلی بالاتر، دوره راهنمایی تحصیلی نیز با کاهش دانش آموز روبرو بوده است با توجه به جدول (۲۰-۱) تعداد دانش آموزان این دوره در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۹۵۸۵۷ نفر بوده که در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به ۸۹۵۸۴ نفر کاهش یافته است . تعداد دانش آموزان دختر دوره راهنمایی تحصیلی در دوره مذکور ۴۲۰۰۷ نفر معادل ۴۶/۸۹ درصد بوده است . همچنین تعداد ۷۳۵ نفر دانش آموز در مقطع راهنمایی بزرگسالان در سال مذکور مشغول تحصیل بوده اند که ۶۴/۷۶ درصد آنان دانش آموز دختر بوده اند .

۲۰-۱-۴-آموزش متوسطه نظری و پیش دانشگاهی

طول دوره آموزش متوسطه نظری ۳ سال است . دوره آموزش پیش دانشگاهی که مدت آن یکسال است به عنوان مکمل

دوره سه ساله متوسطه نظری و مجوزی برای ورود دانش آموزان متوسطه نظری به سطوح آموزش عالی می‌باشد. طبق اطلاعات جدول شماره (۲۰-۱) تعداد کل دانش آموزان متوسطه نظری و پیش دانشگاهی از ۷۵۲۷۰ نفر در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۸۳ به ۷۶۵۱۳ نفر در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ رسیده است و ۴۸/۸۷ درصد دانش آموزان متوسطه نظری و پیش دانشگاهی را دانش آموزان دختر تشکیل داده اند علاوه بر دانش آموزان دوره روزانه، در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ معادل ۸۰۲۰ نفر دانش آموز در مقطع متوسطه نظری و پیش دانشگاهی شبانه مشغول تحصیل بوده اند که ۴۵۴۴ نفر آنان دانش آموز دختر بوده اند.

همانگونه که اشاره گردید فعالیت در سال اول دوره آموزش متوسطه نظری و پیش دانشگاهی عمومی بوده و از دوم متوسطه به شاخه های کاردانش، فنی و حرفه ای و نظری تقسیم می‌شود. با توجه به اطلاعات جدول شماره (۲۰-۲) تعداد دانش آموزان متوسطه در شاخه های فنی و حرفه ای و کاردانش ۱۳۲۰۴ نفر بوده که در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ به ۱۴۶۸۷ نفر افزایش پیدا کرده است در سال مذکور ۱۳۸۱۶ نفر از دانش آموزان فنی و حرفه ای و کاردانش تحت پوشش مدارس دولتی بوده و سهم دانش آموزان فنی و حرفه ای و کاردانش دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۸۳ از مجموع دانش آموزان فنی و حرفه ای و کاردانش معادل ۹۴/۶۳ درصد بوده که در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ به ۹۴/۰۷ درصد رسیده است و تغییر چندانی نداشته است.

در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ سهم دانش آموزان فنی و حرفه ای و کار و دانش از مجموع دانش آموزان متوسطه در پایه های دوم و سوم ۳۵/۱۳ درصد بوده است. همچنین سهم دانش آموزان دختر از مجموع دانش آموزان فنی و حرفه ای و کاردانش از ۳۶/۲۱ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۳ به ۳۵/۱۶ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ رسیده است.

علاوه بر کودکان عادی ، آموزش کودکان استثنایی و تیزهوش نیز بر عهده آموزش و پرورش است و شامل آموزشهای خاص برای این گروه از دانش آموزان منطبق با دوره های تحصیلی آموزش رسمی می باشد .

در نظام آموزشی کشور دانش آموزانی که دارای تواناییهای ذهنی بالایی هستند از امکانات آموزشی و فضای فیزیکی خاصی برخوردار هستند و تامین این شرایط بر عهده متولیان آموزش و پرورش است طبق اطلاعات جدول شماره (۲۰-۳) تعداد دانش آموزان تیزهوش در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۷۳۹ نفر بوده که در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به ۷۶۰ نفر افزایش پیدا کرده است همچنین هم در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ و هم در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ تعداد دانش آموزان تیزهوش دختر بیشتر از تعداد دانش آموزان تیزهوش پسر بوده است این موضوع با توجه به اینکه در مجموع در استان تعداد دانش آموزان پسر بیشتر از تعداد دانش آموزان دختر می باشد بیشتر اهمیت پیدا می نماید .

دانش آموزان استثنایی نیز با توجه به ناتوانیهای جسمی و ذهنی به ۷ گروه نابینا ، ناشنوا ، ناتوان ذهنی ، معلول جسمی و حرکتی ، ناهنجار رفتاری ، چند معلولیتی و ناتوان یادگیری تقسیم می شوند و با طبقه بندی در دوره های تحصیلی مختلف نیازمند بهره مندی از شرایط آموزشی متناسب با شرایط خاص خود هستند . تعداد این دانش آموزان در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۱۲۰۹ نفر بوده که در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به ۱۲۰۵ نفر کاهش یافته است .

۲۰-۱-۶-دانش آموزان مدارس غیر انتفاعی (غیر دولتی)

جلب مشارکتهای مردمی از طریق ایجاد و گسترش مدارس غیر دولتی یکی از سیاستهای مورد توجه آموزش و پرورش در سالهای گذشته بوده است افزایش تعداد دانش آموزان مدارس غیر انتفاعی در توسعه فعالیتهای آموزش و

رقابتي کردن آنها نقش اساسي داشته و از این جهت یکی از شاخصهاي نظام آموزشی کشور به حساب می آید .
 طبق اطلاعات جدول شماره (۲۰-۴) تعداد کل دانش آموزان غیر انتفاعي در سال تحصيلي ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۱۹۰۳۰ نفر بوده که در سال تحصيلي ۸۴-۱۳۸۳ با ۵/۲۹ درصد رشد به ۲۰۰۳۸ نفر افزایش پیدا کرده است .
 همچنین تعداد آموزشگاهها و مدارس غیر انتفاعي نیز با ۶/۰۳ درصد رشد از ۱۹۹ باب در سال تحصيلي ۸۳-۱۳۸۲ به ۲۱۱ باب در سال تحصيلي ۸۴-۱۳۸۳ رسیده است .

جدول شماره (۱-۲۰) تعداد دانش آموزان به تفکیک مقطع تحصيلی و جنسیت در سال های تحصيلی

۱۳۸۳-۸۴ و ۱۳۸۲-۸۳

(نفر)

سال ۱۳۸۳-۱۳۸۴			سال ۱۳۸۲-۱۳۸۳			شرح
دختر	پسر	جمع	دختر	پسر	جمع	
۶۳۱۳	۶۰۸۳	۱۲۳۹۶	۵۲۱۶	۵۲۰۰	۱۰۴۱۶	تعداد دانش آموزان آمادگی
۵۷۰۵۲	۵۹۷۴۷	۱۱۶۷۹۹	۶۳۴۲۶	۶۶۹۴۳	۱۳۰۳۶۹	تعداد دانش آموزان ابتدایی
۴۲۰۰۷	۴۷۵۷۷	۸۹۵۸۴	۴۴۶۷۴	۵۱۱۸۳	۹۵۸۵۷	تعداد دانش آموزان راهنمایی
۳۷۳۹۶	۳۹۱۱۷	۷۶۵۱۳	۳۶۷۴۱	۳۸۵۲۹	۷۵۲۷۰	تعداد دانش آموزان متوسطه نظری و پیش دانشگاهی
۴۷۶	۲۵۹	۷۳۵	۵۳۲	۳۱۵	۸۴۷	تعداد دانش آموزان راهنمایی (بزرگسالان)
۴۵۴۴	۳۴۷۶	۸۰۲۰	۶۸۴۱	۷۷۵۰	۱۴۵۹۱	تعداد دانش آموزان متوسطه نظری و پیش دانشگاهی (بزرگسالان)
۱۴۷۷۸۸	۱۵۶۲۵۹	۳۰۴۰۴۷	۱۵۷۴۳۰	۱۶۹۹۲۰	۳۲۷۳۵۰	جمع

ماخذ : سالنامه آماری استان -۱۳۸۳

جدول شماره (۲۰-۲) تعداد دانش آموزان متوسطه فنی و حرفه ای و کار و دانش به تفکیک دولتی و غیر انتفاعی و جنسیت

(نفر)

سال و شرح			دانش آموزان متوسطه فنی و حرفه ای			دانش آموزان متوسطه کار و دانش		
			جمع	دولتی	غیر انتفاعی	جمع	دولتی	غیر انتفاعی
۱۳۸۲-۸۳	دختر		۲۰۸۱	۲۰۰۳	۷۸	۲۷۰۱	۲۵۸۱	۱۲۰
	پسر		۴۱۲۸	۳۹۷۵	۱۵۳	۴۲۹۴	۳۹۳۷	۳۵۷
۱۳۸۳-۸۴	دختر		۲۴۴۱	۲۳۶۷	۷۴	۲۷۲۴	۲۵۰۹	۲۱۵
	پسر		۵۰۱۷	۴۸۵۵	۱۶۲	۴۵۰۵	۴۰۸۵	۴۲۰

مأخذ: سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل-۱۳۸۴

جدول شماره (۲۰-۳) تعداد دانش آموزان تیز هوش به تفکیک مقطع تحصیلی و جنسیت

(نفر)

سال و شرح		جنسیت	راهنمایی	متوسطه نظری و پیش دانشگاهی
۱۳۸۲-۸۳	دختر		۱۴۷	۲۳۴
	پسر		۱۴۱	۲۱۷
۱۳۸۳-۸۴	دختر		۱۴۹	۲۳۹
	پسر		۱۵۰	۲۲۲

مأخذ: سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل - ۱۳۸۴

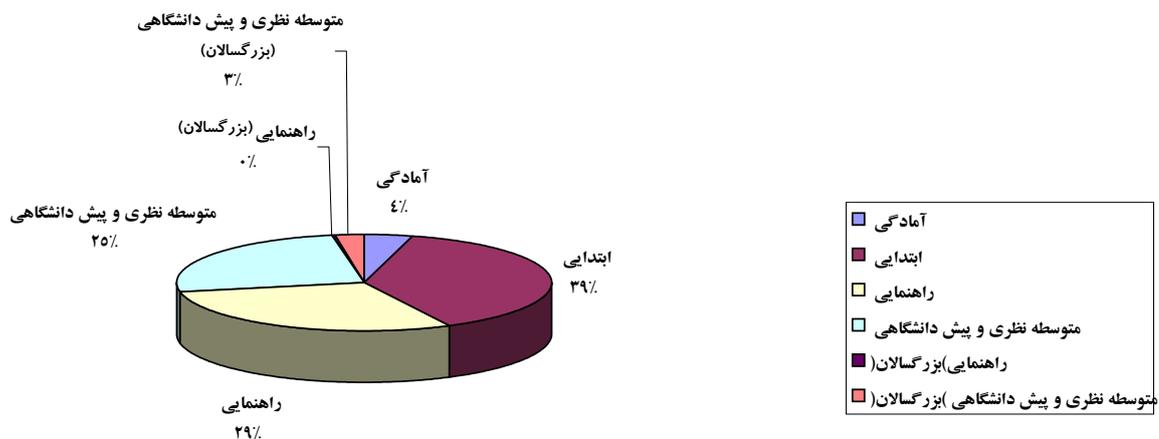
جدول شماره (۲۰-۴) تعداد دانش آموزان، تعداد آموزشگاه و مدارس غیر انتفاعی بر حسب دوره تحصیلی در سال های تحصیلی ۱۳۸۲-۸۳ و ۱۳۸۳-۸۴ در استان اردبیل

(نفر)

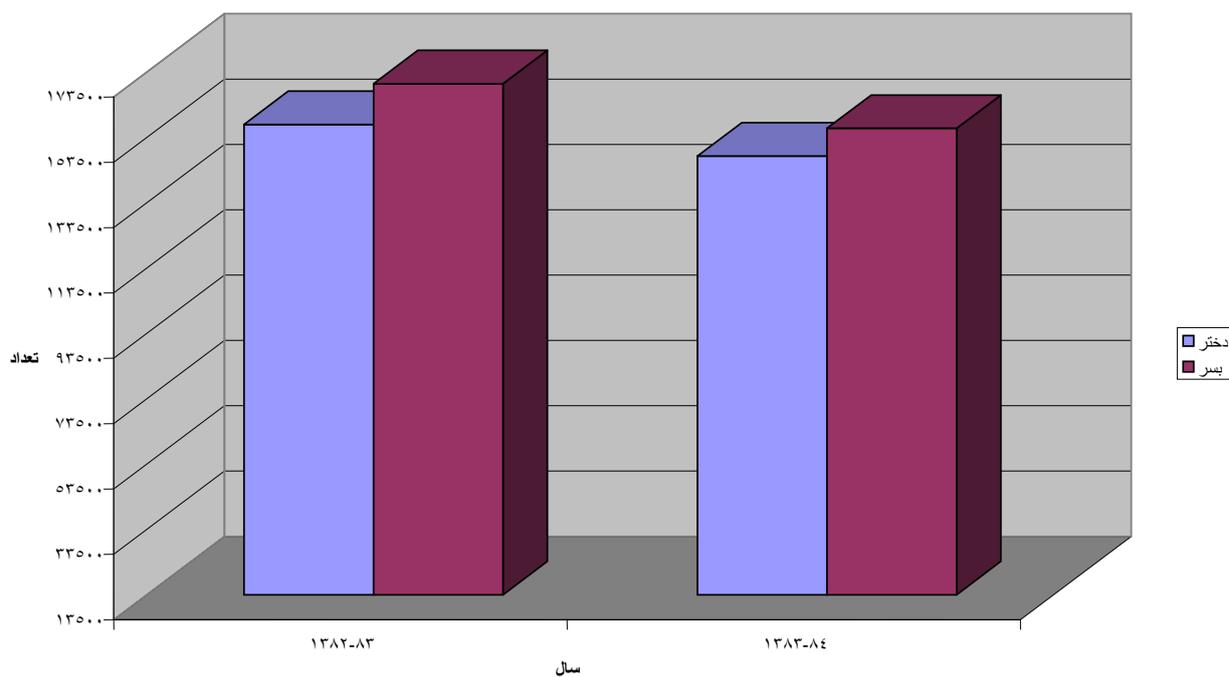
سال تحصیلی	تعداد دانش آموز (نفر)					تعداد آموزشگاه و مدارس غیر انتفاعی (باب)				
	جمع	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه	پیش دانشگاهی	جمع	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه	پیش دانشگاهی
۱۳۸۲-۸۳	۱۹۰۳۰	۴۱۰۶	۳۳۳۸	۹۴۶۶	۲۱۲۰	۱۹۹	۳۱	۳۰	۹۱	۴۷
۱۳۸۳-۸۴	۲۰۰۳۸	۴۵۰۰	۳۵۰۷	۱۰۲۴۸	۱۷۸۳	۲۱۱	۳۴	۲۹	۱۰۰	۴۸

مأخذ: سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

نمودار شماره (۲۱) تعداد دانش آموزان استان در مقاطع مختلف در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴

نمودار شماره (۲۲) مقایسه تعداد دانش آموزان دختر و پسر در استان

۲۰-۲- میزان پوشش تحصیلی ظاهری و نرخ گذر دانش آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی

پوشش تحصیلی ظاهری نشان دهنده نسبت موجود بین تعداد دانش آموزان یک دوره تحصیلی با تعداد جمعیت گروه مرتبط با آن دوره می‌باشد و برابر است با :

$$\text{پوشش تحصیلی ظاهری} = \frac{\text{تعداد دانش آموزانی که در آن دوره مشغول تحصیل هستند}}{\text{جمعیت گروه سنی دوره تحصیلی مربوطه}} \times 100$$

شاخص پوشش تحصیلی واقعی نمایانگر نرخ اشتغال به تحصیل در بین جمعیت گروه سنی مرتبط با دوره های مختلف است به بیان دیگر این شاخص نشان می‌دهد که چه تعدادی از جمعیت گروه سنی مربوط به یک دوره تحصیلی (مثلاً جمعیت ۱۰-۶ ساله ابتدایی) مشغول به تحصیل هستند .

پوشش تحصیلی واقعی در برنامه ریزی آموزشی از اهمیت بیشتری نسبت به پوشش ظاهری برخوردار می‌باشد ولی دستیابی به اطلاعات اولیه پوشش واقعی مشکلتر می‌باشد لذا برنامه ریزان بیشتر از پوشش ظاهری استفاده می‌کنند .

با توجه به اطلاعات جدول شماره (۲۰-۵) میزان پوشش تحصیلی ظاهری دانش آموزان در مقطع ابتدایی بالاتر از مقطع راهنمایی است و مقطع متوسطه پایین ترین میزان پوشش تحصیلی ظاهری را دارد همچنین میزان پوشش تحصیلی ظاهری در بین دانش آموزان پسر ، در کلیه مقاطع ، بالاتر از دانش آموزان دختر می‌باشد .

اطلاعات مربوط به نرخ گذر دانش آموزان در مقاطع مختلف در جدول شماره (۲۰-۶) آمده است با توجه به اطلاعات این جدول در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به غیر از نرخ گذر مقطع ابتدایی به راهنمایی دختران ، این شاخص در سایر مقاطع هم در بین دختران و هم در بین پسران نسبت به سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۱ کاهش داشته است . همچنین میزان پوشش تحصیلی ظاهری و نرخ گذر در برخی از مقاطع به علت مهاجرت ، مردودی دانش آموز و ... بالاتر از صد درصد می‌باشد .

جدول شماره (۲۰-۵) میزان پوشش تحصیلی ظاهری دانش آموزان (شهری و روستایی) در مقاطع مختلف و به تفکیک جنسیت در

سال های تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ و ۸۳-۱۳۸۲ (بدون بزرگسالان و غیر انتفاعی)

(درصد)

۱۳۸۲-۸۳		۱۳۸۱-۸۲		شرح
پسر	دختر	پسر	دختر	
۱۱۲	۱۱۱	۱۱۸	۱۱۶	میزان پوشش تحصیلی ظاهری در مقطع ابتدایی
۱۱۰	۹۹	۱۰۴	۹۲	میزان پوشش تحصیلی ظاهری در مقطع راهنمایی
۷۴	۵۴	۷۳	۵۲	میزان پوشش تحصیلی ظاهری در مقطع متوسطه

ماخذ: سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل-۱۳۸۴

جدول شماره (۲۰-۶) نرخ گذر دانش آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی در استان اردبیل در سال های تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ و ۸۳-۱۳۸۲ (بدون بزرگسالان و غیر انتفاعی)

(درصد)

شرح و سال	۱۳۸۱-۸۲	۱۳۸۲-۸۳
نرخ گذر مقطع ابتدایی به راهنمایی (ظاهری)	دختر	۰/۹۲
	پسر	۰/۷۷
نرخ گذر مقطع راهنمایی به متوسطه (ظاهری)	دختر	۱/۰۱
	پسر	۰/۷۵
نرخ گذر مقطع متوسطه به پیش دانشگاهی (ظاهری)*	-	-

ماخذ: سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل-۱۳۸۴

* طبق اعلام نظر سازمان آموزش و پرورش استان، مراکز پیش دانشگاهی مجزا نبوده و اطلاعات آن در منابع آماری به طور مجزا درج نگردیده است.

۲۰-۳- کارکنان آموزشی بخش آموزش و پرورش

نیروی انسانی در آموزش و پرورش به عنوان محوری ترین عامل ارتقای کیفیت آموزشی، همواره از اصلی ترین موضوعات قابل بحث در مسایل آموزش و پرورش بوده است بدین دلیل بررسی روند تغییرات و تحلیل کمی و کیفی آن از اهمیت خاصی برخوردار است.

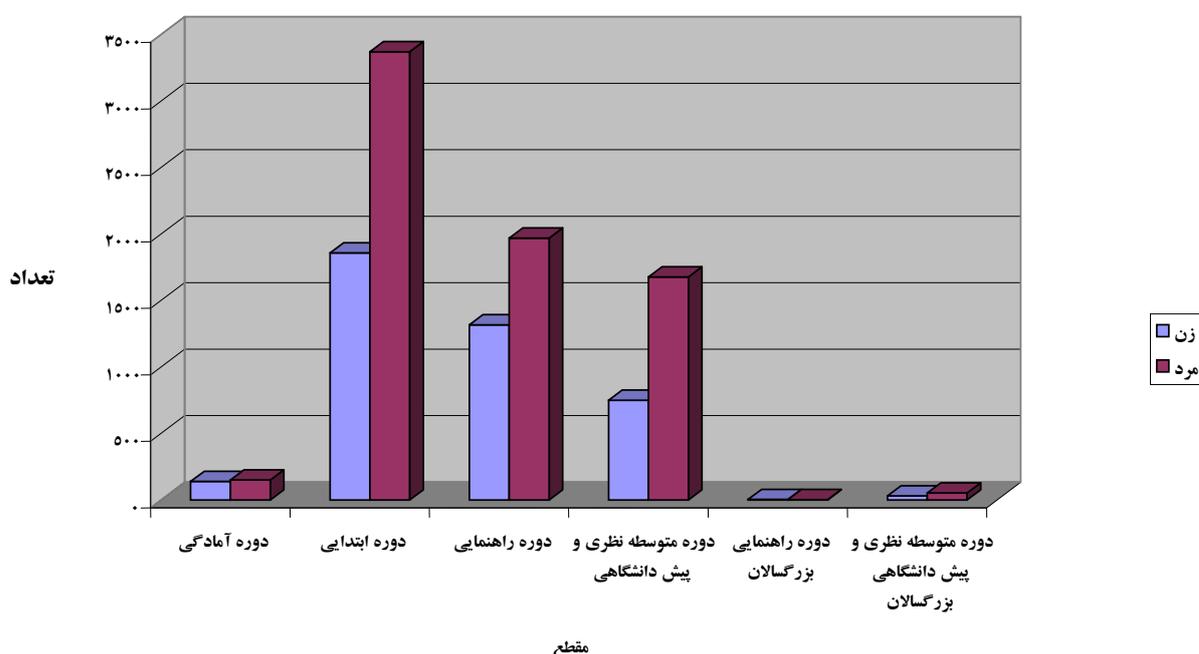
اطلاعات مربوط به تعداد کارکنان آموزشی بخش آموزش و پرورش در جدول شماره (۲۰-۷) آمده است با توجه به اطلاعات جدول مذکور، در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ جمعاً ۱۱۳۳۱ نفر در زمینه آموزش فعالیت داشته اند که ۴۱۰۳ نفر آنان زن و ۷۲۲۸ نفر آنان مرد بوده است نسبت کارکنان آموزشی زن به مرد به غیر از مقطع راهنمایی بزرگسالان کوچکتر از یک بوده و حتی در مقطع متوسطه نظری و پیش دانشگاهی از ۰/۵ هم کمتر می باشد با توجه به اینکه در این مقطع نسبت دانش آموزان دختر به پسر ۰/۹۵ می باشد، برای اینکه در این مقطع بتوان تماماً از کادر آموزشی زن جهت تدریس استفاده نمود، تعداد کادر آموزشی زنان در حدود دو برابر فعلی باید باشد.

جدول شماره (۲۰-۷) تعداد کارکنان آموزشی بخش آموزش و پرورش به تفکیک جنس در مقاطع مختلف تحصیلی در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳

شرح	مرد وزن	زن	مرد	نسبت زنان به مردان
دوره آمادگی	۲۹۱	۱۴۰	۱۵۱	۰/۹۲
دوره ابتدایی	۵۲۳۱	۱۸۵۹	۳۳۷۲	۰/۵۵
دوره راهنمایی	۳۲۸۹	۱۳۱۸	۱۹۷۱	۰/۶۶
دوره متوسطه نظری و پیش دانشگاهی	۲۴۲۹	۷۵۱	۱۶۷۸	۰/۴۴
دوره راهنمایی بزرگسالان	۷	۴	۳	۱/۳۳
دوره متوسطه نظری و پیش دانشگاهی بزرگسالان	۸۴	۳۱	۵۳	۰/۵۸
جمع	۱۱۳۳۱	۴۱۰۳	۷۲۲۸	۰/۵۶

ماخذ: سالنامه آماری استان-۱۳۸۳

نمودار شماره (۲۳) تعداد کارکنان آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی بخش آموزش و پرورش استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ بر حسب جنس

اطلاعات مربوط به شاخص نسبت دانش آموزان به معلم در جدول شماره (۲۰-۸) آمده است. بررسی این شاخص نشان دهنده افزایش نسبت دانش آموزان به معلم در طی سالهای تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ و ۸۴-۱۳۸۳ می‌باشد به طوری که در برخی از دوره ها این افزایش بسیار چشمگیر می‌باشد به عنوان مثال در دوره متوسطه نظری و پیش دانشگاهی بزرگسالان این شاخص ۸۷/۱۵ درصد افزایش داشته است. البته بالا بودن این شاخص می‌تواند ناشی از عدم احتساب معلمان حق التدریس و سرباز معلم در کادر آموزشی آموزش و پرورش باشد که به

علت عدم دسترسی به اطلاعات مربوطه محاسبه نگردیده است .

عملکرد شاخص تراکم دانش آموز در کلاس نیز در جدول شماره (۲۰-۹) آمده است این شاخص در طی سالهای تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ و ۸۴-۱۳۸۳ در مقاطع ابتدایی ، راهنمایی و متوسطه نظری و پیش دانشگاهی با کاهش روبه رو بوده است اما در مقاطع راهنمایی و متوسطه نظری و پیش دانشگاهی بزرگسالان افزایش نشان می دهد .

کاهش تدریجی تعداد دانش آموزان دوره های مختلف تحصیلی می تواند یکی از دلایل کاهش تراکم دانش آموز در کلاس باشد . پایین بودن عملکرد این شاخص در سالهای مورد نظر می تواند به معنای بهبود نسبی تراکم دانش آموز در کلاس بوده و عامل موثر برای ارتقای کیفیت آموزشی باشد .

جدول شماره (۲۰-۸) نسبت دانش آموزان به معلم در مقاطع مختلف تحصیلی در استان اردبیل در سال های تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ و ۸۴-۱۳۸۳

سال	نسبت دانش آموز به معلم			
	مقطع ابتدایی	مقطع راهنمایی	مقطع متوسطه نظری و پیش دانشگاهی	مقطع راهنمایی (بزرگسالان)
۱۳۸۲-۸۳	۱۹/۵۰	۲۳/۲۸	۲۶/۰۵	۸۴/۷
۱۳۸۳-۸۴	۲۲/۳۲	۲۷/۲۳	۳۱/۴۹	۱۰۵/۰
درصد تغییر	۱۴/۴۶	۱۷/۴۷	۲۰/۸۸	۲۳/۹۶

ماخذ : محاسبه شده از اطلاعات سالنامه آماری استان اردبیل- سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۲

* بدون احتساب کارکنان آموزشی حق التدریسی و سرباز معلم

جدول شماره (۲۰-۹) تراکم دانش آموز در کلاس در مقاطع مختلف تحصیلی در استان اردبیل در سال های تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ و ۸۳-۱۳۸۲ (نفر در کلاس)

سال	مقطع ابتدایی	مقطع راهنمایی	مقطع متوسطه نظری و پیش دانشگاهی	مقطع راهنمایی (بزرگسالان)	مقطع متوسطه نظری و پیش دانشگاهی (بزرگسالان)
۱۳۸۲-۸۳	۱۹/۷۷	۲۴/۳۷	۲۶/۹۸	۲۱/۷۱	۲۵/۵۵
۱۳۸۳-۸۴	۱۹/۷۳	۲۳/۸۶	۲۶/۸۸	۲۲/۹۶	۲۷/۲۷
درصد تغییر	-۰/۲۰	-۲/۰۹	-۰/۳۷	۵/۷۵	۶/۷۳

ماخذ : محاسبه شده از اطلاعات سالنامه آماری استان اردبیل سال های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۲

۲۰-۴- قبول شدگان در مقاطع مختلف تحصیلی

مقایسه درصد قبول شدگان در مقاطع مختلف در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ در جدول شماره (۲۰-۱۰) نشان می دهد که

در صد قبول شدگان در مقطع ابتدایی بیشتر از مقطع راهنمایی و در مقطع راهنمایی بیشتر از مقطع اول متوسطه می‌باشد.

همچنین درصد قبول شدگان در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ نسبت به سال قبل در مقطع ابتدایی در مدارس دخترانه و در مقطع راهنمایی هم در مدارس دخترانه و هم در مدارس پسرانه و در مقطع اول متوسطه در مدارس دخترانه افزایش داشته ولی در مقطع ابتدایی اول متوسطه در مدارس پسرانه کاهش داشته است. همچنین درصد قبول شدگان دانش آموزان دختر در کدیه مقاطع در سالهای مورد بررسی بیشتر از دانش آموزان پسر بوده است.

۲۰-۵- قبول شدگان در کنکور سراسری

تعداد دانش آموزان شرکت کننده استان در کنکور سراسری در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ معادل ۳۱۲۵۹ نفر بوده که نسبت به سال تحصیلی ۷۳-۱۳۷۲ معادل ۴۸/۸۹ درصد رشد داشته است از کل شرکت کنندگان در کنکور سراسری ۲۱ نفر رتبه زیر ۱۰۰ و ۱۷۵ نفر رتبه زیر ۱۰۰۰ کسب نموده اند و میانگین درصد قبولی دانش آموزان استان در سال ۸۳-۱۳۸۲ در کنکور سراسری ۱۳/۷۸ درصد بوده است (این رقم در سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶ معادل ۱۰/۲۰ درصد بوده است) تعداد پذیرفته شدگان از آموزشگاه های فنی و حرفه ای در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ نیز معادل ۹۹۴ نفر بوده که نسبت به سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸ معادل ۵۱۳/۵۸ درصد رشد داشته است.

جدول شماره (۲۰-۱) قبول شدگان در مدارس (دولتی و غیر انتفاعی بدون بزرگسال) آموزش و پرورش در سالهای تحصیلی

۸۲-۱۳۸۱ و ۸۳-۱۳۸۲ (شامل مناطق شهری و روستایی)

(درصد)

اول متوسطه		راهنمایی		ابتدایی		سال
پسر	دختر	پسر	دختر	پسر	دختر	
۶۱/۹۵	۷۶/۱۹	۹۰/۷۵	۹۶/۲۷	۹۸/۹۶	۹۹/۳۶	۸۲-۱۳۸۱
۶۱/۳۳	۷۵/۷۷	۹۲/۲۱	۹۶/۷۲	۹۹/۳۵	۹۹/۶۵	۸۳-۱۳۸۲

ماخذ: سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل - ۱۳۸۴

۲۰-۶- نرخ باسوادی جمعیت ۶ ساله و بالاتر و فعالیتهای سواد آموزی در استان

پوشش تحصیلی کامل کلیه افراد لازم‌التعلیم در دوره های تحصیلی مختلف و محو کامل بی‌سوادی از اصلی‌ترین اهداف نظام آموزشی کشور است اما به دلایل مختلف این هدف در طول زمان و در دوره های تحصیلی مختلف به ویژه در مناطق محروم به طور کامل محقق نشده است و در نتیجه گستره وسیعی از فعالیتهای سواد آموزی و هزینه‌های بالای آن را به بدنه آموزش و پرورش تحمیل نموده است نرخ باسوادی جمعیت ۶ ساله و بالاتر در کشور بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ معادل ۷۹/۸۱ درصد بوده است. این نرخ در میان مردان و زنان به ترتیب معادل ۸۴/۶۶ درصد و ۷۴/۲۱ درصد بوده است. نرخ باسوادی جمعیت ۶ ساله و بالاتر استان در سال مذکور معادل ۷۳/۳۲ درصد بوده است. این نرخ برای مردان و زنان استان به ترتیب ۸۱/۷ درصد و ۶۴/۹ درصد بوده است که نشان می‌دهد این شاخص بین مردان استان حدود ۳ درصد و در بین زنان استان حدود ۷/۵ درصد کمتر از میانگین کشور می‌باشد.

فعالیت سواد آموزی از جمله فعالیتهای غیر رسمی در بخش آموزش و پرورش عمومی است که شامل چهار دوره آموزش مقدماتی، تکمیلی، پایانی و پنجم بزرگسال است تعداد بی‌سوادان و کم‌سوادان تحت پوشش نهضت سواد آموزی در استان در سال ۱۳۸۲ معادل ۳۱۰۰۰ نفر بوده که در سال ۱۳۸۳ به ۳۸۶۳۹ نفر افزایش پیدا کرده است. همچنین از تعداد ۳۱۰۰۰ نفر سواد آموز در سال ۱۳۸۲ معادل ۱۷۴۲۰ نفر (۵۶/۱۹ درصد) روستایی و ۱۳۵۸۰ نفر شهری (۴۳/۸۰ درصد) بوده است در سال ۱۳۸۳ نیز تعداد سواد آموزان روستایی ۲۱۸۸۷ نفر (۵۶/۶۴ درصد) و تعداد سواد آموزان شهری ۱۶۷۵۲ نفر (۴۳/۳۵ درصد) بوده است.

۲۰-۷- فرصتها، قابلیتها و امکانات توسعه آموزش و پرورش استان

- گرایش معلمان استان به ارتقاء مدارك تحصيلي و آموزشهاي ضمن خدمت
- کاهش جمعیت دانش آموزي به ویژه در دوره ابتدائي
- وجود فارغ التحصيلان دانشگاهي متقاضی جذب در آموزش و پرورش استان
- توسعه زیر ساختهاي فناوري اطلاعات و استقبال خانواده ها و معلمان از گسترش آن
- قابلیت گسترش آموزشهاي فني و حرفه اي متناسب با نیازهاي جامعه
- گسترش و توسعه مراکز آموزشي و توانبخشي مشکلات ویژه یادگیری
- بهبود سهم مشارکت مدارس غیر انتفاعي در سنوات اخير و وجود چشم انداز استمرار این وضعیت در سنوات آتی
- کاهش تراکم دانش آموز در کلاس دایر
- توسعه مدارس شبانه روزي ، روستا مرکزي و خوابگاه هاي مرکزي به منظور تحت پوشش بیشتر روستا نشینان و فرزندان عشایر استان

۲۰-۸- چالشهای پیش روی آموزش و پرورش استان

- علاوه بر تاثیر چالشهاي ملي بر آموزش و پرورش استان اهم ساير چالشهاي آموزش و پرورش استان در حال حاضر عبارتند از :
- کمبود نیروي انساني متخصص در آموزشهاي نظري مهارتي و آموزشهاي ویژه و جابجايي و انتقال نیروي انساني متخصص بر حسب شدت نیاز
  - پایین بودن نسبت کادر آموزشي زن به مرد در کلیه مقاطع تحصيلي در استان
  - غیر استاندارد و نامناسب بودن فضاهاي آموزشي ، کارگاهي و ورزشي و کمبود تجهيزات مورد نیاز
  - عدم تثبیت نیروي انساني متخصص بومي و غیر بومي در مناطق شمالي استان و انتقال اجباري آنان
  - عدم ارتباط مناسب بين مراکز آموزشي و صنعتي استان
  - نامناسب بودن روشهاي موجود براي جذب و آموزش بیسوادان

- پایین بودن سطح تخصص و علم آموزشیاران معرفی شده از نهضت سواد آموزی
- کمبود منابع مالی و بودجه های عمرانی جهت توسعه ، احداث ، تعمیر و تجهیز مدارس
- کمبود منابع مالی و بودجه های عمرانی جهت بهسازی و ارتقای منابع انسانی در قالب اجرای برنامه های فناوری اطلاعات ، ارتباطات و ...
- پایین بودن نرخ باسوادی به ویژه در جمعیت زنان و بازگشت به بیسوادی به دلیل فقدان برنامه های کافی
- فقدان منابع آماری و اطلاعات اسمی از وضعیت سواد و کم سوادی استان

۲۰-۹- تحلیل عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای فصل آموزش و پرورش

در سال ۱۳۸۲ عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی فصل آموزش و پرورش عمومی استان ۴۱۲۳۴ میلیون ریال بوده است که با ۲۹/۷۲ درصد کاهش در سال ۱۳۸۳ به ۲۸۹۷۶/۲۹۸ میلیون ریال رسیده است. همچنین اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی فصل آموزش و پرورش ۱۴/۰۲ درصد از کل اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای امور اجتماعی استانی را در سال ۱۳۸۳ تشکیل می دهد. با توجه به اهمیت اعتبارات این فصل در بالا رفتن کیفیت و کمیت سطح آموزش و پرورش عمومی استان و فرهنگ عمومی جامعه و تربیت نیروهای فعال و خلاق برای آینده میهن اسلامی ، بازنگری آن بیش از پیش ضروری می نماید.

۲۱- آموزش عالی

آموزش عالی که بخشی از امور اجتماعی را در برنامه ریزیهای ملی و منطقه ای تشکیل می دهد ، در جهان رو به توسعه امروز ، به مثابه جاری کردن خون در شریانهای جامعه است. از این رو این زیر بخش به عنوان منبع تامین نیروی انسانی متخصص در تمام عرصه های زندگی انسانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و عدم توجه لازم به آن می تواند در آینده ضربه مهلکی بر پیکر جامعه وارد نماید از آن جا که این بخش با عرضه نیروی انسانی ماهر ، تامین کننده تقاضای نیروی انسانی متخصص در سایر بخشها می باشد ، باید هماهنگی های لازم در برنامه ریزی بین این بخش و دیگر بخشها صورت گیرد. نیروی تخصصی این بخش شامل گروه کشاورزی ، گروه فنی و مهندسی ، گروه علوم پایه ، گروه پزشکی ، گروه علوم انسانی و اجتماعی و گروه هنر می باشد.

۲۱-۱- دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان در سال ۱۳۸۳

دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان شامل دانشگاههای آزاد اسلامی و دانشگاهها و مراکز آموزش عالی به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی می باشد که گروه اول شامل دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشگین شهر و دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد می باشد .

گروه دوم نیز شامل دانشگاه محقق اردبیلی ، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی اردبیل ، دانشگاه پیام نور اردبیل ، دانشگاه پیام نور خلخال ، دانشگاه پیام نور مشگین شهر ، دانشگاه پیام نور گرمی ، دانشگاه جامع علمی کاربردی واحد اردبیل و واحد گرمی ، دانشگاه غیر انتفاعی سوره ، مدیریت صنعتی ، مدیریت آموزش و پژوهش ، مرکز تربیت معلم بنت الهدی صدر اردبیل ، مرکز تربیت معلم آزادگان نیر ، مرکز تربیت معلم علامه طباطبایی ، آموزشکده فنی و حرفه ای رازی و آموزشکده فنی و حرفه ای فاطمه (س) می باشد .

۲۱-۲- تعداد دانشجویان به تفکیک دانشگاه و مقاطع تحصیلی

طبق اطلاعات جداول شماره (۲۱-۱) و (۲۱-۲) ، در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ جمعاً ۳۱۸۴۸ نفر دانشجو در دانشگاههای استان مشغول تحصیل بوده اند که از این تعداد ۱۴۲۰۱ نفر دانشجوی دانشگاههای آزاد اسلامی و ۱۷۶۴۷ نفر دانشجوی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) بوده اند. از مجموع دانشجویان

دانشگاهها و موسسات آموزش عالی استان (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) ۷۷۵۵ نفر دانشجوی دانشگاههای پیام نور، ۱۷۹۲ نفر دانشجوی دانشگاههای جامع علمی-کاربردی ۴۳۳ نفر دانشجوی مراکز تربیت معلم ۳۷۱۷ نفر دانشجوی دانشگاه محقق اردبیلی و ۱۴۳۶ نفر دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی و مابقی دانشجوی سایر دانشگاهها مراکز آموزش عالی (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) بوده اند.

از کل تعداد دانشجویان استان در سال مذکور تعداد ۱۰۶۸۷ نفر دانشجوی مقطع کاردانی (۳۳/۵ درصد) ۲۰۲۲۰ نفر دانشجوی مقطع کارشناسی (۶۳/۴۸ درصد) ۲۶۵ نفر دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد (۰/۸۳ درصد) و ۶۴۰ نفر دانشجوی مقطع دکتری حرفه ای (۲/۰ درصد) بوده اند.

بدین ترتیب ملاحظه می شود که بیشترین تعداد دانشجویان در مقطع کارشناسی و سپس مقطع کاردانی مشغول تحصیل هستند و کمترین تعداد دانشجویان مربوط به مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری حرفه ای می باشد که با توجه به نیاز استان به نیروی متخصص و ماهر لزوم ایجاد امکانات و شرایط لازم جهت پذیرش بیشتر دانشجویان در مقاطع بالاتر ضروری به نظر می رسد.

جدول شماره (۲۱-۱) تعداد دانشجویان دانشگاهها و موسسات آموزش عالی استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به تفکیک دانشگاه و مقطع

تحصیلی (به استثنای دانشگاه آزاد اسلامی)

(نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری حرفه ای و تخصصی	جمع
دانشگاه محقق اردبیلی	۵۷۷	۳۰۴۴	۹۶	-	۳۷۱۷
دانشگاه پیام نور اردبیل	-	۳۰۱۵	-	-	۳۰۱۵
آموزشکده فنی و حرفه ای دخترانه فاطمه (س) اردبیل	۶۹۶	-	-	-	۶۹۶
دانشگاه پیام نور خلخال	-	۲۴۳۰	-	-	۲۴۳۰
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان اردبیل	۸۵۴	۲۹۰	-	۲۹۲	۱۴۳۶
دانشگاه پیام نور مشگین شهر	-	۱۲۹۰	-	-	۱۲۹۰
مدیریت آموزش و پژوهش (مرکز آموزش مدیریت دولتی استان)	۲۰	۳۲	۲۵	-	۷۷
دانشگاه پیام نور گرمی	-	۱۰۲۰	-	-	۱۰۲۰
مرکز تربیت معلم علامه طباطبایی	۲۱۷	-	-	-	۲۱۷
مرکز تربیت معلم بنت الهدی صدر اردبیل	۱۶۲	-	-	-	۱۶۲
مرکز تربیت معلم آزادگان نیر	۵۴	-	-	-	۵۴
مدیریت صنعتی	۲۹۲	-	-	-	۲۹۲
دانشگاه جامع علمی کاربردی	۱۷۹۲	-	-	-	۱۷۹۲
آموزشکده فنی و حرفه ای رازی	۱۲۴۷	-	-	-	۱۲۴۷
دانشگاه سوره (غیر انتفاعی)	۳۸	۱۶۴	-	-	۲۰۲
جمع	۵۹۴۹	۱۱۲۸۵	۱۲۱	۲۹۲	۱۷۶۴۷

جدول شماره (۲۱-۲) تعداد دانشجویان دانشگاههای آزاد اسلامی استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳

به تفکیک دانشگاه و مقطع تحصیلی

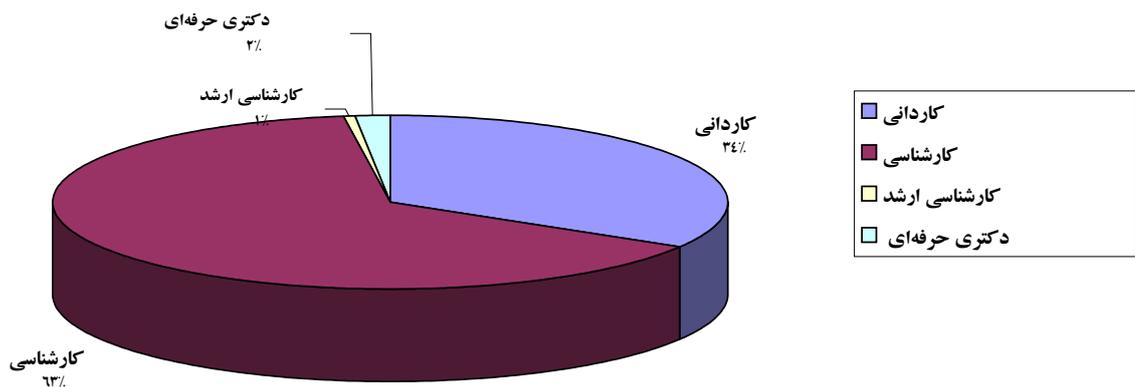
(نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری حرفه ای و تخصصی	جمع
دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل	۲۴۹۶	۷۰۹۲	۱۴۴	۳۴۸	۱۰۰۸۰
دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال	۱۷۱۴	۱۵۴۵	-	-	۳۲۹۵
دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشگین شهر	۵۲۸	۲۹۸	-	-	۸۲۶
دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد*	-	-	-	-	-
جمع	۴۷۳۸	۸۹۳۵	۱۴۴	۳۴۸	۱۴۲۰۱

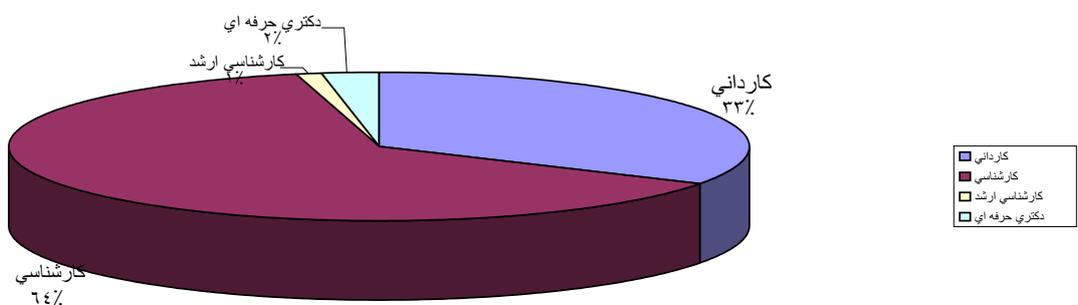
ماخذ: دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان - ۱۳۸۴

* آمار دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد تا زمان تدوین گزارش ارسال نشده است .

نمودار شماره (۲۴) تعداد دانشجویان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) در مقاطع مختلف در سال ۱۳۸۳

نمودار شماره (۲۵) تعداد دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان در مقاطع مختلف در سال ۱۳۸۳

۲۱-۳- تعداد پذیرفته شدگان و فارغ التحصیلان به تفکیک دانشگاه و مقطع تحصیلی

اطلاعات مربوط به تعداد پذیرفته شدگان در جداول شماره (۲۱-۳) و (۲۱-۴) آمده است. بررسی وضعیت تعداد پذیرفته شدگان در مقاطع مختلف در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ نشان می‌دهد تعداد کل پذیرفته شدگان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان ۱۲۳۹۰ نفر بوده که از این تعداد ۶۷۴۶ نفر (۴۴/۵۴ درصد) در دانشگاه آزاد اسلامی و ۵۶۴۴ نفر (۵۵/۴۵ درصد) در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) پذیرفته شده اند.

بیشترین تعداد پذیرفته شدگان در دانشگاههای آزاد اسلامی در رشته های علوم انسانی (۳۷/۵۴ درصد کل پذیرفته شدگان) و کمترین تعداد پذیرفته شدگان در رشته های کشاورزی و دامپزشکی (۶۹/۳ درصد کل پذیرفته شدگان) بوده و دانشگاههای آزاد اسلامی استان در رشته های هنر پذیرش دانشجو نداشته است.

در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) نیز، بیشترین تعداد پذیرفته شدگان در رشته های علوم انسانی (۸۸/۵۰ درصد کل پذیرفته شدگان) و کمترین تعداد پذیرفته شدگان در رشته های هنر (۰۷/۳ درصد کل پذیرفته شدگان) بوده است. طبق آمار دریافتی از دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان، در سال ۸۴-۱۳۸۳ دانشگاه سوره و مدیریت آموزش و پژوهش پذیرش دانشجو نداشته اند.

بیشترین تعداد پذیرفته شدگان در استان در مقطع کاردانی و کارشناسی و کمترین تعداد پذیرفته شدگان در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری حرفه ای می‌باشد. در مقطع دکتری حرفه ای مجموع پذیرفته شدگان ۷۳ نفر و در مقطع کارشناسی ارشد ۱۴۱ نفر می‌باشند و استان در مقطع دکتری تخصصی پذیرش دانشجو ندارد.

جدول شماره (۲۱-۳) تعداد پذیرفته شدگان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به تفکیک دانشگاه و مقطع تحصیلی (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) (نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری حرفه ای	جمع
دانشگاه محقق اردبیلی	۵۴	۹۰۵	۴۴	-	۱۰۰۳
دانشگاه پیام نور اردبیل	-	۸۶۷	-	-	۸۶۷
آموزشکده فنی و حرفه ای دخترانه فاطمه (س) اردبیل	۳۷۶	-	-	-	۳۷۶
دانشگاه پیام نور خلخال	-	۶۹۶	-	-	۶۹۶
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی اردبیل	۳۷۵	۷۰	-	۳۶	۴۸۱

۲۱۰	-	-	۲۱۰	-	دانشگاه پیام نور مشگین
-	-	-	-	-	مدیریت آموزش و پژوهش (مرکز آموزش مدیریت دولتی استان)
۶۲۴	-	-	۶۲۴	-	دانشگاه پیام نور گرمی
۲۱۷	-	-	-	۲۱۷	مرکز تربیت معلم علامه طباطبایی
۱۶۲	-	-	-	۱۶۲	مرکز تربیت معلم بنت الهدی صدر اردبیل
۲۲	-	-	-	۲۲	مرکز تربیت معلم آزادگان نیر
۱۷۸	-	-	-	۱۷۸	مدیریت صنعتی
۸۰۸	-	-	-	۸۰۸	دانشگاه جامع علمی کاربردی
-	-	-	-	-	آموزشکده فنی و حرفه ای رازی اردبیل *
-	-	-	-	-	دانشگاه سوره (غیر انتفاعی)
۵۶۴۴	۳۶	۴۴	۳۳۷۲	۲۱۹۲	جمع

ماخذ: دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان -۱۳۸۴

* آمار مربوط به تعداد پذیرفته شدگان آموزشکده فنی و حرفه ای رازی تا زمان تدوین گزارش ارسال نگردیده است .

جدول شماره (۲۱-ع) تعداد پذیرفته شدگان دانشگاههای آزاد اسلامی استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به تفکیک دانشگاه و مقطع تحصیلی (نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری حرفه‌ای	جمع
دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل	۱۰۳۲	۱۶۶۷	۹۷	۳۷	۲۸۳۳
دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال	۲۱۰۴	۸۹۸	-	-	۳۰۰۲
دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشگین شهر	۵۳۸	۳۲۸	-	-	۸۶۶
دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد*	-	-	-	-	-
جمع	۳۶۷۴	۲۸۹۳	۹۷	۳۷	۶۷۴۶

ماخذ: دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان-۱۳۸۴

* آمار مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد تا زمان تدوین گزارش ارسال نگردیده است .

بر اساس اطلاعات جداول شماره (۲۱-۵) و (۲۱-۶) تعداد کل فارغ التحصیلان استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ معادل ۵۳۱۴ نفر بوده که از این تعداد ۲۲۰۴ نفر فارغ التحصیل دانشگاه آزاد اسلامی و ۳۱۱۰ نفر فارغ التحصیل دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) بوده اند . در سال تحصیلی مذکور در استان معادل ۲۶۹۵ نفر در مقطع کاردانی معادل ۲۵۲۶ نفر در مقطع کارشناسی ۳۱ نفر در مقطع کارشناسی ارشد و ۶۲ نفر در مقطع دکتری حرفه ای فارغ التحصیل شده اند .

جدول (۲۱-۵) تعداد فارغ التحصیلان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی استان در سال تحصیلی

۸۳-۱۳۸۲ به تفکیک دانشگاه و مقطع تحصیلی (به استثنای دانشگاه آزاد اسلامی)

(نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری (حرفه ای)	جمع
دانشگاه محقق اردبیلی	۱۵۵	۳۶۷	-	-	۵۲۲

۳۴۸	-	-	۳۴۸	-	دانشگاه پیام نور اردبیل
۱۵۷	-	-	-	۱۵۷	آموزشکده فنی و حرفه ای دخترانه فاطمه (س) اردبیل
۱۷۹	-	-	۱۷۹	-	دانشگاه پیام نور خلخال
۴۱۲	۳۴	-	۶۵	۳۱۳	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی اردبیل
۴۳	-	-	۴۳	-	دانشگاه پیام نور مشگین
۹۴	-	۲۷	۳۷	۳۰	مدیریت آموزش و پژوهش (مرکز آموزش مدیریت دولتی استان)
۳۸	-	-	۳۷	۱	دانشگاه پیام نور گرمی
۱۷	-	-	-	۱۷	مرکز تربیت معلم علامه طباطبایی
۱۶۲	-	-	-	۱۶۲	مرکز تربیت معلم بنت الهدی صدر اردبیل
۴۱	-	-	-	۴۱	مرکز تربیت معلم آزادگان نیر
۱۵۲	-	-	-	۱۵۲	مدیریت صنعتی
۳۹۷	-	-	-	۳۹۷	دانشگاه علمی کاربردی مرکز اردبیل
۳۹۷	-	-	-	۳۹۷	آموزشکده فنی و حرفه ای رازی اردبیل
۱۵۱	-	-	۵۴	۹۷	دانشگاه سوره (غیر انتفاعی)
۳۱۱۰	۳۴	۲۷	۱۱۳۰	۱۹۱۹	جمع

ماخذ : دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان . ۱۳۸۴

جدول شماره (۲۱-۶) تعداد فارغ التحصیلان دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ به تفکیک دانشگاه و

مقطع تحصیلی

(نفر)

نام موسسه آموزش عالی	مقطع کاردانی	مقطع کارشناسی	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع دکتری (حرفه ای)	جمع
دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل	۴۰۰	۱۲۱۸	۴	۲۸	۱۶۵۰
دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال	۱۹۸	۱۷۸	-	-	۳۷۶
دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشگین شهر	۱۷۸	-	-	-	۱۷۸
دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد*	-	-	-	-	-
جمع	۷۷۶	۱۳۹۶	۴	۲۸	۲۲۰۴

ماخذ: دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان -۱۳۸۴

* آمار مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد تا زمان تدوین گزارش ارسال نشده است .

۲۱-۴- وضعیت اعضای هیئت علمی دانشگاههای استان به تفکیک رتبه علمی

طبق اطلاعات جدول (۲۱-۷) در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ در استان اردبیل، تعداد اعضای هیئت علمی شاغل در مراکز آموزش عالی استان به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی ۳۵۶ نفر بوده است آمار آرایه شده نشان دهنده آن است که دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان از لحاظ دارا بودن هیئت علمی با درجه استاد و دانشیار در سطح پایینی می‌باشند به طوری که در کل دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان (به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی) در سال تحصیلی مذکور تنها ۲ استاد و ۸ دانشیار مشغول تدریس بوده اند. هم چنین به ازاء هر ۵۷/۴۹ نفر دانشجوی یک نفر عضو هیئت علمی وجود دارد.

جدول شماره (۲۱-۷) اعضای هیئت علمی* شاغل در مراکز آموزش عالی استان به استثناء دانشگاه آزاد اسلامی برحسب عنوان

دانشگاهی در سال ۸۴-۱۳۸۳

(نفر)

نسبت دانشجویان به اعضای هیئت علمی	مربی آموزشیار	مربی	استادیار	دانشیار	استاد	جمع	سال
۴۹/۵۷	۱۳	۲۷۳	۱۳۶	۸	۲	۳۵۶	۱۳۸۳-۸۴

ماخذ: سالنامه آماری استان ۱۳۸۳

* شامل اعضای هیات علمی تمام وقت و حق التدریس می باشد

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۱-۷) در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ کارکنان آموزشی دانشگاههای آزاد اسلامی استان جمعاً ۶۱۳ نفر بوده اند که از این تعداد ۶ نفر دارای رتبه استادی و ۳ نفر دارای رتبه دانشیاری بوده اند. در سال مذکور نسبت دانشجویان به کارکنان آموزشی ۲۳/۱۶ بوده است به عبارت دیگر به ازاء هر ۲۳/۱۶ دانشجو یک نفر کادر آموزشی وجود داشته است.

جدول شماره (۲۱-۸) کارکنان آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی بر حسب عنوان دانشگاهی در سال ۸۴-۱۳۸۳

(نفر)

سال	جمع	استاد	دانشیار	استادیار	مربی	مربی آموزشیار	نسبت دانشجویان به اعضاء هیئت علمی
۱۳۸۳-۸۴	۶۱۳	۶	۳	۱۱۹	۴۷۰	۱۵	۲۳/۱۶

ماخذ : سالنامه آماری استان ۱۳۸۳

۲۱-۵- وضعیت پژوهشی دانشگاههای استان

پژوهش و تحقیق پایه و اساس هر نوع اقدام و تصمیم گیری می‌باشد به عبارت دیگر جهت اخذ تصمیمات درست و اقدامات موثر که تصمیم گیرنده را به هدف مورد نظر برساند تحقیق و پژوهش لازم می‌باشد .

بخش پژوهش و فناوری کشور طیف گسترده ای از واحدها و مراکز پژوهشی دانشگاهی وابسته به وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری ، وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، دیگر وزارتخانه ها و دستگاههای اجرایی ، مراکز تحقیق و توسعه وابسته به صنایع ، واحدهای پژوهشی مستقل خصوصی و ... را در بر می‌گیرد .

از مراکز آموزش عالی در سطح استان که در زمینه پژوهش ، تولید و انتقال علم و ... فعالیت می‌نمایند می‌توان به دانشگاه محقق اردبیلی ، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی و دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل اشاره نمود .

دانشگاه محقق اردبیلی در سال ۱۳۵۷ با نام آموزشکده کشاورزی (وابسته به دانشگاه تبریز) و با پذیرش ۳۰ نفر دانشجو در رشته کشاورزی عمومی فعالیت‌های آموزشی خود را آغاز نمود این مرکز آموزش عالی در سال ۱۳۷۱ از دانشگاه تبریز منتزع و مدتی به صورت مجتمع آموزشی عالی به فعالیت خود ادامه داده و در سال ۱۳۷۵ با تبدیل آن به دانشگاه تحت عنوان دانشگاه محقق اردبیلی موافقت به عمل آمد در حال حاضر دانشگاه محقق اردبیلی

داراي چهار دانشكده (دانشكده علوم ، دانشكده كشاورزي ، دانشكده فني و دانشكده ادبيات و علوم انساني) و آموزشكده كشاورزي مغان مي‌باشد كه جمعاً سي و هشت رشته آموزشي به شرح ذيل در آن تدريس مي‌گردد .

۱- دانشكده علوم با پنج گروه آموزشي رياضي ، آمار ، فيزيك ، زيست شناسي و شيمي و هشت رشته تخصصي فيزيك ، رياضي ، زيست شناسي ، شيمي و آمار در مقاطع كارداني و كارشناسي و كارشناسي ارشد

۲- دانشكده كشاورزي با شش گروه آموزشي زراعت و اصلاح نباتات ، ماشين آلات كشاورزي ، علوم مرتع و آبخيزداري ، خاكشناسي و گياه پزشي در ده رشته كارشناسي و كارداني و در دو رشته كارشناسي ارشد

۳- دانشكده فني با چهار گروه آموزشي مهندسي عمران ، مهندسي معماري ، مهندسي مكانيك و مهندسي شيمي ، صنايع غذايي و شش رشته كارشناسي و كارداني و يك رشته كارشناسي ارشد

۴- دانشكده ادبيات و علوم انساني با پنج گروه آموزشي زبان و ادبيات فارسي ، روانشناسي ، تربيت بدني و علوم ورزشي ، باستانشناسي و دروس عمومي و معارف اسلامي و چهار رشته كارشناسي و كارداني و سه رشته كارشناسي ارشد

۵- آموزشكده كشاورزي مغان با دو گروه آموزشي تكنولوژي توليدات دامی و توليدات گیاهی و دو رشته كارداني

برخي از شاخصهاي پژوهشي دانشگاه محقق اردبيلي در جدول شماره (۲۱-۹) آمده است با توجه به اين اطلاعات در سال ۱۳۸۳ تعداد ۴۲ محقق در سطح دکتری در زمینه علوم پایه ، علوم كشاورزي و دامپزشكي ، فني و مهندسي و علوم انساني مشغول فعاليت بوده اند در سال مذکور از طرف اين دانشگاه ۲۹ عنوان مقاله علمي در نشریات داخلي و ۲۰ عنوان مقاله علمي در نشریات خارجي منتشر گردیده است همچنين ۴۷ عنوان مقاله در کنفرانسهاي داخلي و ۱۰ عنوان مقاله در کنفرانسهاي خارجي ارايه شده است .

اطلاعات مربوط به شاخصهاي پژوهشي دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتي و درماني اردبيل و دانشگاه آزاد اسلامي واحد اردبيل نيز به ترتيب در جداول (۲۱-۱۰) و (۲۱-۱۱) آمده است .

دانشگاه علوم پزشکی اردبیل در سال ۱۳۷۳ تاسیس و با جذب ۲۷۰ نفر دانشجو در رشته های پزشکی و پیراپزشکی فعالیت خود را آغاز نموده است. در سال ۱۳۸۳ دانشگاه علوم پزشکی اردبیل دارای چهار دانشکده در حوزه آموزش می باشد .

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل نیز از دیگر مراکز آموزش عالی در استان می باشد و در زمینه پژوهش و تحقق فعالیت می نماید در این دانشگاه در سال ۱۳۸۳ جمعاً ۲۴ محقق تمام وقت و پاره وقت در سطح دکتری در زمینه های علوم پایه ، علوم کشاورزی و دامپزشکی ، علوم پزشکی و علوم انسانی فعالیت داشته اند و ۱۳ عنوان مقاله علمی در نشریات داخلی و ۴ عنوان مقاله در نشریات خارجی ، از طرف این دانشگاه منتشر گردیده است . همچنین در سال مذکور ۹۵ عنوان مقاله علمی در کنفرانسهای داخلی و ۱۶ عنوان مقاله علمی در کنفرانسهای خارجی ارائه شده است .

جدول شماره (۲۱-۹) برخی از شاخصهای پژوهشی دانشگاه محقق اردبیلی استان اردبیل در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

سمینارها و کارگاههای آموزشی برگزار شده		تعداد پایان نامه ها		مقالات علمی ارایه شده به کنفرانسها		مقالات علمی منتشر شده در نشریات		تعداد عنوان کتاب *			تعداد محقق (دکتری)				تعداد محقق (فوق لیسانس)				تعداد محقق (لیسانس)				شرح		
											پاره وقت		تمام وقت		پاره وقت		تمام وقت		پاره وقت		تمام وقت				
											مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن			
خارجی	داخلی	دکتری	کارشناسی ارشد	خارجی	داخلی	خارجی	داخلی	سایر	ترجمه	تالیف	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن			
-	-	-	-	-	۱۸	۱۴	۶	-	-	۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم پایه
-	-	-	-	۴	۲۲	۱۴	۳	-	-	۲	-	-	۱۲	-	-	-	۲۲	۱	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	۴	-	۲	۱	۵	-	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم کشاورزی و دامپزشکی
-	-	-	۶	۵	۱۰	۶	۱۰	-	۲	۱	-	-	۱۲	-	-	-	۲۴	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	۳	-	۳	۴	۱	-	۱	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	فنی و مهندسی
-	-	-	۱	۱	۴	-	-	-	-	-	-	-	۷	-	-	-	۱۷	۱	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم پزشکی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	۴	-	۲	-	-	۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم انسانی
-	-	-	۴	-	۱۱	-	۱۶	-	۵	۸	-	-	۱۱	۳	-	-	۷	۱	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	هنر و معماری
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

* منظور از شاخص فوق ، تعداد عنوان کتابهای تالیف ، ترجمه ، ... شده توسط اعضای هیئت علمی ، محققین و ... آن مرکز می باشد .

جدول شماره (۲۱-۱۰) برخی از شاخصهای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی واحد اردبیل در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

شرح		تعداد محقق (لیسانس)		تعداد محقق (فوق لیسانس)		تعداد محقق (دکتری)		تعداد عنوان کتاب *			مقالات علمی منتشر شده در نشریات		مقالات علمی ارایه شده به کنفرانسها		تعداد پایان نامه ها		سمینارها و کارگاههای آموزشی برگزار شده	
		تمام وقت		تمام وقت		تمام وقت		تالیف	ترجمه	سایر	داخلی	خارجی	داخلی	خارجی	دکتری	کارشناسی ارشد	داخلی	خارجی
		مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن											
علوم پایه	۱۳۸۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۱۳۸۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
علوم کشاورزی و دامپزشکی	۱۳۸۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۱۳۸۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فنی و مهندسی	۱۳۸۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۱۳۸۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
علوم پزشکی	۱۳۸۲	-	-	۱	۶	۵	۶	-	۱	۲	۱۶	-	-	-	۳	۲۵	۷	-
	۱۳۸۳	-	-	۱	۳	۳	۳	-	۲	۳	۱۵	۳	-	-	۳۴	۱۱	-	-
علوم انسانی	۱۳۸۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۱۳۸۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
هنر و معماری	۱۳۸۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۱۳۸۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* منظور از شاخص فوق ، تعداد عنوان کتابهای تالیف ، ترجمه ، ... شده توسط اعضای هیئت علمی ، محققین و ... آن مرکز می باشد .

جدول شماره (۲۱-۱۱) برخی از شاخصهای پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

سمینارها و کارگاههای آموزشی برگزار شده		تعداد پایان نامه ها		مقالات علمی ارایه شده به کنفرانسها		مقالات علمی منتشر شده در نشریات		تعداد عنوان کتاب *			تعداد محقق (دکتری)				تعداد محقق (فوق لیسانس)				تعداد محقق (لیسانس)				شرح		
											تمام وقت		تمام وقت		تمام وقت		تمام وقت		تمام وقت						
											مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن			
خارجی	داخلی	دکتری	کارشناسی ارشد	خارجی	داخلی	خارجی	داخلی	سایر	ترجمه	تالیف	پاره وقت	تمام وقت	پاره وقت	تمام وقت	پاره وقت	تمام وقت	پاره وقت	تمام وقت	پاره وقت	تمام وقت	مرد	زن			
-	-	-	-	-	۱۰	۱	-	-	-	-	۲	-	۲	۱	۶	-	۱۳	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم پایه
-	-	-	-	-	۱۸	۲	۱	-	-	-	۲	-	۲	۱	۵	-	۱۳	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۳	
-	-	-	۸	-	۱۲	-	۱	-	-	-	۲	-	۱	-	۱	-	۱۰	-	-	-	۱	-	-	۱۳۸۲	علوم کشاورزی و دامپزشکی
-	-	-	۹	۲	۹	-	۲	-	-	-	۲	-	۱	-	۱	-	۹	-	-	-	۱	-	-	۱۳۸۳	
-	۱	-	-	-	۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴	-	۶	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	فنی و
-	۸	-	-	۳	۶	۱	-	-	-	۲	-	-	-	-	۴	-	۶	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۳	مهندسی
-	-	۳۳	-	-	۵	-	۲	-	-	-	۲	۵	-	-	-	-	۴	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم
-	-	۴۲	-	۹	۴۴	-	۴	-	۱	-	۲	۵	-	-	-	-	۴	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۳	پزشکی
-	۳	-	-	-	۹	-	-	-	-	۲	۵	-	۵	-	۳	-	۲۶	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	علوم انسانی
-	۹	-	۷	۲	۱۸	۱	۶	-	۱	۲	۵	-	۵	-	۳	-	۲۸	۷	-	-	-	-	-	۱۳۸۳	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۲	هنر و
-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳۸۳	معماری

* منظور از شاخص فوق ، تعداد عنوان کتابهای تالیف ، ترجمه ، ... شده توسط اعضای هیئت علمی ، محققین و ... آن مرکز می باشد .

بهداشت و درمان به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان شناخته می‌شود و امروزه در بسیاری از جوامع خدمات مربوط به آن بخش مهمی از امور اجتماعی را تشکیل می‌دهد.

از دیدگاه توسعه اقتصادی- اجتماعی «بخش بهداشت و درمان با هدف حفظ و ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی افراد جامعه در الگوهای توسعه و برنامه‌ریزیهای جامع، همانند دیگر بخشهای اجتماعی، جزء اصلی توسعه منابع انسانی محسوب می‌گردد»

بخش بهداشت و درمان طیف وسیعی از فعالیتها، خدمات و پژوهشهای علمی و کاربردی مرتبط به هم، مانند مراقبتهای اولیه بهداشتی، ایمن‌سازی و کنترل بیماریها، ارائه خدمات درمانی، تامین و تدارک دارو و غیره را در بر می‌گیرد. نظر به اهمیت و جایگاه این بخش و مسایل و مشکلات آن به منظور دستیابی به یک برنامه جامع و اصولی به گونه‌ای که بخش بهداشت و درمان را به ایفای نقش خود در جریان توسعه رهنمون گردد ضروری می‌نماید.

۲۲-۱- شاخصهای سلامت در استان

شاخص‌هایی از قبیل نرخ مرگ و میر کودکان زیر یکسال و زیر پنج سال، میزان مرگ و میر مادران به دلیل عوارض حاملگی، میزان تغذیه انحصاری کودک با شیر مادر، امید به زندگی و... نشان دهنده میزان سلامت در جامعه هستند و شاخصهای سلامت نامیده می‌شوند.

نرخ مرگ و میر کودکان زیر یکسال از شاخص‌هایی است که در سطح بین‌المللی، به عنوان یکی از مهمترین ملاکها و معیارهای شناخت وضعیت بهداشت و درمان جامعه در نظر گرفته می‌شود.

نوزادان آسیب پذیرترین گروه جامعه محسوب می‌شوند و بیش از سایر گروههای سنی در معرض ابتلا به بیماریهای مسری و عفونی قرار می‌گیرند. نرخ مرگ و میر نوزادان با سطح توسعه جوامع نسبت معکوس دارد و با بهبود شرایط اقتصادی- اجتماعی، به ویژه در زمینه خدمات بهداشتی و درمانی می‌توان تا حدود زیادی از مرگ و میر نوزادان کاست.

فعالیتهای بهداشت مادر و کودک در دو بخش جداگانه بهداشت مادران و بهداشت کودکان مورد نظر می‌باشد که در مورد مادران، مراقبتهای مایمی و پزشکی، به منظور کاهش مخاطرات ناشی از زایمان می‌باشد.

طبق اطلاعات جدول شماره (۲۲-۱) میزان مرگ و میر نوزادان در هر هزار تولد زنده در سال های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ در مناطق شهری استان پایین تر از مناطق روستایی بوده است .

در سال ۱۳۸۲ در مناطق شهری استان از هر هزار کودک ۲۰/۶۱ کودک و در مناطق روستایی از هر هزار کودک ۲۳/۱۲ کودک تا قبل از یک سالگی جان خود را از دست داده اند این ارقام در سال ۱۳۸۳ در مناطق شهری به ۲۱ کودک افزایش پیدا کرده و در مناطق روستایی به ۲۱/۶۲ کودک کاهش پیدا نموده است .

میزان مرگ و میر مادران به دلیل عوارض حاملگی و زایمان در هر هزار تولد زنده در طی سالهای مذکور کاهش چشمگیری داشته است . این شاخص در مناطق شهری از ۲۲ در هزار در سال ۱۳۸۲ به ۱۲/۹۵ در هزار و در مناطق روستایی از ۳۸/۳۳ در هزار در مناطق روستایی به ۱۲/۹۵ در هزار در مناطق روستایی کاهش پیدا کرده است کاهش قابل توجه مرگ و میر مادران ناشی از افزایش دسترسی مردم به مراقبتهای بهداشتی اولیه ، افزایش در پوشش واکسیناسیون ، مراقبت از مادر ، تنظیم خانواده ، مراقبت از بیماریهای حاد تنفسی و ... میباشد .

بر اساس گزارش عملکرد سال ۱۳۸۳ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان اردبیل: - ۴۶/۱۸ درصد علل مرگ و میر نوزادان ، نارسایی نوزاد و ۲۳/۱۴ درصد ، ناهنجاریهای مادرزادی عنوان شده است . همچنین ۳۶/۶۷ درصد علت مرگ و میر کودکان زیر پنجسال (یکسال تا کمتر از پنج سال) حوادث و مسمومیت ها و ۲۳/۳۳ درصد ، ناهنجاریهای مادرزادی و ۴۰ درصد سایر علل بوده است .

- از ده علت اولیه مرگ و میر در استان در سال ۱۳۸۳ انواع بیماریهای قلبی و بیماریهای ایسکمیک قلب با ۳۷ درصد شایع ترین علت مرگ در استان بوده است کهولت بدون ذکر بیماری با ۳۱ درصد ، بیماریهای عروق و مغزی با ۱۰ درصد و سرطان بدخیم معده با ۵ درصد در رده های بعدی قرار دارند .

تصادف با وسایل نقلیه موتوری ۵ درصد و تصادف با سایر وسایل نقلیه با ۴ درصد از دیگر علل مرگ در استان هستند سرطانهای بدخیم با ۳/۸ درصد ، سرطان بدخیم مری با ۲ درصد و علایم و حالات بد تعریف شده با ۲ درصد دلایل هفتم تا دهم از ده علت اول مرگ در استان میباشد .

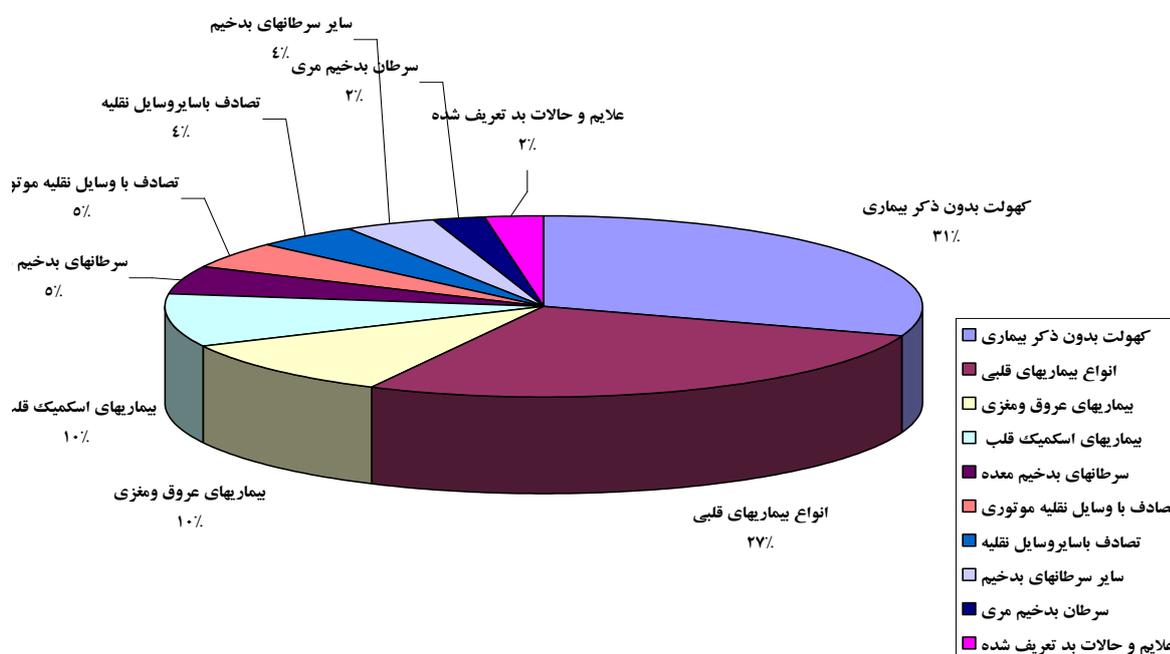
- میزان زایمان توسط افراد دوره ندیده ۵/۵۵ درصد میباشد و این مبین آن است که هنوز ۵/۵۵ درصد زایمانها در شرایط بهداشتی و ایمن انجام نمیگردد.
- میزان دسترسی به آب آشامیدنی سالم در روستاها ۸۸ درصد میباشد که نسبت به سال ۱۳۸۲ معادل ۳ درصد افزایش داشته است.
- امید به زندگی در مردان در بدو تولد ۶۸ سال و در زنان ۷۱ سال میباشد مهمترین علل افزایش امید به زندگی در سالهای اخیر افزایش دسترسی مردم به خدمات بهداشتی، افزایش سطح سواد و ایجاد تسهیلات در مناطق روستایی و کاهش مرگ و میر کودکان در سالهای اخیر میباشد.
- میزان تغذیه انحصاری با شیر مادر تا ۶ ماهگی ۶۳ درصد میباشد و هنوز آگاهی مادران از ضرورت و اهمیت تغذیه انحصاری با شیر مادر به یک رفتار پایدار تبدیل نشده است.

جدول شماره (۲۲-۱) میزان مرگ و میر کودکان ، نوزادان و مادران (به دلیل عوارض حاملگی) در سالهای ۸۳ و ۱۳۸۲ در استان اردبیل

سال ۱۳۸۳	سال ۱۳۸۲	شرح	
۱۳/۵	۱۵	مناطق شهری	میزان مرگ و میر نوزادان در هر هزار تولد زنده
۱۵/۶۶	۱۷/۲۵	مناطق روستایی	
۲۱	۲۰/۶۱	مناطق شهری	میزان مرگ و میر کودکان زیر یکسال در هر هزار تولد زنده
۲۱/۶۲	۲۳/۱۲	مناطق روستایی	
۲۵	۲۴	مناطق شهری	میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در هر هزار تولد زنده
۲۵/۰۱	۲۸/۱۱	مناطق روستایی	
۱۲/۹۵	۲۲	مناطق شهری	میزان مرگ و میر مادران به دلیل عوارض حاملگی و زایمان در هر هزار تولد زنده
۱۲/۹۵	۳۸/۳۳	مناطق روستایی	

ماخذ : دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان اردبیل - ۱۳۸۴

نمودار شماره (۲۶) مقایسه ده علت اول مرگ و میر در استان در سال ۱۳۸۳

۲۲-۲- نیروی انسانی بخش بهداشت و درمان (شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان)

پزشکان مهمترین عامل در مدیریت تخصیص منابع بخش سلامت محسوب می شوند و نقش اساسی را در میزان اثر بخشی و کارایی خدمات بهداشتی و درمانی بر عهده دارند بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۲-۲) در سال ۱۳۸۲ نسبت پزشک متخصص به ازاء هر هزار نفر جمعیت ۰/۱۱ بوده که این رقم در سال ۱۳۸۳ ثابت مانده است .

نسبت پزشک عمومی به ازاء هر هزار نفر جمعیت از ۰/۲۰ در سال ۱۳۸۲ به ۰/۱۷ در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته و نسبت دندانپزشک به ازاء هر هزار نفر جمعیت در سالهای مذکور ثابت مانده است (۰/۰۱ دندانپزشک به ازاء هر هزار نفر جمعیت)

بررسی شاخصهای نسبت پرستار به ازاء هر هزار نفر جمعیت، نسبت ماما به ازاء هر هزار نفر جمعیت و نسبت بهیار و کمک بهیار به ازاء هر هزار نفر جمعیت نشان دهنده کاهش این شاخصها در طی سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ می باشد. البته آمار فوق شامل پزشکان و پیراپزشکان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان می باشد. به رغم افزایش قابل توجه تعداد پزشکان در دهه ها و مخصوصاً سالهای اخیر، شاهد کاهش تعداد پزشکان و پیراپزشکان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی هستیم. از مهمترین دلایل این کاهش می تواند رشد فزاینده فارغ التحصیلان پزشکی و پیراپزشکی و عدم امکان جذب آنان در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان باشد.

* جدول شماره (۲۲-۲) نسبت پزشک متخصص، پزشک عمومی، دندانپزشک، پرستار، بهیار و کمک بهیار به ۱۰۰۰ نفر جمعیت

در سال های ۸۳-۱۳۸۲ در استان اردبیل

سال و شرح	سال ۱۳۸۲	سال ۱۳۸۳
نسبت پزشک متخصص به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۱۱	۰/۱۱
نسبت پزشک عمومی به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۲۰	۰/۱۷
نسبت دندانپزشک به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۰۱	۰/۰۱
نسبت پرستار به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۳۹	۰/۳۶
نسبت ماما به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۲۱	۰/۱۸
نسبت بهیار و کمک بهیار به ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۳۵	۰/۳۳

ماخذ: محاسبه شده از روی اطلاعات سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

* شامل پزشکان و پیراپزشکان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان اردبیل

۲۲-۳- تعداد خانه های بهداشت استان

اولین واحد ارائه خدمات اولیه بهداشتی و درمانی در نظام شبکه جامع بهداشتی و درمانی کشور «خانه بهداشت» می باشد که محل استقرار این واحد، روستاهای کشور است. هر خانه بهداشت برحسب شرایط جغرافیایی، امکانات ارتباطی و پراکندگی جمعیت، یک یا چند روستا را با جمعیتی در حدود ۱۵۰۰ نفر پوشش می دهد و کارکنانی به نام بهورز در آن انجام وظیفه می نمایند. در جدول شماره (۲۲-۳) اطلاعات مربوط به تعداد خانه های فعال بهداشت روستایی آمده است تعداد روستاهای دارای اینگونه موسسات از ۹۹۶ روستا در سال ۱۳۸۲ به ۱۰۰۰ روستا در سال ۱۳۸۳ افزایش پیدا کرده است اما به علت کم شدن جمعیت روستاها در اثر مهاجرت به نقاط شهری، جمعیت روستایی برخوردار از ۵۰۴۶۸۹ نفر به ۴۹۵۳۶۵ نفر کاهش پیدا کرده است.

جدول شماره (۲۲-۳) تعداد خانه های بهداشت فعال روستایی استان و جمعیت تحت پوشش آنها

در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

سال	خانه های بهداشت فعال	کارکنان بهورز			روستای تحت پوشش	
		جمع	مرد	زن	تعداد	جمعیت
۱۳۸۲	۵۱۱	۸۲۷	۲۹۰	۵۳۷	۹۹۶	۵۰۴۶۸۹
۱۳۸۳	۵۰۹	۸۱۷	۲۸۴	۵۳۳	*۱۰۰۰	۴۹۵۳۶۵

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

* افزایش تعداد روستاها نسبت به سالهای گذشته به علت احتساب روستاها طبق تقسیمات کشوری می باشد .

۲۲-۴- بهداشت محیط

اهم فعالیت هایی که در رابطه با بهداشت محیط در طی سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ صورت پذیرفته در جدول شماره (۲۲-۴) آمده است طبق این اطلاعات در سال ۱۳۸۳ تعداد ۷۶۳۰۲ مورد بازرسی توسط مراکز بهداشتی استان از مکان هایی که مقید و ملزم به رعایت موازین بهداشت عمومی می باشند صورت گرفته است که برای ۳۶۰۸ واحد اخطار صادر شده و در ۵۲۱ مورد مختلف به مراکز قانونی ذیصلاح معرفی شده است و در ۴۷ مورد نیز منجر به تعطیلی آنها گردیده است.

جدول شماره (۲۲-۴) فعالیت های عمده بهداشت محیط در زمینه بازدید از مکان های تهیه و توزیع و نگهداری مواد غذایی استان در

سال های ۸۳ و ۱۳۸۲

سال	موارد بازدید	کارت معاینه بهداشتی صادر شده	اخطار بهداشتی صادر شده	معرفی متخلف به دادگاه	اماکن تعطیل شده
۱۳۸۲	۴۸۰۳۳	۴۲۲۷۷	۸۷۴	۴۴۵	۵۶
۱۳۸۳	۷۶۳۰۲	۱۰۰۹۳	۳۶۰۸	۵۲۱	۴۷

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۲۲-۵- میزان پوشش واکسیناسیون

در جدول شماره (۲۲-۵) تعداد واکسیناسیون های انجام شده در موسسات و مراکز وابسته به دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان در خلال سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ آورده شده است.

بر اساس این اطلاعات در سال ۱۳۸۳ تعداد ۹۹۰۸۲ کودک واکسن فلج اطفال ۱۹۲۵۴ کودک واکسن سل و ۶۶۶۱۸ کودک واکسن هیپاتیت B دریافت کرده اند .

جدول شماره (۲۲-۵) واکسیناسیون های انجام شده در موسسات و مراکز وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی

و درمانی استان در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

سال	فلج اطفال	سرخک	سل	ثلاثه	توأم بزرگسالان	مننژیت	هیپاتیت B
-----	-----------	------	----	-------	----------------	--------	-----------

		(دیفتری-کزاز)	(دیفتری-کزاز-سیاه سرفه)	(ب-ث-ژ)		(پولیو)	
۶۳۳۷۸	۱۱۱۶۲	۹۶۵۳۶	۹۸۳۵۴	۱۹۶۷۶	۳۹۰۲۱	۱۱۸۴۱۶	۱۳۸۲
۶۶۶۱۸	۹۹۰۴	۸۳۰۸۳	۸۵۸۴۰	۱۹۲۵۴	۵۶۱۶۳	۹۹۰۸۲	۱۳۸۳

ماخذ : سالنامه آماری استان-۱۳۸۳

۲۲-۶-تعداد آزمایشگاه، مراکز توانبخشی، مراکز پرتونگاری و داروخانه در استان

در جدول شماره (۲۲-۶) تعداد آزمایشگاه، مراکز توانبخشی، مراکز پرتونگاری و تعداد داروخانه های استان در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ و نسبت آنها به ده هزار نفر جمعیت آورده شده است. همانگونه که ملاحظه می شود شاخص تعداد آزمایشگاه، مراکز توانبخشی، مراکز پرتونگاری و داروخانه در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال ۱۳۸۲ کاهش داشته است اما نسبت آنها به ده هزار نفر جمعیت تغییر چندانی نداشته است.

جدول شماره (۲۲-۶) تعداد آزمایشگاه و مراکز توانبخشی، مراکز پرتونگاری، و داروخانه در استان و نسبت آنها به ده هزار نفر

جمعیت در سالهای ۸۳ و ۱۳۸۲

سال ۱۳۸۳		سال ۱۳۸۲		مرکز درمانی
نسبت به ده هزار نفر جمعیت	تعداد	نسبت به ده هزار نفر جمعیت	تعداد	
۰/۰۰۴	۵۹	۰/۰۰۵	۶۸	آزمایشگاه
۰/۰۰۳	۳۹	۰/۰۰۳	۴۶	مراکز توانبخشی
۰/۰۰۲	۲۹	۰/۰۰۲	۳۲	پرتونگاری
۰/۰۰۸	۱۰۴	۰/۰۰۸	۱۰۸	داروخانه

ماخذ : محاسبه شده از روی اطلاعات سالنامه آماری استان-۱۳۸۳

۲۲-۷-تعداد موسسات درمانی استان

در جدول (۲۲-۷) تعداد موسسات درمانی و تعداد تخت های آنها بر حسب وضعیت حقوقی که شامل بیمارستان، زایشگاه، بیمارستان زایشگاه و آسایشگاههای استان می باشند آمده است منظور از قسمت سایر آن دسته از بیمارستانها و موسسات درمانی هستند که وابسته به سازمان تامین اجتماعی، مجامع امور خیریه، بانکها و ... هستند که در شهرستان اردبیل شامل بیمارستانهای سبلان (تامین اجتماعی)، ارس و جانبازان می باشند.

ژ

جدول شماره (۲۲-۷) تعداد موسسات درمانی فعال استان و تختهای موجود در آنها بر حسب وضعیت حقوقی

(شامل بیمارستان، زایشگاه، بیمارستان و زایشگاه، آسایشگاه) در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

سال	جمع		وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان				سایر	
	موسسه	تخت ثابت	موسسه	تخت	ضریب اشغال تخت ثابت	موسسه	تخت	
۱۳۸۲	۱۳	۱۴۱۲	۹	۱۰۰۲	۶۵	۱	۳	۳۱۰
۱۳۸۳	۱۴	۱۶۶۴	۱۰	۱۲۰۵	۶۶	۱	۳	۳۵۹

جمع تعداد تخت ثابت موسسات درمانی تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان در سال ۱۳۸۳ معادل ۱۶۶۴ تخت ثابت و ضریب اشتغال تخت ثابت ۶۶ درصد می‌باشد بر اساس گزارش عملکرد سال ۱۳۸۳ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی نسبت تخت ثابت در منطقه تحت پوشش دانشگاه به ازاء هزار نفر جمعیت ۱/۱۷ و سرانه نیروی انسانی به ازاء تخت فعال در بیمارستانهای تابعه ۲/۳ نفر به ازاء هر تخت و سرانه نیروی انسانی پیراپزشک به تخت فعال در بیمارستانهای تابعه ۱/۲۵ نفر به ازاء هر تخت بوده است .

در سال مذکور تعداد ۳ باب پایگاه اورژانس شهری تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان مشغول فعالیت بوده اند همچنین بر اساس گزارش مذکور تعداد ۱ باب مرکز اطلاع رسانی دارویی و مسمومیت در استان دایر می‌باشد اما استان فاقد آزمایشگاه کنترل دارو می‌باشد .

۲۲-۸-فعالیت‌های موسسات درمانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان

همانگونه که در جدول شماره (۲۲-۸) ملاحظه می‌گردد موارد مراجعه بیماران به بیمارستانها و مراکز درمانی دولتی استان از ۳۰۶۰۱۶ مورد در سال ۱۳۸۲ به ۳۰۵۵۵۶ مورد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است که تعداد ۵۲۲۷۹ مورد آن در سال ۱۳۸۳ منجر به بستری شدن بیمار در بیمارستان و درمان کامل آن انجامیده است.

جدول* (۲۲-۸) فعالیت‌های موسسات درمانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

سال	موارد مراجعه	موارد بستری
۱۳۸۲	۳۰۶۰۱۶	۵۵۹۳۳
۱۳۸۳	۳۰۵۵۵۶	۵۲۲۷۹

ماخذ : سالنامه آماری استان-۱۳۸۳

* آمار فوق مربوط به مراجعین سرپایی ، پزشکان عمومی و متخصص و بستری شدگان در بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی می‌باشد.

بر اساس گزارش عملکرد سال ۱۳۸۳ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ، متوسط بستری در بیمارستانهای تابعه با احتساب بیماران بستری در اورژانس ۳/۱۵ روز و بدون احتساب بیماران بستری در اورژانس ۳/۱۷ روز می‌باشد.

۲۲-۹-عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای استان فصل بهداشت و درمان و تغذیه در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای استانی فصل بهداشت و درمان و تغذیه با ۱۳۵/۳۵ درصد رشد از ۷۶۶۵ میلیون ریال در سال ۱۳۸۲ به ۱۸۰۳۷/۶ میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

۲۲- بهزیستی، تامین اجتماعی

فعالیت‌های مربوط به بهزیستی و تامین اجتماعی در قالب خدمات حمایتی (غیربیمه ای) و بیمه ای توسط سازمانها و مراکز متعدد دولتی و غیردولتی انجام می‌گیرد اما به علت عدم دسترسی به اطلاعات بخش غیردولتی، مطالب مندرج در این قسمت فقط مربوط به خدماتی است که توسط سازمانهای عمده دولتی انجام می‌گیرد.

خدمات حمایتی (غیربیمه ای) مجموعه ای از تدابیر و فعالیت‌های مددکاری، مشاوره و سایر خدمات اجتماعی و توانبخشی است که به منظور تامین نیازهای اساسی گروه‌های کم درآمد و ارتقاء سطح زندگی آن دسته از آسیب‌دیدگان جامعه، خانواده‌های شهدا، اسرا و مفقودین و جانبازان صورت می‌گیرد. سازمانهای فعال در این زمینه در استان عبارتند از: سازمان بهزیستی، اداره کل کمیته امداد امام خمینی (ره)، بنیاد شهید، بنیاد جانبازان انقلاب اسلامی و جمعیت هلال احمر که برخی فعالیت‌های آنها در این قسمت ارائه شده است.

خدمات حمایتی بیمه ای، خدماتی است که بر اساس مشارکت بیمه شده، کارفرما و دولت شکل می‌گیرد که به صورتهای مختلف اجرا می‌شود. این خدمات شامل بیمه درمان، بازنشستگی، از کارافتادگی، بیکاری، حوادث ناشی از کار، فوت، ایام بارداری و کمک هزینه عائله مندی می‌باشد. سازمانهای فعال در این زمینه در استان عبارتند از: اداره کل بیمه خدمات درمانی و اداره کل تامین اجتماعی استان.

۲۲-۱- بهزیستی

۲۲-۱-۱- سازمان بهزیستی

خدمات ارائه شده توسط سازمان بهزیستی به طور عمده شامل خدمات اجتماعی شهری و روستایی، خدمات توانبخشی

، خدمات پیشگیری و خدمات کارآموزی و باز پروری می‌باشد.

خدمات اجتماعی مجموعه ای از خدمات غیر بیمه ای است که به منظور کمک به تامین حداقل نیازهای اساسی گروههای کم درآمد و نیازمند جامعه ارایه می‌شود. براساس اطلاعات جدول شماره (۱-۲۳) در سال ۱۳۸۳ تعداد ۹ مجتمع ارایه دهنده خدمات اجتماعی شهری و ۱۶ مجتمع ارایه دهنده خدمات اجتماعی روستایی و ۹ واحد حمایت از خانوارهای بی سرپرست و نیازمند روستایی و ۹ واحد حمایت از خانوارهای بی سرپرست و نیازمند روستایی در سطح استان مشغول فعالیت بوده اند.

جدول شماره (۱-۲۳) واحدهای ارائه دهنده خدمات اجتماعی شهری و روستایی سازمان بهزیستی در سالهای ۸۳-۱۳۷۹

سال و شهرستان	تعداد واحدهای حمایت از خانوارهای بی سرپرست و نیازمند		تعداد مجتمع های ارائه دهنده خدمات شهری	تعداد مجتمع های ارائه دهنده خدمات روستایی
	شهری	روستایی		
۱۳۷۹	۹	۸	۹	۲۰
۱۳۸۰	۹	۸	۹	۱۹
۱۳۸۱	۹	۸	۹	۱۹
۱۳۸۲	۹	۸	۹	۱۹
۱۳۸۳	۹	۹	۹	۱۶

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

خدمات توانبخشی سازمان بهزیستی مجموعه ای از خدمات پزشکی ، پیرا پزشکی ، آموزشی ، حرفه ای و اجتماعی است که در جهت به حداکثر رساندن تواناییهای موجود در فرد معلول به کار گرفته می‌شود . براساس اطلاعات سالنامه آماری استان در سال ۱۳۸۳ تعداد ۹ واحد ارائه دهنده خدمات توانبخشی سازمان بهزیستی در استان در زمینه های نگهداری از سالمندان ، نگهداری معلولان و بیماران مستمری بگير در خانواده ، گفتار درمانی ، آموزش ارتباط بین خانواده و کودک ناشنوا ، سوادآموزی نابینایان و ناشنوایان ، توانبخشی اجتماعی معلولان ، حرفه آموزی معلولان ، فیزیوتراپی ، کار درمانی ،

شنوایی سنجی ، بینایی سنجی ، دست و پا سازی و اعطای وسایل کمک توانبخشی فعالیت داشته اند.

در سال ۱۳۸۳ در زمینه خدمات پیشگیری نیز که به منظور جلوگیری از بروز و یا گسترش پدیده خاصی در یک مجموعه بخصوص صورت می‌گیرد تعداد ۱ واحد خدمات صدای مشاور و ۹ واحد مشاوره حضوری فعالیت داشته اند واحد خدمات صدای مشاور در شهرستان اردبیل دایر می‌باشد و صدای مشاور شهرستانها به صدای مشاور اردبیل دایورت گردیده است و به همین علت خدمات صدای مشاور از ۹ واحد در سال ۱۳۸۲ به ۱ واحد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است. همچنین در سال ۱۳۸۳ تعداد ۳ مرکز در مان سرپایی معتادین خود معرف و ۲ مرکز مشاوره ژنتیک نیز در سطح استان فعالیت داشته اند.

تعداد واحدهای ارائه دهنده خدمات کار آموزی و باز پروری اجتماعی سازمان بهزیستی نیز در سال مذکور شامل ۱ واحد خدمات شبانه روزی و ۴ واحد سایر آسیبها شامل مداخله در بحرانهای اجتماعی ، کودکان خیابانی ، کاهش طلاق و باز پروری زنان و دختران در معرض آسیب بوده است.

۲۳-۱-۲- کمیته امداد امام خمینی (ره)

کمیته امداد امام خمینی (ره) با ۲۶ واحد ، خدمات حمایتی خود را در قالب طرح شهید رجایی ، طرح مددجویی ، اعطای وام خود کفایی ، اعطای وام قرض الحسنه ، خدمات درمانی و امور بیمه ، خدمات آموزشی و فرهنگی ، خدمات عمرانی ، کمک هزینه ازدواج و کمکهای نقدی مربوط به سایر موارد انجام می دهد.

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۳-۲) در سال ۱۳۸۳ تعداد ۲۷۵۹۲ نفر تحت پوشش طرح شهید رجایی و تعداد ۶۰۹۲۲ نفر نیز تحت پوشش طرح مددجویی دائمی و ۷۸۶۱ نفر تحت پوشش طرح مددجویی موقتی کمیته امداد استان قرار داشته اند که نسبت به سال قبل تعداد افراد تحت پوشش

طرح شهید رجائی ۳/۲۸ درصد و تعداد افراد تحت پوشش طرح مددجویی دائمی ۳/۶۸ درصد و تعداد افراد تحت پوشش طرح مددجویی موقتی ۶۷/۰۲ درصد کاهش داشته است از طرف دیگر مبلغ کمک از طریق طرح شهید رجایی ۱۰۹/۰۶ درصد و طرح مددجویی ۵۴/۶۵ درصد افزایش داشته است.

لازم به توضیح است طرح شهید رجائی، طرحی است که بر اساس آن به سالمندان نیازمند ۶۰ ساله و بیشتر جامعه روستایی کشور و افراد تحت تکفل آنها کمک می شود. مددجویان تحت پوشش این طرح، ماهانه مبلغی مستمری به صورت نقدی یا بصورت کالا دریافت می دارند و طرح مددجویی طرحی است که بر اساس آن افراد بنا به عللی از قبیل فقدان سرپرست، از کار افتادگی سرپرست، معلولیت سرپرست و... بر حسب نوع نیازمندی، تحت پوشش کمکهای دائمی یا موقتی کمیته امداد امام خمینی قرار می گیرند.

جدول شماره (۲۳-۲) تعداد افراد تحت پوشش طرح شهید رجایی و طرح مددجویی دائمی و موردی

کمیته امداد امام خمینی (ره) در سالهای ۸۳-۱۳۸۲

سال	تعداد واحد کمیته امداد خمینی (ره)	طرح شهید رجایی		طرح مددجویی	
		تعداد نفرات	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد نفرات دائمی	تعداد نفرات موردی
۱۳۸۲	۲۶	۲۸۵۳۰	۱۵۱۵۰	۶۳۲۵۰	۲۳۸۴۰
۱۳۸۳	۲۶	۲۷۵۹۲	۳۱۶۷۴	۶۰۹۲۲	۷۸۶۱
درصد تغییر	۰	-۳/۲۸	۱۰۹/۰۶	-۳/۶۸	-۶۷/۰۲

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۲۳-۱-۳- بنیاد شهید انقلاب اسلامی و بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی استان

از دیگر نهادهای متولی امور غیر بیمه ای بخش بهزیستی در استان بنیاد شهید انقلاب اسلامی و بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی می باشد که برخی از فعالیتها و خدمات ارائه شده توسط نهادهای مذکور در جداول شماره (۲۳-۳) و (۲۳-۴) آمده است براساس اطلاعات جداول مذکور در سال ۱۳۸۳ تعداد ۳۳۵۵ خانوار با جمعیت ۶۴۷۸ نفر تحت پوشش خدمات حمایتی بنیاد شهید انقلاب اسلامی استان بوده اند که ۲۶۲۱ خانواده والدین شهدا و ۷۳۴ خانواده همسر و فرزندان شهدا بوده اند.

همچنین در سال مذکور ۳۴۷۵ میلیون ریال مستمری به افراد تحت پوشش بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی استان پرداخت شده و در مجموع ۲۲۷۲ نفر از این نهاد مستمری دریافت نموده اند.

جدول شماره (۲۳-۳) خانوارهای مستمری بگیر تحت پوشش بنیاد شهید انقلاب اسلامی

در طی سالهای ۱۳۸۲-۱۳۸۳

سال	جمع			والدین		همسر و فرزندان	
	تعداد (خانوار)	تعداد (نفر)	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد (خانوار)	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد (خانوار)	مبلغ (میلیون ریال)
۱۳۸۲	۳۴۱۴	۶۵۱۸	۴۸۰۸۵	۲۶۸۴	۳۲۹۴۶	۷۳۰	۱۵۵۳۴
۱۳۸۳	۳۳۵۵	۶۴۷۸	۴۹۷۰۳	۲۶۲۱	۳۲۱۸۰	۷۳۴	۱۷۵۲۳

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

جدول شماره (۲۳-ع) مستمری بگیران تحت پوشش بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی

طی سالهای ۱۳۸۲-۱۳۸۳

سال	تعداد (نفری)	مستمری پرداختی (میلیون ریال)	سایر پرداختها (میلیون ریال)
۱۳۸۲	۲۲۰۰	۳۱۵۳	۱۳۶۱۸
۱۳۸۳	۲۲۷۲	۳۴۷۵	۲۲۶۹۱

ماخذ: سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۲۳-۲-تامین اجتماعی

بخش تامین اجتماعی مجموعه ای متشکل از تدابیر، روش ها و اقدامات حمایتی و خدمات بیمه ای است که هدف آن حمایت از نیروی انسانی شاغل در دوران اشتغال، بازنشستگی، از کار افتادگی و حمایت از بازماندگان شاغلان و بازنشستگان فوت شده می باشد. مهم ترین خدمات ارائه شده به بیمه شدگان در این نظام ارائه بیمه خدمات درمانی و بیمه های اجتماعی در قالب پرداخت انواع مستمری بازنشستگی، از کار افتادگی، بازنشستگی، بیکاری، غرامت نقص عضو، کمک بارداری و جز آن است.

عمده ترین دستگاههای مسئول امور بیمه ای در استان عبارتند از: سازمان تامین اجتماعی و سازمان بیمه خدمات درمانی.

۲۳-۲-۱-سازمان تامین اجتماعی

براساس اطلاعات جدول (۲۳-۵) در سال ۱۳۸۳ تعداد ۵۸۰۲۳ نفر تحت پوشش بیمه اصلی سازمان تامین اجتماعی استان بوده اند که از این تعداد حدود ۲۲۴۲۰ نفر بیمه دولتی و ۶۲۶۰۳ نفر بیمه غیر دولتی (غیر قراردادی) بوده اند.

جدول شماره (۲۳-۵) بیمه شدگان اصلی زیر پوشش سازمان تامین اجتماعی بر حسب نوع بیمه در طی سالهای ۸۳-۱۳۷۹

(نفر)

غیر دولتی (غیر قراردادی)			دولتی (بر مبنای حق بیمه ۲۷٪)			جمع کل	سال و جنس
بر مبنای حق بیمه ۲۷٪	بر مبنای حق بیمه ۱۸٪	جمع	غیر قراردادی	قراردادی	جمع		
۵۶۵۸۴	۱۶۰۷	۵۸۱۹۱	۱۲۴۴۴	۱۹۷۱	۱۴۴۱۵	۷۲۶۰۶	۱۳۷۹
۵۸۷۶۷	۱۲۸۰	۶۰۰۴۸	۱۵۰۴۸	۲۰۱۲	۱۷۰۶۰	۷۷۱۰۸	۱۳۸۰
۵۲۹۴۱	-	۵۲۹۴۱	۱۶۸۲۶	۱۳۲۸	۱۸۱۵۴	۷۱۰۹۵	۱۳۸۱
۵۹۳۰۰	-	۵۹۳۰۰	۲۰۲۳۰	۹۱۵	۲۱۱۴۵	۸۰۴۴۵	۱۳۸۲
۶۲۶۰۳	-	۶۲۶۰۳	۲۱۴۲۲	۹۹۸	۲۲۴۲۰	۸۵۰۲۳	۱۳۸۳

ادامه جدول شماره (۲۳-۵)

(نفر)

سال و شرح	اختیاری	حرف و مشاغل آزاد	بیکاری	کامیون داران
۱۳۷۹	۱۰۱۳	۲۹۸۶	۵۴۰	۷۱۷۳
۱۳۸۰	۱۱۰۷	۳۱۴۳	۷۴۴	۴۱۴۸
۱۳۸۱	۱۱۷۳	۳۴۵۲	۱۰۷۱	۴۹۶۷
۱۳۸۲	۱۰۰۴	۳۳۵۰	۱۲۵۷	۴۹۶۳
۱۳۸۳	۹۳۴	۳۹۲۶	۱۴۷۵	۵۱۹۵

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل - ۱۳۸۳

۲۳-۲-۲- اداره کل خدمات درمانی استان

یکی از شاخصهای مهم بیمه خدمات درمانی ، نسبت جمعیت تحت پوشش بیمه درمان به کل جمعیت استان می باشد. براساس اطلاعات جدول شماره (۲۳-۶) این شاخص در سال ۱۳۸۲ معادل ۷۰/۲ درصد بوده که به ۷۰/۶ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

عواملی از قبیل تغییرات جمعیت ، بالا رفتن سن ازدواج و تاثیر آن بر بعد خانوار ، سیاستهای دولت در زمینه محدود شدن استخدام های جدید در کدیه دستگاهها و بخشهای دولتی این شاخص را تحت تاثیر قرار می دهد. جمعاً در سطح استان در سال ۱۳۸۳ معادل ۸۸۰۹۱۲ نفر بیمه شدگان اصلی و تبعی تحت پوشش بیمه خدمات درمانی

استان بوده اند که این رقم شامل بیمه درمان روستائیان (سرپایی تخصصی و بستری ۵۸۱۱۴۱ نفر) ، بیمه درمان خویش فرما (سرپایی و بستری ۶۵۷۶ نفر) ، بیمه درمان کارکنان دولت (سرپایی و بستری ۱۱۹۳۸۳ نفر) ، بیمه درمان سایر اقشار (سرپایی و بستری ۲۸۶۸۱ نفر) و بیمه درمان خویش فرمای بستری شهری (بستری ۱۴۵۱۳۱ نفر) می باشد.

جدول شماره (۲۳-۶) بیمه شدگان تحت پوشش بیمه خدمات درمانی استان اردبیل در طی سالهای ۸۳-۱۳۸۱

ردیف	شاخص	نوع خدمات	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
۱	بیمه درمان روستائیان	سرپایی تخصصی و بستری	۶۰۸۱۴۳	۵۸۵۴۵۵	۵۸۱۱۴۱
۲	بیمه درمان خویش فرما	سرپایی و بستری	۹۷۳۱	۸۸۷۵	۶۵۷۶
۳	بیمه درمان کارکنان دولت	سرپایی و بستری	۱۱۸۰۲۹	۱۱۸۹۱۰	۱۱۹۳۸۳
۴	بیمه درمان سایر اقشار	سرپایی و بستری	۳۳۲۱۴	۳۱۵۹۸	۲۸۶۸۱
۵	بیمه درمان خویش فرمای بستری شهری	بستری	۹۸۵۷۴	۱۲۳۷۸۲	۱۴۵۱۳۱
جمع بیمه شدگان استان			۸۶۷۶۹۱	۸۶۸۵۷۰	۸۸۰۹۱۲
جمعیت کل استان			۱۲۲۶۶۰۰	۱۲۳۶۴۴۹	۱۲۴۷۲۰۲
نسبت جمعیت تحت پوشش بیمه درمان به جمعیت کل			۷۰/۷	۷۰/۲	۷۰/۶

ماخذ: اداره کل بیمه خدمات درمانی استان اردبیل-۱۳۸۴

۲۴- فرهنگ و هنر و جهانگردی

فرهنگ را به طور خلاصه می‌توان مجموعه دستاوردهای معرفتی انسان در عرصه‌های عقلی- علمی و هنری تعریف کرد که قدرت نقادانه، پرورش ذوق و خلاقیت انسانی را ارتقاء می‌بخشد.

منظور از بخش فرهنگ این معنای وسیع نیست. بخش فرهنگ به مجموعه فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که دستگاه‌های اجرایی خاص در دولت، هدایت، اداره و حمایت از آنها را بر عهده دارد. مجموعه فعالیت‌هایی که بخش فرهنگ را شکل می‌دهد، در تمام کشورها مشابه و شامل اموری همچون کتاب و کتابخوانی، اداره کتابخانه‌های عمومی و مراکز فرهنگی و هنری و میراث فرهنگی، سینما، موسیقی، تئاتر، رسانه‌های جمعی به ویژه مطبوعات، فعالیت‌های دینی و جز آن است.

۲۴-۱- مطبوعات محلی استان

مطبوعات بر طبق قانون عبارتند از نشریاتی که به طور منظم، با نام ثابت و تاریخ انتشار در فواصل معین در زمینه‌های گوناگون خبری، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، فرهنگی، دینی، علمی و... منتشر می‌شوند.

نخستین نشریه به شکل امروزی که سالنامه‌ای بیش شود در سال ۱۴۸۶ میلادی در فراسنه منتشر گردیده و اولین نشریه در ایران در سال ۱۳۵۳ (ه. ق) به شکل روزنامه و به شیوه چاپ سنگی انتشار یافته است. چاپ روزنامه‌ها در شهرستانها نیز از سال ۱۲۸۹ (ه. ق) یعنی زمان ناصرالدین شاه قاچار معمول گردیده و قدیمی‌ترین نشریه در اردبیل که در کتابهای مربوط به مطبوعات از آن نام برده شده در سال ۱۳۲۶ (ه. ق) یعنی ۷۳ سال بعد از نشر نخستین روزنامه ایرانی بوده است.

در حال حاضر (۱۳۸۳) تعداد مطبوعات محلی در استان ۳۲ عنوان با شمارگان ۳۰۰۰-۵۰۰۰ می‌باشد که از این تعداد ۵ عنوان به صورت مجله انتشار می‌یابد. مطبوعات محلی در استان بیشتر در قالب نشریه هفتگی و فصلنامه انتشار می‌یابد و هیچ نشریه‌ای به صورت روزنامه‌ای منتشر نمی‌گردد. برر سی شهرستانی تولید مطبوعات در استان نشان می‌دهد که اکثر مطبوعات در مرکز استان تولید می‌شوند و اغلب شهرستانهای استان فاقد مطبوعات محلی می‌باشند.

۲۴-۲- وضعیت انتشار کتاب در استان

مقایسه انتشار کتاب در خلال سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ در استان حاکی از کاهش عناوین کتاب منتشر شده می‌باشد تعداد عناوین کتب منتشر شده در سال ۱۳۸۳ با ۸۳ عنوان نسبت به سال ۱۳۸۲ معادل ۱۳/۵۴ درصد کاهش داشته است بدین ترتیب با توجه به رشد جمعیت و کاهش عنوان کتابهای منتشر شده، سرانه این شاخص به ازای جمعیت کاهش بیشتری خواهد داشت.

افزایش قیمت جهانی کاغذ در سال ۱۳۸۳ می‌تواند یکی از عوامل تاثیر گذار بر عناوین و شمارگان کتاب باشد از جمله اقدامات موثر در این زمینه حمایت‌های دولت از حوزه نشر از طریق خرید کتاب از ناشران، برگزاری نمایشگاهها، انتشار بن کتاب و پرداخت یارانه برای برقراری قیمت تثبیتی برای کاغذ تولید داخل و وارداتی می‌باشد که انتخاب شیوه مطلوب حمایت نیز از مسائلی است که لازم است مورد توجه قرار گیرید.

۲۴-۳- کتابخانه های عمومی استان

براساس اطلاعات جدول شماره (۲۴-۱) در سال ۱۳۸۳ تعداد کتابخانه های عمومی استان به ازاء هر ده هزار نفر جمعیت ۰/۳۹ سالن بوده که نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایشی معادل ۱۱/۴۲ درصد داشته است به عبارت دیگر به ازای حدوداً ۲۵۰۰۰ نفر یک سالن کتابخانه موجود بوده است. سرانه کتابهای کتابخانه های عمومی نیز از ۰/۲۸ در سال ۱۳۸۲ به ۰/۳۳ در سال ۱۳۸۳ افزایش یافته است. با توجه به رشد جمعیت و تعداد قشر جوان و نوجوان کشور و مسائل اقتصادی، نیاز به فضاهای عمومی مطالعه و منابع موجود در این اماکن باید مورد توجه قرار گیرد. گرچه آمار و ارقام نشان دهنده توجه و حمایت از این امر بوده است اما لازم است این مساله نیز مورد توجه قرار گیرد که منابع تامین شده، مورد نیاز و مورد استقبال و منطبق با سلیقه های مراجعه کنندگان باشد. شاخص تعداد مراجعان به کتابخانه های عمومی در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایشی معادل ۱۷/۲۲ درصد داشته است جهت افزایش بیشتر تعداد مراجعان به کتابخانه های عمومی فعالیتهایی از قبیل ترویج کتابخوانی از طریق صدا و سیما، مدارس و... موثر می‌باشد تعداد اعضای کتابخانه های عمومی نیز در طی دوره مذکور ۱۸/۳۱ درصد رشد داشته است که تقریباً معادل افزایش تعداد مراجعان است.

جدول شماره (۲۴-۱) برخی از شاخصهای مربوط به کتابخانه های عمومی استان در سال های ۸۳-۱۳۸۲

شرح	۱۳۸۲	۱۳۸۳
-----	------	------

تعداد کتابخانه های عمومی به ازای هر ده هزار نفر جمعیت (سالن)	۰/۳۵	۰/۳۹
سرانه کتابهای کتابخانه های عمومی (جلد)	۰/۲۸	۰/۳۳
تعداد مراجعان به کتابخانه های عمومی (نفر)	۹۶۰۰۰۰	۱۱۲۵۳۸۹
تعداد اعضای کتابخانه های عمومی (نفر)	۹۳۰۰۰	۱۱۰۰۳۱

ماخذ : سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

۲۴-۴-۱- امکانات فرهنگی و هنری استان

اولین سینما در استان در سال ۱۳۳۰ با ظرفیت ۳۰۰ صندلی و از درجه ۳ و دومین سینما ۱۲ سال بعد یعنی در سال ۱۳۴۲ و با ظرفیت ۵۵۰ صندلی و از درجه ۲ در شهرستان اردبیل تاسیس شده است.

اطلاعات مربوط به تعداد سینماهای استان در جدول شماره (۲-۲۴) آمده است براساس این اطلاعات در سال ۱۳۸۳ در سطح استان ۷ باب سینما موجود بوده که يك باب آن به صورت نیمه فعال و يك باب دیگر غیر فعال و يك باب دیگر از سال ۱۳۸۰ تعطیل می‌باشد از ۴ سینمای فعال استان نیز ۲ باب آن در شهرستان اردبیل و دو باب دیگر در شهرستانهای پارس آباد و مشگین شهر دایر می‌باشد و ۶ شهرستان استان فاقد سالن سینما می‌باشند. از نظر رتبه بندی کیفیت نیز یکی از سینماهای استان درجه ۱ و مابقی درجه ۲ و ۳ می‌باشند.

اطلاعات مربوط به مجتمع های فرهنگی و هنری استان در جدول شماره (۳-۲۴) آمده است. اولین مجتمع فرهنگی و هنری تحت عنوان سالن بیدضاء اردبیلی در سال ۱۳۷۱ در شهرستان اردبیل به بهره برداری رسیده است و در حال حاضر ۱۲ مجتمع فرهنگی و هنری در استان مشغول فعالیت می‌باشند. که شهرستان اردبیل دارای ۳ مجتمع فرهنگی و هنری و شهرستانهای نیر، کوثر، خلخال، مشگین شهر و گرمی دارای يك مجتمع فرهنگی و هنری و شهرستانهای بیله سوار و پارس آباد دارای ۲ مجتمع فرهنگی و هنری می‌باشند.

از فعالیتهای فرهنگی و هنری اجرا شده در استان می توان به تعداد نمایشگاههای فرهنگی و هنری بر پا شده اشاره نمود. در سال ۱۳۸۳ معادل ۲۴ نمایشگاه کتاب و ۴۰ نمایشگاه در سایر زمینه ها در استان برگزار شده که تعداد بازدید کنندگان از نمایشگاههای کتاب ۱۰۳۷۱۲ نفر و از سایر نمایشگاهها ۷۴۵۰۰ نفر بوده است.

جدول شماره (۲۴-۲) اطلاعات مربوط به سینماهای استان در سال ۱۳۸۳

ردیف	نام سینما	محل احداث	سالن احداث	مساحت زمین	زیربنا	گنجایش سالن	درجه کیفی
۱	سینما حافظ	اردبیل	۱۳۸۱	-	۱۲۳۰۰	۳۰۰	۱
۲	سینما انقلاب	اردبیل	۱۳۴۲	۲۴۰۰	۱۸۰۰	۵۵۰	۲ (مطلوب)
۳	سینما ایران	اردبیل	۱۳۳۰	-	-	۳۰۰	۳
۴	سینما لاله	اردبیل	۱۳۷۶	۱۰۰۰	۲۷۸۰	۱۶۰	۳
۵	سینما قدس	اردبیل	۱۳۴۸	-	-	۵۹۱	۲
۶	سینما انقلاب	پارس آباد	۱۳۵۵	-	-	۴۵۸	۳
۷	سینما آزادگان	مشگین شهر	۱۳۶۹	-	-	۴۰۹	۲

ماخذ: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اردبیل ۱۳۸۴

جدول شماره (۲۴-۳) اطلاعات مربوط به مجتمع های فرهنگی و هنری استان در سال ۱۳۸۳

ردیف	نام مجتمع فرهنگی و هنری	محل احداث	سال بهره برداری	مساحت زمین	زیربنا	گنجایش سالن (نفر)	درجه کیفی
۱	مجتمع فرهنگی و هنری فدک	اردبیل	۱۳۸۰	داخل پارک	۴۱۵۰	۶۵۰	۱
۲	سالن بیضاء اردبیلی	اردبیل	۱۳۷۱	داخل کتابخانه شهید مطهری	۲۳۰	۲۶۰	۲
۳	مجتمع فرهنگی و هنری	نیار- اردبیل	۱۳۸۰	داخل امام زاده	۵۱۰	۱۲۰	۲
۴	مجتمع فرهنگی و هنری الغدیر	نیر	۱۳۸۲	۱۰۰۰	۶۰۰	۱۵۰	۲
۵	مجتمع فرهنگی و هنری امام علی (ع)	بيله سوار	۱۳۸۳	۲۵۰۰	۲۲۰۰	۳۶۰	۱
۶	مجتمع فرهنگی و هنری جعفر آباد	جعفر آباد	۱۳۸۳	۹۹۶	۳۲۰	۱۲۰	۳
۷	مجتمع فرهنگی و هنری اصلاندوز	اصلاندوز	۱۳۸۳	۱۰۰۰	۳۲۰	۱۲۰	۳
۸	مجتمع فرهنگی و هنری آراز	پارس آباد	۱۳۸۱	۳۱۵۰	۱۵۰۰	۲۵۰	۲
۹	مجتمع فرهنگی و هنری خلخال	خلخال	۱۳۷۹	۳۶۰۰	۱۵۰۰	۳۰۰	۲
۱۰	مجتمع فرهنگی و هنری اندیشه	مشگین شهر	۱۳۸۲	۲۶۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰	۲
۱۱	مجتمع فرهنگی و هنری گرمی	گرمی	۱۳۸۲	۶۰۰	۸۰۰	۲۵۰	۲
۱۲	مجتمع فرهنگی و هنری کوثر	کوثر	۱۳۷۹	۱۱۵۰	۳۲۰	۱۰۰	۳

ماخذ: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اردبیل ۱۳۸۴

۲۴-۵- اماکن مذهبی استان

در سال ۱۳۸۳ معادل ۱۸۸ مکان متبرکه اسلامی در استان موجود بوده و ۱۶۴۸ مسجد و ۹۴ تکیه و حسینیه و ۲ مکان مذهبی اقلیت های مذهبی نیز مشغول فعالیت بوده اند.

۲۴-۶- تحلیل عملکرد نملک دارائیهای سرمایه ای فصل فرهنگ و هنر

در سال ۱۳۸۲ عملکرد اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه ای استانی این فصل ۱۹۴۴۶ میلیون ریال بوده که با ۴۶/۶۰ درصد کاهش ۱۰۳۸۴/۱۳۸ به میلیون ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

۲۴-۷- وضعیت گردشگری استان

استان اردبیل به لحاظ جاذبه های تاریخی ، فرهنگی و طبیعی بسیار متنوع و پتانسیل های خوبی در ارتباط با گردشگری در مقیاس کشوری و بین المللی دارا می باشد وجود جاذبه های اکوتوریستی ، تاریخی ، فرهنگی، آب و هوای مطبوع و خنک در تابستان و چشمه های آب معدنی و آب درمانی های متعدد سبب شده است که در سالهای اخیر شاهد یک روند صعودی در رابطه با جذب گردشگران داخلی و خارجی باشیم. از جاذبه های گردشگری استان می توان به موارد زیر اشاره نمود.

۱-جاذبه های طبیعی: آبگرم های معدنی در شهر سرعین ، نیر ، خلخال و مشگین شهر ، دریاچه های زیبای شورابیل و نئور ، جنگل های خلخال و فندقلوی نمین ، پیدست اسکی آوارس و ارتفاعات و دامنه های زیبای سبلان و ...

۲-جاذبه های تاریخی:بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی ، بقعه شیخ امین الدین جبرائیل ، مجموعه بازار تاریخی اردبیل، حمامهای سنتی اردبیل ، بقعه کورائیم ، زندان قهقهه ، پلهای تاریخی اردبیل و پل فیروز آباد و ...

۳- جاذبه های مذهبی: مسجد جمعه اردبیل ، مسجد میرزا علی اکبر اردبیل ، کلیسای مریم مقدس اردبیل و ... .
اطلاعات مربوط به برخی از امکانات گردشگری استان در جدول شماره (۲۴-۴) آمده است براساس اطلاعات جدول مذکور در سال ۱۳۸۳ تعداد تاسیسات اقامتی در استان ۶۵ واحد با ۳۰۴۵ تخت بوده که نسبت به سال گذشته از نظر تعداد ۶۶/۶۶ درصد و از نظر تخت های موجود ۲۹/۶۲ درصد افزایش داشته است از دیگر امکانات استان در این زمینه می توان به ۱۱۰ مسافر خانه با ۵۲۰۹ تخت در سال ۱۳۸۳ و معادل ۲۴۴ اقامتگاه عمومی و ۲۲۴۸ کارگاه صرف غذا و نوشیدنی در سال ۱۳۸۲ اشاره نمود.

جدول شماره (۲۴-۴) برخی از شاخصهای مربوط به وضعیت گردشگری استان طی سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲

سال	تأسیسات اقامتی*		افامتگاههای عمومی	کارگاه صرف غذا و نوشیدنی	مسافر خانه	
	تعداد	تخت			تعداد	تخت
۱۳۸۲	۳۹	۲۳۴۹	۲۴۴	۲۲۴۸	۱۳۰	۶۰۴۰
۱۳۸۳	۶۵	۳۰۴۵	-	-	۱۱۰	۵۲۰۹

ماخذ: سالنامه آماری استان سال ۱۳۸۳

شامل مهمانخانه ، هتل ، متل ، هتل آپارتمان و مهمانسرای باشد.

هر چند امکانات گردشگری استان نسبت به سالهای قبل افزایش چشمگیری داشته است (قبل از سال ۱۳۷۹ در استان تنها ۱۰ واحد تاسیسات اقامتی با ۳۱۶ تخت وجود داشته است) با این وجود به جز مناظر طبیعی و آب و هوای مطبوع و آبهای معدنی و ابنیه تاریخی ، جاذبه دیگری که بتواند مدت اقامت گردشگران را افزایش دهد وجود ندارد و در نتیجه گردشگری به فصل تابستان محدود شده است با توجه به موقعیت های مطلوب اکوتوریستی می توان با

تجهیز و سازماندهی نقاط گردشگر پذیر استان در راستای شکوفایی گردشگری گامهای بلندی برداشت.

۲۴-۸- مهمترین قابلیتها و مزیتهای توسعه گردشگری در سطح استان و راهبردها و سیاستهای توسعه بخش گردشگری

استان اردبیل بدلائل متعددی از نظر جاذبه های گردشگری شرایط ممتازی را در سطح کشور و منطقه دارا ست در فصل تابستان و همزمان با اوج گردشگری بهترین و مطلوبترین آب و هوا را دارا میباشد. این استان با داشتن آبهای گرم و سرد معدنی در شهرهای مختلف ، مناظر زیبای طبیعی ، جنگلها ، باغات ، قله زیبای سبلان ، پیدست اسکی آوارس ، آثارباستانی و بناهای تاریخی ارزشمند و ... قابلیت های زیادی را در زمینه های سرمایه گذاری در جهت توسعه صنایع دستی ، ایجاد فرصت های شغلی جدید ، فعالیت های کوهنوردی ، توسعه ورزش های زمستانی و ایجاد منابع جدید در آمدی برای اقتصاد منطقه ای و ملی دارا میباشد .

راهبردها و سیاستهای توسعه بخش:

- توسعه نواحی گردشگری بصورت زیست محیطی ، اجتماعی ، فرهنگی و اقتصادی
- توسعه راه های زمینی و هوایی
- ایجاد زمینه های مناسب جهت جذب سرمایه های بخش خصوصی و خارجی
- تدوین سیاست های فرهنگی متناسب با روحیه گردشگران
- تدوین سیاست های که مسئولین ارگان های ذیربط را با خواسته های منطقی گردشگران همسو نماید
- توسعه تسهیلات و خدمات گردشگری شامل امکانات اقامتی ، استراحتگاه های بین راهی ، مراکز اطلاع رسانی و تسهیلات گمرکی

۲۵- تربیت بدنی و ورزش

در حال حاضر تربیت بدنی و ورزش تنها از نظر حفظ تندرستی و شادابی اقشار مختلف جامعه و پر کردن اوقات فراغت آنها مطرح نبوده، بلکه به صورت چند وجهی در اکثر شئون زندگی اجتماعی از جمله اقتصاد، سیاست، فرهنگ و بهداشت نقش ایفا می‌نماید.

در کشور ما جایگاه ورزش به دلیل نگرش فرهنگی خاص نظام جمهوری اسلامی به آن جایگاه ویژه‌ای پیدا نموده و به عنوان بخشی از نظام تعلیم و تربیت عمومی به آن توجه می‌شود.

۲۵-۱- مکانهای ورزشی استان

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۵-۱) اماکن ورزشی استان شامل زمین خاکی، میدان چمن، سالن، استخر، پیست و زورخانه می‌باشد که در سال ۱۳۸۳ تعداد استخر، پیست اسکی و زورخانه نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایش نداشته است اما زمین خاکی ۴۶/۳۱ درصد، میدان چمن ۱۴/۲۸ درصد و تعداد سالن ورزشی ۱۰/۸۶ درصد نسبت به سال ۱۳۸۲ رشد داشته‌اند.

ظرفیتهای مکانهای ورزشی نیز از ۲۴۰۵۰ نفر در سال ۱۳۸۲ به ۳۰۲۵۰ نفر در سال ۱۳۸۳ افزایش پیدا نموده است. بر اساس پیش‌بینی انجام شده در اهداف کمی برنامه چهارم توسعه استان اردبیل، در سال ۱۳۸۳ به عنوان سال خاتمه برنامه سوم توسعه سرانه فضاهای ورزشی استان برابر با ۲۰۰ مترمربع می‌باشد که جهت تحقق هدف دستیابی به سرانه ۱ متر مربع در پایان برنامه چهارم توسعه نیاز است به میزان ۸۰۰ مترمربع به سرانه فضاهای موجود افزوده گردد.

با توجه به اهمیت و تاثیر تعداد و همچنین توزیع عادلانه مکانهای ورزشی از این نظر که امکان دسترسی راحت و آسان را برای اقشار مختلف جامعه فراهم می‌آورد و با توجه به تاثیر ورزش بر سلامت جسمی و روحی افراد جامعه و همچنین تاثیر نیروی انسانی سالم و کارآمد در توسعه کشور و استان، بخش تربیت بدنی ورزش توجه خاصی را می‌طلبد.

جدول شماره (۲۵-۱) تاسیسات و مکانهای ورزشی استان در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

ظرفیت مکانهای ورزشی	تعداد مکانهای ورزشی						سال شروع
	زورخانه	پیست	استخر	سالن	میدان چمن	زمین خاکی	
۲۴۰۵۰	۱	۱	۳	۴۶	۷	۹۵	۱۳۸۲
۳۰۲۵۰	۱	۱	۳	۵۱	۸	۱۳۹	۱۳۸۳

ماخذ سالنامه آماری استان - ۱۳۸۲

۲-۲۵- ورزشکاران سازمان یافته در استان

طبق تعریف ، ورزشکاران سازمان یافته شامل ورزشکاران بیمه شده می‌باشد براساس اطلاعات جدول شماره (۲-۲۵) تعداد ورزشکاران سازمان یافته در استان در سال ۱۳۸۳ معادل ۳۳۱۵۵ نفر بوده که ۷۶/۳۰ درصد (۲۵۲۹۸ نفر) آنان مرد و ۲۳/۶۹ درصد (۷۸۵۷ نفر) آنان زن بوده اند براساس گزارش عملکرد سازمان تربیت بدنی استان در سال ۱۳۸۳ تعداد ورزشکاران سازمان نیافته در استان ۵۷۰۰۰ نفر می‌باشد که نسبت به سال ۱۳۸۲ حدود ۵/۷۴ درصد رشد داشته است.

جدول شماره (۲۵-۲) تعداد ورزشکاران سازمان یافته برحسب رشته های ورزشی و جنس در سال ۱۳۸۳

(نفر)

ورزشکاران			رشته ورزشی
زن	مرد	مرد و زن	
۶۶۷۴	۲۴۶۷۱	۳۱۳۴۵	۱۳۸۲
۷۸۵۷	۲۵۲۹۸	۳۳۱۵۵	۱۳۸۳
۴۲۹	۱۱۵۸۹	۱۲۰۱۸	فوتبال
-	۲۲۸۹	۲۲۸۹	کشتی
۸۲۵	۱۵۴۹	۲۴۰۱	کاراته
۱۴۴۹	۱۰	۱۴۵۹	ورزشهای رزمی
۲۰۹۵	۱۳۲۴	۳۴۱۹	آمادگی جسمانی
۹۹۸	۷۱۲	۱۷۱۰	والیبال
۶۹۵	۱۲۶۶	۱۹۶۱	تکواندو
۱	۳۳۵	۳۳۶	وزنه برداری
۹۳	۳۹۵	۴۸۸	کوهنوردی
۳۱۱	۳۷۰	۶۸۱	بسکتبال
۴۳۵	۹۸۰	۱۴۱۵	ژیمناستیک
۶۶۵	۲۴۱	۹۰۶	شنا
۶۵	۱۷۰	۲۳۵	جودو
۲۰۴	۸۶	۳۹۰	همگانی
۸۳	۱۹۶	۲۷۹	تنیس روی میز
۱	۱۵۴	۱۵۵	بوکس
۱۲۲	۲۵۸	۳۸۰	دو و میدانی
۲۷۰	۱۱۶	۳۸۶	بدمینتون
۳	۴۰	۴۳	دو چرخه سواری
۷۱	۱۹۸	۲۶۹	هندبال
۴۶	۱۰۵	۱۵۱	شطرنج
-	۲۹	۲۹	قایقرانی
۷	۴۲	۴۹	اسکی
۱۲۹	۵	۱۳۴	اسکیت
۱۶	۶۴	۸۰	سوار کاری
-	۳۲	۳۲	هاکی
-	-	-	باستانی
۶	۴۵	۵۱	تیر اندازی
-	۶	۶	معلولین و جانبازان
-	۸۷۹	۸۷۹	بولینگ و بیلیارد
-	-	-	اتومبیلرانی
۹	۵	۱۴	نجات غریق
۷	۲۴	۳۱	تنیس خاکی
-	۱۱	۱۱	شمشیر بازی
۷	۵	۱۲	نابینایان

ناشنوایان	۹	-	۹
ورزشهای هوایی	۱	۱	۱
وشو	۴۴۶	۳۲۸	۱۱۸

ماخذ : سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

براساس پیش نویس سند راهبردی توسعه ورزش استان اردبیل در سال ۱۳۸۴:

- تعداد دانش آموزان پسر تحت پوشش برنامه های ورزشی برابر ۱۴۴۰۰ نفر و تعداد دانش آموزان دختر تحت پوشش برنامه های ورزشی برابر با ۱۰۳۵۰ نفر می باشد.

- تعداد دانشجویان پسر تحت پوشش برنامه های ورزشی برابر ۲۸۰۰ نفر و تعداد دانشجویان دختر تحت پوشش برنامه های ورزشی برابر با ۱۲۰۰ نفر می باشد.

- تعداد ورزشکاران مرد تحت پوشش برنامه ورزشی همگانی و تفریحی برابر با ۲۵۷۲۰ نفر و تعداد ورزشکاران زن تحت پوشش برنامه ورزشی همگانی و تفریحی برابر با ۸۷۹۲ نفر می باشد.

- تعداد ورزشکاران مرد سازمان یافته در برنامه ورزشی قهرمانی برابر با ۳۵۰۰ نفر و تعداد ورزشکاران زن سازمان یافته در برنامه ورزشی قهرمانی برابر با ۲۰۰۰ نفر می باشد.

- ۷ رشته ورزشی تکواندو-کشتی-وزنه برداری-کوهنوردی-ژیمناستیک-دو و میدانی و شنا تحت پوشش پایگاه ورزشی قهرمانی می باشند.

۲۵-۳-مربیان ، داوران و شرکت کنندگان سازماندهی شده در مسابقات ورزشی

بررسی تعداد مربیان ، داوران و شرکت کنندگان سازماندهی شده در مسابقات ورزشی براساس اطلاعات جدول شماره (۲۵-۳) نشان دهنده افزایش این شاخصها در سال ۱۳۸۳ نسبت سال قبل می باشد.

از طرف دیگر در طی دوره مذکور شاخصهای نسبت ورزشکاران به داوران و نسبت ورزشکاران به مربیان ورزشی بهبود یافته است در سال ۱۳۸۲ به ازای هر ۲۴/۰۳ نفر ورزشکار یک مربی ورزشی و به ازاء هر ۳۰/۵۵ نفر ورزشکار یک داور ورزشی وجود داشته که این ارقام در سال ۱۳۸۳ بر ترتیب ۲۳/۰۵ و ۳۰/۱۱ بوده است.

جدول شماره (۲۵-۳) وضعیت مربیان، داوران و شرکت کنندگان سازماندهی شده در مسابقات ورزشی استان در

سالهای ۸۳-۱۳۸۲

نسبت ورزشکاران به مربیان ورزشی	نسبت ورزشکاران به داوران	شرکت کنندگان سازماندهی شده در مسابقات ورزشی	داوران			مربیان ورزشی			سال شروع
			زن	مرد	جمع	زن	مرد	جمع	
۲۴/۰۳	۳۰/۵۵	۳۱۳۴۵	۱۳۶	۸۹۰	۱۰۲۶	۲۳۲	۱۰۷۲	۱۳۰۴	۱۳۸۲
۲۳/۰۵	۳۰/۱۱	۳۳۱۶۴	۱۷۶	۹۲۵	۱۱۰۱	۲۹۶	۱۱۴۲	۱۴۳۸	۱۳۸۳

ماخذ: سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

۲۵-۴- تعداد قهرمانان کشوری، جهانی، آسیایی و بین المللی و مسابقات ورزشی برگزار شده در استان

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲۵-۴) تعداد زنان ورزشکار استان که در سال ۱۳۸۳ موفق به کسب مقام قهرمانی در کشور شده اند ۳۲ نفر و تعداد مردان ۳۹۸ نفر بوده است. هم چنین در سال مذکور یک نفر ورزشکار زن و ۹ نفر ورزشکار مرد به مقام قهرمانی جهان دست یافته اند. تعداد قهرمانان المپیک و پارالمپیک استان نیز ۴ نفر بوده است.

از مسابقات و جامهای ورزشی مهم برگزار شده در استان در سال ۱۳۸۳ می توان و به موارد زیر اشاره نمود:

- برگزاری ۲۲۰ مسابقات ورزشی استانی و قهرمانی کشوری با بیش از ۱۵۰۰۰ مسابقه گروهی

- میزبانی مسابقات قهرمانی کشوری زنان در سه رشته تنیس روی میز ناشنوایان ، دوی صحرانوردی ، آلیش
- میزبانی مسابقات قهرمانی کشوری مردان در ۶۵ رشته ورزشی
- میزبانی مسابقات بین المللی مردان در یک رشته ورزشی از دیگر فعالیت های مهم سازمان تربیت بدنی و ورزش استان در زمینه های علمی ، فرهنگی و ورزشی می توان به موارد زیر اشاره نمود.
- اعزام ۱۴۲ ورزشکار در قالب ۳۲۲ مورد به اردوی تیم ملی در رشته های مختلف ورزشی
- کسب ۶۶ مقام تیمی و ۷ مورد کاپ اخلاق در رشته های مختلف ورزشی
- برگزاری ۱۲۰ کلاس آموزش ، داوری ، مربیگری و کلیدهای آموزشی در قالب ۴۲۳۹ نفر
- اجرای ۱۳۸ برنامه فرهنگی در زمینه های مختلف
- برگزاری ۱۶۴ سمینار و گردهمایی علمی در سطح استان

جدول شماره (۲۵-۴) تعداد قهرمانان کشوری ، جهانی ، آسیایی ، بین المللی به تفکیک جنسیت و تعداد مسابقات و جامهای برگزار شده در استان در سطوح مختلف کشوری ، جهانی و آسیایی و بین المللی

سال و شرح		۱۳۸۲	۱۳۸۳
تعداد قهرمانان کشوری	زن	۲۷	۳۲
	مرد	۲۷۷	۳۹۸
تعداد قهرمانان جهانی	زن	-	۱
	مرد	۱۰	۹
تعداد قهرمانان آسیایی	زن	۳	-
	مرد	۱۵	۱۴
تعداد قهرمانان بین المللی	زن	-	۳

۴۶	۳۸	مرد	تعداد قهرمانان المپیک و پارالمپیک
-	-	زن	
۴	-	مرد	
۳	۱	زن	تعداد مسابقات و جامهای ورزشی برگزار شده کشوری
۶۵	۵۹	مرد	
-	-	زن	تعداد مسابقات و جامهای ورزشی برگزار شده جهانی
۱ بین المللی	-	مرد	
-	-	زن	تعداد مسابقات و جامهای ورزشی برگزار شده آسیائی
-	-	مرد	

ماخذ : اداره کل تربیت بدنی استان اردبیل-۱۳۸۴

۲۵-۵- نقاط ضعف و قوت ، سیاستها و راهبردهای اجرایی بخش تربیت بدنی و ورزش

الف (نقاط ضعف :

- عدم شناسائی کامل امکانات ورزشی و نیروی انسانی
- استفاده نکردن بهینه از امکانات ورزشی موجود
- نبود هماهنگی لازم به منظور استفاده از نیروی انسانی
- م جرب در امر تحقیقات و پژوهش های علمی در موسسات آموزشی
- کیفیت پائین تمرینات و مسابقات موسسات آموزشی و عدم رعایت کامل استانداردها در اجرای مسابقات
- کم بودن نیروی متخصص از معلم و مربی ورزش در سطح ابتدائی در مدارس
- کم بودن امکانات و فضاهای ورزشی اعم از سرپوشیده و روباز و اختلاف فاحش آن با استاندارد های جهانی
- ناهماهنگی در استفاده ی بهینه از امکانات ، تاسیسات و نیروی انسانی مراکز آموزش عالی و آموزش و پرورش و نهادهای ذیربط
- کمبود اعتبارات کافی در بخش ورزش قهرمانی و همگانی

- سرمایه گذاری ناکافی و نامناسب بخش خصوصی در ورزش قهرمانی
- عدم تکافوی برنامه های آموزشی موجود در دوره های مربیگری
- مهاجرت قهرمانان برتر استان به تیم های صاحب نام سایر استانها

ب) نقاط قوت

- وجود استعداد های فراوان علمی الخصوص در ورزش های انفرادی
- موقعیت مناسب جغرافیائی و تنوع آب و هوایی برای انجام فعالیت های مرتبط
- وجود جمع کثیری از نوجوانان و جوانان در مقطع سنی مختلف در بخش های آموزشی
- وجود موسسات متعدد تعلیم و تربیت در استان از جمله دانشگاه محقق اردبیلی ، پیام نور ، دانشگاه آزاد اسلامی

- استعداد های بالقوه و علاقه مندی مردم منطقه به ورزش

ج) سیاست ها و راهبردهای اجرائی

- تقویت بخش علمی و آموزشی استان
- بهبود نظام جامع نظارت ، ارزیابی و کنترل در ورزش
- توسعه ICT در ورزش استان که باعث ایجاد نظام متمرکز یکپارچه و فراگیر اطلاعاتی (ایجاد شبکه) در ورزش استان خواهد بود.
- توسعه فرهنگ ورزش توسعه ورزش همگانی از طریق جلب مشارکت شهرداریها
- حمایت از قهرمانان ، پیشکسوتان و مربیان
- اجرای طرح استعدادیابی در زمینه ورزش قهرمانی

- توجه ویژه به امر توسعه ورزش بانوان
- بهره گیری هدفمند و بهینه از امکانات موجود
- حمایت از باشگاههای خصوصی استان و تشویق آنها به راه اندازی رشته های ورزشی اولویت دار
- توسعه و اجرای طرح ورزش محله ای
- توجه به ورزشهای پایه و نهادینه نمودن آن

۲۵-۶- عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای استانی فصل تربیت بدنی و امور جوانان در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳

در سال ۱۳۸۲ میزان عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای استانی فصل تربیت بدنی و امور جوانان ۳۸۹۱۹ میلیون ریال بود که با ۲۹/۹۳ درصد کاهش در سال ۱۳۸۳ به ۲۷۲۶۹/۴ میلیون ریال رسیده است. با توجه به اهمیت این فصل در ارتقاء و تقویت سلامت روحی و جسمی افراد جامعه ، افزایش اعتبارات در این زمینه به خصوص بستر سازی برای تقویت فعالیتهای ورزشی برای بانوان و نیز ترویج ورزشهای همگانی ضروری میباشد.

۲۶- اطلاعات و ارتباطات جمعی

صدا و سیما در عصر ارتباطات و اطلاعات نقش بسزایی در امر توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کند بطوریکه امروزه هزاران شبکه صدا و سیما در سطح جهان فراخور اهداف خود فعالیت می‌کنند و سعی در جذب مخاطب از کشور های مختلف جهان برای اشاعه اهداف خود دارند بنابراین در این برهه از زمان نقش پوششی صدا و سیما ملی و استانی در امر جلوگیری و کاهش اشاعه فرهنگ بیگانه و توسعه فرهنگ ملی، در کشور و استان از جایگاه ویژه ای برخوردار می‌باشد.

۲۶-۱- تعداد مراکز فرستنده رادیویی و تلویزیونی

صدا و سیما مرکز اردبیل با رله و پخش شبکه سراسری و شبکه استانی، به لحاظ جغرافیایی مناطق زیر را تحت پوشش دارد. ۱- سطح استان اردبیل ۲- قسمتی از استان گیلان از آستارا تا هشتر ۳- شهرهای مرزی جمهوری آذربایجان از جمله ماسالی.

در جدول شماره (۲۶-۱) تعداد ایستگاهها و فرستنده های اصلی رادیویی موج متوسط، تلویزیونی و اف ام آمده است همانگونه که در جدول ملاحظه می‌گردد در سال ۱۳۸۳ تعداد ایستگاههای رادیویی نسبت به سال ۱۳۸۲ ثابت بوده است ولی شاهد افزایش تعداد ایستگاههای تلویزیونی بوده ایم.

جدول (۲۶-۱) تعداد ایستگاهها و فرستنده های اصلی رادیویی و تلویزیونی

سال	رادیو		تلویزیون		اف ام	
	ایستگاه	فرستنده اصلی	ایستگاه	فرستنده اصلی	ایستگاه	فرستنده اصلی
۱۳۸۲	۳	۴	۱۳۱	۳۰۴	-	۴۰
۱۳۸۳	۳	۴	۱۳۴	۳۲۲	-	۷۸

ماخذ: سالنامه آماری استان - ۱۳۸۳

۲۶-۲- ساعات تولید و پخش برنامه در داخل استان و مقایسه آن با سال قبل

با توجه به اطلاعات جدول شماره (۲۶-۲) صدای مرکزی اردبیل در سال ۱۳۸۲ به مدت ۳۴۹۷ ساعت و ۲۱ دقیقه برنامه محلی رادیویی تولید کرده است که این میزان در سال ۱۳۸۳ به ۳۶۹۷ ساعت و ۲۱ دقیقه افزایش یافته است هم چنین در سال ۱۳۸۳ جمعاً ۴۴۸۶ ساعت و ۱۶ دقیقه برنامه رادیویی از صدای مرکز اردبیل پخش شده است. سیمای مرکز اردبیل نیز در سال ۱۳۸۲ جمعاً ۱۲۱۶ ساعت و ۴۶ دقیقه برنامه تلویزیونی برای شبکه استانی تولید کرده است که این مقدار در سال ۱۳۸۳ به ۱۲۴۰ ساعت و ۱۶ دقیقه افزایش پیدا کرده است و همچنین در سال ۱۳۸۳ سیمای مرکز اردبیل جمعاً ۱۸۲۵ ساعت و ۲۲ دقیقه برنامه تلویزیونی پخش نموده است.

جدول شماره (۲-۲۶) ساعات تولید و پخش برنامه در داخل استان در طی سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۲

(دقیقه : ساعت)

برنامه های محلی سیمای جمهوری اسلامی ایران - مرکز اردبیل		برنامه های محلی صدای جمهوری اسلامی ایران مرکز اردبیل		شرح و سال
مدت پخش	مدت تولید	مدت پخش	مدت تولید	
۲۶۸۹:۵۷	۱۲۱۶:۴۶	۴۵۶۹:۴۶	۳۴۹۷:۲۱	۱۳۸۲
۱۸۲۵:۲۲	۱۲۴۰:۱۶	۴۴۸۶:۱۶	۳۶۹۷:۲۱	۱۳۸۳

ماخذ : سالنامه آماری استان اردبیل-۱۳۸۳

۲۶-۳- پوشش جمعیتی شبکه های تلویزیونی و رادیویی صدا و سیمای مرکز اردبیل

با توجه به اطلاعات جدول شماره (۲۶-۳) در سال ۱۳۸۳ میزان پوشش جمعیتی شبکه یک سیما ، شبکه دو سیما ، شبکه سه سیما ، شبکه سراسری رادیویی و شبکه محلی رادیویی بیشتر از ۹۰ درصد بوده است افزایش میزان پوشش جمعیتی شبکه سراسری رادیویی از ۵۰ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۹۶ درصد در سال ۱۳۸۳ و افزایش میزان پوشش جمعیتی

شبکه محلی رادیویی از ۵۰ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۹۳ درصد در سال ۱۳۸۳ بسیار چشمگیر و قابل توجه می‌باشد. میزان پوشش جمعیتی سایر شبکه های تلویزیونی و رادیویی تغییری نداشته است تنها پوشش جمعیتی شبکه یک سیما از ۹۹ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۹۹/۵ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده است بدین ترتیب ملاحظه می‌گردد که صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مرکز اردبیل ۱۲ شبکه تلویزیونی و رادیویی را تحت پوشش قرار داده است که در شش ماه اول سال ۱۳۸۴ به غیر از پوشش جمعیتی شبکه جوان رادیویی (۳۶ درصد) و پوشش جمعیتی شبکه خبر سیما (۵۰ درصد) پوشش جمعیتی سایر شبکه ها بالای ۶۸ درصد بوده است.

جدول شماره (۲۶-۳) میزان پوشش جمعیتی شبکه های تلویزیونی و رادیویی صدا و سیما مرکز اردبیل

(درصد)

شش ماهه ی اول ۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	واحد	
۹۹/۵۰	۹۰/۵۰	۹۹	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه یک سیما
۹۳	۹۲	۹۲	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه دو سیما
۹۵	۹۳	۹۳	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه سه سیما
۷۵	۷۳	۷۳	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه چهار سیما
۵۰	۴۸	۴۸	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه خبر سیما
۹۶	۹۶	۵۰	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه سراسری رادیویی
۹۳	۹۳	۵۰	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه محلی رادیویی
۷۰	۶۸	۶۸	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه فرهنگ رادیویی
۷۴	۷۴	۷۴	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه پیام رادیویی
۷۴	۳۶	۳۶	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه قرآن رادیویی
۳۶	۳۶	۳۶	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه جوان رادیویی
۶۸	۶۸	۶۸	درصد پوشش جمعیتی	میزان پوشش جمعیتی شبکه معارف رادیویی

ماخذ ، صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مرکز اردبیل- ۱۳۸۴

